

Bati'nın 80 Yıllık Politikalarının Bir Sonucu

Filistin Meselesi

*Küresel Siyaset,
Uluslararası İlişkiler,
İnsan Hakları,
Milli Kimlik,
Bölgesel Çatışmalar*

Editör:
Dr. Şaban ÖZTÜRK

 ÖZGÜR
YAYINLARI

Batı'nın 80 Yıllık Politikalarının Bir Sonucu

FİLİSTİN MESELESİ

Küresel Siyaset, Uluslararası İlişkiler, İnsan Hakları, Milli Kimlik, Bölgesel Çatışmalar

Editör:

Dr. Şaban ÖZTÜRK

Published by

Özgür Yayın-Dağıtım Co. Ltd.

Certificate Number: 45503

📍 15 Temmuz Mah. 148136. Sk. No: 9 Şehitkamil/Gaziantep

☎ +90.850 260 09 97

📞 +90.532 289 82 15

🌐 www.ozgur yayinlari.com

✉ info@ozgur yayinlari.com

Bati'nın 80 Yıllık Politikalarının Bir Sonucu

FİLİSTİN MESELESİ

Editor: Dr. Şaban ÖZTÜRK

Language: Turkish

Publication Date: 2024

Cover design by Mehmet Çakır

Cover design and image licensed under CC BY-NC 4.0

Print and digital versions typeset by Çizgi Medya Co. Ltd.

ISBN (PDF): 978-975-447-991-1

DOI: <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub560>

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0). To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

This license allows for copying any part of the work for personal use, not commercial use, providing author attribution is clearly stated.

Suggested citation:

Öztürk, Ş. (ed) (2024). *Bati'nın 80 Yıllık Politikalarının Bir Sonucu Filistin Meselesi*.

Özgür Publications. DOI: <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub560>. License: CC-BY-NC 4.0

The full text of this book has been peer-reviewed to ensure high academic standards. For full review policies, see <https://www.ozgur yayinlari.com/>

Önsöz

“*Batı’nın 80 Yıllık Politikalarının Bir Sonucu Filistin Meselesi*” başlıklı kitap yaklaşık olarak son 80 yıldır dünyanın gündeminde yerini alan Filistin’in gerek küresel gerek ise bölgesel anlamda siyasal, sosyal, kültürel ve inançsal meselesine odaklanmaya çalışıyor. Bahis konusu olan sorunun literatürde ele alış şekli ve anlayış tarzı farklılık arz ediyor. Kimileri dini perspektiften kimileri insan hakları kimileri ise dünya sistemi içerisinde durduğu yer açısından meseleyi irdelemiştir. Haliyle denilebilir ki Filistin meselesi, modern dönemin en karmaşık ve trajik siyasi sorularından biri olarak öne çıkmıştır. Bu mesele, bölgesel bir çatışmanın ötesinde, uluslararası siyasetin, ideolojilerin ve insan hakları tartışmalarının kesişim noktası halini almıştır. 20. yüzyılın başlarından itibaren hızla değişen küresel güç dengeleri, emperyalizm ve milliyetçilik ekseninde Filistin’in tarihsel yapısını derinden etkilemiş ve günümüzde de etkisini devam ettiren çatışma ortamının temelini oluşturmuştur.

Filistin meselesinin şekillenmesinde belirleyici olan temel faktör Batı’nın emperyalist politikaları olmuştur. Keza 1948 yılında İsrail devletinin kurulması ve beraberinde Filistin halkının önemli ölçüde toprağından edilmesi mevzu bahis olan meselenin tarihindeki dönüm noktasını teşkil etmiştir. “Nakba” (Felaket) olarak ifade edilen bu süreç yalnızca bir toprak olarak ele alınması yetersizdir. Aynı zamanda bir toplumun tarihinin, kültürünün ve dahi kimliğinin hafızalardan silinmesi teşebbüsü olarak değerlendirilmesi icap etmektedir. Kitap da odak noktasını bu perspektifle ele almış ve Filistin meselesini bilhassa şu kavramlar altında derinlemesine incelemiştir. Kimlik, ırk ve milliyetçilik kavramları tarihsel veriler ışığında analiz edilmiştir. Bu kapsamda Filistin halkının maruz bırakıldığı Batı emperyalizminin jeopolitik hesaplarına ve jenosid olgusuna değinilmiştir. Akabinde Gazze ve Siyonizm mefhumları irdelenmiştir. Siyonizm’in Filistin halkı üzerindeki soy kırımını, politik ve teritoryal hesapları ele alınmıştır. Siyonizm’in böylesi planlarına maruz kalan Filistinlilerin bu felaket için ortaya koyduğu çabalar detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda çalışma, konuyu farklı bakış açılarıyla ele alarak küçük de olsa tarihe ışık tutmayı umuyor.

Eserin oluşmasında katkısı bulunan, öncelikle her biri alanında uzman olan kıymetli bölüm yazarlarına, eserin okuyucuyla buluşmasında emeği

geçen yayınevi çalışanlarına ve fikirleri ile katkı sunan tüm dostlara teşekkürü borç bilirim.

Dr. Şaban ÖZTÜRK

Takdim

*“Ve her şey bittiğinde, hatırlayacağımız şey; düşmanlarımızın sözleri değil,
dostlarımızın sessizliği olacaktır.”*

Aliya İzzetbegoviç

Daha çok Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler alanına ait olabilecek bu kitabın ortaya çıkmasında, 7 Ekim 2023 Aksa Tufanı sonrası Gazze (Filistin)’de meydana gelen olaylar önemli bir etken olsa da kuşkusuz tek etken değildir. Dolayısıyla bu kitapta sadece İsrail’in 1948’den beri yürüttüğü politikaların bir anlamda devamı olan son Gazze soykırımı/katliamı ele alınmamıştır. Bununla birlikte konu başlıklarından da anlaşılacağı üzere genel olarak uluslararası siyasal sistem, siyaset-sosyolojisi, sosyo-kültürel gerçeklikler, ulus-devlet/millî kimlik, Uluslararası insanlı hukuk, küreselleşme, ekonomi ve sivil toplum gibi konulara yer verilmiştir. Bilimsel ilkeler ışığında ortaya çıkan bu eserdeki her bir bölümün, mevcut çarpık küresel siyasal sistemin, emperyalizm-Siyonizm ortaklığının, yıllara sari Ortadoğu halklarının Batılı ülkeler tarafından uğradığı haksızlıkların ve bütün bunların son halkası olan Gazze soykırımının farkında olarak bir anlamda hakikatlerin ortaya çıkması ve tarihe not düşülmesi amacıyla kaleme alındığı söylenebilir.

Eserin ilk bölümünde Yunus Koç, “*Millî Kimlik Üzerine Bir İnceleme Filistin Örneği*” başlıklı çalışmasıyla millî kimlik üzerinden Filistin meselesini açıklamaktadır. Koç, Batının desteğiyle 1948 yılında Filistin topraklarında İsrail devletinin kurulmasının, Filistin halkının her alanda özgürlüklerinin kısıtlanmasına, askeri müdahalelere maruz kalmalarına, yaşam alanlarının ellerinden zorla alınarak farklı ülkelere ve bölgelere göçe zorlanmalarına, boşalan Filistin topraklarına Yahudilerin yerleşmesine ve ekonomik olarak Yahudilere bağımlı hale gelmelerine neden olduğu gerçeğini irdelemektedir. Koç, mevcut koşullar altında Filistin halkının kendisini Arap, Müslüman, Sünnî ya da İsrail vatandaşı kimlikleriyle tanımlamak zorunda kaldığını, ancak 1948-1967 yılları arasında devam eden bu kimlik tanımlaması sonrasında yerini daha çok Filistin kimliğine bıraktığını ifade etmiştir. Çalışmada İsrail’in Filistin halkına kimliklerini unutturmak için yapmış olduğu politik, askeri, ekonomik ve kültürel tüm baskılara, engellere karşın Filistinlilerde millî kimlik tahayyülünün yeşerdiğini ve böylece millî devlet mücadelesinin halen devam ettiğine dikkat çekilmektedir.

İkinci bölümde Erden Kişi tarafından kaleme alınan “*Sözde Bir Siyaset Felsefesi ve Siyasal İdeoloji Türü Olarak Siyonizm*” başlıklı çalışma yer almaktadır. Bu bölümde Siyonizmin, aslında tarihi, gayesi ve eylemleri ile dünya üzerinde varlık bulan gerçekçi hiçbir siyasal, sosyal veya kültürel bir olgu ile uzaktan yakından bağı olmamasına rağmen, bir asra yakın bir süredir, Orta Doğu’yu nasıl kan gönlüne çeviren bir etken olduğu açıklanmaktadır. Kişi’ye göre; Balfour Deklarasyonu’ndan (1917) İsrail’in kuruluş tarihi olan 1948 yılına ve nihayetinde günümüze kadar gelen süreç incelenecek olursa, Siyonizm’in kontrolünde bir proje olarak ortaya çıkan İsrail’in, Orta Doğu coğrafyasında savaştan başka hiçbir olguya sebebiyet vermemiştir. Böylece gerek küresel gerekse de bölgesel aktörlerden maddi ve manevi destek alarak, haksız eylemlerine devam eden İsrail’in, tüm dünya kamuoyunun gözü önünde büyük bir insanlık suçu işlediği belirtilmiştir.

Kitabın üçüncü bölümünde Ahmet İşler, “*İrkçılıktan Emperyalizme: Siyonizm’in Terör ve Yayılmacılık Üzerine İnşası*” başlıklı çalışmasıyla, İsrail’in kuruluş süreci, bu süreçte belirleyici rol oynayan ve günümüzde Ortadoğu’da yaşanan çatışmaların merkezinde yer aldığını belirttiği Siyonizm ideolojisini ele almaktadır. İşler, Siyonizm ideolojisine bağlı olarak, Yahudi halkı için ulusal bir devlet kurma amacı güdülürken, bu süreçte Filistin topraklarının işgali ve yerel halkın haklarının hiçe sayılmasının yol açtığı insani ve hukuki sorunları irdelemektedir. Bölümde ayrıca, İsrail’in dayandığı ideolojik temel, sadece Filistin topraklarının işgaliyle sınırlı kalmayacağı, genişlemeci ve yayılcı bir anlayışla tüm bölgeyi sürekli bir çatışma ortamına sürükleyeceği iddiasına da yer verilmektedir.

Dördüncü bölümde Abdullah Erol; “*Bir Jenosid; Gazze’deki Küresel Kötülük*” başlığıyla ele aldığı çalışmasında, modern dünyada antagonistik diyalektik üzerinden inşacı bir yaklaşımla ele alınan “iyi” ve “kötü” olgusuna değinmektedir. Erol çalışmasında, modern dünyanın, “karşıt olan her durum ve şey kötüdür” anlayışından hareket ettiğine dikkat çekerek, dünyada kötülüğün nesnel bir yöntem üzerinden değil faile göre belirlendiğini ve bu bağlamda bütün farklılıkların potansiyel olarak karşıt ve düşman olarak görüldüğünü vurgulamaktadır. Erol, Ortadoğu’da kültür kodlarına bakıldığında farklılıkların zenginliğinin dikkat çekici olduğunu ancak zenginliklerin aynı zamanda antagonistik bir diyalektik ile çatışma unsuru da olabileceğini ve son iki yüzyılda Ortadoğu’da vuku bulan savaşların özellikle bu zenginliklerin provoke edilerek icat edildiğini belirtmektedir. Erol, kötülüğün en sistematik şerli bir modeli olan bu diyalektik, bebek, çocuk, kadın, yaşlı demeden bütün insanları “yakarak kurban” etme ile kalmadığını, aynı zamanda bunları hatırlatıcı doğal dokuyu, canlıları ve bütün bir metafiziği yok etmeyi de amaçladığını ifade etmiştir. Çalışmada bu

yanlış anlayışın ve politikaların son hedefinin ise Gazze, Batı Şeria ve Lübnan olduğu vurgulanmaktadır.

Beşinci bölümde ise uluslararası bir mesele olarak Filistin sorunu ve bu sorunun uluslararası bağlantılarının ele alındığı “*Gazze Soykırımının Gölgesinde Uluslararası Bir Mesele Olarak Filistin’i Anlamak*” çalışmasına yer verilmiştir. Şaban Öztürk tarafından kaleme alınan bu bölümde, Ortadoğu’nun ve özelde Filistin’in bugüne kadar yaşadığı sıkıntılarda Batılı ülkelerin rolüne dikkat çekilmektedir. Öztürk çalışmasında, 7 Ekim 2023 Aksa Tufanı sonrasında yaşananlar üzerinden yapılan değerlendirmelere dayanarak, Ortadoğu’da yeni bir dönüm noktasına gelindiğini ve Filistin özelinde hiçbir şeyin eskisi gibi olmayabileceği tezini işlemektedir. Bu düşüncüyü besleyen temel unsurun, tüm dünyanın gözü önünde bir yıldan fazla bir süredir devam eden Gazze soykırımına ilaveten, Batı Şeria’da yaşananlar, İsrail’in sık sık Suriye ve Lübnan’a saldırısıyla bölgenin adeta ateş çemberine dönüştürmesi olarak açıklanmaktadır.

Kitabın altıncı bölümünde Hüseyin Sevinç tarafından kaleme alınan “*Gazze: Kuşatma Altında İnsan Hakları ve Hukukun Çöküşü*” başlıklı çalışmada, Gazze’de yaşanan ve soykırım olarak nitelendirilen gelişmelerin insan hakları ve hukuk yönünden değerlendirilmesi yapılmaktadır. Sevinç çalışmasında, Gazze Şeridi’nin stratejik ve jeopolitik öneminin Gazze’deki işgali ve bunun neticesinde ortaya çıkan krizi daha karmaşık hale getirdiğini dolayısıyla Gazze’nin bir çatışma bölgesi olmasında, enerji kaynakları ve bölgesel güç dengeleri açısından kritik bir coğrafyada bulunmasının etkisini ele almaktadır. Bu bağlamda çatışmanın ardındaki ekonomik ve stratejik motivasyonların, bölgedeki insani krizi çözmek yerine daha da derinleştirdiği, özellikle Akdeniz’deki doğalgaz rezervleri üzerindeki rekabetin bu çatışmayı uluslararası bir boyuta taşıdığı vurgulanmaktadır. Sevinç, Gazze’deki krizin, uluslararası sistemin insani ve hukuki sorumluluklarını yerine getirebilmesi açısından bir dönüm noktası olduğunu belirtmektedir. Sevinç’e göre; İsrail’in bölgedeki sistematik askeri politikaları sadece Gazze halkı için bir tehdit oluşturmakla kalmayıp aynı zamanda uluslararası barış ve güvenliğe yönelik büyük bir risk teşkil etmektedir.

Son bölümde ise Mert Mahir Göz, “*Felaketle Mücadelede Sivil Güç: Aksa Tufanı ve Türkiye Örneği*” başlığıyla, 7 Ekim 2023 Aksa Tufanı Operasyonu sonrasındaki gelişmeleri ve bu gelişmeler bağlamında Sivil Toplum Kuruluşlarını (STK) ele almaktadır. Göz, yaşanan süreçte Sivil Toplum Kuruluşlarının, Filistin halkına yönelik gerçekleştirdiği saldırılar neticesinde binlerce masum insanın ölümüne ve bölgede aylardır süren bir insanlık felaketine yol açan İsrail’e karşı tüm dünyanın ortak bir “insanlık”

tavri ortaya koyduğunu örnekleriyle açıklamaktadır. Gz, alışmasında, Türkiye’deki STK’ların da Ortadoğu özelinde duyarlılıklarını sadece son Gazze katliamlarında değil, aynı zamanda 1 Mart 2003 Irak Tezkeresi ve 2010 Mavi Marmara Olayı’nda da gösterdiklerini belirtmektedir. Bu amaçla gerek Ak Parti iktidarını gerekse Türkiye kamuoyunu yönlendiren STK’ların, İsrail saldırılarının durdurulması adına önemli faaliyetlerde bulduklarını, düzenledikleri basın açıklamaları ve mitinglerle farkındalık oluşturduklarını, İsrail ile askeri ve ticari ilişkilerin durdurulması, İsrail menşeli ürünlerin boykot edilmesi ve Filistin’e insani yardım gönderilmesi gibi birçok hususta büyük pay sahibi olduklarını belirtmiştir.

Bu eserde yazılan, düşünülen ve umut edilen tüm iyi dileklerin Filistin halkının özgürlüğüne katkı sunması temennisiyle...

Dr. şaban ÖZTÜRK

Aralık-2024

İçindekiler

Bölüm 1

- Milli Kimlik Üzerine Bir İnceleme: Filistin Örneği 1
Yunus Koç

Bölüm 2

- Sözde Bir Siyaset Felsefesi ve Siyasal İdeoloji Türü Olarak Siyonizm 21
Erden Kışı

Bölüm 3

- İrkçılıktan Emperyalizme: Siyonizm'in Terör ve Yayılmacılık Üzerine İnşası 37
Abmet İşler

Bölüm 4

- Bir Jenosid; Gazze'deki Küresel Kötülük 63
Abdullah Erol

Bölüm 5

- Gazze Soykırımının Gölgesinde Uluslararası Bir Mesele Olarak Filistin'i Anlamak 85
Şaban Öztürk

Bölüm 6

- Gazze: Kuşatma Altında İnsan Hakları ve Hukukun Çöküşü 111
Hüseyin Sevinç

Bölüm 7

- Felaketle Mücadelede Sivil Güç: Aksa Tufanı ve Türkiye Örneği 133
Mert Mahir Göz

MİLLİ KİMLİK ÜZERİNE BİR İNCELEME: FİLİSTİN ÖRNEĞİ

Yunus Koç¹

Giriş

Milli kimlik nedir? İlkeleri nelerdir? sorularını yanıtlayan ve hangi toplumların milli kimlik içerisinde değerlendirilebileceğini ya da milli kimlik hakkını elde edebileceğini belirleyen hakim iktidar olmuştur. Foucault'un (2006) deyişiyle iktidarı elinde tutanlar "söylemi" belirler. Milli kimlik söylemini de belirleyen dünya sisteminde iktidarı elinde tutanlar olmuştur. İktidarın yeni söylemi muayyen coğrafya ile sınırlı ve etnik temelli bir devlettir. Bu yeni devlette din ikinci plana itilmişti. Yeri geldiğinde yalnızca bir araç olarak kullanılabilirdi. Din, etnik temelli ulusun inşası için ancak bir araç niteliği taşıdığı takdirde ele alınabilirdi. Aksi durumda milli bir devlet özelliği taşıyamazdı (Smith 2013: 110-120; Smith 2014: 60-70; Hobsbawm 2014: 60-88, Anderson, 2014: 25-37; Gellner, 2013a: 30-80; Gellner, 2013b: 60-70).

Söylemi belirleyenlerin tersine gerek milli devletlerin ortaya çıkışından evvel gerekse sonrasında hem Müslümanlar hem de Yahudiler kendilerini bir din üzerinden telakki ederlerdi (Kılıç, 2014: 161; Karpat, 1999: 41). Din, bu toplumlarda etnik kimliğin gölgesinde kalmamıştır. Tam tersine ana belirleyici karakter olmuştur. Bundan dolayıdır ki Smith (2014) ve Hobsbawm (2014: 83-87; 65-68), Yahudiler ve Araplar'a dini ikinci plana bırakmadıkları için tam bir milli devlet olmadıklarını ve proto-millet olarak kaldıklarını söylemişlerdi. Yani onlara göre batının medeniyetini kabul etmiş olmalarına karşın icat edilmiş olan yapay kültürünü benimsememişlerdi (Castells, 2008: 42-44).

Bunlarında ötesinde iktidarı elinde tutanlar açısından, milli bir devlet gerçekte kapitalizmin ihtiyaçlarını karşılamak için tahayyül edilmiştir

1 Doç. Dr., Muş Alparslan Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü. e-mail: yunuskoc2@hotmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9453-2910>

(Gellner, 2013a; Hobsbawm; 2014; Anderson, 2014: 31-40; Özkırmımlı, 2015; Koç, 2021). Yeni kurulması düşünülen devlet, kapitalizm çıkarlarına diğer bir ifadeyle kapitalizmi elinde tutanların menfaatine uygun olduğu müddetçe milli bir karakter kazanabilirdi. Haliyle modernistler (Hobsbawm, Gellner, Anderson) ve etno-senbolcüler (Smith, Armstrong, Huntchinson) Yahudilerin her ne kadar milli bir karakter kazanmadığını iddia etseler de iktidarı elinde tutan hâkim kapitalist toplumlar için bu göz yumulabilecek bir istisna olarak görülmüştür. Bundan sebep, Ortadoğu'da Filistin devleti yerine Yahudi devleti kapitalizmin yararına görüldüğü tarihin tescilindedir.

Yenidünyanın düzenleyicileri Ortadoğu'da muayyen topraklar üzerinde Yahudilere devletlerini kurma imkânı sağlamış olmaları orada yaşayan Filistin toplumunun ise yok sayılması, yok hükmünde kabul edilmesi ve ötekileştirilmesi anlamını taşımıştır. İşte bu çalışmada Filistin'in milli kimliği nasıl tanımlanabilir? Sorusuna cevap aranacaktır. Çalışmanın ana sorunsalı aynı zamanda esas amacını teşkil etmektedir. Çalışmada Yahudi milli kimliği ile ilgili değinilen bilgiler Filistin milli kimliğinin anlaşılmasına yardımcı olacak verilerle sınırlı tutulmuştur.

Tarihsel Arka Plan: İsrail Devleti'nin Kurdurulması ve Filistin Toprağının İşgali

Toplumların savaş, kriz, güvenlik ve politik gibi sebeplerle bir yerden başka bir yere göç etmeleri yeni düzenin de sinyallerini verir. Aliya (Yahudi göçleri) da gelecekte İsrail devletinin inşası sürecine önemli katkıları olduğu tarihin tescilindedir. Yahudi milli devletinin inşasında Rusya ve Polonya'dan göç edenlerin daha fazla etkili olduğunu söylemek mümkündür. Yahudiler, Filistin topraklarına en fazla ikinci bölge olarak ise Osmanlı devletinden göç etmiştir.

1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı, 1912 Birinci Ballan Harbi, 1913 İkinci Balkan Harbi, Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı Yahudi göçlerini tetikleyecek olaylardı. Mesela Yahudiler 1914 yılına kadar gerçekleşen olaylar neticesinde Hıristiyan ayrımcılığına ve zulmüne maruz kalmamak için (mesela 1878 Niş olayında Sırplar tarafından pek çok Yahudi öldürülmüştü) Osmanlıyı tercih etmişlerdir.² Çünkü Yahudiler, Osmanlı toprakları

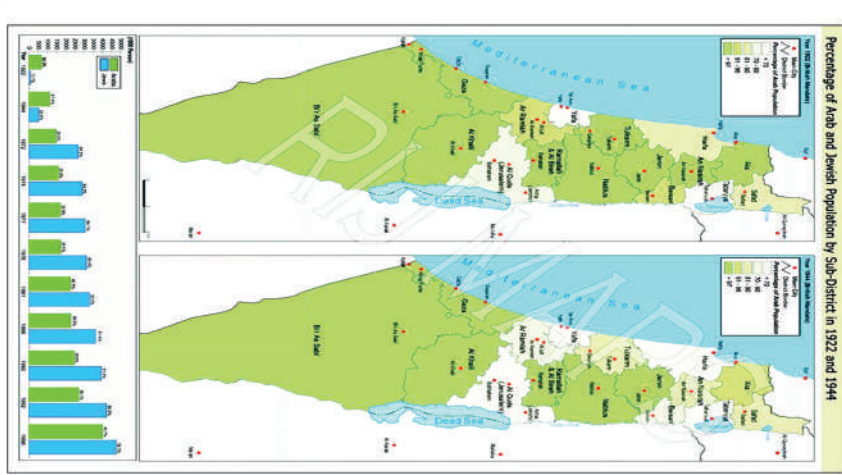
2 Bunların önemli bir kısmı bilhassa II. Mehmet'in sağlamış olduğu özgürlük ve refah ortamının cazibesiyile Avrupa ve Avusturya'dan önemli oranda göç eden Yahudilerden oluşmuştur. Göç edenlerin pek çoğu Balkanlara yerleşmiştir. Hatta 1906 yılında yapılan nüfus sayımına göre Selanik, Yahudilerin en çok yaşadığı şehir olarak kayıtlara geçmiştir. Aynı yıl Kudüs'te 197601 Müslüman, 15886 Rum ve 7883 Yahudi bulunmaktaydı. Genel olarak Osmanlı topraklarında ise 15498747 Müslüman, 2823065 Rum, 1031708 Ermeni, 761530 Bulgar ve 253435 Yahudi vardı. 1912 yılına gelindiğinde Güneydoğu Avrupa bölgesinde yaşayan Yahudiler Osmanlı'daki Yahudilerin yüzde 25,27'sini oluşturuyordu. Bunların yüzde 25,27'si ile çoğu

içerisinde Filistin'e ya da herhangi bir yere serbest bir şekilde taşınabilirdi. Başka coğrafyalarda ötekileştirilen, şiddete maruz kalan Yahudilere Osmanlı, güvenli ve sükûnet içerisinde bir hayat sağlamıştı (Ediz, 2015: 156; Ceylan, 2020: 90-97). Öyle ki Osmanlı'nın Kudüs'ü fethetmesi ve 1492-1500 yılları arasında 120000'e yakın Portekiz-İspanya'dan kovulan seferad Yahudilerinin Osmanlı'ya sığınması, onlara Kudüs'e göç etme veyahut orayı ziyaret etme imkânı vermiştir. Özgür ve güvenli şekilde bir yerden bir başka yere gitme durumu sebebiyle 1520'den itibaren "Ağlama Duvarı"³ Yahudiler için ayın ve dua mabedi halini almıştır. Osmanlı himayesinde Yahudiler yüzlerce yıl ibadetlerini gerçekleştirmişlerdir (Tanyu, 1988: 475). Bu durum Osmanlı tebaası olarak Yahudilerin Filistin'deki varlıklarını anlamak açısından önem arz eder.

Osmanlı tebaası olarak Yahudilerin Filistin'e göçü tüm özgünlüklere karşın oldukça sınırlıydı. 1880-1914 yılları arasına bakıldığında Rus ve Avrupa Siyonistleri, tüm uğraşlarına karşın toplamda Filistin'e 85000 Yahudi getirebilmişlerdi. Aynı dönem aralığında Arapların nüfusu 800000 kadardı. 1917'de Balfour bildirgesi sonrasında 16500 Yahudi Filistin'e göç etmiştir. Bu tarihte yaklaşık Yahudi nüfusu 75000'e kadar yükselmişti (Armaoğlu, 1994: 34-36). 1930'larda milliyetçi Polonya'nın baskısıyla Yahudiler göç etmeye zorlanmıştı. Aynı dönemlerde İngiltere'nin de desteğiyle⁴ Filistin'deki toplam Yahudi sayısı 170000 kadar yükselebilmiştir (Karpat, 1999: 56; Ceylan, 2020: 101-103). Türkiye Bilimler Akademisi'nin (2023: 5) raporuna göre Filistin'in İngiliz Mandasının idaresi altın kaldığı 1922-1944 yılları arasında ilçelere göre Arap ve Yahudi Nüfus Oranı şu şekilde gelişmiştir.

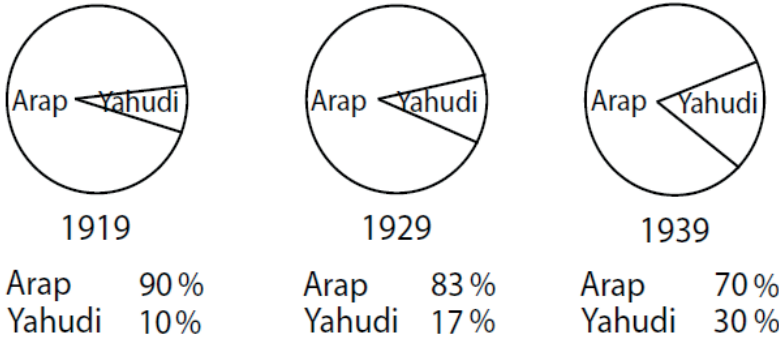
Anadolu'nun batı kısmında yüzde 14,61'i İstanbul, yüzde 23,88'i Irak, yüzde 14,61'i Filistin ve Suriye'de yaşıyordu (Karpat, 1999: 50-51; 55-56).

- 3 Hz. Süleyman döneminde yedi yıl altı ay kadar bir süre içerisinde yapılmıştır. Babillerin Kudüs'ü işgali ile yıkılan mabed, Kral Herode tarafından yeniden yapılmıştır. Fakat mabed bu defa Romalıların işgali sonrasında tekrar yıkılmıştır. Ağlama Duvarı, Herode'nin yaptırmış olduğu duvarın bir kısmıdır. Bu duvar Kudüs'ün doğusunda Kubbetüs-sahre'nin batısında bulunur. Yahudiler, Batı duvarı olarak tabir ederler. Duvar, Hıristiyanlığın etkisiyle "Ağlama Duvarı" olarak ifade edilmiştir (Tanyu, 1988: 474-475).
- 4 Birinci Dünya Savaşı sonrası galip ülkeler tarafından oluşturulan Milletler Cemiyeti, İsrail Devleti'nin kurulması için İngiltere'ye Filistin'de manda idaresini verdi. İngiltere verilen bu vazifeyle Yahudilere destek vermiştir (Kılıç, 2014: 167; Gorman, 2015: 75-78).

Harita 1: Filistin'in İngiliz Manda İdaresi Altında Olduğu 1923-1944 Yılları Arasında Arap ve Yahudi Nüfus Oranı

1881-1930 arasında ülkelere göre Filistin'e göç eden Yahudi nüfusu şu şekildedir: Rusya'dan 45000, Avusturya-Macaristan'dan 400000, Romanya'dan 100000, Polonya ve diğer ülkelerden de toplam 25000 göç etmiştir (Karpas, 1999: 56). Birleşmiş Milletlerin verilerine göre Filistin topraklarında Yahudilerin 1919 yılında nüfus oranı yüzde 10 iken 1929'da yüzde 17'ye 1939'da ise yüzde 30'lara çıkmıştır (TÜBA, 2023: 4).

Şekil 1: Birleşmiş Milletler Raporuna göre 1919-1939 yılları arasındaki Filistin topraklarındaki Arap ve Yahudi Nüfus Oranı

1929 yılında Filistin'e yerleşen Yahudiler küçük hükümeti andırarak bir yönetim konseyi kurmuşlardı. Bu 1948 yılına gelindiğinde İsrail devletinin resmi hükümeti olacaktı. Ancak bunun için yeterli sayıda nüfusa

sahip değildi. Bu döneme kadar Yahudilerin ekseriyeti Filistin'e göç etme hususunda isteksizdi. Fakat anti-semitist politikalar içinde olan Hitler'in iktidara gelmesiyle Yahudilerin Filistin'e göçü on beş yıl gibi kısa sürede önceki yıllara nazaran iki kat artmıştı. 1930-1948 yılları arasında toplam 335 bin 510 Yahudi Filistin'e göç etmişti. Bunların 177 bin 235'i 1932-1938, 81 bin 808'i 1939-1945, 56 bin 467'si 1945-1948 yılları arasında göç etmiştir. Özetle 1882-1948 yılları arasında Filistin'e göç eden 517 bin 200 Yahudi olmuştur. Öte yandan karşılaştırsak 1848 yılında Filistin'de 800 bin Yahudi varken 1 milyon Filistinli vardı. Bu dönemlerde Filistin'e göç eden Yahudiler daha ziyade orta ve alt sınıf tabakasındandı. Bilhassa alt tabakadan olanlar Yahudi geleneğine daha çok bağlıydılar. Bundan sebep Siyonizm'in vaatlerine tutkuyla bağlıydılar (Karpas, 1999: 56-57; Doğan, 2021: 82).

1948 Arap-İsrail savaşı sırasında Irgun Örgütü tarafından Filistin'in Deir Yasin köyünde 254 sivil Filistinli katledilmişti (Kızıloğlu, 2012: 59). Olaydan sonra ve büyük aile liderlerin yönlendirmesiyle pek çoğu varlıklı ailelerden oluşan 780 bin Filistinli ülkelerini terk etmişti. Komşu Arap devletlerine sığınmışlardı. Filistinlilerin göç ettikleri yerler zamanla Yahudilerin yerleşim alanları haline almıştı (Doğan, 2021: 82-83). Filistinlilerin yerlerinden edilmesi, Yahudilerin bu yerleri gasp ederek yerleşmesi günümüze kadar devam etmişti ve halen devam ediyor. İngiltere, Amerika, Birleşmiş Milletlerin desteğiyle 15 Mayıs 1948 yılında İsrail devleti resmen kurulmuştu. Kurulduktan birkaç saat sonra Rusya ve Amerika tarafından tanınmıştı. İsrail'in kurulmasından sonra gerçekleşen Yahudi göçü 1880-1945 yılları arasında olan toplam Yahudi göçünü geçmiştir (Karpas, 1999: 57-58):

Tablo 1: 15 Mayıs 1948'den Sonra İsrail'e olan Yahudi Göçü Sayısı

Göç Veren Ülke/Bölge	Nüfus
Ortadoğu (Irak ve Türkiye'den 2/3'si)	230000
Güneydoğu ve Doğu Avrupa	304044
Romanya	118940
Polonya	103732
Bulgaristan	37231
Çekoslovakya	18.217
Macaristan	13631
Yugoslavya	7595
Sovyetler Birliği	4698
Etiyopya ve Kuzey Afrika	970177
Batı Avrupa (Pek çoğu Almanya (8856) ve Fransa'dan (4008))	250005

Daha sonraki yıllarda İsrail'e Yahudi göçünü tetikleyen en önemli olay Sovyetler Birliğinin dağılması olmuştur. Keza bu olay ile bir milyon Yahudi göç etmiştir. Aliya ve Entegrasyon Bakanlığı'nın verilerine göre 2022 yılında ise İsrail'e yetmiş bin Yahudi göç etmiştir. Bugün İsrail nüfusu 9288128'dir (TÜBA, 2023: 17).⁵ Ancak bunların tamamı Yahudi değildir. 2020 yılında İsrail Merkezi İstatistik kurumunun verilerini dikkate aldığımızda "9.291.000 olan İsrail nüfusunun 6.870.000 Yahudilerden, 1.956.000 Filistinlilerden (Müslüman, Hıristiyan Araplar ve Dürziler) ve 456.000'i diğerlerinden" oluşmaktaydı. Filistin hükümetinin 2021 nüfus istatistiklerine göre ise "işgal altındaki Batı Şeria'da 3.120.448, Gazze Şeridinde 2.106.745 olmak üzere toplam 5.227.193 Filistinli yaşamaktadır. Bu nüfusa İsrail'deki Filistinli azınlığın nüfusu eklendiğinde Filistin topraklarında toplam 7.183.193 nüfusa aslında Filistinlilerin nüfusun" ekseriyetini teşkil ettiği söylenebilir. Şunu da gözden kaçırmamak gerekir ki İsrail hükümeti altında yaşayan Filistinliler, İsrail vatandaşı olmalarına karşın Yahudi milletinin bir ferdi olarak kabul edilmezlerdi (Doğan, 2021: 83-102). Tüm olumsuz koşullara, baskılara rağmen günümüzde Batı Şeria ve Gazze'de Filistin nüfusu 5310178'dir.

Yahudiler tıpkı diğer toplumlar gibi milli devlet modelini batıdan esinlenerek almıştır. Fakat batının etnik temelli milliyetçiliği esas amacı olmamıştır. Daha ziyade milli devletinin temel ölçütü Musevi inancı olmuştur. Mesela bir Musevi her nereden gelirse gelsin onu mülteci olarak kabul eder ve İsrail devletinin bir vatandaşı olarak görür. Ancak İsrail'de yaşayan bir vatandaş Arap olduğu için milli devletin bir parçası olarak görülmezdi (Karpas, 1999: 55). İnanç eksenli milli devlet inşasını sağlamaya çalışan İsrail rengine, diline, milliyetine bakılmaksızın göç eden Yahudileri İsrail vatandaşı olarak kabul etmiştir. Siyonistler, dünyadaki tüm Yahudileri İsrail'de bir araya getirmek amacıyla inanca dayalı bir milli kimlik tahayyülü içindeydiler. Kısacası Siyonistlerin inşa etmeyi düşündükleri milli kimlik etnisiteden ziyade inanca dayanır (Karpas, 1999: 58-60). Haliyle denilebilir ki Yahudilerin kimlik oluşumunda din, etnisiteyi, kültürü, geleneği ve diğer araçları da muhafaza eden ve bir arada tutan itici bir güç vazifesi görmüştür (Koç, 2018: 38). Gellner'in (2013b: 11-12) de dediği gibi din milliyetçiliğin bir alternatifi olarak görülebileceği gibi tam tersine milliyetçiliğin inkişafına, tekâmülüne hatta tahammül edilmeyecek seviyeye ulaşmasına neden olduğu söylenebilir. Diğer bir ifadeyle din, etnik kimliğin müttefiki veyahut düşmanı olabilir.

5 2023 yılının verilerine göre İsrail dışında 8.2 milyon Yahudi bulunmaktadır. Bunların 6 milyonu ABD'de 2.2 milyonu başka ülkelerde yaşamaktadır (TÜBA, 2023: 17).

Filistin Milli Kimliğinin Önündeki Engeller

Filistin milli kimliğinin inşasına mani olan iç ve dış etkenlerden bahsetmek mümkündür. Dışardan kaynaklı olanlardan ilki, ABD ve İngiltere'nin bölgede egemenliklerini tesis etmek için İsrail'in varlığını destekleyen politikalarıdır. Bunlar Filistin toplumunun varlığını yok sayan politik hamlelerdir. Camp David anlaşması bu konuda dikkat çekicidir. Bu anlaşmada Filistin'in politik haklarına dair bir takım göndermelerde bulunulsa da ulusal kimliğine dair bir kabul söz konusu olmamıştır. Bir başka örnek dünya sistemini elinde tutanlar tarafından İsrail'in mağduriyet üzerinden kimliğini inşa etmesine verdiği destek olmuştur. Mesela "İsrail soy kırımı" kavramını oldukça sıkı bir şekilde dillendirmişlerdir. Benzer şekilde ABD'nin Filistin yerine İsrail devletini açık bir şekilde desteklediğini günümüz politikaları ile de görmek mümkündür. 2020 yılında Donald Trump yönetiminin Filistin ve İsrail toplumunun yaşamlarını iyileştirmek adı altında sundukları proje aslında İsrail'in Filistin'i işgalinin meşruiyetini sağlamıştır (TÜBA, 2023: 17; Korkmaz, 2012).

İkincisi, Siyonist harekettir. Bu hareket kendisine tehdit olarak gördüğü Filistin kimliğinin meşruiyetini sağlayan unsurları ortadan kaldıracak eylemler geliştirmiştir. Mesela Siyonistler Filistinlileri "Filistinli" değil Arap olarak tanımlamaya çalışmıştır. Hayes'in (2010: 188) çalışmasında Filistinlileri "Arap-Filistin" olarak tanımlamasını aynı bağlamda değerlendirmek mümkündür. Aynı şekilde Filistin halkı, zorunlu göçe maruz bırakılmalarından dolayı kendi topraklarında azınlık konumuna düşmüşlerdir. Bu da Arap ülkelerine göç eden Filistinlilerin kendilerini Arap, İsrail de yaşayanların ise resmi olarak İsrail vatandaşı olarak tanımlamalarına neden olmuştur (Doğan, 2021: 81-83). Bu manada önem arz eden bir diğer örnek 2002 yılında İsrail tarafından Batı Şeria'da inşa edilen duvar kimileri tarafından "ırkçılık", "ayrımcılık" ve "utanç" duvarı olarak tanımlanmışken İsrail tarafından "güvenlik duvarı" olarak ifade edilmiştir. Benzer şekilde kentin ya da bölgenin tarihi Filistinliler yok sayılarak yeniden yazılmış ve toplumsal hafıza yeniden inşa edilmeye çalışılmıştır. Örneğin "Kudüs'teki İsraili tur rehberleri kentin tarihini çok farklı bir şekilde anlatmaktadırlar. İsrail'deki Müzeler ise Filistinlileri Arap çeteleri olarak gösterirlerken İsrail askerlerini büyük zaferin mimarı olan kahramanlar olarak tanıtmaktadır." Tarihi kutsal mekânların ve şehirlerin yeniden farklı isimler ile düzenlenmesi de bu hususta dikkate değerdir (Korkmaz, 2012; Khalidi, 1997: 20-24; Tutu, 2015: 110-115). Haliyle denilebilir ki Siyonizm tarafından Filistin kimliği pek çok açıdan kuşatılmış durumdaydı.

Filistin milli kimliğinin oluşmasına engel olan iç sebeplerden ilki, sosyal ve siyasal birlikteliğin sağlanamamış olmasıdır. Bu parçalı yapı ortak bir kimlik

üzerinde mücadelenin önünde bir engel teşkil etmiştir. Bu hususta Filistin’de “Efendiler” olarak bilinen aile ile Fellahinler arasındaki anlaşmazlıktır. Temelde iki grupta Siyonizm karşıtıdır. Ancak Efendiler, kendi otoriteleri altında bağımsız bir devlet kurma çabasıydılar. Fellahinler ise bunu endişe ile karşılayıp şiddetle karşı çıkmıştır. Toplum içerisinde sağlanamayan birliktelik, ortaya çıkan anlaşmazlık Filistin milli kimliğinin inşası bir yana Yahudi milliyetçiliğinin Filistin toprakları üzerindeki emellerine ulaşmasına imkân sağlamıştır (Ediz, 2015: 151; Khalidi, 1997: 23-26).

İkincisi, Filistin kimliğinin siyasi otoritesi ticaretin döndüğü kentlerden değil daha ziyade dini söylemde bulunan ve aşiret geleneği içinde yaşayan dağlık ve kırsal alanlardaki kişilerden oluşmuştur. Bu da milli kimliğe önderlik edecek liderlerden ve ekonomik açıdan yoksun olmasına neden olmuştur (Korkmaz, 2012; Kılıç, 2014: 172). Buna karşın Yahudilerin yeni tarım tekniklerini biliyor olması ve bulunmuş oldukları bölgelerde iş imkânının daha fazla olması halkın onları sempatiyle karşılamasına neden olmuştur. Zaten ekonomik güç Siyonizm’in önemli bir propaganda aracıydı. Bu amaçla Yahudiler, Filistin’e pek çok yatırım yapmaktaydılar. Keza İngiliz manda yönetimi döneminde yapılan yatırımların hemen hemen hepsi Yahudi sermayesine aitti (Ediz, 2015: 156). Hatta bu dönemde işçi sınıfı Yahudilerin tekeline geçmişti. Böylesi bir durum Siyonizm politikasına uygun olarak Filistin halkını ekonomik hayatın dışına itmişti (Ceylan, 2020: 107-110; Doğan, 2021: 83).

Filistin ulusal bilincin oluşmasındaki engellerden bir diğeri “Pan-Arabizm” akımıdır. Bu akımla Arap toplumunun tek bir çatı altında birleştirilmesi amaçlanmıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrası Satı el-Husri bu akımın öncüsü olmuştur. Husri inşa edilecek Arap milli kimliğini dinden arındırarak laik bir kimliğe büründürmeyi tahayyül etmiştir. Ona göre din, milletin varlığından sonra gelir. Yani Arap olmak için Müslüman olmak gerekli değildir. Herhangi dinden biri Arap mili kimliğin bir parçası olabilirdi. Husri, Abd al-Rahman al-Bazzaz ve Michel Aflaq’dan etkilenerek bu doktrini ortaya koymuştur. Ancak “Pan-Arabizm” akımı 1948-1949 yıllarında Arap-İsrail Savaşı mağlubiyeti ve akabinde İsrail devletinin kurulmasından sonra 1960'lara kadar sekteye uğradı. 1950-1960 yılları içerisinde Pan-Arabizm’in bayraktarlığını Abd-al al Nasr almıştır. Nasr liderliğinde 1958 yılında Filistin’in de içerisinde bulunduğu Suriye ve Mısır Birleşik Arap Cumhuriyeti kurulduğunda Pan-Arabizm düşüncesi en parlak dönemini yaşamıştır. Abd-al al Nasr’ın Filistin’e özgürlük vaadinde bulunması Filistinlilik düşüncesinin yerine “Pan-Arabizm” akımının desteklenmesine neden olmuştur. Fakat bu akım 1967’de İsrail’in Arapları mağlup etmesiyle ortadan kalkmıştır. Bu süreçte Araplar, Filistin mevzusunu kendi milli oluşumları için kullandıkları görülmüştür.

Mesela Pan-Arabizm'in lideri konumunda olan Mısır, İsrail ile anlaşarak Arap birliği yerine Mısır milliyetçiliğini ikame etmiştir. Oluşan bu atmosferden sonra Filistinlilerde kendi milli kimliklerinin inşa mücadelesini vermeye başlamışlardır (Keleşoğlu, 2008: 45-48; Kılıç, 2014: 165-166; Korkmaz, 2012; Ediz, 2015:150).

Toplumsal Hafızada Filistin Milli Kimliğinin İnşası

Birinci Dünya Savaşı öncesine kadar dinin Filistin topraklarına yüklediği anlam aynı zamanda Filistin kimliğini de belirliyordu. Mesela Kudüs, Hıristiyanlar ve Yahudiler için önemli yer olduğu kadar Müslümanlarda da kutsal bir toprak olarak ele alınır. Keza Kur'an'da "Arzı Mukaddes" olarak tanımlanır. Bu sebeptendir ki Filistin, Osmanlı idaresinde iken diğer vilayetlerden farklı olarak doğrudan İstanbul'a yani merkeze bağlıydı. İşte bu durumdan yola çıkarak Filistin'in gerek Filistin halkı için gerek ise diğer Müslüman toplumlar arasında her daim önemli bir kimliğe sahip olduğu bilinmektedir. Böylesi bir kimlik aidiyeti din üzerine temellenmişti. Günümüzdeki gibi etnisiteye dayanan milli kimlik söylemi söz konusu edilmezdi (Khalidi, 1997: 148-155).

Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar geldiğimizde de halen Filistin milliyetçiliğinden bahsetmek mümkün değildi. Bu dönemde Filistin kimliği yerine Osmanlılık hâkim kimlik olarak kendisini gösteriyordu. Osmanlılığın inşası Filistin'in kurtuluşu olarak görülüyordu. 1964'ten önce ise Osmanlılığın yerini bu kez Pan-Arabizm düşüncesi almıştır. Filistin kimliği bu dönemde Arap birliği içerisinde varlığını göstermiştir. Tıpkı Osmanlılık gibi Pan-Arabizm de varoluş mücadelesinin anahtarı olarak değerlendiriliyordu. Bilhassa giderek tehlikeli bir hal alan Siyonizm tehdidini bertaraf etmenin yoluydu. Bu zamana kadar esas amaç Filistin milli kimliği değil Arap birliğiydi (Köse 2018: 727).

1917 yılına kadar İngiltere ve Fransa'nın Arap birliğine verdiği desteği çekmesi, İngiltere Dışişleri Bakanı Arthur Balfour'un deklarasyonuyla Filistin topraklarını İsrail vatanı olarak tanımlamış olması⁶, Arap birliğinin dağılması ve İsrail devletinin kurulması düşüncesinin daha fazla hissedilmesi Filistin milli mücadelesinin önünü açmıştır (Kasalak, 2016: 66-70; TÜBA, 2023: 3). Bundan böyle Filistin halkı için Filistinli olmak Siyonizm, ona destek veren Batı ve Batıyla işbirliği içerisinde olan âyanlar karşısında kendisini konumlandırmış olmasıdır. Filistin halkı için bir tarafta kendileri

6 İngiltere deklarasyonunda açık bir şekilde desteğini şöyle belirtmiştir (Uyanık; Yavuz, 2013: 215): "İngiltere Hükümeti, Yahudi halkı için Filistin'de ulusal bir yurt oluşturulmasını desteklemekte olup, bu amacın gerçekleştirilmesi için elindeki tüm imkânları kullanacaktır."

diğer tarafta Yahudi milliyetçiliği ve ona destek veren ötekiler vardı. Yaşanan bu farklılık daha fazla görünür ve belirginleşmiş olması kimliğin ortaya çıkmasının önünü açmıştır (Kılıç, 2014: 170). Tıpkı diğer kimliklerde olduğu gibi Filistin milli kimlik tasavvurunun da toplum hafızasında belirmesinde “öteki” ve “etki-tepki” kavramları önemli rol oynamıştır.

Daha açık bir ifade ile “öteki” düşüncesinin Filistin toplumunda tezahürü Birinci Dünya Savaşı sonrasında İngiltere’nin Filistin’i işgali ve devamında İngiliz manda yönetiminin Filistin’i Yahudilere bir vatan olarak sunmaya çalışmasıyla başlamıştır.⁷ Akabinde uluslararası politik destek gören Yahudiler ile Araplar arasındaki çatışma ile devam etmiştir (Ediz, 2015: 144-150). 1919 yılında başlayan çatışma 1929’da Filistin’de nüfusu artan Yahudilerin Ağlama Duvarı etrafındaki evleri yıkmaya çalışmaları Müslümanlar ile Yahudiler arasında olayların çıkmasını daha fazla tetiklemiştir (Tanyu, 1988: 475). Nitekim Filistin’de Arap ulusal mücadelenin lideri olan İzaaddin el Kassam’ın İngilizlerin desteğiyle öldürülmesi 1936-1939 isyanlarını ve boykotlarını başlatmıştı. Bu olay, İngilizlerin yardımıyla Yahudi güçleri tarafından kanlı bir biçimde bastırılmıştı (Erdoğan, 2023: 58-120). İsrail ve Filistin arasındaki çatışma ortamı, Filistin halkında bir aidiyet duygusunun ortaya çıkmasını sağlamıştır. Milli kimlik tahayyülü de bu farklılık ve ötekilik bilincinin toplum hafızasında yer edinmesiyle karşımıza çıkar. Diğer milliyetçilikler gibi Filistin kimliği de belli bir dil, ortak bir tarih, kültür ve muayyen coğrafya üzerinden ötekenden farklılığını ortaya koyarak gelişmeye başlamıştır.

Filistin ve Yahudi çatışmasında yaşanan olaylar, mağlubiyetler kimliğin yok olmasından ziyade daha belirgin bir hal almasına neden olmuştur. Ortaya çıkan mağlubiyet ve devamından gelen mağduriyet kimliğin inşasında kayda değer bir öneme sahiptir. 1936-1939 isyanlarında yaşananlar mücadelenin azmini kırmak yerine ötekine karşı daha hiddetli olmasına neden olmuştur. Bu da toplumda ortak bir tarih, kader duygusunu arttırmıştır. Benzer bir şekilde kimliğini koruma mücadelesi içinde olan Filistinliler çatışma sürecinde birlikte yapmış oldukları eylemler Filistin kimliğinin sembolü haline almıştır. Mesela 1936-1939 Filistin yerel direniş komitesi Filistinlilerin Osmanlı seçkinlerinin giydikleri fesi yasaklayarak onun yerine kareli bezden olan kefiye giymelerini zorunlu hale getirmiştir. Sonrasında kefiye Filistin kimliği ile özdeşleşmiştir. Bir başka örnek İngiliz Manda yönetimi

7 İngiltere’nin sömürü düzenini muhafaza etmek düşüncesi Filistin politikasının biçimlenmesinde önemli rol oynamıştır. Akdeniz’in doğusunda üstünlük sağlama arzusu Yahudi milliyetçiliğine destek vermesinde etkili olmuştur. Süveyş Kanalı’nın güvenliğini Yahudi devleti ile sağlayabileceği düşüncesi hâkimdi. Filistin’in konumu, Mısır ve Süveyş için hemen hemen bir kalkan görevi görmekteydi (Ediz, 2015: 145-146).

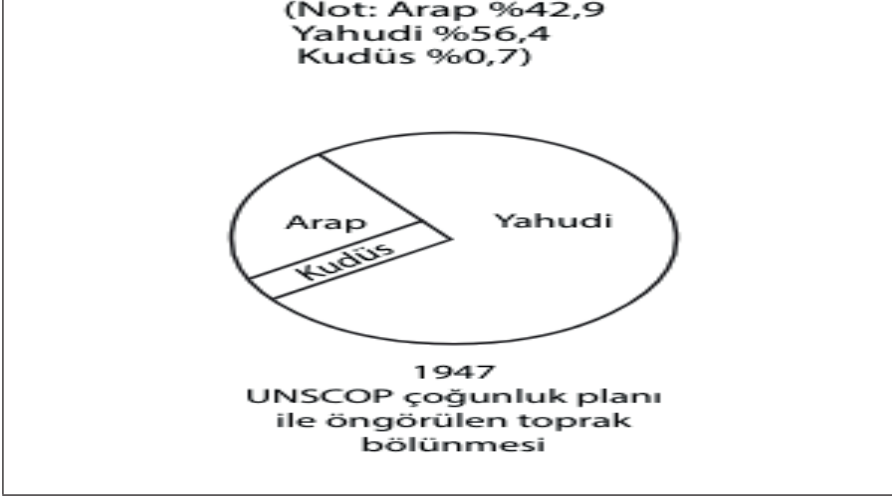
döneminde basın ve eğitimde önemli yol kat edilmeydi. Bu dönemde okul çağındaki Filistinli gençlerin yaklaşık yüzde 45'i okula gitmişti. Toplumda okuma ve yazma oranı önemli ölçüde artmıştı. Böylece milli kültürün ve milli bilincin aktarılmasını sağlayacak bu yeni nesil yaşanmış ve yaşanacak olayların anlaşılması, gelecek nesille bildirmesi hususunda ehemmiyetliydi. Kısacası Filistin davasını kabullenecek bir neslin adımları atılmış oluyordu (Kılıç, 2014: 171-72).

1948 yılının ortalarına kadar Yahudiler ve onlara destek veren İngiltere ve batı tarafından yaşatılan mağduriyetler Filistin toplumunda milli bilincin oluşumunun ilk süreciydi. Bu zamana kadar gerek Arap gerekse Filistin halkının kahır ekseriyeti Yahudi-Filistin meselesinin farkında değillerdi. Bu daha ziyade Arap-İsrail sorunu olarak telakki ediliyordu. Hayes'in de (2010: 155-156; 188) dediği gibi Filistin milli kimlik tezahürü İsrail devletinin hayata geçirilmesine bir tepki olarak uyanmıştır. Gerçekten de İsrail'in 15 Mayıs 1948 yılında devlet olarak kurulduğunun kabul edilmesi aynı zamanda milli kimliğin Filistin toplumu açısından bir varoluş mücadelesine dönüştüğünün de tarihi olmuştur. Filistinliler bulunmuş oldukları topraklarda egemenliklerini yitirmeleri milli kimliğe kaynaklık edecek mitler, marşlar ve milli tarih inşasından yoksun kalmasına neden olmuştur (Tutu, 2015; Korkmaz, 2012). Ancak daha evvel olduğu gibi Filistin milli kimliğini besleyen bunlardan ziyade mağduriyet kavramıdır. 15 Mayıs İsrail devletinin kurulmasına gönderme yapan Arapça da "felaket" manasını taşıyan "Nakba" ya da "Nekbe"dir. Nekbe Filistin milli kimliğine işaret edecek tüm olanaklarının ortadan kaldırılmasıdır. Bunlar siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik ve tarihi mağduriyetler anlamını taşımaktadır.

Böylesi bir mağduriyetin arkasında yatan sebep inanç biçimidir. İslam dini Müslümanlara, Hıristiyan ve Yahudilerin yaşam biçimlerine saygı duyulmasını, özgür bir şekilde hayatlarını idame etmelerine imkân verilmesini ve güvenliklerinin sağlanmasını vahyeder. İslam toplumları devlet akıyla değil bu emir üzerine gayrimüslim topluma hoşgörülü davranır. Lakin Yahudi ya da Hıristiyanlar İslam dinine karşı aynı şekilde davrandıkları söylenemez. Müslümanları yanlış bir dine inandıkları için suçlu atfederler ve ötekileştirirler (Karpat, 1999: 44).

Bundan sebep Filistinlilik, Filistinli olmak, Filistin toplumsal hafızasının ortaya çıkışı ya da inşası "Nekbe"den sonra ortaya çıkmıştır. 15 Mayıs 1948 İsrail için bağımsızlığın ilanı olarak görülürken, Filistin için bir kimlik mücadelesinin başlangıcı olmuştur. Diğer bir ifadeyle "Nekbe" Filistinli kimliğinin inşasında etkili olarak "öteki", "mağduriyet" ve "teпки" kavramlarının doğuşu anlamını taşımıştır (Köse, 2003: 191-193). 29 Kasım

1947 yılında Filistin topraklarının parçalanması planı Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilmiştir. Bu plana uygun olarak Filistin toprağının yüzde 56,4'ü İsrail Devleti, yüzde 42,9'u Filistin Devleti, uluslararası statüde ise yüzde 0,7'si Kudüs olacaktı (Arı, 2005: 218-220; TÜBA, 2023: 8).⁸

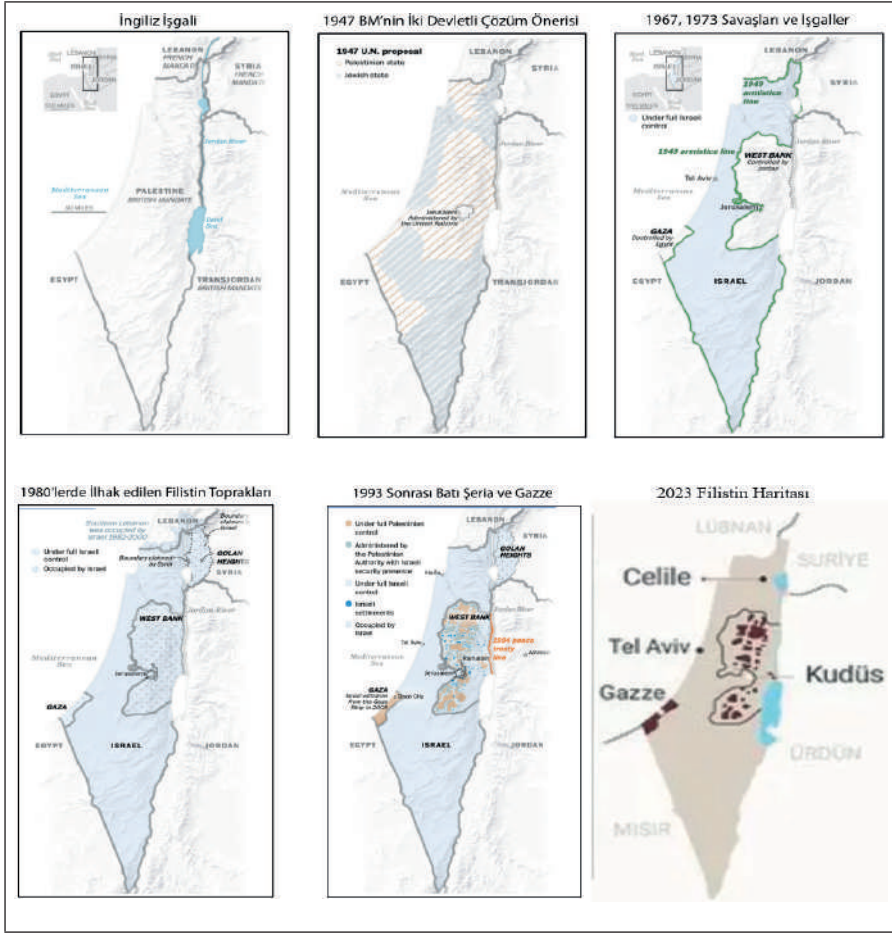

Şekil 2: Birleşmiş Milletler Özel Komitesi'nin (UNSCOP) 1947'de Filistin Topraklarında İki Devletli Çözüm Önerisi Toprak Dağılımı

15 Mayıs 1948 yılı hem İsrail'in kurulduğu hem de İngiliz mandasının Filistin'den çekildiği tarihtir. Ancak İngilizlerin çekilmesi yeni bir kaosun, çatışmanın önünü açmıştır. İngilizlerin çekilmesiyle aynı yıl içerisinde Arap-İsrail savaşı başlamıştır. İsrail bu savaşta mağlup olarak çıkmıştır. Pek çok Filistin köyü boşaltılmış ve Filistinliler göçe zorlanmıştır. Kendi topraklarından göçe zorlanan Filistinliler; Mısır, Ürdün, Suriye, Lübnan'a sığınmışlardı. Sonraki yıllarda bu göçler devam etmiştir. Bu durum hem Batının hem de İsrail'in işine gelmişti ve BM'nin Filistin devleti önerisinin ortadan kalmasına neden olmuştu. Filistin, Yahudiler tarafından artık sistemli bir şekilde dünya haritasında yok oluş aşamasına sokulmuştur (Tutu, 2015; Doğan, 2021:82-84). Bu süreçte planlanan toprak paylaşımının ötesine geçen Yahudiler, Filistin toprağını Anadolu ajansının verileri⁹ ve TÜBA'nın (Türkiye Bilimler Akademisi) 2023 raporuna göre yüzde 85'in üzerinde işgal etmiştir (TÜBA, 2023: 12). Yahudiler, Kudüs'ü ise başkent olarak ilan etmişlerdi.

8 Yapılan planlamanın aksine gerçekte nüfus oranı şu şekildeydi (TÜBA, 2023: 8): Arap %68,3, Yahudi %31,7

9 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-filistin-topraklarinin-yuzde-85ine-el-koydu/546478>. Erişim Tarihi: 11.05.2024.

Harita 2: 1947'den Günümüze İsrail'in Filistin Toprağını İşgal Ettiğini Gösteren Haritalar

Haritalardan da anlaşılacağı üzere tek birleşik bir Filistin toprağından bahsetmek mümkün değildi. Ayrıca Filistinliler farklı ülkelere göçe zorlanmışlardı. Artık tek bir yurttan ya da aynı toprak üzerinde yaşayan yurttaşlardan bahsetmemiz mümkün değildi. Bu durum milli kimliğin oluşumunda önemli olan tek ve birleşik bir vatan algısının sağlanması için güçlü bir engel teşkil etmiştir. Böylesi bir hadise bizatihi İsrail'in planlı bir şekilde başvurduğu Filistin devlet algısını, oluşumunu ortadan kaldıracak politik hamle olarak değerlendirilebilir. Ancak yaşanan ortak acılar, zorluklar ve mağduriyetler Filistinlilerde milli kimlik hafızasının inşasında önemli rol oynamış olabilir. Kılıç (2014: 175-177) bunu birkaç nedene dayandırmıştır. İlki, Arap toplumunda toprak sahibi ve vatandaşlık; statü, saygı göstergesidir.

Filistin mültecilerinin bundan yoksun olması göç ettikleri yerlerde ikinci sınıf muamelesine maruz kalmalarına neden olmuştur. İkincisi, göç edenler genelde kırsal bölgeden olanlardı. Bunlar fellah olarak adlandırılırdı. Fellahlar göç ettikleri modern kentlere ayak uyduramamaları kültürel çatışmalara neden olmuştur. Öyle ki bu durum Filistinli göçmenlerin onur kırıcı hakarete maruz kalmalarına sebep olmuştur. Örneğin Lübnan'ın Sayda şehrindekiler Filistin mülteci sığınagını "hayvanat bahçesi" olarak telaffuz etmişlerdi. Üçüncüsü, Filistinliler benzer bir acıdan, kültürden ve aileden gelmişlerdi. Tüm bunlar bir taraftan Filistinlilerde ötekilik ve dışlanmışlık duygusunun daha fazla hissedilmesine neden olmuştur. Diğer taraftan ise Filistinlilik kimliğine güçlü bir şekilde sarılma, sığınma güdüsünü ortaya çıkarmıştır. Smith'in (2014: 8, 20) de dediği gibi milli kimlik ancak halkı kuşatacak ortak kolektif hatıra, hafıza ve kültürel bir yaklaşım olarak ele aldığımız takdirde anlam kazanır.

Bu koşullara maruz kalan Filistinli gençler milli kimliğin aynı zamanda taşıyıcıları olacaktır. 1960'lı yıllara gelindiğinde bu yeni nesil Filistin milliyetçi hareketlerin kadrosunu meydana getirecektir. Keza 1964 yılında Filistin Kuruluş Örgütü'nün (FKÖ) kurulması "Pan-Arabizm" etkisinin ortadan kalkmasına ve dünyada giderek yaygın hale gelen sol ve öğrenci hareketleri Filistin uyanışının, direnişinin taban kadrosunu oluşturmuştur (TÜBA, 2023: 9; Korkmaz, 2012). 1967 yılında İsrail karşında Arapların yenilgisi Filistinlilerde çareyi artık Araplarda değil bizatihi kendilerinde aramalarına neden olmuştur. Bilhassa 1969 yılında Yâsel Arafat'ın liderliğini yürüttüğü El-Fetih, FKÖ'nü kendi bünyesine bağlaması bu hususta dikkate değerdir. El-Fetih, sağ, sol ideolojilerin ya da Arap milliyetçiliğinin yerine Filistin milliyetçiliğini temel gaye haline getirmiştir. Uzun dönem devam eden Arap-İsrail çatışması tarihini Filistin-İsrail mücadelesi şeklinde okunmasını sağlayarak Filistin milliyetçiliğini hafızalarda yer edinmesini sağlamıştır. Bunların yanı sıra Filistin milliyetçiliğinin inşasında FKÖ'nün şu hususlarda önemli rol aldığını söylemek mümkündür (Kılıç, 2014: 178-180; Doğan, 2021: 88-89; Doğan, 2021: 90-93):

- Filistin kimliğinin oluşumu açısından en önemli niteliklerden olan tek merkezden idare edilme, liderlik sağlama hususunda kayda değer etkiye sahiptir.
- Ortak bir ekonomi, fon ve eğitim oluşturmuştur.
- Filistin Kurtuluş Ordusunu kurmuştur.
- Haberleşmeden sağlığa birçok yürütme organı kurmuştur.
- Kolektif bir hafıza için bayrak, milli marş, slogan ve semboller oluşturmuştur.

- Toplumsal kimliği hareketlendirecek, etkileyecek Filistinli kahramanların hikâyelerinin ortaya çıkmasına imkân sağlamıştır. Mesela, Yaser Arafat gibi.

Yaser Arafat liderliğinde FKÖ'nün bu başarısı ilerleyen tarihlerde uluslararası alanda devam etmiştir. Örneğin 1974 yılında Araplar, FKÖ'yü Filistin halkının tek temsilcisi olarak görmüşlerdi. Aynı yıl Yaser Arafat, BM Genel Kurulu'nda konuşma yapmıştı ve FKÖ'ye gözlemci statüsü verilmişti. Pek çok Avrupa ülkesi FKÖ'yü tanımıştı ve kendi ülkelerinde büro açmalarını kabul etmişlerdi (Kılıç, 2014: 178-180). 1993 yılında ise İsrail, Oslo görüşmelerinde Filistinlilerin temsilcisi olarak FKÖ'yü kabul etmişti. Bu bir taraftan Filistin kimliğinin tanınması açısından önemli bir adım olarak görülmüştür. Diğer taraftan Edward Said'in öncülüğünde olan bazı aydınlar bu durumu İsrail'in Filistin toplumunda gerçekleşecek olan örgütlenmeyi kontrol altına almak için düzenlenen bir taktik olarak değerlendirilmiştir (Korkmaz, 2012; TÛBA, 2023: 11). Ancak FKÖ'nün uluslararası arenada Filistin toplumunu temsilen kabul edilmesi ve etkinliklerine izin alma hakkını elde etmesi Filistin milliyetçiliğinin önemli bir aşamasını teşkil ettiği aşikârdır. Özellikle batının emperyalist çıkarlarına hizmet etmesi için Filistin topraklarında yalnızca İsrail devletinin hüküm sürmesini desteklediği izahattan varesten iken bu durumun Filistin milli kimliği açısından ne kadar ehemmiyet arz ettiği ortadadır. Bir taraftan uluslararası düzeyde diplomatik mekanizmalar diğer taraftan Filistin topraklarında askeri, siyasi, ekonomik ve sosyal mücadele kimliğinin inşasında önemli rol oynamıştır.

FKÖ tarafından inşa edilecek yeni milli kimliğin sınırları teritoryal olarak 1974 öncesinden olduğu gibi tüm Filistin topraklarını kurtarma fikrine dayanmıyordu. Yeni dönemde artık ortak vatan algısı Batı Şeria ve Gazze sınırından oluşan belirli bir toprak parçası ile sınırlandırılmıştır. Bu durum dolaylı şekilde İsrail'in varlığının da kabulü anlamını taşımıştır (Kılıç, 2014: 182-183).

FKÖ'nün İsrail ile iki devletli çözüm ve karşılıklı birbirini tanıma görüşmesi Filistin toplumunda görüş ayrılıklarına sebep olmuştur. FKÖ'nün politikalarına karşı muhalif kanadı Hamas oluşturmuştur. Hamas (Harakat al-Muqawama al-İslamiya-İslami Direniş Hareketi) Filistin topraklarının parçalanmasını ve İsrail'in tanınmasını reddetmiştir. Bu muhalif kanat 2006 yılında Filistin meclisinde çoğunluğu elde etmiştir. 2007 yılına gelindiğinde iç savaş nedeniyle Gazze şeridini kontrolü altına almıştır. Hamas Filistin'in bağımsızlığına kendisini adayın Emin el- Huseynî¹⁰ geleneğinin takipçisi

10 Filistin Ulusal Hareketin kurucusu ve Kudüs müftüsü olan Emin el- Huseynî (1897-1974) Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusuna katılmak üzere İstanbul'a gitmişti. Kurmay

olarak bilinir. Esasen Emin el- Huseynî modern Filistin milli hareketinin ilk ve en önemli lideri olması hasebiyle FKÖ lideri Yaser Arafat'ın da örnek aldığı bir lider olmuştur. Ancak politik olarak sol çizgide ideolojik bir milli söylemi olan Arafat'tan çok Filistin'i Yahudi işgalinde kurtarmak, parçalanmış, bölünmüş bir Filistin değil birleşik bir Filistin toprağına dayanan milli kimlik söylemi olan Hamas, Emin el- Huseynî çizgisine daha yakındır (Aksoy, 2007: 99-196; El-Arid, 1995: 116-117).

Hamas ve FKÖ arasındaki politik farklılıklar Filistin toplumunda ortak milli eylem hususunda bir takım sorunları da beraberinde getirmiştir. Her şeyden evvel İsrail'e karşı kolektif hareket etmenin önünde önemli bir engel teşkil etmiştir. İkincisi Filistin halkının Yahudiler tarafından böl-yönet politikasına daha çok maruz kalmalarına neden olmuştur. Son olarak ise milli kimlik söylemi her iki kanatta olsa da milli kimliğin en önemli aracı olan teritoryal açıdan ortak bir tasavvur taşıyor olmaları kolektif hafızanın inşası için yapısal bir problem oluşturmuştur.

Sonuç

Fransız ihtilali mili bilincin yeşermesinde başat rol oynamıştır. Ortaya çıkan milli bilinç dünyada yeni sistemin, yeni sınırların ve yeni millet kavramlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu yenedünyanın düzenleyicileri ve belirleyicileri batıydı. İşte böylesi bir süreçte Siyonizm'in kurucu babası olarak bilinen Thedor Herzl 1897 yıllarında dünya Siyonist teşkilatının başına geçerek Filistin'de bir Yahudi devleti kurma hedefini açık etmiştir. İngiltere ve Amerika başta olmak üzere BM'nin de desteğiyle Yahudiler amaçlarına ulaştırılmıştır. İşte bu tarihsel süreç bir taraftan Yahudi devletini ortaya çıkarırken diğer taraftan Filistin halkında milli bir bilinç ortaya çıkarmıştır.

Milli kimliğin inşası için “yurt/vatan/toprak”tan sonra en önemli olan “insan”dır. Dolayısıyla nüfusun çoğunlukta olmadığı bir toprakta millet

Subay olarak Karadeniz ve İzmir de görevler almıştı. 1916'da dizanteriye yakalanınca İstanbul'da hastaneye yatırılmıştı. Savaşın sonra Kudüs'e geçmişti. Yaşamının yaklaşık yetmiş yılını Filistin davasına adanmıştı. 1917'de İngilizlerin Filistin'i işgali ile mücadelesi başlamıştı. Filistin meselesini bölgesel bir sorun haline getirmişti. Diğer bir ifadeyle Filistin işgalini Arap devletlerinin sorunu haline getirmeyi başarmıştı. Siyonizm hareketine karşı çeşitli hareketler içerisinde yer almıştı. 1928 ve 1929 yılları arasında Yahudilere karşı Müslüman toplumların ayaklanmasında önemli rol aldığı için Filistin'in lideri konumuna getirilmişti. Filistin meselesine özel bir mahiyet kazandırmak adına Dünya İslam Kongresinde Filistin'in bağımsızlığını savunmuştu. 1947'de BM'nin Filistin'i Yahudilerle parçalama fikrini engellemeye çalışmıştı. 1948 Filistin'de İsrail devletinin kurulmasıyla Gazze'de I. Filistin kongresinde İşgal altındaki toprakları Yahudilerden kurtarma mücadelesini açıklamıştı. Filistin silahlı direniş hareketine silah temin etmek dâhil direnişin içinde yer almayı sürdürmüştü. 4 Temmuz 1974 yılında Lübnan'da vefat etti (Aksoy, 2007: 99-106).

olduğunu ve bu toprak üzerinde kadim bir tarihe sahip olduğunu göstermek mümkün değildi. Milli kimlik oluşumunun şifrelerini bilen Batı, Filistin topraklarında Yahudi nüfusunu çoğaltmak Filistin nüfusunu ise azaltmak için bir takım projeler geliştirmiştir. Bu amaç çerçevesinde halen devam eden uzun bir tarihsel süreç içerisinde bir yandan Filistin topraklarına önemli Yahudi göçü sağlanmış diğer taraftan Filistinliler topraklarından çıkartılarak farklı ülkelere göçe zorlanmıştır.

İbranice de “Aliya” olarak ifade edilen Yahudilerin Filistin’e göçü ilk olarak 19. yüzyılın sonunda Avrupa’nın pek çok yerinden Yahudi düşmanlığı sebebiyle göçe zorlananlardır. Yahudiler, teolojilerinde geçen kutsal toprak inancını taşımış olsalar da bu dönemde göç edenler de böylesi bir düşünce hâkim değildi. Ancak ikinci Aliya bahsi geçen kutsal topraklar üzerinde bir İsrail devleti kurma niyetine dayanıyordu. Bu Birinci Dünya Savaşı ile başlayan ve İngiliz manda yönetimi ile devam eden süreçti.

Birinci Dünya Savaşı’nın sonuna kadar Filistin halkı kendisini üst kimlik olarak Osmanlılık kimliği içerisinde tanımlamaya çalışmıştır. Bu kimlik ile Filistinliler, hem kendi kavim kimliğinin varlığını Batı ve Yahudi tehdidinden koruma hem de ümmet kimliğini batı karşısında muhafaza etme arzusu taşımıştır. Ancak Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra Batı karşısında gereken başarıyı sağlayamayınca yeni kimlik arayışına girmiştir. Sığınılan yeni üst kimlik Müslüman, Sünni ve İsrail vatandaşı kimliklerinden ziyade ekseriyetten Arap kimliği olmuştur.

Batının desteğiyle 1948 yılında Filistin topraklarında İsrail devletinin kurulması; Filistin halkının her alanda özgürlüklerinin kısıtlanmasına, askeri müdahalelere maruz kalmalarına, yaşam alanlarının ellerinden zorla alınarak farklı ülkelere ve bölgelere göçe zorlanmalarına, boşalan Filistin topraklarına Yahudilerin yerleşmesine ve ekonomik olarak Yahudilere bağımlı hale gelmelerine neden olmuştur. Bu koşullar altında Filistin halkı kendisini Arap, Müslüman, Sünni ya da İsrail vatandaşı kimlikleriyle tanımlamak zorunda kalmıştır. 1948-1967 yılları arasında devam eden bu kimlik tanımlaması sonrasında yerini daha çok Filistin kimliğine bırakmıştır.

1967 Arap-İsrail savaşı sonucunda Gazze Şeridi ve Batı Şeria’nın İsrail işgali altına girmiş olması Filistin halkında milli bir uyanışın başlangıcını teşkil etmiştir. Bunu sahil olarak iki şekilde tescillemek mümkündür. İlki; komşu Arap ülkeleriyle iletişimi kesilen Filistin halkı ile daha evvel diğer Filistinlilerle etkileşimi olmayan İsraili Filistinliler arasında bir bağlantı kurulmuştur. Bu durum toplumsal aidiyet açısından önemli bir zemin hazırlamıştır. Mesela İsraili Filistinliler kendilerini üst kimlik olarak Filistin kimliği ile tanımlamıştır (Doğan, 2021: 107). İkincisi; Yâsel Arafat’ın

liderliğini yürüttüğü El-Fetih ve FKÖ gibi milli meselelerinin çözümü için Filistin halkının tek örgüt ya da lider etrafında bir araya gelmesinin önü açılmıştır.

İsrail'in Filistin halkına kimliklerini unutturmak için yapmış olduğu politik, askeri, ekonomik ve kültürel tüm baskılara, engellere karşın Filistinlilerde milli kimlik tahayyülü yeşerdi ve milli devlet mücadelesi halen devam ediyor. Verilen milli mücadelede Filistin için en büyük engel Hamas ve FKÖ'nün ortak bir politika içerisinde hareket etmiyor olmaları olmuştur. Filistin milli kimliğinin önündeki bu engel ötekinin tanımına ve politik müdahalesine maruz kalmasına neden olmuştur. Milli kimlik tahayyülü ve tasavvuru ötekinin tanımlaması üzerine değil bizatihi kendisinin ötekine karşı kolektif varoluşunu gösterme teşebbüsü olarak zuhur eder. Filistinlileri de Yahudilerin, batılı devletlerin ya da ötekilerin yapmış olduğu tanımlar değil kendilerinin açıklamaları ve eylemleri belirler. Filistinlilerin hep birlikte ben kimim?, hangi kavimdenim?, hangi millettenim?, vatanım/yurdum neresi?, milli tarihim ne?, dilim ne? ve benzeri sorunlara verdiği ortak milli yanıtlar Filistin milli kimliğini açıklar.

Kaynakça

- Aksoy, T. (2007), Kendisini Filistin'in Bağımsızlığına Adayan Kahraman: Emin el-huseynî (1897-1974), *Portre Dergisi*, (5), 99-106.
- Anderson, B. (2014), *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, Çev. İskender Savaşır, Metis: İstanbul.
- Arı, T. (2005), *Geçmişten Günümüze Ortadoğu: Savaş, Siyaset, Diplomasi* (2 b.), Alfa: İstanbul.
- Armaoğlu, F. (1994), *Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları (1948-1994)*, İş Bankası: Ankara.
- Castells, M. (2008), *Kimliğin Gücü: Enformasyon Çağı, Ekonomi, Toplum ve Kültür*, İstanbul Bilgi Üniversitesi: İstanbul.
- Ceylan, T.E. (2020), *İsrail'de Çatışan Kimlikler, Filistinliler ve Yahudiler*, Küre: İstanbul.
- Doğan, B. (2021), Filistinli Azınlığın İsrail Devleti'nde Kolektif Kimlik ve Siyasi Eşitlik Mücadelesi, *Filistin Araştırmaları Dergisi*, 10(21), 81-110.
- Ediz, İ. (2015), Birinci Dünya Savaşı Sonrasında Filistin'de Toplum ve Siyaset 1919-1922, *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 2(2), 141-176.
- El-Arid, V (1995), Emin el-Hüseyini (1897 -1974): "Filistinli lider ve Kudüs Baş Müftüsü, *İslam Ansiklopedisi*, (s.116-117), Türkiye Diyanet Vakfı: Ankara.
- Erdogan, M (2023), *Türk Diplomatik Arşivi Belgelerinde Filistin (1922-1948)*, Matsa: Ankara.
- Foucault, M. (2006), *Deliliğin Tarihi*, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İmge: Ankara.
- Gellner, E.(2013a), *Uluslar ve Ulusçuluk*, Çev. Büşra Ersanlı, Hil: İstanbul.
- Gellner, E.(2013b), *Milliyetçiliğe Bakmak*, Çev. Simten Coşar, İletişim: İstanbul.
- Gorman, A. (2015), Balfour Deklarasyonu'na Giden Süreç, *Tezkire Dergisi*, (51), 73-79.
- Hayes, C. J. H. (2010), *Milliyetçilik Bir Din*, İz: İstanbul.
- Hobsbawm, E.J. (2014), *Milletler ve Milliyetçilik*, Çev. Osman Akınhay, Ayrıntı: İstanbul.
- Karpat, K. (1999), Etnik Kimlik ve Ulus Devletlerin Oluşumu, G. Eren içinde, *Osmanlı, C, 2*, Balkan: Ankara.
- Kasalak K. (2016), İngilizlerin Filistin Politikası Ve Filistin Mandası, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(25), 65-78.
- Keleşoğlu, E. (2008), İsrail Yurttaşları Filistinliler: Yurttaşlık, Kimlik, Siyaset, *Doktora Tezi*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.
- Khalidi, R. (1997), *Plestinian Identity: The Construction of Modern Consciousness*. New York: Columbia University.

- Kılıç, M. (2014), İsrail Milli Kimliğinin Tekamülü, S. Seydi ve C. Deveci içinde, *Araftaki Filistin*, Maya Akademi: Ankara.
- Kızıoğlu, S. (2012), İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizm'in Gelişimi, *Kırkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1): 35-64.
- Koç, Y. (2018), Osmanlının Son Döneminde Yayımlanan Kürtçe Dergilerde Kimlik ve Siyaset Tartışmaları (1900-1920), *Doktora Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koç, Y. (2021), *Osmanlıdan Cumhuriyete Kürt Kimliği (1900-1920)*, Vadi: İstanbul.
- Korkmaz, S. S. (2012). Filistin Ulus Kimliğinin Doğuşu, https://www.tuica-kademi.org/filistin-ulus-kimliginin-dogusu/#google_vignette. Erişim Tarihi: 18.03.2024
- Köse İ. (2018), Lloyd George Hükümeti: Balfour Deklarasyonu ile Yahudilere Ulusal Yurt Sözü Verilmesi (1916-1920), *Belleten*, 82 (294), 727-759.
- Köse, T. (2003), Filistin- İsrail Sorununda Askeri Müdahale ve Barış Gücü Operasyonları: İmkânlar ve Sınırlar, M. İ. Turan içinde, *Filistin Çıkmazdan Çözüme*. Küre: İstanbul
- Özkırmı, U. (2005), *Milliyetçilik Kuramları: Eleştirel Bir Bakış*, Doğu Batı: Ankara.
- Smith, A. D. (2013), *Milliyetçilik: Kuram, İdeoloji, Tarih*, Çev. Ümit Hüsrev Yolsal, Atıf: Ankara.
- Smith, A. D. (2014), *Milli Kimlik*, Çev. Bahadır Sina Şener, İletişim: İstanbul.
- Tanyu, M. (1988), Ağlama Duvarı, *TDV İslâm Ansiklopedisi I. Cild*, (s.474-475), TDV: Ankara.
- Tutu, E. R. (2015), İsrail- Filistin Sorununda Semboller, Söylemler ve Kimlik: Konstrüktivist Analiz, *Yüksek Lisans Tezi*, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.
- TÜBA (Türkiye Bilimler Akademisi) (2023), *TÜBA Fırtınası - İsrail Savaşı Raporu*, Bireklam Arısı Matbaacılık: Ankara. <https://www.tuba.gov.tr/tr/yayinlar/suresiz-yayinlar/raporlar/tuba-filistin-israil-savasi-raporu>. Erişim Tarihi: 11.05.2024
- Uyanık N. ve Yavuz H. (2023), Balfour Deklarasyonu'nun İlamı, Tepki ve Destekler, *Kastamonu İnsan ve Toplum Dergisi*, 1(2), 207-222.

SÖZDE BİR SİYASET FELSEFESİ VE SİYASAL İDEOLOJİ TÜRÜ OLARAK SİYONİZM

Erden Kişî¹

1.Giriş

Bilindiği üzere siyaset felsefesinin ana teması, siyasal gücün ahlâkî boyutlar ile ele alınmasıdır (Gwirth, and Çev. Kesgin, 2011: 349). Siyasi iktidarın, toplum ile olan iletişimde ahlaki değerlerin ne kadar belirleyici bir boyutta olduğu, siyaset felsefesinin irdelediği konuların başında gelmektedir. Güç ve meşruiyet unsurları temelinde Ortaya çıkan iktidarın, üzerinde muktedir olduğu halka karşı yerine getirmek ile mükellef olduğu görevlerin toplumsal anlamda verimlilik derecesi, siyaset felsefesi için oldukça önemli bir konudur.

Siyaset felsefesi, politika ile alakalı kurumlar ve kavramlara karşı, eleştirel bir düşünme eylemidir (Kantarıcı, 2014: 22). Temel amacı ise siyaset ile ilgili olan kavramların ve yapıların, insani olarak verimlilik derecesinin analiz edilmesidir. Olandan ziyade olması gereken üzerine kafa yoran, tabiri caiz ise siyaset ile ilgili kavram ve kurumları, daha ehil bir hale getirmeye çalışan siyaset felsefesi, ideal bir düzenin tesisi için teorik bir şablon ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu temelde, dünya üzerinde yaşamış, siyaset felsefesi ile ilgilenen tüm filozofların, yaşadığı dönemlerde mevcut siyasi iktidar ile birtakım sorunlarının olduğu ve bu sorunlar üzerine birtakım eleştirel düşünceler geliştirdikleri görülmektedir.

İnsanlık tarihi siyasi iktidarların, filozoflar tarafından eleştirildiği durumlarda kimi dönemlerde oldukça tahammülsüz davrandıklarını göstermektedir. Bu süreç içerisinde siyasi iktidarın kendi kazanımlarını koruyarak, iktidarını daha güçlü hale getirmeye çalışmasına karşın, siyaset felsefesi ile hemhal olan filozofların, iktidarın baskıcı yönlerine yönelik, ciddi

1 Van YYÜ, İİBE, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, erdenkisi@yyu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3124-680X.

eleştiriler getirdikleri görülmüştür. Genel manada, siyasi iktidarlar ile siyaset felsefecileri arasında kıyasıya bir mücadelenin olduğu anlaşılmaktadır. Bu temelde, günümüze gelindiğinde dahi siyasi iktidarlar ile siyaset felsefecileri arasındaki çatışmalı sürecin devam ettiği anlaşılmaktadır.

Bilindiği üzere, siyaset felsefesi denince aklımıza gelen düşünürlerin başında John Locke gelmektedir. Locke'un temel derdi, özgürlüktür ve yapıtlarının ana konusunu belirleyen temel şey de bu durum olarak karşımıza çıkmaktadır (Akkurt, 2021: 141). Siyasi iktidar karşısında toplumu oluşturan bireylerin özgürlüğünü, oldukça önemli bir noktada gören Locke, toplumsal huzur ve barış için iktidar karşısında, bireylerin kazanılmış ve korunma altına alınmış olan özgürlüklerinin, çok önemli olduğunu ifade etmektedir. Bireylerin özgürlüklerinin korunma altına alınabilmesi için çeşitli fikirler ortaya atan Locke, genel itibari ile iktidar ve halk arasında bağlayıcı bir sözleşmenin olması gerektiğini savunmuştur. Bu nedenle Locke'un, öne sürdüğü fikirler temelinde Locke ve takipçilerinin, sözleşmecî teorisyenler olarak nitelendirildiği görülmektedir.

Özü itibari ile tüm siyaset felsefecileri ve ortaya koydukları siyaset felsefesi türleri, insanlık için daha yaşanılabilir bir siyasal düzen oluşturmak amacı taşımaktadır. Bu temelde, tüm dünya toplumlarında bu konuda fikir yürüten düşünürlere rastlamak mümkündür. Toplum ve iktidar arasında kalıcı ve daha yaşanılabilir bir siyasal düzen oluşturmak adına sarf edilen tüm emeklerin sonucunda oluşan siyasal ideolojilerin, bu felsefîk temel üzere can bulduğu anlaşılmıştır.

Önemli bir siyasal akıl üzerine oluşan tüm siyasal ideolojiler, tam manası ile evrensel bir siyasal dünya görüşünü ortaya koymayı amaç edinmişlerdir. Dünyanın farklı toplumlarında farklı kültürel ve tarihsel özellikler ile bezenmiş siyasal ideolojilerin, dünya insanlığı için büyük bir önem taşıdığı görülmektedir. Bu siyasal ideolojiler içerisinde en çok dikkat çekenleri ise dini motifler ile bezenmiş siyasal ideolojiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Uzun bir dönem dünya insanlığını, en önemli çatışmaların eşiğine getiren siyasal ideolojilerin, derin bir teolojik arka planının olduğu anlaşılmaktadır.

Bu çalışmada, derin bir siyasal ve teolojik arka planı olan Siyonizm'in, altyapısı anlaşılmalı çalışılmıştır. Tarihsel olarak yaşadığı değişimler ile beraber günümüze geldiğimizde Siyonizm'in, Orta Doğu'da ve küresel alanda oluşturmaya çalıştığı siyasal düzenin altyapısı incelenmiştir. Ayrıca Siyonist olarak nitelenen insan kitlelerinin sahip olduğu eylemsel bilinçler analiz edilmiştir. Çalışmanın temel altyapısı, Siyonizm'in gerçek yüzünü tüm çıplaklığı ile ortaya çıkarmak olmuştur. Bir siyaset felsefesi ya da bir siyasal ideoloji olmaktan ziyade Siyonizm'in, tam manası ile bir öteki düşmanı

anlayış olduğu vurgulanmak istenmiştir. Çalışma sürecinde hiçbir hukuki, siyasi, teolojik ve tarihsel haklılık yönü olmamasına karşın kimi kesimlerce Siyonizm'in, bir siyasi ideoloji olarak kabul edilmesinin ve desteklenmesinin temel nedeni anlaşılmaya çalışılmıştır.

Çalışma sürecinde temel amacımız, Siyonizm'in ortaya attığı sözde iddialardan öte gerçek gayesinin ne olduğunu anlamaktır. Yapılan analizler ve değerlendirmeler eşliğinde Siyonizm'in, bir siyasi ideoloji ya da bir siyaset felsefesi türü olmaktan ziyade, özde Müslüman karşıtlığı genel manada ise kendinden olmayan tüm insanlığa karşı var olan anti-hümanist yönü, gün yüzüne çıkarılmıştır.

Özü itibari ile bu çalışmada literatür taraması yapılmıştır. Yerli ve yabancı dilde hazırlanmış bilimsel eserlerden elde edilen veriler toplanıp analiz edilerek, çalışmaya eklenmiştir. Çalışma içerisinde kronolojik gelişim, dikkatle takip edilmiştir. Ayrıca gerek görülen noktalarda tarihi ve istatistiki veriler ile çalışmanın temelleri güçlendirilmiştir. Son tahlilde yapılan analizler, değerlendirmeler ve tartışmalar eşliğinde çalışmamız, bir derleme çalışması mahiyetine ulaşmıştır.

2.Felsefik ve Siyasi Yönü İle Siyomizm ve Siyonistler

Özünde, Yahudilik dini kavramların gücünü yüceltmektedir, bunların en başında ise Hz. Musa'nın, yaklaşık 3000 yıl önce Sina Dağı'nda eski İbrani köleleri, Mısır'daki esaretten kurtarıp Tanrı'ya doğru yönlendirirken Tanrı'dan aldığı varsayılan On Emir gelmektedir, bu noktada, Eski İsrail olarak kabul edilen "Vaat Edilmiş Topraklar"dan da bahsedilir (Rose, 2004: 20). Tam manası ile bir teolojik temel üzerine halk, devlet ve teritorya ile bütün bir siyasi anlayış şekli olarak karşımıza çıkan Siyonizm'in, tarihsel ve felsefik olarak derin bir geçmişe sahip olduğu anlaşılmaktadır. Sahip olduğu teolojik anlayış temelinde Hristiyanlık inancı ile iç içe olan Siyonizm, tevhide bir öteki olarak İslam inancını seçmiş bir konumda karşımızda durmaktadır.

Modern Siyonizm'in, üzerinde hak iddia ettiği Filistin topraklarının birbirinden çok farklı üç coğrafi ve siyasi bileşeni vardır. Bunlar: Samiriye (Nablus kenti sınırları içindeki Gerizim Dağı merkezli civar bölge), Celile (İsrail'in kuzey doğusu) ve Yahudiye'dir (Filistin'in güneyi) (Rose, 2004: 34). Kadim İsrail toprakları olarak kabul edilen bu üç coğrafi bölgenin hepsinin, ayrı bir siyasi ve coğrafi önemi olduğu anlaşılmaktadır. Bu temelde Siyonizm'in kafasında tasarladığı İsrail Devleti'nin, bugünkü sınırların çok daha ötesine ulaşan bir çerçevede tezahür ettiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu coğrafyalar üzerinde yaşayan tüm insanlar ve devletlerin, kadim bir şekilde Siyonizm'in ötesi oldukları sonucu karşımıza çıkmaktadır.

Özünde, Siyonizm'in bir etnokültürel milliyetçilik türü olduğu bilinmektedir. Son dönemlerde ise Siyonizm içinde sivil milliyetçi konumun ortaya çıkmasına neden olan ve kısmen bazı İsraililerin, Theodor Herzl'in yazılarının sivil yönleriyle özdeşleşmesine yol açan temel faktörlerden biri, etnokültürel milliyetçiliğin 20. yüzyılın ilk yarısında kazandığı kötü kimliktir (Gans, 2008: 16). Tam manası ile küresel alanda yaşanan siyasal gelişmeler ile paralel bir şekilde ilerleyen Siyonizm'in, Almanlar eliyle etnik milliyetçiliğin kötü bir ün kazanması nedeniyle sivil bir milliyetçilik türünü benimsediği anlaşılmaktadır.

Yaşanan gelişmeler ise Siyonizm'in, sivil bir milliyetçilik türü ile ilgisi olmadığını ve tam manası ile etnik ve dinsel anlamda bir ötekileştirme ve yok etme mantığı üzerine ilerlediğini göstermektedir.

19. yüzyılın sonundaki diğer Yahudi etnokültürel milliyetçilikleri gibi Siyonist hareket de Yahudilerin, kendi kaderini tayin hakkını, diğer halklar gibi Yahudilerin de sahip olduğu evrensel bir hak olarak görmüştür (Gans, 2008: 28). Bu temelde 20. yüzyılda dünyanın çeşitli bölgelerinden genel olarak Orta Doğu'ya özel olarak ise Filistin'e doğru bir Yahudi göçünün başladığı görülmüştür. Bu noktada, dünyanın kadim milletlerinden destek gören Siyonistler, tam manası ile bu kadim milletlerden bir tazminat olarak, Filistin'de kurmak istedikleri devlet için destek arayışına girişmişlerdir.

Yahudiler ile İsrail olarak kabul edilen toprak arasındaki özel iletişim, geleneksel dini bağlamda vaat, kader ve sürgünün aşılmasına dayalı bir ilişki olarak tasavvur edilmiştir, ilk iki bileşenin açık bir dini bağlantısı vardır, bu nedenle halk ile ilahi alan arasındaki özel ilişkiye atıfta bulunmaktadırlar (Rotenstreich, 2007: 47). Bu teolojik bilinç, Siyonizm'in temel yapı taşlarından en önemlisini oluşturmaktadır. Ayrıca İsrail'in de üretmiş olduğu politikalarda bu olgunun, önemli bir etkisinin olduğu görülmektedir.

Yahudileri tanımak için öncelikle ulusal özlemleri besleyen Yahudi nüfusunun, yerli bir nüfus olmadığını fark etmemiz gerekmektedir (Rotenstreich, 2007: 57). Yahudilerin, uzun bir dönem dünyanın farklı coğrafyalarında dağınık bir şekilde yaşamaları, öz yurt olarak tanımladıkları Filistin topraklarına karşı yoğun bir özlem beslemelerine neden olmuştur. Bu temelde Yahudilerin, aç bir milliyetçilik duygusuna sahip olduğu ve bu duyguyu tatmin etmek için ellerinden gelen her şeyi yapmaya çalıştıkları anlaşılmaktadır.

Bilindiği üzere Siyonist ütopyalar, eski Yahudi düzenine, sürgündeki normlara ve egemen pasif zihniyete yönelik eleştirileriyle Siyonist ideoloji ve hareketin, entelektüel ve duygusal arka planını hazırlamışlardır (Ohana,

2012: 6). Tam manası ile bir mağdur kültürü oluşturmaya çalışan bu anlayış, yaşadığı acıların çözümü için kadim yurt olarak gördükleri Filistin topraklarında her yönü ile egemen ve muktedir bir İsrail Devleti'ni kurmanın mücadelesini vermektedir.

Gerek siyasal gerekse de kültürel konularda her yönü ile Filistin topraklarına yayılmaya çalışan Siyonizm, özellikle dil konusunda oldukça ciddi adımlar atmaya çalışmıştır. Örneğin Filistin'deki Siyonist eğitim sistemi, İbranice'nin modernleşmesinde merkezi bir rol oynamıştır, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Filistin'deki Eski Yişuv Yahudileri, İbranice'yi ortak dil olarak konuşsa da İbranice'nin kullanımı, oldukça sınırlı olmuştur (Ohana, 2012: 14). Siyasal ve kültürel olarak Yahudiler içerisindeki dayanışma ve ortak değer bilincini artırmak adına Siyonizm'in, oldukça önemli adımlar attığı görülmüştür.

Özünde Siyonizm, Yahudilerin kendi geleceğini belirleme hakkının olduğu düşüncesine dayanan ve bu çerçevede ideolojik bir arka plan oluşturmayı amaç edinen, milliyetçi kimliği olan bir ideoloji türü olarak karşımıza çıkmaktadır (Ceylan, 2020: 431). Siyonistler tarafından bir siyasal ideolojinin sahip olduğu tüm özelliklere sahip olduğu vurgulanmaya çalışılan Siyonizm, tam manası ile bir siyasal ideoloji olamamıştır. Bu durumun temel nedeni ise bir siyasal ideolojinin sahip olması gereken evrensel değerlerin ve meşru ilkelerin, Siyonizm'in içerisinde yer almamasıdır. Mevcut yapısı ile Siyonizm'in, ırkçı ve şiddet içeren bir projeden ibaret olduğu; meşru, etik siyasal ve insancıl hiçbir değeri içermediği görülmektedir.

Öte yandan Siyonizm'in oluşum ve gelişiminde, birtakım Yahudi şahısların öne çıktığı görülmektedir. Bunlardan en çok bilineni ise Theodor Herzl olarak karşımıza çıkmaktadır. Yahudi kökenli bir yazar olan Herzl, hukuk eğitimi almış, Yahudilerin sorununa çözüm bulmak için bir Yahudi Devleti kurmak gerektiğini inanmış ve çevresindeki insanları da buna inanmaya yönlendirmiştir (Tokgöz, 2017: 189). Tam manası ile pragmatist (faydacı, yararçı) bir temelde siyasi düşüncesini oluşturan Herzl, Yahudilerin yaşamış olduğu vatansızlık sorununu çözmek adına böyle bir düşünce geliştirmiştir.

Esasında, Yahudilerin Filistin topraklarında bir yurt arayışında olma düşünceleri Herzl'dan çok öncesine uzanmaktadır. Yaşanan gelişmeler, Yahudilerin sahip olduğu bu beklentinin, Herzl öncülüğünde Siyonizm ile gerçekleşmeye yaklaştığını göstermiştir

Siyonist düşünce ile hareket eden Yahudilerin, temel eylemlerinden birisi de örgütlenme olmuştur. Tüm örgütlenme bilinci ise bir devlete ulaşma gayesi temelinde ilerlemiştir. Siyonistler, örgütlerine yalnız devlet izlenimi

vermekle kalmamışlar, aynı zamanda da dönemin şartlarına uyarak dünyadaki diğer aktörlerin hareketlerini de taklit etmeye gayret etmişlerdir (Öke, 2006: 262). Oldukça akılcı bir şekilde örgütlenen Siyonistler gerek siyasal gerekse de ekonomik hamlelerle sahip oldukları örgütlenme bilincini güçlendirmeye çalışmışlardır.

Bilindiği üzere Siyonizm terimi ilk olarak, 1890'da Yahudi milliyetçisi Nathan Birnbaum tarafından *Selbstemanzipation* dergisinde ortaya atılmıştır, ancak bu terim en önemli ve uzun ömürlü tanımına, Siyonist hareketin kurucusu olarak kabul edilen Theodor Herzl'in çalışmaları ve yazıları sayesinde ulaşmıştır (Stanislawski, 2017: 22). Birçok Yahudi tarafından vurgulanmaya ve yükseltilmeye çalışılan Siyonizm, tam manası ile evrensel tanımına Herzl eliyle ulaşmıştır.

Herzl'in Siyonizm'i hem teoride hem de pratikte tamamen politik olmuştur. Bir ulus olarak Yahudilerin yeni bir kültüre, yeni bir dile ya da Mesih döneminin yeni bir kavramına ihtiyacı olmamıştır, yalnızca tek bir şeye ihtiyaçları vardır bu da kendilerine ait bir ulusal politikaya sahip olmaktır (Stanislawski, 2017: 25). Bu temelde Herzl'in işlemeye çalıştığı fikirler, tam manası ile Yahudiler için evrensel manada bir ulusal politika belirlemek üzerine gelişmiştir. Zaman içerisinde ise bu politikanın kapsamı ve hedefi oldukça genişlemiştir.

Filistin'e yerleşen öncü Yahudiler, kendilerini Siyonist hareketin delegeleri olarak görmüş, ulusun yalnızca kültürel, sosyal ve ekonomik yönlerini yenilenmekle değil, aynı zamanda temel görünüm ve fiziksel sağlık konusunda da Yahudileri yeniden canlandıran öncüler olarak kendilerini sunmuşlardır (Falk, 2017: 12). Yaşanan gelişmeler, 19. yüzyılın sonundan 20. yüzyılın başlarına kadar Filistin topraklarına göç eden Siyonistlerin, adeta Yahudileri her konuda bir yenilenme sürecine sokmaya çalıştıklarını göstermektedir.

Filistin topraklarına göç eden öncü Yahudi kitlelerin, hiçbir daim bir göçmen kültürü ile hareket etmedikleri, tam manası ile bir ev sahibi konumunda olduklarını vurgulamaya çalıştıkları anlaşılmaktadır. Bu noktada küresel aktörlerden önemli bir destek gören Siyonistler, attıkları adımları kabul ettirmek için siyasal, askeri ve ekonomik politikaları uygulamaya çalışmışlardır.

Siyonizm, 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında Doğu Avrupa, Asya ve Afrika'da ortaya çıkan milliyetçilik türleri gibi basit bir milliyetçi hareket olmamıştır, bu hareketler, yabancı sömürgeci güçlerin sınır dışı edilmesini hedeflemiştir (Lockman, 1976: 3). Siyonizm ise emperyal güçlerin desteğini alarak, bir başka halkın toprağı üzerinde bir devlet kurma

gayesi gütmüştür. Bu temelde, diğer dünya coğrafyalarında can bulan milliyetçilik türleri ile Siyonizm'in, uzaktan yakından bir ilgisinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Siyonizm, I. Dünya Savaşı sırasında, Balfour Deklarasyonu'nun (1917) Büyük Britanya'yı, Siyonist devlet adamlarının yirmi yıldır aradığı emperyalist koruyucu olarak belirlemesiyle uluslararası alanda, muazzam bir duruş ve tanınma kazanmıştır (Lockman, 1976: 5). Dönemin en önemli küresel güçlerinden birinin desteğini almayı başaran Siyonizm, tam manası ile Arap dünyası karşısında önemli bir saf oluşturmayı başarmıştır. Daha sonrasında ise Arap-İsrail çatışmaları, bu temel üzere yükselmiştir.

Arap-İsrail çatışmasına ilişkin tartışmalarda Siyonist hareketin, Filistinli Arapları tanımadığı ve onları, miraslarından mahrum etme yönündeki katı kararlılığı konusunda, çeşitli gözlemciler arasında yankı bulan çok az iddia ortaya çıkmıştır (Karsh, 2008: 355). Yaşanılan süreç, Siyonizm'in bir şekilde dünya kamuoyunu manipüle ettiğini göstermektedir. Tıpkı bugün olduğu gibi sürecin en başında da dünya kamuoyunun, İsrail'in yaptığı hukuksuzluklara karşı sessiz kaldığı anlaşılmaktadır.

11. Siyonist Kongresi'ne (1913) sunduğu raporda Siyonist aktör Arthur Ruppin (Berlin Yahudi İstatistik Bürosu Direktörü) Arapları, Yahudi ulusal uyanışının getireceği maddi kazançlar konusunda ikna etmek için daha fazla sosyo-ekonomik çaba gösterilmesi gerektiğini savunmuştur (Karsh, 2008: 363). Yaşanan gelişmeler zinciri Siyonistlerin, her yönden Filistin halkını baskı altına almaya çalıştıklarını ve çeşitli propaganda araçlarını kullanarak Filistin halkını, ikna etmeye gayret etiklerini göstermektedir.

Gerek ekonomik gerekse siyasi gerekse de askeri etki araçlarını yoğun bir şekilde kullanarak Filistin halkını yıldirmaya çalışan Siyonizm, küresel ve bölgesel güçlerin desteğine rağmen hedeflerine tam olarak ulaşamamıştır. Yaşanılan süreç, bölge halkını tam bir çözümsüzlük sürecinin içine sürüklenmiş ve mazlum Filistin halkının, büyük acılar yaşamasına sebebiyet vermiştir.

3. Filistin Topraklarında Siyonizm'in Etkisi

Uzun bir zaman Siyonizm üzerine yapılan çalışmalar, Siyonizm'in gelişimi, tarihi, fikirleri, iç mücadeleleri ve Yahudi tarihinin bir parçası olan tartışmalara odaklanmıştır, Siyonizm'in, diğer ulusal hareketlere benzeyip benzemediği sorusu ancak son zamanlarda gündeme gelmiştir (Ben-Israel, 2003: 91). Özü itibari ile Siyonizm'in, dünya üzerinde vuku bulan herhangi bir siyasal ve teolojik düşünce ile yakın bir bağının olduğunu düşünmek olası

değildir. Siyonizm'in en karanlık yüzünü ise yarım asırdan fazla bir süredir, Filistin halkı görmektedir.

Bugün itibari ile iddia edilen şey, Siyonizm'in Yahudi dininden ve Yahudi tarihinin gerçeklerinden farklı sonuçlar ortaya çıkararak, farklı okulların oluşturduğu bir ağ olarak kalmış olmasıdır (Ben-Israel, 2003: 93). Dolayısı ile Siyonizm'in ortaya koymaya çalıştığı siyasal gelişim, Yahudi dininin temel değerleriyle de çelişmektedir. Hiçbir tevhidi dinin kabul edemeyeceği bir ötekileştirme ve ırkçı eylemler ile Filistin topraklarında kendine bir yaşam alanı açmaya çalışan Siyonizm, herhangi bir tevhidi ve tarihi gerçekliği içerisinde barındırmamaktadır.

Bir ideoloji ve bir örgüt tipi olarak Siyonizm, 19. yüzyılın sonlarında ortaya çıkmıştır, bu dönem, kapitalizmin emperyalizme dönüşümünün son aşaması ve uluslararası alanda proletaryanın şiddetli sınıf mücadeleleri yaşadığı dönemdir (Ivanov, 1970: 8). Konjonktürel şartlar içerisinde sahip olduğu ekonomik ve siyasi imkanlar dahilinde ortaya çıkmayı başaran Siyonizm, önemli bir gelişim göstererek küresel güçlerin desteği ile Orta Doğu'ya inmeyi başarmıştır. Uluslararası kamuoyunun da desteğini alan Siyonizm, Filistin'de haksız ve yıkıcı eylemlerine başlamıştır.

Öte yandan Siyonistlerin ideolojik ve siyasi kontrollerini, farklı ülkelerdeki Yahudilere dayatmak için kullandıkları ve bugün de kullanmaya devam ettikleri “dünya Yahudi milleti” söylemini, “İsrail milleti” söylemi ile karıştırmamak gerekmektedir (Ivanov, 1970: 34). Siyonistlerin, her iki unsurdan da farklı birtakım beklentilerinin olduğu anlaşılmaktadır. “İsrail milleti” olarak tanımladığı insanlardan Filistin topraklarında savaşmalarını bekleyen Siyonizm, “dünya Yahudi milleti” olarak tanımladığı Yahudilerden ise maddi ve siyasi destek görmenin hesabını yapmaktadır.

Yahudi tarihinde Yahudi varlığının coğrafi ve sosyo-politik durumunda birçok dramatik değişikliklere tanık olunmuştur (Seliktar, 2015: 42). Yahudi tarihinde yaşanan dramatik olaylar, her yönü ile Yahudiler için ayrı bir tarihi ve siyasi bilincin oluşmasına sebebiyet vermiştir. Göç, sürgün ve soykırım gibi acı bir tarihi mirasa sahip olan Yahudiler, Siyonistler eliyle yaşadıkları bu dramatik olayları, bir propaganda aracına çevirmişlerdir.

Yahudiler, Yahudi ve Yahudi olmayanların dünyası arasında katı bir sosyal ve kültürel ayrıma işaret eden getto tipi bir varoluşla sınırlı kalmalarına karşın, marjinalliğin psikolojik sorununu çok fazla hissetmemişlerdir, bu zorunlu ayrımcılık, Yahudilerin dini, toplumsal bağlılığını artırmış ve etnik kimliklerine, yüksek bir değer vermelerine sebep olmuştur (Seliktar, 2015: 44). Yaşadıkları ötekileştirmeler karşısında kendi değerlerine daha fazla

sarılan Yahudiler, kendi içlerindeki dayanışma duygusunu güçlendirmişlerdir. Bu temelde Siyonizm, Yahudilerin bir araya gelmek zorunda olduklarını vurgulamaya çalışmıştır. Aksi bir durumun yaşanması durumunda ise tıpkı tarihte olduğu gibi bugün de Yahudilerin, çeşitli ötekileştirmelerle karşı karşıya kalacaklarını savunmuştur.

Kendi içlerindeki dayanışma duygusunu güçlendirdikten sonra dış destek arayışına girişen Siyonistler, dönemin önemli küresel güçlerinin desteğini aramaya koyulmuştur. Pek tabii ki bunların en önemlilerinden birisi de Amerika Birleşik Devletleri (ABD) olmuştur. Siyonist liderlik, Amerikan halkına karşı bir Yahudi devleti kurma programının desteklemesi noktasında çeşitli halkla ilişkiler tekniklerini kullanmıştır. Bu teknikler, çeşitli propaganda örgütlerini ve halkın ilgisiz veya tarafsız kesimlerini, özellikle de Amerikalı Yahudileri kazanmak için tasarlanan çeşitli medya araçlarını içermiştir (Stevens, 1970: 17). Tüm siyasal ve ekonomik araçları etkin bir şekilde kullanarak, Amerikan halkı üzerinde bir algı oluşturmaya çalışan Siyonizm gerek Amerikan halkı gerekse de Amerikan siyasal aklı üzerinde bir algı oluşturmayı başarmıştır. Bu nedenle İsrail'in kuruluş sürecinden bugüne ABD'de bu siyasal algının, hâkim olduğu anlaşılmaktadır.

Dönemin ABD Başkanı Franklin D. Roosevelt, 12 Nisan 1945'te öldükten sonra Siyonistler, halefinden merhum başkan tarafından verilen sözlerden hiçbir şekilde vazgeçilmeyeceğine dair güvence istemişlerdir, ancak dönemin ABD Başkanı Harry S. Truman, Roosevelt'ten, Siyonistlerin var olduğunu ima etmeye çalıştıkları açıkça formüle edilmiş herhangi bir Filistin politikasını miras almamıştır (Stevens, 1970: 125). İlerleyen süreçte ise Truman döneminde de ABD'nin, Siyonizm'e olan desteğinin, devam ettiği anlaşılmıştır. Sürecin en başından bugüne kadar ABD'de yaşanan iktidar değişikliklerine rağmen, hiçbir ABD başkanının Siyonizm'e destek vermekten geri durmadığı görülmüştür. ABD'nin yüksek seviyede desteğini alan Siyonizm ve İsrail, Filistin topraklarındaki kıyııcı eylemlerine durmaksızın devam etmiştir.

Bilindiği üzere İsrail kurulduktan sonra, Filistin ve Arap devletleri arasında büyük bir düşmanlık ortaya çıkmıştır. Daha sonrasındaki süreçte ise İsrail ve Arap ülkeleri arasında çok ciddi çatışmalar yaşanmıştır (Kaştan, 2012: 1800). İsrail'in kurulduğu tarihten bugüne Filistin topraklarında yaşanan ana tema, savaş olgusudur. Yaşanan tüm savaşların mimarı ise Siyonizm'dir. Bu temelde yaşanan süreci analiz edecek olursak Siyonizm'in, Filistin topraklarındaki temel amacının, bölgeyi Filistinlilerden temizlemek olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Bu amacı gerçekleştirmek için İsrail'in, elinden gelen her şeyi yaptığı ve tüm hukuksuz yolları denediğı anlaşılmaktadır.

1948 senesinde İsrail Devleti'nin ortaya çıkması, Orta Doğu'da bölge dinamiklerinin değişmesine sebep olmuştur (Demir, 2021: 170). Değişen bölgesel dinamikler eşliğinde tam manası ile bir Arap-İsrail çatışması yaşanmaya başlamıştır. Yerel ve kitlesel ölçeklerde günümüze kadar süren çatışmalarda İsrail'in, her daim Batılı ülkelerden destek gördüğü, Filistin'in ise haklı taraf olmasına rağmen Batılı küresel ve bölgesel aktörlerden bir destek görmediği anlaşılmıştır. Bununla birlikte Orta Doğu'da bazı Arap ülkelerinden, Filistin'e destek verilmiş olsa da verilen desteğin, dengeleri değiştirici bir etkisinin olmadığı görülmektedir.

1948 Arap-İsrail Savaşı'nın akabinde Araplar yenilmiştir ve bu durum, İsrail'in elde ettiği toprakları artırmasına sebebiyet vermiştir (Yalçın, 2021: 64). Yaşanan tüm askeri çatışmalar neticesinde İsrail'in, elindeki toprakları artırdığı, Filistin halkının ise adeta kendi topraklarında bir hapis hayatı yaşamaya mecbur bırakıldığı görülmüştür. Bölgede İsrail'e karşı birlikte hareket etmeye çalışan Arap ülkelerinin ise yaşanan çatışmalarda İsrail aleyhine belirleyici bir başarı ortaya koyamadıkları anlaşılmıştır.

Gerek ekonomik gerekse siyasi gerekse de askeri olarak ciddi bir destek ile Arap ülkelerinin karşısına çıkan İsrail, yaşanan tüm savaşlar neticesinde bir adım daha ileri atabilmeyi başarmıştır. İsrail'in sahada gösterdiği bu başarının ana aktörü ise küresel çapta büyük bir sermayeyi kontrol eden Siyonizm olmuştur. Bu temelde, Filistin topraklarında yaşanan çatışmayı, bölgesel bir çatışma olarak değerlendirmek mümkün değildir. Tam manası ile Filistin topraklarında yaşanan süreç, küresel ölçekli bir medeniyet çatışması boyutuna varmıştır.

Görüldüğü üzere 1948 yılından sonra Orta Doğu'da Arap-İsrail çatışması başlamış ve 1967 yılına kadar bu çatışma, 1948 ve 1956 yıllarında savaşa dönüşmüştür. Daha sonrasında ise yine Arap-İsrail sorununun, çeşitli çatışmalara dönüşerek devam ettiği görülmüştür. Dolayısıyla Siyonizm'in, Orta Doğu'daki en büyük etkisinin, savaş olduğunu ifade edebilmemiz mümkündür. Daha sonrasında ise önemli bir Arap-İsrail savaşının, 1967'de yaşandığı görülmüştür. 1967 Arap-İsrail Savaşı, "Altı Gün Savaşı" ismi ile bilinmektedir. İsrail hava unsurları, kısa süre içerisinde kesin bir sonuca ulaşmak için savaşın başında Arap ülkelerinin havalimanlarına saldırılar düzenlemiştir (Doğanoglu, 2020: 355). Arap devletleri tarafından düzenlenebilecek olası bir hava harekâtını engellemek adına, İsrail'in attığı bu adım, İsrail açısından önemli bir kazanım olmuştur. İsrail karşısında Arap ülkelerinin önemli bir askeri imkânı kullanmaktan mahrum kalması nedeniyle yaşanan savaş, İsrail'in üstünlüğü ile sona ermiştir. Bu savaş sonucunda İsrail, elindeki toprakları önemli ölçüde genişletmiştir.

2. Arap-İsrail Savaşı olarak bilinen 1967'deki "Altı Gün Savaşı" Arap milliyetçiliği konusunda en keskin kırılma noktası olmuştur (Özalkan, 2018: 6). Bu savaşın, Arap milliyetçiliği konusundaki en önemli boyutu ise savaş sonrasında İsrail'in topraklarını, çok fazla bir oranda artırmış olmasıdır. Bu temelde bu savaş sonrasında Orta Doğu'nun kadim sahibi olarak kendilerini bilen Arapların, sahip oldukları toprakları ciddi derecede kaybetmeye başladıkları görülmüştür. Dolayısı ile bu tarih sonrasında oldukça keskinleşen Arap milliyetçiliği, Siyonizm'i sadece Filistinliler için değil, tüm Orta Doğu'daki Arap halkları için büyük bir tehlike olarak görmeye başlamıştır.

Süreç içerisinde AB'nin, Orta Doğu politikasını temelden etkileyen olay ise Ekim 1973'de yaşanan Arap-İsrail Savaşı, diğer ismi ile Yom Kippur Savaşı olmuştur (Embel, 2014: 83). Daha sonrasında tıpkı ABD'nin olduğu gibi AB'nin de Arap-İsrail sorununa yönelmesinin, çeşitli nedenleri olduğu anlaşılmıştır. Bu nedenler içerisinde AB'nin, Siyonizm ile kurduğu yapıcı ilişkilerin, büyük bir öneminin olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumun yanı sıra AB'nin, Orta Doğu'daki çıkarlarını korumak adına Arap-İsrail soruna karşı, büyük bir önem gösterdiği anlaşılmaktadır.

Yaşanan tüm savaşlar neticesinde İsrail'in, kademeli bir şekilde topraklarını artırdığı Arapların ise İsrail karşısında gün geçtikçe güç kaybettiği görülmüştür. Arapların, İsrail karşısında önemli bir siyasi irade göstermelerine karşın, sahada aynı başarıyı gösteremedikleri anlaşılmaktadır. Bu durumun temel sebebi ise İsrail'in dönemin önemli güçlerinden gördüğü destek ve teknolojik olarak Arap ülkelerine karşı, oldukça üstün bir silah teknolojisine sahip olmasıdır. Bu temelde Siyonizm'in, Orta Doğu'daki en önemli projesi olan İsrail Devleti'ni kurma girişimi, Orta Doğu'da savaşa neden olan ve her türlü hukuksuzluğu yapmaktan geri durmayan bir boyuta varmıştır.

4.Siyonizm'in Karşısında Nâsırizm

Anti-empyralist bir çizgide Orta Doğu'da bütünleşik bir Arap milliyetçiliğini canlandırmak gayesi ile yani Pan-Arabizm için Mısır lideri Cemal Abdünnasır öncülüğünde ortaya çıkan Nâsırizm, Orta Doğu'nun siyasal gelişimi için önemli bir olgu olmuştur. Ortaya koyduğu siyasal gelişim ile kısa sürede ilgi çekmeyi başaran Nâsırizm, bir taraftan Orta Doğu'daki Araplar için bir umut kaynağı olurken, diğer yandan Orta Doğu'da hesapları olan bölgesel ve küresel güçler için de ciddi bir tehdit kaynağı olmuştur. Orta Doğu'da Arap milliyetçiliğinin güçlenmesinin, tam manası ile İsrail'in güvenliği için bir tehlike olarak görülmesi nedeniyle Siyonizm ve destekçileri, Nâsırizm'i hedef almışlardır.

Mısır'ı İngilizlerden kurtarmak ve Mısır'ın toprak bütünlüğünü sağlamayı hedefleyen Mısır Ordusu, 23 Temmuz 1952 tarihinde Hür Subaylar Hareketi sayesinde monarşiye kansız bir darbe yapmayı başarmıştır (Kuzgun, 2015: 293). Bu tarihten sonra Mısır siyasetinde ciddi bir değişimin yaşandığı ve Cemal Abdünnasır'ın, önemli bir siyasal kişilik olarak öne çıktığı görülmektedir.

Hür Subaylar Hareketi içinde olan ve zamanla öne çıkan Albay Cemal Abdünnasır, 1956 senesinde Cumhurbaşkanı seçilmiştir (Ülger, 2016: 133). Yaşanan siyasal süreç, Abdünnasır'ın, Mısır halkı tarafından desteklendiğini ve Abdünnasır'ın ortaya koyduğu siyasal hedeflerin, günün siyasal şartları içinde hem Mısır halkından hem de Arap coğrafyasından destek gördüğünü göstermektedir.

Abdünnasır'ın iktidarı sürecinde attığı en önemli adımlardan birisi, Süveyş Kanalı'nın millileştirilmesi adımı olmuştur. Süveyş Kanalı'nın millileştirilmesi adımı ile Arap dünyası üzerinde ciddi bir etkiye ulaşan Abdünnasır, İngiltere, İsrail ve Fransa'nın, Mısır'a müdahale girişimi ile karşı karşıya gelmiştir (Öztürk, 2020: 74). Gerek ekonomik gerekse siyasi yönden Batılı ülkeler için büyük bir öneme sahip olan Süveyş Kanalı üzerinde Abdünnasır'ın ortaya koyduğu bu siyasal adım, büyük bir tepkiye neden olmuştur. Daha sonrasındaki süreçte ise İsrail'in de içinde bulunduğu düşman kitlenin, Abdünnasır'ın üstüne gelmeye çalıştığı anlaşılmıştır.

Aldığı bu karar ile Abdünnasır, "Süveyş Bunalımı" ismiyle bilinen birtakım siyasi gelişmelerin başlamasına sebebiyet vermiştir (Serbest, 2017: 689). Yaşanan bu siyasi bunalımın en önemli sonucu ise savaş olmuştur. Yaşanan savaş sonrasında ise Mısır'ın ağır bir mağlubiyete uğradığı ve Nâsırizm'in etkisini yitirdiği görülmüştür.

Süreç içerisinde Abdünnasır kendisine, Nikita Kruşçev'in kuklası olmadığı izlenimini vermeye çalışırken, Washington ile ilişkiler kurmuş ve Asvan Barajı için Amerika'dan finansman sağlamayı çalışmıştır (Ovendale, 2004: 193). Günün konjonktürel şartlarını, kendi çıkarı için değerlendirmeye çalışan Abdünnasır, bağımsız bir dış politika inşa etmeye çalışmıştır. Yaşana tüm gelişmelere rağmen Abdünnasır'ın, Sovyet değerleri ile hareket eden bir lider olduğu anlaşılmıştır.

Arap devletlerinde Rusların artan nüfuzunun kendi devrimine zarar vereceğinden endişelenen Abdünnasır, Batı ile ilişkileri geliştirmeye çalışmıştır, bu süreçte Başkan John F. Kennedy, Üçüncü Dünya'ya ve tarafsızlığa daha az düşman görülmüş ve Kahire'ye, bir Arap elçisi atamıştır (Ovendale, 2004: 194). İlerleyen süreçte ise ABD'nin Orta Doğu'daki temel politikasının, İsrail'in güvenliği ve kendi çıkarları olduğu görülmüştür.

22 Mayıs 1967'de Abdünnasır, Akabe Körfezi'nin İsrail kargolarına kapatılacağını duyurmuştur, bu kriz sadece dikey yönde büyük bir tırmanış değil, aynı zamanda yatay bir tırmanış olmuştur (Bailey, 1990: 223). Abdünnasır öncülüğünde Orta Doğu'da oluşan krizler, tam manası ile yaşanan sürecin, bir savaş evrilmesine sebebiyet vermiştir. Savaşın en acı kaybını ise Abdünnasır yaşamıştır.

Mısır ile İsrail arasındaki sorunlar, Mısır'ın İsrail gemilerin Sina'dan geçmelerini engellemesi, Sina'ya asker göndermesi ve diplomatik sorunlar neticesinde 1967 yılının Haziran ayında Altı Gün Savaşı olarak bilinen, Arap-İsrail savaşı patlak vermiştir (Duman, 2020: 34). Bu savaş sonucunda İsrail'in, kesin bir galibiyet aldığı ve Orta Doğu'daki topraklarını, çok büyük oranda artırdığı görülmüştür. Ayrıca, bu savaş sürecinde Mısır'ın, çok büyük bir yara aldığı anlaşılmıştır. Bu savaş sonucunda Nâsırizm'in çökmesi ile beraber Pan-Arabizm düşüncesinin de Arap ülkeleri tarafından terk edildiği görülmüştür.

1967 Arap-İsrail Savaşı'nda ön saflarda savaşan üç tarafa bir miktar Arap askeri yardımı ulaşmıştır, Irak hava unsurları, savaşın ilk üç gününde İsrail'e karşı bir dizi saldırı düzenlemiştir, Irak'taki bazı kara oluşumları, Ürdün'e gelerek çatışmaya girmiş ve bazı Arap birlikleri Mısır'a ulaşmıştır (Bailey, 1990: 228). Yaşanan çatışmalar neticesinde Nâsırizm'in Orta Doğu'daki etkisi sona ermiş ve İsrail, kesin bir galibiyet elde etmiştir. Bu tarihten sonra Orta Doğu'da siyasi ve sosyo-kültürel olarak büyük bir değişim yaşanmıştır.

Sonuç

Tarihi, gayesi ve eylemleri ile dünya üzerinde varlık bulan gerçekçi hiçbir siyasal, sosyal veya kültürel bir olgu ile uzaktan yakından bağı olmayan Siyonizm, yaklaşık bir asıra yakın bir süredir, Orta Doğu'yu kan gönlüne çevirmiştir. Balfour Deklarasyonu'ndan (1917) İsrail'in kuruluş tarihi olan 1948 yılına ve oradan da günümüze kadar gelen süreç, incelenecek olursa Siyonizm'in kontrolünde bir proje olarak ortaya çıkan İsrail'in, Orta Doğu coğrafyasında savaştan başka hiçbir olguya sebebiyet vermediği görülmektedir.

Gerek küresel gerekse de bölgesel aktörlerden maddi ve manevi destek alarak, haksız eylemlerine devam eden İsrail, tüm dünya kamuoyunun gözü önünde büyük insanlık suçu işlemektedir. Tüm uluslararası hukuk kurallarını ihlal eden İsrail'in yaptığı eylemleri, hiçbir siyasal veya hukuki teori ile izah edebilmek mümkün değildir. Ortada duran en net gerçeklik, İsrail'in, bir soykırım yaptığı ve dünya kamuoyunun bu katliamlar karşısında suskunluğunu koruduğudur.

Teolojik ve siyasi birtakım suni gerçeklikler üreterek, Orta Doğu'da varlığını korumaya çalışan İsrail, Siyonizm'in elindeki küresel sermaye gücünü kullanarak, mazlum Filistin halkını ve onların haklarını görmezden gelmektedir. Güç ve çıkar mantığı ile Orta Doğu'da politika üretmeye çalışan küresel ve bölgesel güçlerin, İsrail'e karşı sessiz kaldığı anlaşılmaktadır. Bu sebeple gün geçtikçe İsrail'in, Filistin'e ve Filistin halkına karşı takındığı tavrın, daha çok keskinleştiği görülmektedir.

Bugün için karşımızda duran temel gerçeklik, İsrail-Filistin sorununun artık bölgesel bir sorun olmaktan çıktığı ve küresel bir sorun boyutuna vardığıdır. Bu nedenle uluslararası kamuoyunun ve uluslararası örgütlerin, bu konuda üzerine düşeni yapmaları gerekmektedir. Günün siyasal koşulları içerisinde yaptığı tüm eylemleri, bir oldu-bitti mantığı ile nihayete erdirmeye çalışan İsrail, insanlık tarihi adına çok büyük bir katliama sebep olmaktadır. Bu nedenle günün birinde İsraili yetkililerin, uluslararası mahkemelerde en ağır cezalara çarptırılacağı kuvvet ile muhtemeldir. İsrail'in yaptığı tüm hukuksuzluklara karşın, meşru haklarını korumaya çalışan mazlum Filistin halkının ise günün birinde hak ettiği zafere ulaşacağı düşünülmektedir.

Yaşanan soruna, dünya insanlığının bir kısmı siyasal, bir kısmı ise sadece insani olarak yaklaşmaktadır. Yaşanan süreç gerek siyasal gerekse de insani boyutu ile Filistin'in, haklı olan taraf olduğunu göstermektedir. Bu nedenle geç bir tarihte de olsa adaletin tecelli etmesi ile Siyonizm ve Siyonizm'in temel maşası olan İsrail gerek Filistinlilerden gerekse de hakkaniyetli dünya insanlığından hak ettiği cevabı alacaktır.

Son tahlilde karşımıza çıkan temel gerçeklik şudur; tarihi, siyasal ve hukuksal tüm doneler, Filistin'in haklı olan taraf olduğunu göstermektedir. Bu temelde, bir hukuk katliamı ve bir insani katliam üzerine inşa edilmeye çalışılan İsrail'in, tam manası ile bir devlet olamayacağı gün gibi açıktır. Bir asıra yakındır bir proje olarak kalan İsrail'in, uzun bir dönem daha bir proje olarak kalacağı ve tam manası ile bir devlete dönüşemeyeceği anlaşılmaktadır.

Kaynakça

- Akkurt, M. (2021). John Locke'un Siyaset Felsefesi. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 109-143.
- Bailey, Sydney D. (1990). *Four Arab-Israeli Wars and the Peace Process*. London: Palgrave Macmillan.
- Ben-Israel, H. (2003). Zionism and European nationalisms: Comparative aspects. *Israel Studies*, 8(1), 91-104.
- Ceylan, T. E. (2020). İsrail'de Liberal Demokrasinin ve Etnik Milliyetçiliğin İdeolojik Yansıması: Post-Siyonizm ve Neo-Siyonizm. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 8(2), 430-450.
- Demir, Y. (2021). 1960'tan Günümüze Arap-İsrail Çatışması Ekseninde Türk Dış Politikası. *TESAM Akademi Dergisi*, 8(1), 165-197.
- Doğanoğlu, K. (2020). Siyasi ve Askeri Yönleriyle 1967 Arap-İsrail Savaşı. *The Journal of Social Sciences*, (45), 355-364.
- Duman, Ö. (2020). Arap Dünyası'nda Mısır Lideri Cemal Abdülnasır Rüzgârı ve Nasır Sonrası 1970-1981 Yılları Arasında Mısır'ın Durumu. *Artuklu Kaime Uluslararası İktisadi ve İdari Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 27-40.
- Embel, E. (2014). Avrupa için Ortak Dış Politika Oluşturma Sürecindeki İlk Adımlar: 1973 Arap-İsrail Savaşı ve Avrupa Birliği. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 13(1), 75-90.
- Falk, R. (2017). *Zionism and the Biology of Jews*. Cham: Springer.
- Gans, C. (2008). *A Just Zionism: On the Morality of the Jewish State*. Oxford: Oxford University Press.
- Gwirth, A. and Çev. Kesgin, A. (2011). "Siyaset felsefesi." *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 52.1 349-379.
- Ivanov, Y. (1970). *Caution: Zionism*. Moscow: Progress Publishers, Politizdat.
- Kantarci, Z. (2014). En İyi Yönetime Giden Yol: Aristoteles' in Siyaset Felsefesi. *Mavi Atlas*, (2), 21-39.
- Kaştan, Y. (2012). Orta Doğu'da Arap İsrail Mücadeleleri ve Türkiye. *Tarih ve Medeniyetler Tarihi*, 4, 1797-1815.
- Karsh, E. (2008). Zionism and the Palestinians. *Israel Affairs*, 14(3), 355-373.
- Kuzgun, M. (2015). Arap Birliğini Sağlama Sürecinde Bir Dönüm Noktası: Albay Cemal Abdülnasır Dönemi. *Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları 281 Araştırma ve Uygulama Merkezi, Düünden Bugüne Uluslararası Orta Doğu Sempozyumu, (Meseleler-Öngörüler-Tedbirler-Teklifler)*, 28-30 Mayıs 2015, Elazığ, Bildiriler.
- Lockman, Z. (1976). The left in Israel: Zionism vs. socialism. *MERIP Reports*, (49), 3-18.
- Ohana, D. (2012). *Modernism and Zionism*. London: Palgrave Macmillan.

- Ovendale, R. (2004). *The Origins of the Arab Israeli Wars*. New York: Routledge.
- Öke, M. K. (2006). Osmanlı İmparatorluğu, Siyonizm ve Filistin Sorunu. *Marifet*, 6(1), 261-270.
- Özalkan, S. (2018). Tarihsel Perspektiften Arap Milliyetçiliği. *İnsamer*, (2018 Ocak).
- Öztürk, S. (2020). Ortadoğu'da İki Otoriter Lider Örneği Üzerine: Cemal Abdünnasır ve Ayetullah Humeyni. *Liberal Düşünce Dergisi*, 25(97), 67-87.
- Rose, J. (2004). *The Myths of Zionism*. London: Pluto Press.
- Rotenstreich, N. (2007). *Zionism: Past and Present (SUNY Series in Jewish Philosophy)*. Albany: University of New York Press.
- Seliktar, O. (2015). *New Zionism and the Foreign Policy System of Israel*. Abingdon: Routledge.
- Serbest, M. B. (2017). Süveyş Kanalı'nın Ulusallaştırılması Sorunu ve Süveyş Bunalımı. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(4), 689-711.
- Stanislawski, M. (2017). *Zionism: a very short introduction*. New York: Oxford University Press.
- Stevens, Richard P. (1970). *American Zionism and U.S. Foreign Policy, 1942-1947*. New York: Pageant Press.
- Tokgöz, H. (2017). İsrail Devleti'nin Kuruluşunda Theodor Herzl ve Siyonizm. *Anasay*, (1), 183-195.
- Ülger, İ. K. (2016). Müslüman Kardeşler Teşkilatının İdeolojisi ve Mısır Siyaseti Üzerindeki Etkileri. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 131-151.
- Yalçın, O. (2021). 1967 Arap-İsrail Savaşı ve Savaşta Hava Harekâtı. *Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi*, 4(5), 53-104.

IRKÇILIKTAN EMPERYALİZME: SİYONİZM'İN TERÖR VE YAYILMACILIK ÜZERİNE İNŞASI

Ahmet İşler¹

Giriş: Siyonizm'in Ortadoğu'ya Etkisi ve İsrail Sorunu

İsrail'in kurucu felsefesi, esasen Siyonizm ile bağlantılı olarak ırkçılık, yayılmacılık, sömürgecilik ve terörizm gibi unsurlara dayanır. Bu ideolojik ve tarihsel arka plan, İsrail'i Filistin toprakları ve Ortadoğu'yu istikrarsızlık ve çatışmaya sürüklemektedir. En basitinden “Arz-ı Mev'ud” düşüncesi İsrail'i sadece Filistin toprakları veya komşu ülkeler üzerinden bir sorun haline getirmez, Anadolu coğrafyasını da kapsayan bölgesel bir çatışmaya doğru sürükler. Dolayısıyla çatışma potansiyelini içinde barındıran bölgenin istikrarını bozan en temel faktörler arasında Siyonizm ve onun arkasındaki güçler yer almaktadır. Bundan dolayı bölgede ciddi anlamda bir “İsrail Sorunu” vardır ve bu sorun durdurulmadığı takdirde Ortadoğu'da büyük çatışmalara neden olacağı muhtemeldir.

İsrail sorunu yüzyıllık bitmeyen bir savaşın tarafı ve Ortadoğu'nun siyasetine yön veren önemli meselelerinden biri olarak görülmektedir. Modern dönemin milliyetçilik anlayışı ile birlikte Yahudi milletinin ulus-devlete doğru evrilmesi bir yurt bulma hayalini ortaya çıkarmış, Siyonizm, gözünü Filistin topraklarına çevirmiştir. 1948'de Batılı güçlerin desteğiyle kurulan İsrail, günümüze kadar bölgede çatışma ve istikrarsızlığın, katliam ve sürgünlerin müsebbibi olarak *İleri Karakol* görevini icra etmektedir. Batılı devletlerin İsrail'i koruma bahanesiyle Ortadoğu üzerinde kurduğu hegemonya sömürgeciliğin yeni versiyonu şeklinde devam etmektedir.

7 Ekim 2023 tarihli Aksa Tufan'ı sonrası İsrail, yüzyılın başından beri Filistinlilere sistematik olarak uyguladığı soykırımını tüm dünyada gözler

1 Doç. Dr. Bitlis Eren Üniversitesi, İktisadi ve İdari bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, ORCID NO: [0000-0002-9742-1260](https://orcid.org/0000-0002-9742-1260), aisler@beu.edu.tr

önüne sermiştir. Uluslararası hukuku, savaş hukukunu ve uluslararası toplumun normlarını hiçe sayan bu yaklaşım, İsrail'in bir devlet kültüründen ziyade kuruluş sürecindeki İrgun ve Haganah gibi Siyonist terör örgütlerinin mirasını yansıttığını göstermektedir. İsrail'in benimsediği bu Siyonist düşünce, bölgede barış ve uzlaşmayı imkansız hale getirmektedir.

İsrail'in Filistin topraklarındaki tarihsel işgal, sürgün ve katliamlarını haklı çıkarmak için başvurduğu mitler, yanı sıra medya ve akademik alanlarda yürüttüğü etkili propaganda, Filistin tarafını daha da savunmasız duruma getirmektedir. İsrail'in propaganda araçlarını etkin kullanması, uluslararası kamuoyunda Filistin'in haklı taleplerinin göz ardı edilmesine ve çatışmanın dinamiklerinin çarpıtılmasına neden olmaktadır. Öyle ki ünlü Fransız düşünür Garaudy (2007: 17) bile Siyonizm'in "dokunulmaz" ve eleştirilemez olduğunu ve Siyonizm ile ilgili yaptığı çalışmalar sonrasında başına gelen zorlukları dile getirmektedir.

İsrailli tarihçi İlan Pappé, (2018: 15-16) *İsrail Hakkında On Mit* adlı eserinin Türkçe baskısında, Türkiye'deki Siyonist propagandanın Türk halkı üzerindeki etkisine dikkat çekmektedir. Pappé, "hegemonik anlatı"nın Türkiye'de bile tarihi gerçeklik ve çatışmanın odağı konusunda insanları yanıltarak Siyonist propaganda aracılığıyla Filistinlileri suçlayıcı bir konuma ittiğini belirtmektedir.² Ona göre Filistinlilerin terörist olarak gösterilmesi, durumu çarpıtan bir yanılgıdır; oysa gerçekler bunun tam tersidir. Pappé, "önyargısız, nesnel akademik araştırma"nın bu yanılsamayı açığa çıkarmak için yeterince güçlü olması gerektiğini vurgulamaktadır. Özellikle Türkiye gibi ülkelerde Siyonist propagandanın, Filistinlilerin terörist olarak algılanmasına yol açtığını ifade etmektedir.

Siyonizm'in küresel düzeyde desteklenmesi ve eleştiriden muaf tutulması, Türkiye gibi ülkelerde de akademik çalışmaların baskı altına alınmasına yol açmaktadır. Siyonist lobinin Siyonizm ve İsrail aleyhine akademik çalışma yapanlara karşı saldırganlığın bir örneği de Prof. Dr. Türkkaya Atatöv'ün Siyonizm ve İrkçılık adlı eserinde dile getirilmektedir. Atatöv (2019: 13-15) 1967 yılında kaleme aldığı yazılarında İsrail saldırganlığı ve Filistin hakları ile ilgili yazılarından dolayı kendisine yapılan saldırıları ve tehditleri detaylı bir biçimde dile getirmektedir.

2 Bu durum sadece sıradan insanlar nezdinde değil akademik çevrelerde de görülmektedir. Örneğin alanında uzman bir isim olarak bilinen Fahir Armaoğlu bile Filistinlilerin İngiliz işgali ve Siyonist çetelere karşı verdiği mücadeleyi terörizm bağlamında değerlendirmekte, önemli kişileri, kurumları hatta siyasi partileri bile terörist yapılar olarak göstermektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Fahir Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, Kronik Yayınları, İstanbul, 2017, s. 49,55.

Bu çalışmada esas itibarıyla bölgede çatışma ve istikrarsızlığın sebebi olan İsrail/Siyonizm sorunu ele alınacaktır. İşgal altındaki topraklarda yayılmacı politikalar izleyen, Filistinlilerin topraklarına ve mülklerine el koyan, her gün yeni işgal, katliam ve sürgün olaylarıyla saldırganlığını sürdüren bu yapının düşünsel arka planını incelemek oldukça önemlidir. Bu bağlamda, Siyonizm'in temel ilkeleri, tarihsel süreç ve ideolojik yaklaşımlar, bu saldırganlığın nasıl meşrulaştırıldığını anlamamıza yardımcı olacaktır.

Bu ilkelerin incelenmesi, yalnızca bölgedeki mevcut çatışmaların değil, İsrail'in uluslararası arenadaki pozisyonunu da anlamamıza yardımcı olacaktır. Bu düşünsel arka plan, hem bölgedeki çatışmanın dinamiklerini hem de uluslararası ilişkilerdeki etkilerini daha iyi kavramamıza olanak tanır. Çatışmanın kaynağını tespit etmek açısından yapılan çalışmaların hem bölgesel hem de küresel anlamda dünya barışına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Yine bu tür çalışmalar sonraki nesiller için bugünü anlamada katkı sağlayacağı ümit edilmektedir. Nitekim yüz yıl geçmesine rağmen geçmişteki konu ile ilgili çalışmaların özünde İsrail'in barıştan yana olmadığı, hiçbir anlaşmaya sadık kalmadığı ve saldırgan tutumunu devam ettirdiği görülmektedir. Bu yönüyle İsrail'in dayandığı Siyonist düşünce, ırkçılık, terörizm ve sömürgeci/ emperyalist bir arka plana sahip olduğu görülmekte, bölgenin barış ve güvenliğini tehdit etmektedir. İsrail'in dayandığı ideolojik temel, sadece Filistin topraklarıyla sınırlı kalmamış, genişlemeci ve yayılmacı bir anlayışla bölgeyi sürekli bir çatışma ortamına sürüklemiştir. Bu durumun temelinde, Siyonizm ideolojisinin oynadığı kilit rol yatmaktadır.

Siyonizmin Tarihsel ve İdeolojik Temelleri

Siyonizm, “Sion” sözcüğünden hareketle Avrupa’da 19. Yüzyılın sonlarında doğmuş bir ideoloji ve siyasal hareketi temsil eder. Sion, “tarihsel beşiğinden uzağa sürülmüş ve başka milletler arasına dağılmış olan Yahudi halkının günün birinde kendi toprağına, İsrail Toprağı’na geri dönme yönündeki değişmez özlemi”dir. Aynı zamanda Siyonizm, Yahudi halkı için tarihî Filistin topraklarında (özellikle Kudüs ve çevresinde) bağımsız bir Yahudi devleti kurma ve bu devleti sürdürme amacı taşıyan bir milliyetçi ideolojidir. 19. yüzyılın sonlarında Avrupa’daki antisemitizm ve Yahudilerin karşı karşıya kaldığı ayrımcılıklara bir yanıt olarak ortaya çıkmıştır. Modern Siyonizmin temelini, 1896’da Theodor Herzl tarafından yayımlanan Der Judenstaat (Yahudi Devleti) adlı eser atmıştır. Herzl, Yahudi halkının kendi kaderini tayin etmesi için bağımsız bir devletin kurulması gerektiğini savunmuştur (Greilsammer, 2021: 7-8).

Modern dönemde Avrupa'da ortaya çıkan antisemitizm (Yahudi nefreti), seküler bir ailede yetişen Theodor Herzl'in Siyonist düşüncelerini şekillendiren en önemli etkenlerden biriydi. Herzl, hiç sinagoga gitmeyen bir Yahudi olmasına rağmen, bir Yahudi'nin toplumda her zaman Yahudi olarak kalacağını ve dışlanmaya maruz kalacağını düşünüyordu. Herzl'e göre "bütün Yahudileri birleştiren unsur ortak kökenleri, kendi tarihleri ve içinde yaşadıkları toplum tarafından bir azınlık olarak dışlanmalarıydı." (Brenner, 2011: 215). Bu nedenle, Yahudiler için ulusal bir yurt kurma fikrini geliştirdi.

Herzl'in Siyonist planları, ilk olarak Yahudi toplumu içinde geniş bir destek bulmamıştı. Özellikle dindar Yahudiler, Tanrı'nın izni olmadan bir Yahudi devleti kurmayı küfür olarak nitelendiriyorlardı. Ortodoks Yahudiliğe göre ise, Yahudi devleti ancak Mesih geldiğinde kurulabilirdi. Herzl'in asimile olmuş bir Yahudi olarak görülmesi de onun planlarına karşı çıkanların eleştirilerini artırdı. Buna rağmen Herzl inancını yitirmedi ve 1897'de, Basel'de düzenlenen ilk Siyonist Kongre'yi organize ederek, 200'den fazla katılımcıyla modern Siyonizmin temelini attı. Herzl, Siyonizmi sadece dini bir hareket olarak değil, modern milliyetçiliğe bir yanıt olarak da ele alıyordu (Brenner, 2011: 215). O, Yahudi halkının Avrupa'daki antisemitizmden kurtulması için milliyetçi bir çözüm öneriyordu. Herzl, Yahudilerin devlet sahibi olmasının, onları bu zulümden kurtaracak tek yol olduğuna inanıyordu. Bu nedenle Siyonist hareketi, Yahudi devletinin kurulmasına giden süreçte organize ve siyasi bir hareket haline getirdi. Modern Siyonizm'in temelini Theodor Herzl'in fikirleri oluşturmuş olsa da, bu ideolojinin hızla siyasi bir harekete dönüşmesi ve Filistin topraklarındaki etkileri, Siyonizm'in sadece Yahudiler için bir yurt kurma arzusuyla sınırlı olmadığını göstermektedir. Bu bağlamda, yayılmacı politikaların ve özellikle Batılı güçlerle olan ilişkilerin İsrail'in kuruluşuna nasıl zemin hazırladığına daha yakından bakmak gerekir.

Aslında Filistin toprakları üzerinde bir Yahudi devleti kurma düşüncesi olan Siyonizm, Theodor Herzl'in 1897'deki Siyonist Kongresinden çok önceye dayanır. Bu düşünce modern dönemde Napolyon Bonapart'ın Mısır işgalinden sonra düşünülmüştü. Bu düşünce ulus-devlet anlayışıyla birlikte Napolyon'un 1799'da Yahudilere Kudüs'te kendi bayrakları altında bir devlet kurmaları için çağrıda bulunmasıyla başlamıştır. Avrupa'da ulusçuluk fikirlerini Yahudi terimlerine uyarlayan bazı düşünürler, "Kutsal Topraklar"a dönüşü romantik bir tasarıma dönüştürmeyi başarmışlardır. Böylece kültürel Siyonizm meydana gelmiş, bu amaçla Filistin toprakları üzerinde Yahudilerin kültür ve ulusal ruhlarının yeniden canlandırılması hedeflenmiştir (Montet v.d., 2006: 15-16).

Theodor Herzl, Siyonizmi siyasi bir harekete dönüştüren öncü isim olarak 1897'de düzenlenen Dünya Siyonizm Kongresi'nde, "Yahudi ulusunu barındıracak olan evin temelini atmak için buradayız" ifadeleriyle, toplantının ana amacını vurgulamıştır (Taylor, 1992: 18). Herzl, Yahudi Devleti'ni kurma fikrini 1896'da kaleme aldığı *Yahudi Devleti* adlı eserinde ayrıntılarıyla açıklamış ve bu devletin temel özelliklerini belirlemiştir. Ancak Herzl, bu sürecin en büyük engelini Osmanlı Devleti olduğunu fark etmiştir. Herzl'e göre Siyonizmin nihai amacına ulaşabilmesi için "Osmanlı'nın dağılması" gerekecekti (Erdoğan, 2005: 65-68).

Osmanlı Devleti, Siyonist hareketin nihai hedefini fark etmiş ve Filistin'e Yahudi göçünü sınırlamaya yönelik çeşitli tedbirler almıştır. 1880'den itibaren Yahudilerin Filistin'e göç etmeleri ve toprak satın alarak yerleşmeleri yasaklanmıştır (İskit, 2017: 22). Bu yasaklar, Osmanlı'nın Siyonizme karşı aldığı tedbirlerin bir parçası olarak, Filistin'deki demografik yapının korunması amacıyla devreye sokulmuştur.

Wladimir Jabotinsky de Siyonizmin geleceğini Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasına bağlayan isimlerden biridir. 1909 yılında İstanbul'da Siyonist gazetelerin editörlüğünü yapan Jabotinsky, Birinci Dünya Savaşı'nda İngiliz ordusunda bir Yahudi Lejyonu'nun kurulmasına öncülük etmiş ve bu lejyonun tek amacının Filistin'de bir Yahudi devleti kurmak olduğunu belirtmiştir (Jabotinsky, 2013: 85). Osmanlı Devleti'nin zayıflaması, Siyonist hareketin Filistin topraklarına yönelik stratejik hamlelerine olanak sağlamıştır. İngilizler ve Fransızlar arasında imzalanan Sykes-Picot Anlaşması (1916) ve Balfour Deklarasyonu (1917) ile Yahudilere Filistin'de bir devlet kurulması vaadi verilmiştir. Savaş sonrasında Filistin, İngiliz mandasına bırakılmış ve Yahudilerin Filistin'e göçleri hız kazanmıştır (Chesnot, Lama, 2005: 26).

Siyonizmin gelişiminde Herzl dışında birçok isme rastlamak mümkündür. Napolyon Bonapart'ın Yahudilere devlet kurma çağrısı, bu projeyi somutlaştıran Yahudi liderleri ve düşünürler tarafından daha da ileri taşınmıştır. Özellikle Baron Rothschild gibi figürler, bu süreçte önemli roller üstlenmiş, Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulmasında etkin rol almışlardır. Siyonizmin en temel hedefi Yahudi halkının dini ve tarihî vatanı olarak kabul edilen Filistin topraklarında bağımsız bir Yahudi devleti kurmaktır. Bu hedef, 1948'de İsrail Devleti'nin kurulmasıyla büyük ölçüde gerçekleşmiştir. Diğer taraftan Siyonizm, dünya genelindeki Yahudi diasporasının İsrail topraklarında toplanmasını ve Yahudilerin bu topraklarda egemen bir ulus olarak yaşamalarını savunur. Bu, dini bağlamda, Tevrat'ta vaat edilen "Kutsal Topraklara Dönüş" fikrine dayanır. Siyonist ideoloji, öncelikle antisemitizme karşı bir çözüm olarak ortaya çıktı ve Avrupa'da artan Yahudi karşıtlığı ve hukuki ayrımcılıklar Yahudileri güvenli bir vatan arayışına itti.

Bu bağlamda Siyonizm, öncelikle Yahudilerin bağımsız bir devlet kurarak kendi güvenliklerini sağlamalarını amaçladı (Öke, 2021: 44-52). Ancak Siyonistlerin hedeflerine ulaşmasının önündeki en büyük engel Filistinlilerdi ve bu bedeli ödemek zorunda kalacak olanlarda yine Filistin halkı olmuştur.

Siyonist felsefenin dayandığı argümanlar bu coğrafyada barışı imkansız hale getirmiştir. Ancak birden çok Siyonizm türüne rastlanmaktadır. Bunlardan biri “Politik Siyonizm”dir. Theodor Herzl’in liderliğini yaptığı bu hareket, Yahudilerin ulusal bir devlet kurma hakkını savunur ve bu amacı gerçekleştirmek için uluslararası destek arayışına girer. Politik Siyonizm, daha çok diplomasiye ve siyasi mücadelelere dayanır. Diğer bir tür “Dini Siyonizmdir”. Yahudilerin Filistin topraklarına dönmelerini, Tevrat’ta vaat edilen bir dini görev olarak gören bu akım, Yahudilerin Tanrı tarafından vaat edilen topraklarda egemen olmasının bir zorunluluk olduğuna inanır. Sosyalist Siyonizm ise, bir sentezi barındırmaktadır. Nachman Syrkin 1898’de Yahudi Sorunu ve Sosyalist Yahudi Devleti adlı bir kitap yazarak Siyonizm ile sosyalizmi ayrılmaz bir bütün olarak görmüştü. Son olarak “Kültürel Siyonizm” adlı akım ise Ahad Ha’am gibi düşünürlerin öncülüğünü ortaya çıkmıştır. Bu hareket, Yahudi kimliğini ve kültürünü canlandırmayı ve Filistin topraklarında sadece siyasi değil, kültürel bir Yahudi merkezi kurmayı amaçlar. (Greilsammer, 2021: 42-83).

Genel olarak Siyonist ideolojinin keşiştiği üç unsur, sürgün sonrası geri dönüş, Yahudi düşmanlığı ve Siyonizm’in modernite ile buluşmasıdır. Tarih boyunca hem Yahudi dünyasında hem de uluslararası arenada yoğun tartışmalara konu olan Siyonizm, bazı Yahudiler tarafından bile bir sömürgecilik ve işgal hareketi olarak görülmüş ve İsrail’in kurulmasına karşı çıkmıştır. Aynı zamanda bazı Yahudi grupları da Siyonizme karşı çıkarak, Yahudiliğin bir din olduğunu ve bu dinin siyasi bir devlete bağlı olmaması gerektiğini savunmuşlardır. (Greilsammer, 2021: 42-83).

Sonuç olarak, Siyonizm, Yahudilerin Filistin topraklarında bir devlet kurma ve sürdürme mücadelesi olarak tanımlanabilir. İsrail’in kurulmasıyla birlikte Siyonizm büyük ölçüde amacına ulaşmış olsa da, yok edilmeye çalışılan bir Filistin halkı ve işgal edilmiş topraklardaki politikalar nedeniyle Siyonizm günümüzde de tartışılmaya devam etmektedir. Ancak Siyonizm Yahudilere bir yurt bulmanın çok ötesinde rakıcı bir ideolojiye, yayılmacı ve terörist bir politikaya dayanır. Dolayısıyla çatışma potansiyelini içinde barındıran Siyonizm, Ortadoğu’da en büyük sorunlardan biri olarak görülmektedir.

Siyonizm düşüncesi Yahudilerin tarihsel topraklarına dönüşünü savunan bir hareket olarak Mısır’ın Nil nehrinden Anadolu topraklarındaki Fırat

nehriine ulaşan Vadedilmiş Topraklar (Arz-ı Mev'ud) adını verdikleri alanı kapsayan bir İsrail devleti vücuda getirmektir. Bu anlayış 19. yüzyılda doğmuş olmasına rağmen özü itibariyle Tevrat ve Talmud gibi Yahudi dini metinlerindeki mitlere dayandırılmıştır. (Erdoğan, 2005: 53). Yahudilere Tanrı tarafından Nil Nehri'nden Fırat Nehri'ne kadar uzanan bir toprak parçasının vaat edildiği inancı, Siyonist çevrelerde coğrafi sınır hedefleri için bir dayanak oluşturmuştur.

Bu sınırlar 1903 yılındaki altıncı Siyonist kongresinde “Filistin ve hemen bitişindeki ülkeler” olarak belirlendi. “Davut ve Süleyman'ın Filistin'i” şeklinde sloganlaştırılan sınırlar, “Mısır ırmağından Fırat'a” kadar bir alanı kapsıyor ve “Kuzey sınırı (Türkiye) Ürgüp'e bakan dağlar, güney sınırı da Süveyş Kanalı olmalı”ydı (Hadavi & Lehn, 2019: 115).

Bu süreçte İsrail Zangwill'in 1901'de söylediği ünlü “Filistin halkı olmayan bir ülke, Yahudiler ise ülkesi olmayan bir halktır” ifadesi, Siyonist hareketin temel felsefesini yansıtan önemli bir vurgu olarak öne çıkar. Ancak bu söylem, Yahudiler için bir vatan kurulacak topraklarda var olan Filistin halkını göz ardı etmekte ve inkar etmektedir. “Halksız bir ülkeyi, ülkesiz bir halka verin” düşüncesi, bu topraklarda yaşayan Filistin halkının yok sayılmasına ve varlıklarının reddedilmesine hizmet eden bir anlayışı barındırmaktadır (Özden Cankara, 2018: 13). Bu ideolojik ve tarihsel hedeflerin, geniş bir coğrafyayı kapsaması, Siyonizm'in yalnızca Filistin ile sınırlı olmadığını, komşu ülkeleri ve hatta Türkiye gibi bölge dışı ülkeleri de ilgilendiren bir genişleme vizyonu taşıdığını göstermektedir. Bu, aynı zamanda Orta Doğu'daki çatışmaların derinleşmesinde önemli bir rol oynamış ve bölgeyi uzun vadede siyasi ve askeri kaosa sürüklemeye potansiyeli yaratmıştır. Bu tür sınır hedefleri ve genişleme politikaları, Siyonizm'in tarihsel ve dini kökleri kadar, modern Orta Doğu'daki çatışmaların da temel dinamiklerinden biri olmuştur.

Siyonizmin modern döneme özgü bir siyasi hareket olarak Theodor Herzl tarafından kurulduğu ve esasen bir sömürgecilik doktrini olduğu vurgusu, Garaudy'nin bu harekete yönelik eleştirisinin temelini oluşturur. Ona göre, Siyonizm, Yahudi devleti kurmayı amaçlarken, Batı'nın büyük güçlerinin desteğiyle hareket eden, adeta ileri bir karakol gibi işleyen bir yapıdadır. Aynı zamanda Garaudy'e göre, (2017: 17-19) sömürgeci bir doktrin olan Siyonizm, dünyanın süper güçleri himayesinde kurulacak Yahudi devleti “imtiyazlı bir şirket” özelliği taşır.

Siyonizm, modern ve seküler bir hareket olmasına karşın, ideolojisini aynı zamanda teolojiye, mitolojiye ve kehanetlere dayandırır. Seçkin Millet, Vaad edilmiş topraklar, İşıya, Yeşu efsanesi gibi teolojiler Siyonizm/İsrail'in

siyasetine yön veren yaklaşımlardır. Bazılarına göre Siyonistlerin Musa'nın dinine sarılmaktan başka tutanağı yoktur, Vaad Edilmiş Toprak, Seçilmiş Halk gibi kavramlar silinip atıldığında Siyonizm'in temeli bir anda sarsılır ve çöker. Bir diğer husus da İsrail'in "Allah'ın yerine İsrail devletini koyan putçuluk" koyduğudur. İsrail'de yaşayan Yahudi profesör Şahat bu durumu şöyle anlatır:

"... Bana öyle geliyor ki Yahudi halkının büyük çoğunluğu Tanrısını kaybetti ve O'nun yerine bir put koydu, tıpkı bir heykelini dikmek için, uğruna bütün altınlarını vererek diktirdikleri altın buzağıya taptıkları zamanki gibi. Onların modern putunun adı İsrail Devleti'dir." (aktaran; Garaudy, 2017: 186, 207).

Siyonizmin dayandığı teolojik efsaneler ve kehanetler İsraili yöneticilerin idealleri içinde önemli bir yer tutar ve bunu değişik zamanlarda dile getirmekten çekinmezler. Örneğin 9 Nisan 1948'de Menahem Begim öncülüğündeki Irgun çetesi, Deyr Yasin köyünde erkek, kadın ve çocuk dinlemeden 254 sivil insanı katletmesi buna dayandırılmıştır. Yeşu efsanesine göre; (Yeşu, 10,34) "Yeşu ve onunla birlikte bütün İsrail Lakiş'ten Eglon'a geçti Yahova Lakiş'i İsrail'in ellerine teslim etti. Onu ele geçirdiler ve içinde hiçbir canlı bırakmamacasına orasını kılıçtan geçirdiler..." Bu katliamlar Yeşu efsanesine gönderme yapılarak bir emir gibi telakki edilmekteydi. Yine "Sayılar" kitabında (31/7-18) İsraililerin Medyen halkı ile olan savaşı şöyle aktarılır:

"Rabbin Musa'ya emretmiş olduğu gibi, bütün erkekleri öldürdüler, kadınları esir aldılar, bütün şehirleri yıktılar. Hz. Musa'ya döndüklerinde Musa kızdı. Onlara, bütün kadınları hayatta bıraktınız demek! dedi... Pekala şimdi, bütün erkek çocukları ve bir erkekle karı koca hayatı yaşamış bütün kadınları öldürün... Fakat bütün bakireleri.... Kendinize saklayın!"

Hız. Musa'nın yerine geçen Yeşu ise Kenan'ın fethi ise "Orduların Tanrısı" tarafından verilen emirle "etnik temizlik" siyaseti sistemli bir şekilde sürdürülür (Garaudy, 2017: 55). İsrail'in kuruluşundan günümüze kadar yürüttüğü işgal, sürgün ve katliam politikalarının ardındaki buna benzer dinsel dayanaklar, Siyonist ideolojinin temelini oluşturur. Bu ideoloji, Tevrat ve diğer Yahudi dini metinlerinde yer alan mitolojik anlatılara sıkça referans yaparak, tarihsel olarak Yahudilere vaat edilen toprakların geri alınmasını savunur. Siyonizm'in bu dini temelleri, sadece Yahudilerin Filistin topraklarına dönüşüne değil, aynı zamanda bu topraklar üzerindeki etnik temizliğe dayanak oluşturur.

Özellikle 7 Ekim 2023'ten sonra Gazze'ye yönelik saldırılar ve bölgede yıllardır uygulanan abluka, İsrail'in tarihi boyunca benimsediği genişlemeci ve baskıcı politikaların bir devamı olarak görülebilir. İsrail'in güvenlik

söylemleriyle meşrulaştırdığı bu tür saldırılar, aynı zamanda dini ve mitolojik dayanaklara da başvurularak haklı gösterilmeye çalışılmıştır. İsrail'in üst düzey devlet başkanları ve hükümet yetkililerinin, Tevrat'a ve Yahudi mitolojilerine atıfta bulunarak yaptıkları açıklamalar, bu tür politikalara dini bir zemin kazandırma çabasıdır.

Tevrat'taki vaatler ve Yahudi ulusunun kutsal topraklar üzerindeki hak iddiaları, tarihsel olarak hem Siyonist harekete ilham vermiş hem de modern İsrail'in savunma ve saldırı politikalarında etkili olmuştur. Örneğin, İsrail'in saldırılarını savunurken sıkça kullanılan “tanrısal görev” ya da “tarihi hak” argümanları, bu dini inançlara dayanmaktadır. Bu da, İsrail'in politikalarının sadece siyasi değil, aynı zamanda dini bir çerçevede şekillendiğini göstermektedir. Böylece, İsrail'in uyguladığı abluka, işgal ve saldırı politikaları, Siyonist ideolojinin dini temelleri ile harmanlanarak, bölgeyi uzun vadede hem insani krizlere hem de sürekli bir çatışma ortamına sürüklemektedir.

Örneğin Netanyahu'nun Gazze'ye yönelik saldırılardan sonra Yeşaya kehanetine vurgu yapması onun bu savaştaki politikasının tümüyle Siyonizm'e dayandığını göstermektedir. Nitekim bu inanın temelinde de arz-ı mevut fikri yatmaktadır. Yine insanlığı kurtaracak bir “mesih”in geleceğine dair inanın kökeni de bu efsaneye dayanır. Bu anlayışa göre Siyonist hedef için Filistin topraklarında kutsal bir savaş verilmektedir ve çocuk, kadın demeden tüm Filistinlilerin vahşice öldürülmeleri dini bir vazife olarak görülmekteydi (trthaber.com / 01.11.2023).

İsrail Savunma Bakanı Yoav Gallant'ın Gazze'ye yönelik “tam abluka” emri ve “insansı hayvanlarla savaş halindeyiz” şeklindeki söylemi ise (aa.com.tr/10.10.2023), Siyonist ideolojinin ırkçı bir boyut kazandığı eleştirilerini güçlendiren bir örnek olarak dikkat çekmiştir. Bu tür açıklamalar, İsrail'in uyguladığı askeri operasyonları ve katliamları, halkları insanlık dışılaştırarak haklı göstermeye çalışan bir yaklaşımı yansıtır. Gallant'ın ifadeleri, Siyonizmin bazı yorumlarında mevcut olan etnik üstünlük anlayışına işaret ederek, Filistinlilere yönelik insanlık dışı muamelenin ideolojik bir gerekçeye dayandığını gösterir.

Siyonizmin eleştirilen bu yönü, sadece Yahudi halkının kendi topraklarında egemenlik kurma hakkını savunmakla kalmaz; aynı zamanda diğer etnik veya dini grupları dışlayan bir anlayışı da içerir. Özellikle, Filistinlilere karşı yürütülen askeri operasyonların ve abluakanın, bu tür ırkçı söylemlerle desteklenmesi, uluslararası alanda İsrail'in politikalarının meşruiyetini sorgulatan faktörlerden biridir. Gallant'ın söylemi, İsrail'in

Gazze'deki saldırılarını bir tür varoluşsal savaş olarak sunarken, Filistinlileri aşağılayan bir dili kullanmasıyla da dikkat çekmiştir.

Bu söylem, Siyonist ideolojinin sadece tarihsel olarak Yahudilere vaat edilen toprakların geri alınmasını değil, aynı zamanda bölgedeki diğer halkları bastırma ve onları dışlama ve yok etme politikasını meşrulaştırmaya çalıştığını gösterir. İsrail'in bu tür söylemlerle yürüttüğü abluka ve saldırılar, bölgedeki çatışmaların derinleşmesine neden olurken, aynı zamanda uluslararası insan hakları ve hukuk normlarını da ihlal etmektedir.

Hristiyan Siyonizmi: Evanjeliklerin İsrail'e Stratejik ve Dini Desteği

Siyonizm düşüncesi, yalnızca Yahudi dini ve kültürel tarihine değil, aynı zamanda Hristiyan eskatolojisi ve teolojisine de derin bir şekilde kök salmış bir olgu olarak değerlendirilir. Hristiyanlıkta, özellikle Evanjelik ve bazı Protestan mezhepleri arasında, Yahudilerin Filistin topraklarına geri dönüşü, Hz. İsa'nın ikinci gelişinin ve "Bin Yıllık Krallık" (Millennium) döneminin başlangıcı olarak görülür. Bu anlayış, Yahudilerin tarihsel yurtlarına dönmesi ve Kudüs'te bir Yahudi devletinin kurulmasının, Tanrının planı doğrultusunda Hz. İsa'nın dünyaya dönmesi için gerekli olduğuna inanılır. Siyonizmin bir politik hareket olarak ortaya çıkışı modern bir olgu olsa da Siyonist liderler, Yahudilerin, Filistin'de bir Yahudi devleti kurma amacıyla somut bir politik projeye dönüşmüş (Taylor, 1992: 13) ve evanjelizmden faydalanmıştır.

Günümüzde, İsrail Devleti'nin kurulmasıyla Siyonizmin ilk hedefi gerçekleşmiş gibi görünse de, nihai hedefleri, dinî, siyasi ve ideolojik boyutlar açısından devam etmektedir. Bu durum sadece İsrail'in varlığı veya güvenliği ile sınırlı değildir. Siyonizmin nihai hedefi, Yahudiler için bağımsız bir ulusal devlet kurmak ve bu devleti Filistin topraklarında, özellikle de Kudüs'ü içerecek şekilde kurumsallaştırmak ve Vaat Edilmiş Topraklar üzerindeki kontrolü sağlamaktır. Hatta Siyonizm yalnızca Yahudilerin kendi bağımsız devletlerini kurma arzusu ile sınırlı kalmamış, aynı zamanda Hristiyan teolojisinin bazı kolları için de önemli bir dini anlam taşıyan bir harekete dönüşmüştür. Yahudilerin dünya siyaseti üzerindeki etkisine dair teoriler, genellikle Yahudi topluluklarının tarih boyunca farklı ülkelere dağılıp, buralarda ekonomik ve siyasi alanlarda etkin olmasından kaynaklanmıştır. Özellikle ABD, İngiltere ve diğer Batı ülkelerinde Yahudilerin politik, ekonomik ve kültürel alandaki varlıkları, bazen abartılarak küresel bir komplo teorisinin parçası olarak yorumlanmıştır. Siyon Protokolleri'nde olduğu gibi, masonluk faaliyetleri ve Yahudilerin dünya üzerindeki gizli örgütlenmeleri hakkındaki iddialar, tarihsel olarak temelsiz ve antisemitik komplo teorilerinin

bir parçası olarak görülse de İsrail Zangwill'in "Kavimler Cemiyeti Yahudi ilhamının mahsulüdür" ifadesi, Yahudi topluluklarının uluslararası barış, diplomasi ve dünya düzeni üzerindeki hegemonyasını işaret etmektedir (Durant & Lambelin, 2013).

Hristiyanlığın Protestanlık mezhebi içinden gelişen, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde kümelendiği gözlemlenen, İsrail'i ve Yahudileri orantısızca desteklemesiyle bilinen "Hristiyan siyonistler" aynı zamanda İslam'a ve Müslümanlara karşı düşmanca yaklaşımlara haiz bir yapı olarak bilinmektedir (Şahin, 2019: 1317). ABD'nin bu meselede İsrail'i koşulsuz desteklemesinin arkasındaki nedenleri anlamak, Protestan Evanjelik Hristiyanlar ile Yahudiler arasındaki tarihsel ve teolojik ilişkilerin köklerine inmekle mümkündür. Ayrıca, bu ilişkilerde zamanla ortaya çıkan kırılma noktaları ve dönüşümleri de bilmek, ABD'nin İsrail'e verdiği desteğin daha derin bir perspektifle değerlendirilmesine katkı sağlar (Topcan, 2022: 931).

Hristiyan eskatolojisi ve teolojisine dayanan yaklaşım, Hristiyan teolojisinin bazı akımlarında Yahudi halkının rolünü merkeze alır. Yahudilerin tarihsel olarak Filistin'e dönüşü, sadece Yahudi toplumları için değil, aynı zamanda Hristiyan eskatolojisinin temel unsurlarından biri olarak da önemli bir yer tutmaktadır. Yahudilerin Filistin'e dönüşü ve Kudüs'teki egemenliklerinin yeniden tesis edilmesi, bu inanç sisteminde Tanrının büyük planının bir parçası olarak yorumlanır. Özellikle Evangelik Hristiyanlar arasında, Yahudilerin geri dönüşü Tanrı'nın vaatlerinin yerine getirildiği ve İsa'nın dönüşünün yakın olduğuna dair bir işaret olarak algılanır (Alıcı, 2008: 45). Bu yüzden, Siyonist hareket Hristiyan eskatolojisinin önemli bir parçası haline gelmiştir.

Bu bağlamda, Hristiyan eskatolojisinin Yahudilerin geri dönüşüne verdiği dini anlam ile modern Siyonizmin politik hedefleri arasında önemli bir bağ kurulur. Siyonist hareketin politik ve dini boyutlarının bu şekilde iç içe geçmesi, hem Yahudi hem de Hristiyan toplumları için Siyonizmi çok daha geniş bir fenomen haline getirmiştir. Hristiyan Siyonistler, Yahudi devletinin kurulmasını dini bir zorunluluk olarak görerek Siyonizme destek vermişlerdir (Alıcı, 2008: 46). Bu nedenle, Siyonizm yalnızca Yahudilerin kendi bağımsız devletlerini kurma arzusu ile sınırlı kalmamış, aynı zamanda Hristiyan teolojisinin bazı kolları için de önemli bir dini anlam taşıyan bir harekete dönüşmüştür.

Evanjelik düşünce ve hareketler, Hristiyanlık içinde derin kökleri olan ve sosyal, politik ve dini alanlarda etkili olan bir yaklaşımdır. Büyük İsrail'in kurulmasını Yahudiler kadar güçlü bir şekilde isteyen bir yapı olduğundan evanjelizme dair bazı konulara değinmekte fayda vardır.

Evanjelik terimi, Yunanca “iyi haber” veya “müjde” anlamına gelen “euangelion” kelimesinden türetilmiştir. Bu terim, Hz. İsa'nın günahkarların yükünü taşıdığı ve bu müjdeyi yaydığı inancını ifade eder. Bu bağlamda, Evanjelik düşünce Yeni Ahit ve Hristiyan havarilerinin deneyimlerine dayanır. Öte yandan Evanjelik düşünce, Reform hareketinin köklerine dayanır. John Wycliffe, İncil'in İngiltere genelinde yayılmasını destekleyen gezgin evanjelist rahipleri teşvik eder ve bu, Roma Katolik Kilisesi tarafından aforoz edilmesine yol açılır. Bu tarihsel arka plan, Evanjelik hareketin modern politikada, özellikle de Yahudi devletinin desteklenmesinde önemli bir rol oynamasının temellerini atmıştır. Wycliffe'in etkisiyle Evanjelik düşünce, İngiltere'de ilk olarak belirmeye başladı. John Huss ve diğer Alman reformcuları da Evanjelik düşüncenin yayılmasında önemli rol oynadılar. Huss, Katolik Kilisesi'ne karşı eleştirilerde bulunarak dini reform hareketlerini teşvik etti. Evanjelikler, toplumsal hareketlerin önemli bir tetikleyicisi oldular. Eğitim, ahlak, sağlık gibi birçok alanda entelektüel, politik ve mali açıdan aktiviteler düzenleyerek toplumu çeşitli konularda etkilediler. Evanjelikler, Yahudi toplumunun Hristiyanlığa geçişi ve Hz. İsa'ya inanan ilk kişilerin Yahudi toplumu içinden çıktığına sıkça vurgu yaparlar. Bu yaklaşım, antisemitizmin kökenlerini Antik Yunan diyalektğine kadar götürür ve Yahudi kutsal metinlerinin önemini vurgular. Evanjelik düşünce, Katolik Kilisesi'nin Yahudilere karşı olan antagonistik tutumundan farklıdır. Evanjelikler, Yahudilik dinine ait kutsal metinlerin ve Eski Ahid'in önemini kabul ederler (Erol, 2023: 1107).

Evanjelik eskatolojisi, Hristiyanlığın son zamanları ve kıyamet senaryoları üzerine odaklanan bir inanç sistemi olarak dünya barışını tehdit eden bir yaklaşım olarak görülmektedir. Bu inanç sisteminde, İsrail Devleti'nin kurulması, kıyamet senaryoları ve Armagedon savaşının gerçekleşmesi için gerekli bir şart olarak kabul edilmektedir. Evanjelik eskatolojide, İsrail'in bu süreçte merkezi bir rolü olduğu düşünülür, çünkü bu senaryolara göre İsrail'in varlığı, kıyamet sonrası dönemin başlangıcı olarak görülmektedir. Armagedon savaşında, yani son büyük savaşta, İsrail'in varlığı ve rolü önemli bir yer tutar. Bazı Evanjelik eskatologlara göre, bu savaşın gerçekleşmesi ve kıyametin başlaması için İsrail Devleti'nin varlığı gereklidir. İsrail, bu savaşın sahnesi olarak görülür ve savaşın sonrasında Tanrı'nın krallığının kurulacağına inanılır. Armagedon savaşında öngörülen büyük çaplı kan dökülmesi ve yıkım için, İsrail Devleti'nin varlığı bir gereklilik olarak değerlendirilir. Bu inanç, İsrail'in kıyamet senaryosunun bir parçası olarak kullanılması anlamına gelir, yani İsrail, bu eskatolojik senaryoların bir aracı olarak görülür (Erol, 2023: 1108).

Evanjelizm ve İsrail arasındaki ilişki, özellikle Hristiyan eskatolojisi ve uluslararası politikalar açısından önemli bir yere sahiptir. Evanjelik

Hristiyanlar, İsrail'e yönelik destekleri ve bu desteklerin arka planındaki inançlar nedeniyle dikkat çekmektedir. ABD'de etkin olan Siyonistler İsrail'in Ortadoğu'daki gücünün artması için çalışmakta ve Filistin'de yayılmacı politikayı desteklemektedirler. Pentagon gibi ABD'nin önemli kurumlarında etkili olan Siyonist düşünce, akademisyen ve gazetecileri aracılığıyla Siyonist politikaya hizmet etmiş ve muhalifleri etkisizleştirmeye çalışmıştır (Petras & Abaya, 2007: 136-137).

Amerika ve Avrupa'da belirgin bir sosyal ve politik etki yaratan Evanjeliklerin İsrail'e olan destekleri, "Kıyamet Senaryoları"na, "Eski Ahit ve Kutsal Metinler"ine ve "Hz. İsa'nın Yahudi Kökeni" gibi dini argümanlara dayanmaktadır. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Evanjelik Hristiyanlar İsrail yanlısı politikalarıyla hem ulusal hem de uluslararası düzeyde İsrail'in güvenliğini ve varlığını koruma amacı güder. Amerika Birleşik Devletleri'nde teopolitik bir bağlamda etkili olan "Hristiyan Siyonizmi" adlı grup öne çıkmaktadır. Bu grup, literatürde İsrail'i Yahudilerin vatani olarak destekleyen Hristiyanlar olarak tanımlanır. İsrail için Birleşen Hristiyanlar (CUFI) gibi organizasyonlar aracılığıyla İsrail'e yoğun destek sağlayan bu grup, Orta Doğu'daki barış girişimlerini, inandıkları kıyamet senaryolarının gerçekleşmesi önünde bir engel olarak gördükleri için kategorik olarak reddederler. 19. yüzyılda başlayan Hristiyan Siyonizmi, 11 Eylül saldırılarından sonra büyük bir ivme kazanmış, ABD'deki anti-İslami hareketlerin önemli bir kısmı, Hristiyan Siyonizmi ile bağlantılı kişiler tarafından başlatılmış ve desteklenmiştir. Yaklaşık 20 ila 30 milyon Hristiyan'ın bu ideolojiyi benimsediği tahmin edilmektedir. ABD dışında da bu ideoloji İngiltere, İskandinavya, Avustralya, Güney Afrika, Güney Kore ve Honduras gibi ülkelerde taraftar bulmuştur. Bu bağlamda, Hristiyan Siyonizmi, Orta Doğu siyaseti ve küresel anti-İslamizm dalgasında etkili bir unsur olarak öne çıkmaktadır (Şahin, 2019: 1316).

Siyonist Terör Örgütlerinden Devlete: İsrail'in Şiddetle Şekillenen Yolu

Siyonist hareketin tarihsel süreci, özellikle 1948 öncesi ve sonrasında Filistin topraklarında uyguladığı politikaların şiddet ve baskı içeren bir yapı gösterdiği görülmektedir. Deyr Yasin katliamı gibi olaylar, bu argümanı destekleyen en belirgin örnekler arasında yer alır. Deyr Yasin'deki katliam, 9 Nisan 1948'de, İsraili milis gruplar olan Irgun ve Lehi tarafından, Kudüs yakınlarındaki bir Filistin köyüne yapılan saldırıyla gerçekleşmiştir. Bu olayda, 100'den fazla Filistinli sivilin öldürüldüğü bildirilmiştir ve bu tür olaylar, Siyonist hareketin belirli siyasi hedeflerine ulaşmak amacıyla sivillere karşı uyguladığı korku ve yıldırma stratejisinin bir parçası olarak görülür.

Terörizmin genel tanımında “belirli bir siyasal hedefe ulaşmak için zorlayıcı ve şiddet içeren yöntemlere başvurulması” (aktaran; Zendinoğlu, 2016: 160) vurgulanırken, İsrail'in Filistinlilere karşı uyguladığı baskı ve şiddet bu tanıtımda yer alan unsurlarla örtüşmektedir.

Deyr Yasin Katliamı, bu korku stratejisinin sadece bir örneğiydi. Siyonist hareketin farklı terör örgütleri, bu tür şiddet eylemlerini sistematik hale getirmişti. Deyr Yasin katliamı gibi olayların yankıları, Filistinliler arasında korku ve kaçıya neden olmuş, bu da İsrail'in kurduğu devletin demografik yapısını etkileyen önemli bir faktör olmuştur. İsrail kurulmadan önce Siyonist örgütlerin faaliyetleri terörist eylemler ile gerçekleşmişti. Irgun çetesi Deyr Yasin'deki katliamı Nazilerin Oradour'da uyguladığı yöntem ile aynıydı. Kadın, çocuk, yaşlı demeden tüm köyün sakinleri katledilmişti. Irgun çetesinin lideri Begin, *Irgun'un Tarihi* adlı kitabında bu katliam olmadan İsrail devletinin kurulamayacağını belirtir. Begin kitabında şöyle der: “Hagana diğer cephelerde başarılı saldırılar gerçekleştiriyordu... Paniğe kapılan Araplar Deyr Yasin diye bağırarak kaçıyorlardı.” İsrail, bu tür katliamlar sonucunda 770 bin Filistinlinin zorunlu göçe tabi tutulmasına neden olarak Filistin topraklarının büyük kısmını işgal etmişti (Garaudy, 2017: 189).

1948'de İsrail'in kurulmasıyla Filistinlilere yönelik etnik temizlik, tehcir ve mülksüzleştirme politikaları büyük bir felakete sonuçlanmış, bu süreç Filistinliler tarafından Nakba (Felaket) olarak adlandırılmıştır. İsrail'in kuruluş sürecinde yaklaşık 700 bin Filistinli, evlerinden zorla çıkarılmış, köyleri yıkılmış ve mülklerine el konulmuştur. Bu süreçte Filistinliler büyük yıkımlarla karşı karşıya kalmış, hem fiziksel hem de toplumsal anlamda büyük bir travma yaşamışlardır. Tehcir politikaları, İsrail'in topraklarını genişletme ve demografik üstünlük sağlama stratejisinin bir parçasıydı (Pappe, 2007: 190-198).

Filistinlilere yönelik şiddetin, sadece bireysel olaylar veya çatışmaların ötesine geçerek bir siyasal strateji olduğu Gazze'ye yapılan saldırılarla da açıkça görülmüştür. Hiçbir hedef gözetilmeksizin yapılan saldırılar ve İsrail'in savaş suçları, İsrail'in bir devlet kültüründen daha çok terörist bir yöntem uyguladığının en büyük kanıtıdır. 1948'de İsrail Devleti'nin kurulması sürecinde ve sonrasında yaşanan zorla yerinden edilmeler (Nakba) de görüldüğü gibi Gazzelilerin sürekli güvenli bölge dedikleri yerlere sürülmeleri bu terör ve korku stratejisinin bir parçası olarak değerlendirilir.

20. yüzyılın başlarında Filistin'de faaliyet gösteren ve Yahudi devletinin kurulması amacıyla çeşitli Siyonist çeteler kurulmuştu. Bu gruplar, özellikle İsrail'in kurulmasına giden süreçte terörist eylemler gerçekleştirmişti.

1948 öncesinde ortaya çıkan terör örgütlerinin faaliyetleri, bölgede köklü çatışmalara yol açan temel unsurlardan biriydi. Bu süreçte, Filistin'in İngiliz mandası altında olduğu dönemde kurulan Siyonist milis örgütleri, İsrail Devleti'nin kurulmasında hem askeri hem de siyasi olarak kritik roller oynamıştır. Bu gruplar, sadece Müslümanlara yönelik saldırılar değil, aynı zamanda Siyonizme karşı olan diğer Yahudi grupları ve İngiliz yetkililerine yönelik suikast ve saldırılar düzenlemişlerdir. Bu radikal terör örgütlerinin tamamı daha sonra kurulan İsrail'in temelini oluşturmuştu. 1920'de David Ben Gurion öncülüğünde kurulan Hagana terör örgütü, başlangıçta Filistin'deki Yahudi yerleşim yerlerini Arap saldırılarından korumak amacıyla ortaya çıkmıştı. Ancak zamanla, Filistinlilere yönelik sistematik saldırılar düzenleyen ve Yahudi göçünü artırmak için çaba gösteren bir yapı haline geldi. Örgüt, Filistin topraklarında Yahudi yerleşimlerini genişletmek ve Filistinlileri yerlerinden etmek amacıyla silahlı eylemler düzenledi. Bu örgüt, İsrail'in bağımsızlık mücadelesinde de merkezi bir rol oynadı ve daha sonra İsrail Savunma Kuvvetleri'ne (IDF) dönüştü. İngiliz subayı Orde Wingate'in verdiği askeri eğitim, Hagana'nın daha etkili bir askeri güç olmasına katkı sağladı. Bu dönemde Ben Gurion, İsrail'in ilk başbakanı olarak ülkenin siyasi ve askeri yapısını şekillendiren en önemli figürlerden biri haline geldi (Kılınç, 2023: 68).

Ben Gurion'un Sosyalist Siyonizm'i, Siyonist hareket içinde daha pragmatik ve ılımlı bir kanadı temsil ederken, Vladimir Jabotinsky liderliğindeki Revizyonist Siyonizm, çok daha milliyetçi ve faşizan yöntemlerle öne çıktı. 1930'larda kurulan Irgun, Jabotinsky'nin liderliğinde daha saldırgan bir politika izledi ve Filistinli Araplara yönelik birçok şiddet eylemine imza attı. Irgun, Filistin'deki Arap nüfusu sindirerek Yahudi devleti kurma amacını güden şiddet eylemleriyle tanındı (Sağlam, 2023: 1671).

Diğer bir radikal terör örgütü de Irgun'dan daha radikal bir çizgide hareket eden Lehi (Stern Çetesi)"dir. Özellikle 1940'larda faaliyete geçen örgüt, hem Siyonist çıkarların aleyhinde olan İngiliz yetkililere hem de Arap nüfusuna yönelik bir dizi suikast ve saldırı düzenledi. Lehi'nin, 1944'te İngiliz bakan Lord Moyne'a yönelik suikastı ve 1948'de BM temsilcisi Folke Bernadotte'a düzenlenen saldırı, örgütün ne kadar uç bir çizgide olduğunu göstermektedir. Bu örgütler, sadece Araplara değil, Siyonist harekete karşı olan Yahudilere ve İngilizlere de saldırılar düzenleyerek geniş çaplı bir terör kampanyası yürüttü (Kılınç, 2023: 69-70).

Siyonistlerin, kendi çıkarlarına aykırı hareket eden birçok kişiyi öldürdüğü vakalar tarih boyunca kaydedilmiştir. Bunlardan biri Birleşmiş Milletler (BM) temsilcisi Kont Folke Bernadotte'un suikastıdır. Bernadotte, 1948 tarihli

raporunda Siyonistlerin geniş çaplı yağmalara, köyleri askeri zorunluluk olmaksızın yakıp yıkmaya giriştiğini ifade etmişti. Bu eylemler, Siyonist grupların hoşuna gitmedi ve 17 Eylül 1948'de Bernadotte ile yardımcısı Albay André Serot, Kudüs'te öldürüldü. Benzer bir olay, 1942 yılında Britanya'nın Mısır işlerinden sorumlu bakanı Lord Moyne'un başına gelmiştir. Lord Moyne, Lordlar Kamarası'nda Yahudilerin İbranilerin doğrudan torunları olmadığını ve Filistin topraklarında hak iddia edemeyeceklerini dile getirmiş, ayrıca Yahudi göçünün yavaşlatılmasını önermiştir. Bu konuşması, onu Siyonistlerin hedefi haline getirdi ve 6 Kasım 1944'te Stern terör örgütünün iki üyesi tarafından Kahire'de öldürülmüştür (Garaudy, 2017: 190-191). Bu suikastlar, Siyonist hareket içindeki radikal unsurların, özellikle kendi politikaları ve idealleriyle ters düşen kişilere karşı şiddet uygulamaktan çekinmediklerini göstermektedir.

İsrail kurulduktan sonra da gerek devlet eliyle gerekse de gizli örgütler aracılığıyla terör faaliyetleri devam etmiştir. İsrail'de, özellikle göçmenler, yerleşimciler ve radikal Yahudiler tarafından, dini gerekçelere dayanarak Filistinlilere karşı terör faaliyetleri yürütülmüştür. Bu terörizm, Dini-Siyonist hahamların etkisi altında şekillenen Gush Emunim hareketi ve Meir Kahane'nin fikirleriyle beslenmiştir. Dini-Siyonist ideolojinin etkisiyle yapılan bu terör eylemleri, Mesih'in gelişini hızlandırmak, Yahudi kurtuluşunu sağlamak ve "kutsal toprakları" Müslümanlardan temizlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla yapılan eylemler arasında Baruch Goldstein'in El Halil Camii'nde Müslümanlara yönelik saldırısı örnek olarak gösterilebilir (Kurt, 2018: 24).

Yahudi terör örgütleri Hagana, Irgun ve Stern (Lehi), hem İngiliz yönetimine karşı hem de Filistinli Araplara yönelik şiddet eylemleriyle İsrail'in kuruluşuna zemin hazırlamıştır. Bu örgütlerin militanları, İsrail'in kuruluşunda askeri ve siyasi olarak etkin roller oynamış, liderleri ise İsrail'in ilk dönemlerinde üst düzey görevlerde bulunmuşlardır. Örneğin, Irgun lideri Menachem Begin daha sonra İsrail'in başbakanı olmuş, Stern örgütünden Yitzhak Shamir ise başbakanlık görevini üstlenmiştir. İsrail'in kuruluşuyla birlikte bu terör örgütleri İsrail Savunma Kuvvetleri'ne (IDF) entegre edilmiş ve devletin güvenlik yapılanmasını oluşturmuşlardır. Bu dönemdeki terör eylemleri ve sonrasındaki İsrail politikaları, İsrail'in bir "terör devleti" gibi davrandığının işaretidir (Sağlam, 2023: 1677).

Siyonist hareketin amacı, terör ve anarşi ile Filistin topraklarında bir Yahudi devleti kurmak ve "Arz-ı Mev'ud" (Vadedilmiş Topraklar) idealini gerçekleştirmektir. Ancak bu amaç, bölgeyi sürekli bir çatışma, şiddet ve anarşi ortamına sürükledi. Siyonist örgütlerin düzenlediği terör eylemleri ve

Filistinlilerin zorla yerlerinden edilmesi ve Yahudi göçlerinin teşvik edilmesi, bugüne kadar süren Filistin-İsrail çatışmasının temellerini atmıştır. Bu tarihsel süreç, Filistin topraklarının işgali, Filistinlilerin yerinden edilmesi ve Siyonizmin şiddet temelli politikalarının bir sonucuydu. İsrail, ilk günden günümüze kadar bir devlet politikasından ziyade terör örgütü gibi hareket ettiğini gözler önüne sermiştir. Filistinlilere yönelik uyguladığı sistematik şiddet, tehcir ve yıldırma yöntemleri, uluslararası hukuk ve insan hakları normlarına aykırı davranması, devlet politikası çerçevesinde değil, daha çok terör örgütlerinin yöntemlerine benzer biçimde yürütülmüştü

Siyonizm ve Irkçılık

Siyonizm her ne kadar seküler, modern ve milliyetçi bir ideoloji olsa da temel dayanaklarını tahrif olmuş dini kaynaklarından alır ve ırkçı bir politikaya dayanır. Eski Ahit'te "seçkin halk" olarak tarif edilen Yahudiler, ırksal olarak Allah'ın "seçilmiş" ırkıydı ve diğer "pis kan"lar ile kaynaşmaması gerekirdi. Haham Cohen, Talmud'a atıf yaparak şöyle der: "Dünya insanları, İsrail ile bir bütün olarak ele alınan diğer milletler olarak ikiye ayrılabilir. İsrail seçkin bir millettir. Bu, temel dogmadır." Bundan dolayı Yahudi olmayanlar ile evliliğin önüne geçilmeye çalışıldı (Garaudy, 2017: 61).

Theodor Herzl, modern Siyonizmin kurucusu olarak, Yahudi halkının ulusal kimliğini yeniden inşa etmek ve onlara bir yurt sağlamak amacıyla Yahudi milliyetçiliğini bir siyasi programa dönüştüren kilit figür olmuştur. Herzl'in misyonerlik heyecanı, Siyonist fikri yaymak için gösterdiği kararlılık ve coşkuda kendini göstermektedir (İskit, 2017: 21).

Fransız düşünür ve siyasetçi Roger Garaudy, *İsrail, Mitter ve Terör* adlı eserinde Siyonizmi "sapkınlığın tarihi" olarak betimlemesi, onun bu siyasi hareketi hem Yahudilikle hem de Batı milliyetçiliğiyle ilişkilendirdiği eleştirel bir yaklaşımın parçasıdır. Bu görüş, Haham Hirsch'in Siyonizmi Yahudi halkına milli bir kimlik atfetmeye çalışan bir sapkınlık olarak tanımlamasıyla da örtüşmektedir. Nitekim Haham Hirsch de "Siyonizm, Yahudi halkını milli bir kimlik olarak tarif etmek istiyor... Bu bir sapkınlıktır!" der. Siyonizm, modern döneme özgü siyasi bir hareket gibi görülse de özü itibarıyla Yahudilikten daha çok Avrupa milliyetçiliğine dayanır ve bu milliyetçilik tümüyle ırkçı bir mahiyettedir (Garaudy, 2017: 17-19).

Siyonizm pratikte Talmud'un katı öğretileri üzerinden büyük tehlikeler ve insanlık için bir yıkım getirmektedir. Irkçı bir mahiyet arz eden bu doktrin, şiddet ve düşmanlığa dayanır. Yahudiler dışındakileri insan olarak görmeyen ve onları İsrail'e hizmet eden araçlar olarak gören anlayış işgal, sürgün ve katliamlarını kutsal bir göreve bağlamıştır. Çünkü onların nazarında

hedeflerini gerçekleştirmek için kan dökmek, evleri yağmalamak kutsal bir değerdir. Yaptıkları tüm katliamların arkasında da bu anlayış yatar. Bundan dolayı Karadavi (2010: 105-111) Siyonizm'i, ırkçı, saldırgan, yayılmacı ve emperyalist olarak niteler.

Garaudy'e göre, (2014: 206) İsrail'in kuruluşuna giden yolda modern ulusçu bir yapı arz eden Siyonizm'in siyasi faaliyetleri kadar onun dayandığı "manevi" soy ağacı bilinmeden İsrail'in Filistin politikası tam anlaşılabilir. "İrk Miti", "Toprak Miti" ve "Eski Ahit"e dayanarak on dokuzuncu yüzyıl romantizmle birlikte yeni bir milliyetçilik inşa edildi. Tüm modern milliyetçilikler gibi Siyonist milliyetçilik de efsanelere dayandırıldı. Avrupa'daki ırkçı düşünürlerden etkilenerek seçilmiş halk, vadedilmiş toprak gibi unsurlar etrafında kutsallaştırılır. Siyonist milliyetçilik, Herzl'in girişimleri ve sömürgeci güçlerin desteğiyle önemli bir aşamaya gelmiştir. Öte yandan Avrupa'daki Yahudi düşmanlığı (antisemitizm), bu hareketin "itici gücü" olmuştur.

Bulgar Bilimler Akademisi'nden Stefan Goranov, ırkçılığı "Siyonizm'in temel bir ilkesi" olarak görmektedir. Ona göre, Siyonizm ile ırkçılık birbirinden ayrı olgular değildir. "Niteliği ve oynadığı uğursuz rol nedeniyle, uluslararası emperyalist burjuvazinin en gerici ve saldırgan bölümünün, savaş güçlerinin, sömürgeciliğin ve yeni sömürgeciliğin hem ideolojisi, hem de uygulamasıdır." Goranov'a göre Nazi Almanya'sının ırkçı politikası sonrası ırkçılığa bir darbe vurulmuş, ancak ırkçılık emperyalist bir tarzda devam ettirilmektedir. Güney Afrika'daki beyaz ırkçılık ile İsrail'deki Siyonist ırkçılık ittifak halindedir. Bu ırkçı politikalar emperyalizm ile ilişkili olduğu gibi, işgal edilen topraklar üzerinde yerlilere karşı her türlü saldırganlığı barındırır. ABD başta olmak üzere diğer emperyalist güçlerin desteğiyle Filistin'de uygulanan sömürgeci siyaset, ırkçı yöntemlere dayanır. "Dünya Yahudi Ulusu", "Tanrının seçtiği halk", "daha büyük İsrail" gibi sloganların arkasında da bu düşünceler yatar. Siyonizmin ırkçılığa yaklaşımı da ırkçı görüşlerin biraz değişmiş halidir. İrkçi görüş, insanları üç ırka ayırır. Beyaz, siyah ve sarı ırk ayrımında en üstün ırk beyaz ırktır ve beyaz ırkın yardımı olmadan hiçbir uygarlık yaşayamaz. Siyonist işgalciler de sınıf ilişkilerini biyolojik sosyolojiyle açıklayan görüşlerden esinlenirler. "Beyaz olmayan sınıfları uygar yaşamla uyum sağlamamış vahşilerin çocukları ya da 'kanı bozulmuş' sınıfların soysuz temsilcileri" olarak kabul eder (Goranov, 2019: 64-66).

Siyonizm'in özellikle Revizyonist Siyonizm ve Dini Siyonizm gibi daha radikal unsurları, ırkçı yanlarını öncelikle Arap karşıtlığı ve etnik üstünlük anlayışıyla şekillendirmiştir. Bu bağlamda Siyonizmin belirli versiyonları,

Araplara karşı ırkçı bir tutum benimsemiş ve bu düşmanlık, İsrail'in kuruluşundan itibaren Filistinlilere yönelik tehcir, etnik temizlik ve toprak gaspı politikalarına zemin hazırlamıştır.

Siyonizmin bu radikal unsurları, Yahudi halkının üstünlüğünü savunarak, Arapları düşman ve “kutsal topraklarda” istenmeyen bir unsur olarak görmüştür. Bu anlayış, yerleşim yerlerinin genişletilmesi ve Filistin topraklarının ilhak edilmesi sürecinde de kendini göstermiştir. İsrail'in devlet politikalarına sirayet eden bu Arap karşıtlığı, Filistinlilerin haklarını görmezden gelen bir yaklaşımı meşrulaştırmış ve bölgede sürekli bir çatışma ortamı yaratmıştır.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 10 Kasım 1975'te “Siyonizm bir ırkçılıktır ve ırksal ayrımcılık biçimidir” kararı almıştır. İsrail'in resmi ideolojisi olarak görülen Siyonizmin ırkçılık olduğuna dair BM kararı, 16 yıl yürürlükte kaldı. Ancak, ABD'nin baskısıyla 16 Aralık 1991'de BM Genel Kurulu'nun 46/86 sayılı kararıyla iptal edildi (Oruç, 2023). BM'nin Siyonizmi ırkçılık olarak tanımasının ardından, yıllar sonra ABD'deki siyasi atmosferde Siyonizme yönelik eleştiriler farklı bir şekilde ele alınmıştır. ABD'de Cumhuriyetçilerin kontrolündeki Temsilciler Meclisi, antisyonizmin antisemitizmle eşit olduğunu iddia eden bir karar tasarısını kabul etmiştir (indyturk.com, 2023). Bu tasarı, Siyonizm'e yönelik eleştirilerin Yahudi karşıtlığıyla aynı düzlemde değerlendirilmesi gerektiğini savunmakta ve bu iki kavramı birbiriyle özdeşleştirmektedir. Bu karar, Siyonizmin, etnik temizlik ve yerleşim politikaları gibi uygulamaların arkasındakileri de açığa çıkarmaktadır.

Siyonizm: Emperyalizmin Gölgesinde Bir Yayılmacı İdeoloji

Emperyalizm toplumsal, siyasal ve kültürel bir baskı sistemi olarak güçlü kültürün üstünlüğü, egemen ulusun efendi ırtan geldiği gibi efsanelere dayanır. Siyonizm ve emperyalizm birbirinden ilham alarak gelişim gösterir. Her ikisinin de kendi anlatısıyla Batının siyasal ve entelektüel kültürünün merkezinde olduğu, ahlaksızlık ve adaletsizliğin dışında Avrupalı olmayan halklar üzerinde egemenlik kurmaya dönük “bilimsel ve siyasal iradenin” ürünüdür Siyonizmin Doğu topraklarına yönelik bakış açısı, emperyalizmin yayılmacı zihniyetiyle büyük ölçüde örtüşmektedir. Doğuya yaklaşımı Avrupalı çevrelerden alan Siyonistler, İngiliz, Fransız ve Amerikan sömürgeciliğini takip etmiş ve aynı argümanları kullanmaktaydı. Avrupalıların boş ve uygarlaşmamış topraklara yönelme zihniyetinin aynısını Filistin halkına uygulayan Siyonistler, yerli Arapları ya yok sayma ya da geri kalmış olarak görme eğilimindeydi. Bu zihniyetle, Siyonistler Filistin

halkına karşı benzer bir sömürgeci bakış açısıyla hareket etmiştir. Sömürgeci tasarının gerçekleşmesi için Baron Hirsch ve Rothschild'lerin desteğini almışlardı (Said, 2019: 207-2013).

Sömürgecilik döneminde, sömürgeciler işgal ettikleri topraklara uygarlık götürdüklerini öne sürer ve yerel halkı “barbar” olarak nitelendirerek onları medenileştirme görevi üstlendiklerini düşünürlerdi. Bu “Beyaz Adam”ın omuzlarına yüklenen misyon, işgal, şiddet, işkence ve kitlesel katliam gibi yollarla uygulanabilirdi (Araöv, 2019: 18). İsrail de benzer bir şekilde, sömürgeci faaliyetlerini haklı çıkarmak için “medeniyet götürme” söylemini kullanmaktadır (Emre, 2021: 430). Örneğin, İsrail Cumhurbaşkanı Herzog'un Gazze'deki sivil kayıplarla ilgili sorulara verdiği yanıt bu durumu açıkça ortaya koymaktadır. Herzog, İsrail'in yalnızca Hamas'a karşı değil, “Batı medeniyetini kurtarma” amacıyla savaştığını savunmuştur. Artan sivil kayıpların kabul edilebilir olup olmadığı sorulduğunda, bu çatışmanın yalnızca Hamas ile İsrail arasında değil, daha büyük bir çerçevede Batı'nın değerlerini korumak için verilen bir mücadele olduğunu vurgulaması (msnbc, 2023), İsrail'in bu “medeniyet” söylemiyle sömürgeci amaçlarını örtbas ettiğini göstermektedir.

Siyonizmin kurucusu Herzl de benzer bir bakış açısına sahipti. “Biz orada, Avrupalılar için Asya'ya karşı bir kale ve aynı zamanda uygarlığın barbarlığa karşı ileri karakolu olacağız” (Garaudy, 2023: 76) ifadesiyle bu düşüncesini açıkça dile getirmiştir. Ayrıca, 1900 yılında Londra'da düzenlenen 4. Siyonist Kongresi'nde “Yahudiler, dünyanın medenileşmesi için kanlarını akıtmaya hazırdır” sözleri, Siyonist hareketin amacını ve misyonunu açıklamaktadır. Bu çerçevede, Herzog'un ve Herzl'in ifadeleri, hem geçmişteki hem de günümüzde sömürgeci ideolojilerin nasıl bir meşruiyet kazandığını ve bu ideolojilerin Batı medeniyetinin korunması adına nasıl savunulduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, Siyonizm'in tarihsel temelleri ve modern uygulamaları arasında derin bir bağlantı bulunmaktadır.

Siyonizm, Amerika, Afrika ve Avusturalya gibi bölgeleri işgal eden Avrupalılar gibi yerleşimci bir sömürgeciliktir. Amerika'da yerliler yeryüzünden silinerek toplu kıyımlara uğramış, Güney Afrika'da ve Avusturya'daki Aborjinler, Cezayir'deki Müslüman halklar da aynı akibete uğramıştı. Yerleşimci sömürgeciliğin mantığında “yok etme” vardır ve yerleşimcilerin yerlileri ortadan kaldırmak için ahlaki ve siyasi gerekçeleri vardı. Bu mantık kimi zaman soykırımı ve etnik temizliğe, bazen de tüm yerlilerin haklarını gasp etme anlamına geliyordu. Yok etme mantığının arkasında ise “insanlıktan çıkarma” vardır ve tüm yerlileri ve toplumu insan olarak görmemek gerekirdi. Siyonizm de bu sömürgeci süreçlerden farksızdı

ve hatta daha geniş bir yayılmacı sürecin parçasıydı. Kendileri Avrupa’da aynı zulmün kurbanı olmalarına rağmen daha kötüsünü Filistinlilere uygulamaya istekliydiler (Pappe, . 2017: 65-67).

Yerleşimci ve yayılmacı sömürgeci bir politika izleyen İsrail, daha çok Yahudi’yi Filistin’e taşımak istiyordu. Hatta Garaudy’ye göre, bazı Siyonist yöneticiler Nazilerle iş birliği yapmış, Hitlerin Yahudi katliamı, Siyonist hedefler için “yararlı” görülerek Filistin’e göçü hızlandırmıştır (Garaudy, 2014: 327). Bernard Lewis’e göre de özellikle Siyonizm’e kayıtsız kalan Arap bölgelerindeki Yahudiler, yaşanan şiddet, ölüm ve Yahudi karşıtlığı karşısında Siyonizm’e yönelmiş ve Filistin’e yerleşimleri hızlanmıştır (Lewis, 1996: 215-216).

Yerleşimci sömürgecilik ile birçok ortak özellik taşımasına rağmen, Siyonizmin bazı farklı yönleri dikkat çeker. Siyonizmin, yerleşimci sömürgeci anlayış ile birçok ortak noktası bulunmasına rağmen onu farklı kılan bazı özel durumları vardır. Bunların ilki, teori ve uygulamada “nüfus transferi” ilkesine dayanır. İşgal ettiği toprakların doğal kaynaklarını ve insan kaynaklarını sömürme yerine, burada “yeniden sahip çıkma” yerli halkı çıkararak burayı ele geçirmeye dayanır. Nitekim Ben Gurion, Fransaya Cezayir sorunun çözümü için aynı yöntemi tavsiye etmiş ve Fransızların kıyı bölgesini boşaltıp buraya kendi adamlarını yerleştirmesini ve bu toprak parçası içinde bağımsız bir devlet kurmasını tavsiye eder. Siyonizmin ikinci sömürge anlayışı ise destekleyicilerinden “hem bağımsız hem de onlara bağımlı” olmasıdır. Bu yönüyle İngiliz, ABD ve Fransızlara bağımlılık söz konusuydu ve Filistin de Yahudi devletinin varlığı her zaman süper güçlerin çıkarına uygun olacaktı. İşgalci sömürgeciliğin bir diğer özelliği de sürgündeki Yahudilerin İsrail’e parasal ve siyasal yönden inançla destek olmalarıdır (el-Messiri, 2019: 239-246). Bu yaklaşım İsrail dışındaki Yahudi lobilerinin her alanda İsrail’in çıkarlarını korumak için baskı grupları oluşturmaktadır.

Siyonizmin başka bir özelliği de emperyalist ülkelerin yönetici çevreleriyle yüksek derecede kurduğu işbirliğidir. Hangi düşünce ve hangi siyasi parti olursa olsun Siyonist düşüncenin emperyalist yaklaşımında değişme olmaz. İsrail’in yöneticileri ve diasporadaki Siyonistler emperyalizme hizmet eder. Bunun için Siyonizm karşıtlığı aynı zamanda emperyalizme karşı çıkmak ile eş değerdir (Ataöv, 2019: 270).

İsrail’in Filistin üzerindeki sömürge zihniyeti “kültürel soykırım”a dayanır. El-Aksa Camii’nin kundaklanması, tarihi camilerin ve anıtların yıkılması, Filistin’e ait kültürel unsurların yok edilmeye çalışılması bunun örneklerindedir.

Emperyalistler açısından İleri Karakol görevini gören İsrail, ABD için “batmayan nükleer uçak gemisi” konumundadır. Filistin’i İsrail’e teslim ederken “kullanılan sistem önemli değil, yeter ki biz Ortadoğu’nun petrollerini elimizde tutalım! Asıl önemli olan bu petrolün ulaşılabilir kalmasıdır.” ABD bu anlayışla İsrail’e bir misyon yüklemiştir. Yine NATO eski genel sekreteri Joseph Luns, “İsrail modern çağımızın en masraflı paralı askeri olmuştur” derken de bu görevi işaret etmektedir (Garaudy, 2017: 10). ABD’nin Ortadoğu’da İsrail’i desteklemesinin de arkasında bu anlayış yatar. İsrail’in güvenliği ve Ortadoğu’daki enerji kaynaklarının kontrolü bu projenin yansımasıdır.

Siyonist İsrail, küresel devlet stratejisinde dünya barışını tehlikeye sokacak bir strateji ve politik bir misyona haizdir. “Çünkü İsrail Devleti, Batı’nın Ortadoğu’daki müşterek sömürgeciliğinin artık sadece vekili değildir. Dünya satranç tahtası üzerindeki güçler ilişkisinde, özellikle ABD için, önemli bir parça haline gelmiştir.” (Garaudy, 2014: 452). Gerçekten Garaudy’nin tespit ettiği gibi İsrail siyaseti hem ABD hem de Avrupa ülkelerindeki yönetimleri yönlendirebilecek derece güç kazanmıştır.

Sonuç

İsrail’in kuruluş süreci ve bu süreçte belirleyici rol oynayan Siyonizm ideolojisi, günümüzde Ortadoğu’da yaşanan çatışmaların merkezinde yer almaktadır. Siyonizm, Yahudi halkı için ulusal bir devlet kurma amacı güderken, bu süreçte Filistin topraklarının işgali ve yerel halkın haklarının hiçe sayılması gibi ciddi insani ve hukuki sorunlar yaratmıştır. İsrail’in dayandığı bu ideolojik temel, sadece Filistin topraklarıyla sınırlı kalmamış, genişlemeci ve yayılmacı bir anlayışla bölgeyi sürekli bir çatışma ortamına sürüklemiştir.

Siyonizm, dini ve ideolojik temelleri itibarıyla, ırkçılık, sömürgecilik ve yayılmacılık gibi unsurlarla beslenmiştir. Yahudilerin seçilmiş bir halk olduğu ve “Arz-ı Mev’ud” (Vadedilmiş Topraklar) üzerindeki haklarının dini bir zorunluluk olduğu inancı, Filistinlilerin varlığını ve haklarını yok sayan bir yaklaşımı meşrulaştırmıştır. Bu nedenle, Siyonizm, bölgedeki barış umutlarını yok eden bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Filistin topraklarının sürekli işgali, yerli halkın yerinden edilmesi ve bu süreçte uygulanan baskıcı politikalar, sadece bölgesel değil, küresel barışa da tehdit oluşturmaktadır. Siyonizm’in dayandığı bu tarihsel ve teolojik ideoloji, İsrail’in dış politikasını belirlemeye devam etmekte ve bölgedeki istikrarsızlığı derinleştirmektedir.

Siyonizm’in bir diğer boyutu ise terörizmin bu ideolojinin aracı olarak kullanılmasıdır. İsrail’in kuruluş sürecinde faaliyet gösteren Siyonist

terör örgütleri, Filistinlilere yönelik etnik temizlik ve zorla göç ettirme politikalarıyla bölgedeki demografik yapıyı değiştirmeye çalışmışlardır. Irgun, Lehi ve Hagana gibi terör örgütleri, İsrail'in kurulumunda merkezi rol oynamış ve bu grupların liderleri, ilerleyen dönemlerde İsrail'in siyasi ve askeri yapısını şekillendirmişlerdir. Filistinli sivillere karşı gerçekleştirilen katliamlar ve sistematik tehcir politikaları, İsrail'in bir devlet olarak terör yöntemlerini meşru bir politika aracı olarak benimsediğini göstermektedir. Günümüzde de Gazze'ye uygulanan ablukalar ve sivil yerleşim yerlerine yönelik saldırılar, bu terör stratejisinin devam ettiğini ortaya koymaktadır. İsrail, güvenlik söylemi altında gerçekleştirdiği askeri operasyonlarla hem bölge halkını sindirmekte hem de uluslararası hukuku ve insan haklarını hiçe saymaktadır.

Siyonizm'in terörle iç içe geçmiş yapısı, bölgedeki çatışmaların sona ermesini engelleyen en önemli unsurlardan biridir. İsrail'in terör politikaları, sadece Filistinlilere yönelik değil, aynı zamanda Siyonist politikalara karşı çıkan uluslararası aktörlere karşı da uygulanmıştır. Siyonizm'in bu saldırgan politikaları, bölgedeki barış girişimlerini baltalamış, Filistinlilerin temel haklarını geri alma mücadelesini zorlaştırmıştır. İsrail'in devlet olarak terör yöntemlerini benimsemesi, aynı zamanda uluslararası toplumda Siyonizm karşıtı hareketlerin güçlenmesine ve bu ideolojinin daha geniş bir perspektifte ele alınmasına neden olmuştur.

Sonuç itibarıyla, Siyonizm'in hem ideolojik hem de terörle bağlantılı boyutları, Filistin-İsrail çatışmasının ana sebeplerinden birini oluşturmaktadır. İsrail'in kurucu felsefesi olan Siyonizm, yayılcı ve sömürgeci bir ideoloji olarak Filistin topraklarını işgal etmeye devam ederken, bölgede barışın sağlanmasını imkansız hale getirmektedir. Bu bağlamda, Siyonizm'in tarihsel ve ideolojik temellerinin anlaşılması, sadece bölgedeki çatışmanın çözümüne katkı sağlamakla kalmayacak, aynı zamanda uluslararası arenada barış ve adalet için atılacak adımların daha sağlam temellere dayandırılmasına olanak tanıyacaktır. Siyonizm'in terör ve ırkçılıkla iç içe geçmiş yapısı ve Kıyamet senaryoları gibi teolojik hususlar gelecekte daha büyük çatışmaların habercisi olarak görülmektedir. Dolayısıyla, bu ideolojinin sorgulanması ve uluslararası kamuoyunun İsrail'in politikalarına karşı duruş sergilemesi, Ortadoğu'da kalıcı barışın sağlanması için hayati bir öneme sahiptir.

Kaynakça

- Alıcı, M. (2018). Üç Kudüs: Kudüs'e Siyonist, Evanjelic ve Reel-Politik Yaklaşımlar, *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 6(15), 41-58.
- Armaoğlu, F. (2017), Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988), Kronik Yayınları: İstanbul.
- Arslan, A. (2006), *Avrupa'dan Türkiye'ye İkinci Yahudi Göçü*, Truva Yayınları: İstanbul.
- Atatöv, T. (2019), *Siyonizm ve Irakçılık*, İleri Yayınları: İstanbul.
- Brenner, M. (2011), *Kısa Yahudi Tarihi*, Çev. Sevinç Altınçelik, Alfa Yayınları: İstanbul.
- Buhari, Ö. K. (2019), (Dost) Düşmanlar: Hıristiyan Siyonizmde Antisemitizm Ve Anti-İslamizm, *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 23(3), 1315-1330.
- Chesnot, C., ve Lama, J. (2005), *Filistinliler: 1948-1998 Fedai Nesli: Silahlı Mücadeleden Özerkliğe* Çev. Sezai Arusoğlu, Doruk Yayınları: İstanbul.
- Durant, W ve Lambelin, R. (2013), *Yahudi Tarihi ve Siyonist Liderlerin Protokolleri*, Çev. Sami Sabit Karaman, İnkılab Yayınları: İstanbul.
- El-Messiri, A. M. (2019), Siyonist Yerleşme Sömürgeciliğinin Belirgin Özellikleri, Atatöv, T. *Siyonizm ve Irakçılık* (s. 229-250), İleri Yayınları: İstanbul.
- Emre, A. (2021), *Kudüs: Bir Pusula*, Büyüyen Ay Yayınları: İstanbul.
- Erol, A. (2023), Evanjelicler, Küreselleşmeciler, Siyonistler Bağlamında Gazze Üzerine Bir Deneme, *Uluslararası Akademik Birikim Dergisi*, 6(5), 1104-1115.
- Garaudy, R. (2007), *İsrail, Siyonizm ve Ortadoğu*, Çev. Ezgi Korkmaz, Kalkedon Yayınları: İstanbul.
- Garaudy, R. (2014), *İlahi Mesajlar Toprağı: Filistin*. Çev. Cemal Aydın,
- Garaudy, R. (2017). *İsrail Mitler ve Terör*. Çev. Cemal Aydın, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları: İstanbul.
- Goranov, S. (2019), Irakçılık: Siyonizmin Temel Bir İlkesi, Atatöv, T. *Siyonizm ve Irakçılık* (s. 65-78), İleri Yayınları: İstanbul.
- Greilsammer, I. (2021) *Siyonizm*, Çev. Işık Ergüden, Ankara: Dost Yayınları.
- Hadawi, S. ve Lehn, W. (2019), Siyonizm ve Filistin Toprakları, Atatöv, T. *Siyonizm ve Irakçılık* (s. 113-142), İleri Yayınları: İstanbul.
- İskit, T. (2017), *Diplomasinin Gücü: Modern Ortadoğu'nun Şekillenmesi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
- Jabotinsky, W. (2013), *Sadece Bir Emir Kipi: İsrail'i Kur*, Çev. Atilla Aşçı, Yeditepe Yayınları: İstanbul.
- Karadâvî, Y. (2010), *Her Müslüman'ın Ortak Davası: Kudüs*, Çev. İzzet Marangozoğlu, Nida Yayınları: İstanbul.

- Kılınc, T. (2023), Adım Adım Tarihi Filistin'in Parçalanışı: Siyonist İşgal. *Derin Tarih*, 2023, (140), 68-70.
- Kurt, M. (2018), İsrail'de Yahudi Dini Terörizmi, *Filistin Araştırmaları Dergisi*, 4, 1-26.
- Lewis, B. (1996), *İslam Dünyasında Yahudiler*, Çev. Bahadır Sina Şener, İmge Kitabevi: İstanbul.
- Montet, E. vd. (2006), *Tarihte ve Günümüzde Siyonizm ve Yahudilik*, Çev. Adnan Yazıcı v.d. Örgün Yayınevi: İstanbul.
- Özden Cankara, P. (2018), *İslamcuların Filistin Sorununa Yaklaşımı*, Matbuat Yayınları: İstanbul.
- Pappe, I. (2007), *Modern Filistin Tarihi*. Çev. Nuri Plümer, Phoenix Yayınları: Ankara.
- Pappe, I. (2018). *İsrail Hakkında On Mit*, Çev. S. Erdem Türközü, Nika Yayınevi: Ankara.
- Petras, J. ve Abaya, R. E. (2007), *İsrail Siyonizm ve Ortadoğu*, Çev. Ezgi Korkmaz, Kalkedon Yayınları: İstanbul.
- Sağlam, M. (2023), İngiliz Manda Yönetimi Altındaki Filistin'de Yahudilerin Uyguladığı Baskı ve Şiddet (1920-1948), *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(3), 1664-1679.
- Said, E. W. (2019). Emperyalizm ve Siyonizmin Etelektüel Kökenleri, Atatöv, T. *Siyonizm ve Irkçılık* (s. 207-215), İleri Yayınları: İstanbul.
- Taylor, A. R. (1992), *İsrail'in Doğuşu*. Çev. Mesut Karışahan, Pınar Yayınları: İstanbul.
- Topcan, Ö. (2022). Protestan Evanjeliklerin Amerika-İsrail İlişkilerindeki Rolü Üzerine Teolojik, Politik Ve Tarihsel Değerlendirme, *Türkish Academic Research*, 7 (4), 905-936.
- Zendinoğlu, S. (2016), Uluslararası Terörizm ve Avrupa Birliği, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(25), 157-178.

İnternet Kaynakları:

- Oruç, H. (2023). <https://www.dirilispostasi.com/siyonizm-bir-irkcilik-ve-irk-sal-ayrimcilik-bicimidir>.[https://www.indyturk.com/node/679466/d%C3%BCnya/abd-temsilciler-meclisinde-](https://www.indyturk.com/node/679466/d%C3%BCnya/abd-temsilciler-meclisinde-Erişim Tarihi: 26.09.2024) Erişim Tarihi: 26.09.2024.
- <https://www.aa.com.tr/tr/ayrimcilikhatti/kadin/new-york-merkezli-orgut-israil-li-bakanin-sozlerini-savas-sucuna-cagri-olarak-niteledi/1817315> .Erişim Tarihi: 24.09.2024.
- <https://www.trthaber.com/haber/dunya/tanah-tevrat-yesaya-kehaneleri-netanyahunun-sarildigi-dini-argumanlar-808962.html> . Erişim Tarihi: 24.09.2024.
- <https://www.msnbc.com/ana-cabrera-reports/watch/israeli-president-herzog-discusses-latest-in-war-against-hamas-199411269896> . Erişim Tarihi: 27.09.2024.

BİR JENOSİD; GAZZE'DEKİ KÜRESEL KÖTÜLÜK¹

Abdullah Erol²

Giriş

Tarih bilimciler, tarihi yazılı ve yazılı olmayan diye ikiye ayırırlar. Yazılı tarih aynı zamanda insanların yazıyı icat ettiği kanaatine dayanır. Bu çalışma tarih üzerine bir tez içermemekle beraber tarihteki savaşların, modern devletlerin ortaya çıkmasıyla beraber sistematik kötülüğün benzersizliğini “Gazze” jenositi üzerinden anlamayı hedefler. Modern dünya “iyinin inşacı” bir özne olarak belirdi. Kötülük, fiil üzerinden değil fail/özne üzerinden tanımlandı. İyi ve kötü diyalektiği tanımlayıcı güce uzak olma ve yakın olma üzerinden gelişti, değişti. Böylece savaşlarda ölenlerin masumiyeti inşacıya yakınlık ve uzaklığa göre tanımlandı.

Yapılan çalışmalarda modern zamanlarda ölen insan sayısının daha fazla olduğuna yönelik veriler yer alır (Leitenberg, 2006). Modern dünya, teknoloji ile desteklenmiş karşılıklı iki ordunun ya da muharibin değil adeta savaşmayanların mağdur olduğu bir sahne görünümündedir. Sivillerin dinsel, kültürel, tarihsel soysal bir kırıma maruz kaldığı modern çağ “aşığılayıcı”, “istilacı”, “yağmacı” ve “zalimce” bir diyalektik üzerine geliştirdiği eylemlerini Amerika’da, Afrika’da, Ortadoğu’da, Uzakdoğu’da ve dünyanın her yerinde müşahede etmek mümkündür.

Sanayileşme sonrası teknolojik gelişmeler savaş mağdurlarını hedef alan sistematik bir katliam haline geldi. Küresel düzeyde insan nüfusunun azaltılmasının gerektiği inancı ve politik diyalektik modern savaş konseptini

1 Bu çalışma EGE 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES EGE 10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES ART world 3rd INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION December 22 - 24, 2023 İzmir konferansında tam metin olarak yayınlanmış “Küreselleşme, Nüfus Politikaları ve Ortadoğu” çalışmasından esinlenerek yeniden düzenlenmiş ve genişletilmiş versiyonudur.

2 Doç. Dr. Van YYÜ, İİBE, aerolh30@gmail.com - <https://orcid.org/0000-0002-8882-5853>

de-popülasyon üzerine inşa etti. Bu politikaları gerçekleştirmeye yönelik argümanların önemli bir kısmı küreselleşmeci paradigma içinde yer aldı.

Bu bağlamda küreselleşmenin ne olduğuna ilişkin tartışmalar oldukça zengin bir akademik havuz da oluşturdu. Küreselleşmenin ne olduğuna ilişkin görüşlerden biri de modernleşme üzerinden şekillendirildi. Küreselleşme bir olgu olmaktan çok bir talep olarak görünmektedir. Küresel güçlerin bütün kürede modernleşme beklentileri; çeşitli politikaların geliştirilmesini de tetiklemiş oldu. Küreselleşme birçok unsuru kontrol altına almaya çalıştı. Bu unsurlardan biri de de-popülasyon /nüfus kırma kontrolüdür. Bölgesel bağlamda nüfus artışında “sıfır büyümeyi” esas alan küreselleşme; bu beklentilerini nüfus kontrolü ve azaltımı ile gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Ortadoğu coğrafyası hem modern dönemde oluşan hem de gelenekten taşınan kültür kodları ile farklılıkları zengin olan bir havzadır. Küreselleşmenin nüfus politikaları çerçevesinde Ortadoğu'daki bu farklılıkların antagonistik diyalektikle (Erol, 2020) okunması potansiyel bir çatışma alanı oluşturmaktadır. Bu çalışmada, Gazze özelinde Ortadoğu topluluklarının çeşitliliğinin Küreselleşme talepleri bağlamında İsrail üzerinden nasıl bir kötülük ürettiği hususu çalışıldı. “İyilik inşacı” olarak görülen küreselleşmeci beklentilerin Ortadoğu'nun çok kültürlü havzasında tehlike oluşturabilecek okumalara, düşünsel metodolojilere imkân oluşturduğu üzerinde duruldu. Ayrıca antagonistik diyalektik sonucu özellikle Gazze ile doruğa çıkan kötülüğün küreselleşmeci politikalar tarafından nasıl desteklendiğine dikkat çekilmek istendi.

19.yüzyıldan itibaren Filistin'de orantısız kuvvet kullanan ve uluslararası güçlerin desteğini alan İsrail, kötülüğüne devam etmekte bir utanç duymuyor. Bu yüz kızartıcı kötülüğü özellikle ABD özelinde, hedefleri farklı olsa da Cumhuriyetçilerin ve Demokratların destekledikleri bilinmektedir (Erol, 2023).

Küreselleşmeci talepler, toplumsal değişim ve dönüşümlere yönelik beklentileri yeni politikaların uygulanmasına yönelik imkanları aramaya itti. Teoriler ve politikalar yoluyla toplumların değişim ve dönüşüm sürecini kontrol etme isteği birçok açıdan belirdi. Küreselleşmeci teoriler toplumları siyasi, ekonomik, teknolojik, iklimsel, nüfus, metafizik gibi birçok yönden denetlemeyi ve mühendisliğini yapmayı hedefledi (Erol, 2023). Nüfus ile ilgili tartışmalar da küreselleşmecilerin kontrol etmek istedikleri birçok unsur içinde yer aldı. Metodolojik olarak nüfus üzerindeki argümanlarda nüfusun nasıl kontrol edilmesi gerektiği önemli tartışmalar doğurdu. “Sıfır” nüfus politikalarının dillendirilmesi aynı zamanda savaş beklentilerine ve bunun için müsait “patlama noktalarının” ne olabileceğine yönelik görüşleri

de oldukça radikalleştirdi (Zınam, 1976: 329-347). Modern dünyanın geliştirdiği diyalektik farklılıkları çatışmada en belirgin tehlike olarak gördü. Bu nedenle yaşamla ilgili bütün alanlarda “tevhid-i” bir tedrisatı esas aldı. Kolektif eğitim fikri sistematik olarak ilk defa Sanayileşme döneminde kullanıldı. Daha sonra modern devletler tekli kolektif eğitimi ortak milli bilincin oluşması için vazgeçilmez bir enstrüman olarak gördü (Lufer, 1989: 837-838). Benzeşik olma aynı zamanda uyum için en önemli yoldu. Bu bağlamda modern dönemde teşekkül etmiş bütün yapılar/devletler homojen toplumlar düşleyerek mühendislik yaptı. Küreselleşmeci yaklaşımlar bütün dünyayı talepleri doğrultusunda tasarlamayı planladı.

Küreselleşmecilerin homojen olmamakla beraber geliştirdikleri hedefler antagonistik diyalektik üzerinden okunmaya yol açtı. Olağan durumlarda farklılıkların süregelen birlikteliği böylece provakatif bir dokunuşla düşmansıl alanların teşekkülüne pencere açtı. Bu çerçevede Ortadoğu'nun etnik, dinsel, coğrafik, ekonomik gibi birçok farklılıklarının “antagonistik diyalektik” üzerinden manipüle edilmesi daha da önem kazandıği söylenebilir.

Küreselleşme Üzerine

Küreselleşme bütün dünyada önemli yansımaları olan ve teoride komplike tartışmalara imkân veren bir olgudur. Bazen duygusal ve pratik görünürlük üzerinden bazen siyasi söylemler üzerinden önemli tartışmaların konusu olmaktadır. Kimisi için küreselleşme, ekonomik refah kimisi için ise çağdaş sorunlar, kimisi küreselleşmeyi son otuz yılın ürünü, kimisi modernite ile bağlantılı bir olgu, kimisi de modernitenin sonucu olarak, kimisi ise küreselleşmeyi modernitenin yeniden ziyareti ile kapitalizm arasındaki bir çizginin teşekkülü olarak gördü (Dator, 2006).

Bu açıdan küreselleşme kavramı birçok şekilde ifade edilmekte ve yansımaları konusunda tartışmalar doğurmaktadır.³ Şüphesiz bu kavramı

3 Küreselleşme tartışmaları daha çok, kavrama nasıl yaklaşıldığı ile ilgili tartışmalar üzerinden şekillenmektedir. Bu bağlamda kavramın lehine ve aleyhine yaklaşımlar içeren argümanlardan bahsetmek mümkündür. Küreselleşme taraftarları kendi içlerinde homojen olabilecek argümanlara sahip olmamakla beraber bu konudaki teoriler üç ana başlık altında şekillenmektedir (Parjanadze, 2009: 77-88.). Hiperküreselci yaklaşım, Şüpheci yaklaşım ve Dönüşümsel yaklaşım bu üç ana teoriyi oluşturmaktadır. Hiperküreselcilik, daha çok küreselleşmecilerin kendi içlerinde sınıflandırmak amacı ile isimlendirdikleri ve ulus üstü bir perspektif içeren bir yaklaşım geliştirdi. Bu yaklaşımın ekonomik, politik ve kültürel gerekçelerle ulus devletlerin “altını oyduğuna” dair bir düşünceye sahip olduğu ileri sürülmektedir. Bu yaklaşım küresel pazarların ve teknolojik ilerlemelerin niceliksel ve niteliksel ölçekte değişimler beslediği düşüncesi ve çabasına dayanır. Bu aynı zamanda yeknesak ama sınırsız bir dünyanın teşekkülüne kapı araladığı savını beslemektedir (Corry, 2012).

Şüpheci yaklaşım, Hiperküreselleşmeci yaklaşımın mitolojik, retorik bir argümanı üzerinde

açıklamayla ilgili analizlerde hangisinin daha doğru olduğu tartışmalarına girmek bu çalışmanın eksenini dışında bir tartışma gerektirir. Bu açıdan kültürel, teknolojik, düşünsel, epistemolojik birçok görünürlüğü olan küreselleşmeyi bütün arzın bir ya da birçok yönden benzeşik halde “olma talebi” ya da olması olarak düşünmek mümkündür. Küreselleşme bir talep olarak görüldüğünde bu talebin kim ya da kimler tarafından tasarlandığı önemli bir sorudur.

Aydınlanma sonrası farklı sosyal kuramların beklentiler oluşturduğu bilinmektedir. Günümüz dünyasında bu beklentilerin en etkili olanının Modernizm olduğu söylene abartılmamış olur. Antony Giddens, küreselleşmeyi modernliğin bir sonucu olarak görür (Reich, 1998). Küreselleşme talebinin aslında bir modernleşme talebi olduğu iddiası oldukça önemlidir. Böyle bir talebin sosyal, ekonomik, teknolojik ve epistemolojik araçlar üzerinden bir görünürlüğü olduğu yadsınamaz bir durumdur. Küreselleşmenin müşahhas kılınması çeşitli teknolojik, kültürel, düşünsel ve epistemolojik bir diyalektik içinde gerçekleşmektedir. Modernleşme olgusunun liberal bir eskatolojiye dayanması (Erol, 2021) küreselleşme politikalarının teşekkülünde önem arz etmektedir. Bu bağlamda, küreselleşme modernliğin sadece bir sonucu değil aynı zamanda bir beklentisi olarak ortaya çıkmıştır. Bu beklentilerin akademik izdüşümleri “Tarihin Sonu”, “Medeniyetler Çatışması”, “Üçüncü Dalga” gibi en popüler eserlerde kendini gösterdi (Koç, 2019: 200-207).

Sosyal eskatolojiler olarak tasnif edilen bu argümanlar aslında Aydınlanma dönemi sonrasında belirginleşti. Aydınlanma sonrası Batı’da geliştirilen sosyal kuramlar sadece determinist bir dönüşüm ön görmedi, aynı zamanda bu dönüşümü hızlandıracak ve müdahale edecek yetki ve hakkı, hümanist bir dokunun gerekliliği içinde lüzumlu bir apoloji olarak da kurguladı. Bu anlamda toplumlar komünden –komünizme bir çizgi içinde ilerlerken ya da ilkelden modernliğe evrilirken; bir devrim veya beklenen bir evrim olarak müdahale edilmesi gerekli bir olgu olarak düşünüldü. Modernliğin bütün arzda görünür kılınması küreselleşmecilerin komplike bir talebi olarak ortaya çıktı. Aslında bu olgu, determinist bir beklentinin gerçekleşmesi veya

konuslanarak ulus “mitinin” devam ettiğine dikkat çeker. Bu çerçevede Şüpheli yaklaşım realist davranılması gerektiğini ve ulus devletlerin küresel ekonomide önemli işlevler yüklediklerine vurguda bulunarak ulus devletlerin halen önemli olduğu düşüncesi üzerinde durur (Yılmaz, 2021: 62).

Dönüşümsel yaklaşım ise Hiperküreselleşme yaklaşımı ile Şüpheli yaklaşım arasında bir argüman geliştirdi. Bu yaklaşım ulus devletin gücünü kaybetmeden, küreselleşmeyi bir ülkenin özel ihtiyaçlarına göre uyarlamaya yönelik rasyonel yaklaşımı geliştirdi. Aslında bu üç yaklaşım arasındaki farklılıklar net olmamakla beraber Dönüşümsel yaklaşım kimi zaman daha akıllıca ve gerçekçi olarak düşünülmektedir (Munck, 2005).

hızlandırılmasına müdahil olma yetkisini de doğurmuştu. Bu müdahale “bir hak” olarak düşünülür ve sistematik şekilde projeler, yeni düzenlemeler yaşamın her alanına tatbik edildi.

Bu şekilde küreselleşmeci beklentiler çeşitli müdahaleler oluşturdu. İnsan yaşamı ile ilgili nüfus, ekonomi, eğitim, yönetim, savaş ne varsa müdahale gerektiren sosyal alanlar olarak görüldü ve planlandı. Bu sosyal dönüşümler Marksizm’de yukarıdan aşağıya, Modernizm de ise aşağıdan yukarıya totaliter bir görünümde şekillendi (Erol, 2020).

Nüfus Teorileri

Nüfus ile ilgili tartışmaları Antik Yunan’da da bulmak mümkün. Bu tartışmaların önemli bir kısmı daha çok ideal bir şehir ile ilgili demografik durumu kapsıyorsa da nüfus önemli bir şekilde anlamlı bulunmuş ve tartışılmıştır (Attar, 2020). Modern dönemde nüfusla ilgili sistematik olarak tartışma geliştiren İktisatçı Thomas Malthus (1766-1834)’dur. İngiliz ekonomist Malthus aynı zamanda demografinin babası olarak da bilinir. Malthus, Sanayi Devrimi döneminde işçi sınıfı üzerinde gözlemlerde bulundu. Malthus, dünya nüfusunun geometrik olarak büyüdüğünü oysa gıdadaki artışta ise aritmetik bir büyüme olduğunu ileri sürdü. Malthus, bu tespitten yola çıkarak nüfus büyümesinin kontrol altına alınması ile ilgili pozitif ve negatif şekilde bir kontrolün olması gerektiğini düşündü. Pozitif kontrol ölümlerin artması (bu savaş, kıtlık, hastalık gibi) yollarıyla mümkün olmakta, negatif kontrol ise doğum oranının azalması (düşük, kürtaj, doğum kontrolü gibi) yolları ile gerçekleşmekteydi. Neo Malthusçular, çağdaş kaynak ve nüfus arasında önemli bir farkın olduğuna dikkat çektiler. Robert Kaplan ve Thomas Fraser gibi Neo Malthusçular gıda kıtlığına enerji kaynaklarını da kattı. Temel argüman gıda üzerine, temiz hava, su, yakıt vb. konularda savaş ve kıtlık olacağı ileri sürüldü. Malthus’un ve devamında gelişen teorilere karşın Esther Boserup, Julian Simon gibi düşünürler çeşitli eleştiriler geliştirdi. Esther Boserup göre nüfus krizle karşılaştıkça dünyada ekonomik büyümenin ve yeni teknolojilerin ortaya çıkmasının daha da mümkün olacağını savundu. Julian Simon ise nüfus artışının ekonomik kalkınmayı teşvik ettiğini ileri sürdü. Simon’a göre daha fazla insan daha fazla fikrin olması anlamına gelmekteydi. Bununla beraber Malthusçu yaklaşımlar küreselleşmeci argümanlarında muteber bir referans olarak alındı. Küreselleşmeci yaklaşımlar iklim, ekonomi, nüfus, metafizik, zihin gibi konuları kontrol etmeye yönelik politikalar geliştirmeye başladı (Erol, 2023: 1110).

Ekonomik göstergeler, yönetim biçimi, sanayileşme oranı, kentleşme oranı ve nüfus artışı gibi birçok unsur küreselleşmenin başlangıçta beklediği göstergelerden birkaçı haline gelmiştir. Bu göstergelerden biri olan nüfus artışı ve dolayısıyla de popülasyon bu çalışmanın dikkat çekmeye çalıştığı çekimölçerdir.

Dünya nüfusunun artığını ve böyle giderse dünyanın kıtlık gibi çeşitli felaketlere maruz kalacağını öngören yaklaşım siyasi bir müdahale de içermekteydi. Çünkü nüfusun azaltılması ya da “sıfır büyüme” siyasi erkin kararı ile uygulanacak bir durumdu (Baldwin, 1973: 3-7). Bu durum hem ulusal hem de uluslararası ilişkileri ilgilendiren bir siyaset gerektirmektedir.

Küreselleşme denklemi içinde modernleşen toplumların; politik, kültürel, ekonomik, kentsel ölçütler üzerinden benzerliklerinin artırılması hedefler içinde yer alır. Bu bağlamda iklim, enerji, nüfus, zihin gibi unsurların kontrol altına alınması söz konusudur. Küresel komplikeler, bu ölçütler çerçevesinde “yeni” bir dünya tasarımı geliştirmiştir. Bu çerçevede dünya yüzeyinden nüfus ile ilgili politikaları bütün dünyaya yaymış ve bu politikaların uygulanması için finansal ve lojistik destekler geliştirmiştir. Dünya nüfusunun sıfır büyüme ile devamlılığını sağlamak için çeşitli aşularla nüfus artışını azaltma, biyolojik silah olarak virüslerin kullanılması, farklılıkların ve tarihsel kültür kodların savaşı kışkırtıcı olarak kullanışı önemli de popülasyon araçlarıdır (Alim, 2019: 13-24).

Ortadoğu ve De popülasyon

Kültür Kodları bir toplumun aidiyet oluştururken ve geliştirirken başvurduğu önemli tarihsel referanslardır. Bu kodlar toplum için önemli muharrik güçlerdir. Toplumun kimlik oluşumunda etkili olan bu unsurlar aynı zamanda provoke edilmeye müsait özelliklerdir (Erol, 2020a).

19. yüzyılda emperyalizm politikaları hızlandı (Afşar, 2023). Emperyalist beklentiler birçok coğrafyada olduğu gibi Ortadoğu'da da iyice belirginleşti. Çok farklı etnik ve dinsel farklılıkların yaşandığı bu coğrafyada Müslüman nüfusu çoğunlukta bulunmakla beraber dinler, dinsel mekânlar, mezhepler, etnik farklılıklar ve eskatolojiler birer zenginlik olarak görülmektedir. Ortadoğu'nun olağan bu durumu bu coğrafyanın doğal dokusunu oluşturmaktadır. Birçok medeniyete ev sahipliği yapan bu bölge aynı zamanda son iki yüzyıldır artan oranda emperyalist savaflara, göçlere, tehcirle ve ölümlere tanıklık etti. Tarih boyunca mikro-makro düzeyde din, mezhep, etnisite gibi unsurların yer aldığı bu coğrafyada bu zengin farklılıkların modernleşmeci metodolojilerle sadece farklı olma diyalektiği üzerinden çatışmaya müsait bir kolektif zihin hendesi oluşturuldu.

Dünya’da yer alan 49 Müslüman ülkenin 19’u Ortadoğu’da yer almaktadır. Bu coğrafyada ayrıca üç büyük dinin kutsal mekânlarının bulunduğu bir bölgedir. Bu bağlamda antagonistik yaklaşımlar için aynı zamanda çatışma için farklılıkların provoke edilebileceği bir metodolojinin inşası toplumu olağan akışı dışına çekebilir. Nitekim bu tür diyalektiklerin küresel ve ulusal politikalar üzerinden yaygınlaştığı ve en belirgin şekilde Filistin ile ilgili politikalarda müşahhaslaştığı söylenebilir.

Din, etnik yapı, mezhep gibi mikro ve makro düzeylerde çok zengin bir kültürel birikime sahip olan Ortadoğu beraber güvenli yaşamaya ilişkin önemli deneyimlere sahiptir. Ortadoğu’da Bahailik, Dürzilik, Zerdüştlük, Mecusilik, Ezdilik, Hristiyanlık, İslam, Sâbiülük, Rastafaryanizm, Yahudilik gibi birçok din mensupları yaşamaktadır. Bu dinlerin kendi içinde de birçok mezhep, ekol yer (Aydın, 2011). “Etnik olarak bu bölgede belli başlı gruplar vardır. Bunlar en kalabalıktan en az olana göre sırasıyla Araplar, Türkler, Pencabiler, Farslar, Peştunlar, Kürtler, Berberiler, Yahudiler, Beluçiler, Çerkezler, Kıptiler ve Ermenilerdir (Alptekin, 2004).

Özellikle üç büyük dinin kutsal olarak gördüğü mekânların bu bölgede olması, bu dinlere mensup inananların bu bölgeyle ilgili kültür kodlarını büyük oranda güçlü kılmaktadır. Bu üç büyük dine ait eskatolojilerin varlığı, bu coğrafyanın geleceği ile ilgili düşünceleri ve politikaları önemli ölçüde etkilemeye uygun parametreler oluşturmaktadır. Bu bölgede nüfusça en büyük orana sahip İslam dini mensupları; siyasi mezheplerin varlığı ile çatışma alanı için çeşitli kültür kodları barındırmaktadır.

Ortadoğu’daki kültürel, dinsel ve etnik zenginlik modern devletin tebarüzü ile bu coğrafyadaki farklılıkları / mukimleri oldukça kasmıştır. Modern devletlerinin ortaya çıkması ile bu farklılıklar çatışmayı artırıcı birer patlama noktası haline getirmiştir. Modern devlet “bilincinin” yayılmasıyla birlikte “nasyonalizm” adlı yeni bir kültür kodu oluşmaya başladı. Nasyonalizm merkezli olan bu kültür kodları bazen din ya da ideoloji gibi farklı kültür kodları ile de bir sentez oluşturdu⁴. Modern dönemde oluşan bu kültür

4 Modern devlet modelleri üç temel nasyonalizm üzerinde teşekkül etti. Bunlar coğrafik nasyonalizm, tarihi-kültürel nasyonalizm ve etnik nasyonalizmdir. Coğrafik nasyonalizm ABD’de Amerikancılık şeklinde belirdi. Birçok farklı etnisite ve kısmen inanç topluluklarının bu kıtaya göç etmesiyle beraber ortak ana unsur/natio olarak Amerikancılık tercih edildi. Böyle bir durum buradaki etnik ve dinsel tartışmayı azalttı. Çatışmalar Kuzey -Güney Savaşlarında olduğu gibi ekonomik çatışmalarla sınırlı kaldı.

Tarihi-Kültürel nasyonalizm ise Britanya’da ortaya çıktı. Bu model anayasal monarşiyi esas aldı. Aslında Crowml Devrimi ile Cumhuriyeti deneyimleyen Britanya tekrar varlığını farklı kıtalarda devam ettirmek ve istikrar oluşturmak için tekrar monarşiyi dönüş yaptı. Bu modeli kendi koşullarına göre modelleyen 13 Avrupa ülkesi var.

Etnik nasyonalizm modeli de Fransa’da ihtilal ile beraber kristalleşti. Bu modeli özellikle bütün Akdeniz havzası, Fas’tan İtalya’ya kadar, kendisine uyarladı. En çatışmacı olan bu model

kodları Marksizm, Liberalizm gibi ideolojilerin ve Fundamentalizm gibi modern oluşumların kodlarında toplumsal görünüm kazandı. Ortadoğu'da en güçlü çatışmacı kültür kodlarından biri siyasi mezheplerin geliştirdiği kodlardır. Bununla beraber fundamentalizm üzerinden Siyonizm kolektif bilincinin teşekkül eden ve küresel güçler tarafından da gerekli görülen İsrail aynı zamanda Evanjelik politikalarından tam bir destek almaktadır (Erol, 2023).

Gazze'de Jenosit; Nüfus Kıırma

Küreselleşmeci güçlerin Siyonist politikalarının antagonistik diyalektik üzerinden Gazze'de devşirdiği kötülüğe destek olması, Filistin sorunun yeniden okunması için dünya kamuoyunu trajik de olsa harekete geçirdi. "Kötülüğün Sıradanlığı" kitabını yazan Yahudi kökenli Hanen Arendt, eğer yaşamış olsaydı, Hitler rejiminin geliştirdiği "kötülüğün" müstesnacılığını "Gazze" mezalimi ile kaybettiğine şahit olacaktı. Arendt, Nazist bir yönetimin emirlerinin "muhakeme" edilmeden "SS" subayları tarafından nasıl icra edildiğini sorgularken insanın en önemli özelliklerinden biri olan "yaptığını muhakeme" etme becerisini nasıl kaybettiğine dikkat çeker (Bakır, 2015). Arendt yine şimdi yaşamış olsaydı, bu savaş diyalektiğinin dünya devletleri tarafından nasıl olağanlaştırdığını da belki de hayretle sorgulardı⁵. Biraz daha tahayyül edecek olursak aslında bu savaş konseptinin modern dünyanın getirdiği antagonistik diyalektiğin bir sonucu olduğunu da belki de kabul edilebilirdi.

ihtilallerin çokça yer aldığı bir deneyim oluşturdu.

- 5 "Hayretle sorgulama" belki de "iyi" insanın kaybolmadığına en önemli delil olabilir mi? "İnsan" dediğimiz canlıya böyle bir özellik atfetmeği neye dayandırabiliriz. "İnsan" denilen canlı türünün "iyi ve kötü" denilen davranışları yapma kabiliyetine sahip olduğunu tarihsel belgelerden, felsefi tartışmalardan, dini öğretilerden tespit etmemiz oldukça mümkündür. Burada "iyi ve kötü" denilen durumların "itibar" açısından insan ölçekli olduğu tartışmalarına ya da "teodise" tartışmalarına girmeden yazılı tarihten itibaren var olan belgelerde "hırsızlık, yalan, haksızlık" gibi eylemlerin kötü, "yardım, doğru sözlü olma, haksızlık etmememe" gibi eylemlerin iyi olduğuna yönelik ortak bir insanlık konsensüsünün olduğuna dikkat çekmek isterim. Askerlerin konuşlanmadığı Nagazaki ve Hiroşima'ya bomba atılması hangi kötülüğün ürünü olabilir? Savaşmayan çocuk, kadın, yaşlı, hayvan ve doğanın yok edilmesi hangi kötülüğün bir tasarımıdır? "Toprağa diri diri gömülen kız çocukları" hangi kötülüğün bir ürünü olabilir? Gazze'de gelişmiş teknoloji ile bütün dünyanın şahitliği altında bebek, kadın, yaşlı ve diğer canlıların yok edilmesi hangi kötülüğün ürünü olabilir? Yeni doğan erkek çocukların öldürülmesi hangi "iktidarın/kötülüğün" ürünü olabilir? "İtibarsızlaştırıcı", "istilacı" "yağmacı", "zalimce" diyalektik hangi kötülüğün bir ürünü olabilir? Değerler skalasında "iyi ve kötü" bildiğimiz yazılı tarihte değişmediği tespitine de dayanarak kötülük bir "irade" olarak modern çağda daha sistematik ve değerli kılınmayı nasıl "olağanlaştı", "kötülük nasıl sıradanlaştı" sorusu aynı zamanda "İtibarsızlaştırıcı", "istilacı" "yağmacı", "zalimce" diyalektiği anlamaya yönelik bir sorudur.

Siyonist düşünce, Gazze’de kötülüğü artırırken İsrail’de sivil insanların bir kısmı bu vahşete muhalefet etti. Başta ABD yönetimi olmak üzere birçok dünya devleti Siyonist politikaları desteklerken sivil inisiyatifler bu katliamı kınamak ve karşı durmak için bir araya geldi. Kötülüğe karşı bu duruş insanı değerli kılan bir kabiliyetine karşılık geliyor. İnsanı, sürekli kötü olarak betimleyen düşünceler (Özmkas, 2020) ya da insanın özünde iyi olduğunu söyleyen düşünceler (Arslan, 20113) belki de insanın “iyi ve kötüyü” yapma kabiliyetini iskaladı. İnsanları her halükârda kötülük yaptığını insana bağlayan ya da insanın kötü olmasını şartlara hapseden düşünceler, büyük oranda insan “iradesini” iskaladı. İnsan yaptığından sorumludur. İnsan sadece şartların bir ürünü olamaz. İnsan için her türlü mühendislik insanı aşağılayıcıdır. Modern entiteler, diyalektikler insanın tasarımı üzerinde şekillenmiş. Bununla beraber her türlü mikro-makro mühendisliğe insan karşı koymuş ya da teslim olmuştur. Her iki durumda da insan bunu özgür iradesi ile yapmıştır⁶. Modern zamanlarda sistematik bir kötülük “olağanlaşmış”, “sıradanlaşmış” bir mahiyette teşekkül etmiştir. Asıl öznesi insan olan bu teşekkülün süregelenliğinin kolektifliği ve kurumsallaşması modern zamanlarda vuku bulmuştur.

Klasik Dönem Kötülüğü

Takdis edilmiş kimi gerekçeler üzerinden bazı toplumlar kız çocuklarını diri diri toprağa gömerek öldürmekteydi (Demircan, 2004). Gücü kaybetme korkusu ve daha fazla güçlü olmaya yönelik geliştirilen bu eylem önemli bir kötülüğü barındırmaktaydı.

6 Yani insan bizatihi kendisi özgürdür. İnsanın özgürlüğü, herhangi bir mekân, zaman ve dışardan bir unsurla ilgili değildir. Mekân, zaman ve dışardaki unsurlar insan için sadece birer imkandır. Bu hususlar insanı özgür kılan şeyler değil. Özgürlük daha çok insanın karar vermesi ile ilgilidir. Her karar bir niyet içerir. Niyetin ne olduğunu bilmek zordur. Karar verme fiile dönüşebilir de dönüşemeyebilir. Bazen fiiller alınan kararı ya da kararları da gerçekten temsil etmeye bilir. Hatta fiil sizin verdiğiniz karara aykırı teşekkül edebilir. Karar vermede de en önemli şey niyettir. Niyetiniz sizin iradenizi ortaya koyduğu kararı belirler. Bu nedenle insan özgürdür, yaptıklarından sorumludur. Aksi halde insanın hiçbir yaptırımı tabi tutulmaması gerekir.

Özgürlükle ilgili tartışmaların çoğunda insanın özgürlüğü imkanlarla ilişkilendirildi. Ekonomik, sosyal, siyasi ve vb. imkanlar doğrudan özgürlük olarak görüldü. Oysa insan imkanlarından dolayı daima bağımlıdır, sınırlıdır. Mekânda, zamanda, anatomimizde hareketliliğimiz bağımlı. Hiçbiri bizim ürünümüz değil. Tek ürettiğimiz düşünce ve hislerimizin niyetlerimizde vücut bulmasıdır. Niyetimizi ancak biz kontrol edebiliriz. İyi ve kötüyü birbirinden ayırt etme kabiliyetimiz nasıl kullandığımız niyetimizi belirler. Fiil niyetinizin bir sonucu olabilir ya da olmayabilir. Mücbir bir neden sizin fiilinizi şekillendirebilir ama niyetinizi ancak siz şekillendirirsiniz.

Biri elinize silah verip birini öldürmenize zorlayabilir. Sizi bu eylemi yapmanız zora karşı olan dayanıklılığınızla/karşı koymanızla doğru orantılıdır. Sorumluluğunuz karşı koyma kararlılığınızla orantılıdır. Yaşamınız tehlikede ise karşı koyma oranınız düşebilir. Dolayısıyla eylem kötü bir eylem ise niyetinin kötülüğe yakınlığı ve yoğunluğu sizin sorumluluk oranınızdır. Her hâlükârda niyetinizden sorumlusunuz. İradenizi kötüyü ya iyiliğe kullanmanız sizin özgürlüğünüzdür.

Firavun Kavminin önde gelenleri ise düşman olduğu topluluğun erkek çocuklarını öldürüyordu (Sancak,2020). Bu öldürme daha güçlü olma ve ileride olabilecek herhangi bir tehlikeye karşı önlem alma ya da önleyici vuruş gerçekleştirmeye yönelik olmuştur (Simunovic ve diğerleri, 2013: 1120-1123).

Sistematik olmayan bu tür kötülöklere tarih içinden çokça örnek vermek mümkündür. Bununla beraber modern kötülüğün sistematik, kolektif ve sorgulanamazlık üzerinden belirdiğini söylemek mümkündür. Bu açıdan modern dünyanın klasik dönem kötülöklere göre bir hendese üzerinden var olması önemli bir farklılığı resmetmektedir.

Modern Kötülüğün Birkaç Çeşidi

Modern dünyanın kötülük algısı nesne üzerinden değil özne üzerinden tasarlanan komplike bir plan, proje ile teşekkül ediyor. Kötülüğün nesne üzerinden tasviri ile özne üzerinden konuşulması aynı zamanda popüler bir magazin keşfine de imkân sağlamaktadır. Özne üzerinden belirlenen kötülük nesnelere arası yoğunluğun kötülük inşasını iskalattı.

“Örneğin, yirminci yüzyılın seri katil fenomenini ele alalım. Evet, bu tür kötü niyetli kişileri, parmaklıklar ardına atılana ve belirli durumlarda ölüm sırasına konulana kadar takip edebiliriz. Yine de onlara kitaplar, filmler, televizyon, radyo veya internet olsun, tüm medya aracılığıyla mevcut olan maksimum tanıtım oksijenini sağlayarak ve böylece onları etkili bir şekilde yeniden doğurarak ve gelecek nesillerin ... şöhreti ve seri servet diyetiyle damla damla beslenmesi için ateşi körükleyerek alevleri körüklemeyi başarıyoruz.” (Black,1999).

Modern dünya siyasetinin kötülüğün keşfinde nesnellik yerine özneye yakınlık kötülüğü de belirler. Böylece kötülük artık iki öznenin; kötülüğü tanımlayan ve kötü olanın yakında olma ya da karşısında durma gibi antagonistik bir diyalektikle tasvir edilir. Soğuk Savaş, Reagan Doktrini (da Nobrega, 2014), Bush politikaları “evil” olan öznenin tanımı ile kendisini belirginleştirir (Ivie, 2004).

“Hatta 11 Eylül hakkında bile bir şey söylemez. Aksine, Bush hakkında bir şeyler söyler—kendisinin kesin olduğuna, bildiğine inanan bir adam olduğunu. Kesinlik ile silahlanmış olarak, kötülökle sayısız, değişken, evrimleşen biçimleriyle savaşma, onunla bir olasılık, bir potansiyel olarak savaşma, onun zararlı etkileri hissedilmeden önce bile savaşma yetkisine sahiptir. Bush’un ontolojik kötülük bilgisi karşısında, nedenler en iyi ihtimalle zayıflığın, kesinlikteki bir düşüşün işaretleridir. En kötü ihtimalle, kötülüğün

saklandığı mutant bir biçim olan zararlı kötülüğe ev sahipliği ya,200parlar” (Dean, 2005: 75-76).

J.Biden’ın kötülük algısı da kendi öznesine yakın olmak üzerinden tanımlandı. Bu açıdan, 7 Ekim Hamas hareketini nesnelere ilişki yoğunluğu üzerinden değil “inşacı” olan kendisi yeni kendi öznesine yakınlığı açısından belirledi (Baker, 2023).

Kötülük fenomenine ilişkin tanımlamada özne olan modern dünya, fiile göre değil failin konumuna göre “iyi” ve “kötü” diyalektiği geliştirdi. Böylece modern dünya, kötülük algısını özneye yüklemiş ve kolektif bir duyarsızlık oluşturmuştur. Nitekim jenosit, Holokost, apartheid gibi terimleri bu duyarsızlık içinde sıradanlaştırmıştır. Bu bağlamda Zigmund Baumund “dehşet verici insani deneyimlere karşılık gelen Holokost, soykırım, insanlık suçu, apartheid gibi önemli” terimlerin günümüzde “kimsenin fikir sahibi olmadığı şeylerden bahsedilirken çok daha serbestçe ve sorumsuz bir şekilde” kullandığına ve “cansız dekorasyonlara” dönüştürüldüğüne dikkat çeker. O, “başkalarının ıstırapları ve insanlığın imhası, en iyi ihtimalle kişinin ilgisini kendisine ve kendi konuşma tarzına” çektiği üzerinde durur (Bauman ve Donskis, 2020: 140). Modern entiteler duyarsızlığı artırmaya yönelik bu duruşu kötülük kabiliyetini geliştirmede maharetli görünmektedir. Nitekim günümüzde “kötülük, vücut bulmak için Hitler veya Stalin gibi kişileri seçmek yerine, duyarsızlığın ve tanımamanın anonim formlarına” yoğunlukla rastlamak mümkündür (Bauman ve Donskis, 2020: 221). Bu umursamazlık sistematik, kolektif, algı oluşturucu ve unutturucu bir dizi argümanlar üzerinden yukarıdan baskılanırken modern zamanın kötülüklerini “sıradanlaştırmayı” mümkün kılmaktadır.

Nitekim II. Dünya Savaşının birçok kesiti bu kötülüğün bir manzumesi olarak düşünülmelidir. Savaşmayan bir topluluğun üzerine atom bombasını atma hangi gerekçenin ürünü olabilir. Savaşan değil savaşmayan, kendisini savunamayan masum çocuk, çocuk, yaşlı, hayvan ve doğa ile savaşmak; çok ciddi bir kötülüğün modern zamandaki tescilli bir ürünüdür.

“6 Ağustos 1945’te, ABD hava kuvvetleri Hiroşima’ya bir atom bombası attı. Bu, bir nükleer silahın ilk kez kullanıldığı zamandı; bombanın yarattığı ateş topu şehrin 13 kilometrekarelik bir alanını yok etti ve sonuç olarak ölenlerin sayısı 180.000’e ulaştı. Üç gün sonra Nagazaki şehrine ikinci atom bombası atıldı ve 50.000 ile 100.000 arasında insan öldü.”⁷

7 <https://cnduk.org/wp-content/uploads/2018/02/Hiroshima-and-Nagasaki.pdf>

Kimi çalışmada 210.000 insanın öldüğü ve sonrasında da birçok hastalığın nesilden nesle aktarıldığına dikkat çeker.⁸ Ölen insan sayısından çok belki de en hüznülsü bu kötülüğün mahiyetidir. ABD yönetimi, Pearl Harbor saldırısına karşı rövanşı Japon Ordusu'na değil sivil, savaşımayan iki şehre atom bombası atarak aldı. Japon İmparatoru, yenilgiyi hemen kabul etti. Ortada savaşımayan, masum insanlar vardı. ABD'de savaş konsepti savaşımayanları esas alan bir kötülük üzerine konuşlandı. ABD'de yaptığını değil karşıt olan şey veya şeyleri kötü olarak tanımladı. Kötülük burada karşıtlık üzerinde ve kendisine ait bir inşa olarak belirdi. II. Dünya Savaşı başta olmak üzere şehirlerin bombalanması ahlaki bir tartışma zemini geliştirdi. “Yan Hasar”, “Orantılılık İlkesi” üzerinden savaşta sivillere, şehre, doğaya karşı yapılan yok edici suçlar bu tartışmalar mazur gösterilmeye çalışıldı. Başta ABD'de olmak üzere ileri sürülen savlardan biri olan “iyi” tarafta olmaya gölge düşülmemesi için birçok argüman geliştirildi (Maier, 2005: 429).

Modern zamanların önemli diğer bir kötülüğü ise Nazist diyalektik üzerinden yapılan savaş suçlarıydı. Holokost olarak da tanımlanan bu savaş suçu Hitler Almanya'sının kötülüğün öznesi olarak Yahudileri seçmesi başta anti-seminizim olmak üzere birçok versiyon üzerinden belirginleşmesidir. İbranice “olah” olarak bilinen Grekçe’ de ise “holokauston” kelimesinden türetilen holokost kelimesi Tanrı'ya bütünüyle yakılarak sunulan kurban anlamına gelmektedir. Özellikle Nazi kamplarında insanların ateş üzerinden yakılması⁹ jenosit kavramının Uluslararası yapılarda savaş suçu olarak tanımlanmasına yol açtı. “Jenosit, Aralık 1946'da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından uluslararası hukuk uyarınca cezalandırılabilir bir suç haline getirildi. Jenosit'in en kötüsü Holokost olarak anılmaya başlandı?¹⁰ Kimi çalışmaya göre 6 milyona yakın Yahudi erkek, kadın ve çocuğun sistematik biçimde Hitler Almanya'sında katledildiği ifade edilmektedir¹¹. Bununla beraber Holokost olmadan önce 1933'lerde Yahudiler Almanya'ya iyi entegre olmuş ve kendilerine ait bir kimlik oluşturmuştu.1933 yılında Almanya'daki Yahudi nüfusu 525.000'in üzerindeydi. Bu oran Almanya'nın o tarihteki nüfusuna oranla % 1 civarındaydı. Bununla beraber Alman vatandaşı 400.000 civarındaydı. Nesiller boyu Almanya'da kalan ve

8 The Atomic Bombings of Hiroshima and Nagasaki: A Summary of the Human Consequences, 1945-2018, and Lessons for Homo sapiens to End the Nuclear Weapon Age Masao Tomonaga,s.1

9 <https://www.britannica.com/story/what-is-the-origin-of-the-term-holocaust>

10 <https://www.britannica.com/story/what-is-the-origin-of-the-term-holocaust>

11 <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/documenting-numbers-of-victims-of-the-holocaust-and-nazi-persecution>

vatandaş olan Yahudiler kendilerini Alman olarak görmüş ve Almanlarla evlilikler gerçekleştirmişlerdi. Almanya'ya sonradan göç eden ve vatandaş olmayan Yahudiler ise çeşitli Yahudi mahallerinde mukim durumundaydı.¹² Antisemitist düşünceler üzerinden beslenen antagonistik diyalektik Hitler dönemi siyasi yaşamında en belirgin kötülük olarak vücut buldu. Hitler savaşımayan bir topluluğu esas aldı. Almanya'daki Yahudi topluluk belli bir kimlikten dolayı yok edildi. Hitler, Alman Irkının daha güçlü olmasına yönelik eylemi bir başka kötülük modeli oldu.

Gazze'de Jenosit

Gazze'deki büyük kötülüğün ardında, kötülüğü kendi öznesi üzerinden tanımlayan antagonistik düşünsel propaganda ve beceri dizisi yatar. Yapılan fiiller üzerinden değil de "inşacı" bir politik beklenti üzerinden tanımlanan "kötülük" fenomeni, Siyonist politikalarını daima aklayıcı olmuştur.

Gazze'de kötülüğü tasvir edecek en önemli kelime belki de jenositir. Katliam, soykırım kelimeleri bu kötülüğü anlatmada gerekli realist yoğunluğa sahip görünmemektedir. Yapılan jenositin şeklini ifade edebilecek en hüüzünlü kavramda Holokost'tur. Jenosit, fiziksel ve metafiziksel bütünlüğün ortadan kaldırılmasıdır. İnsan, yaşam, tarih, doğa, deneyimler gibi birçok fiziksel ve metafiziksel hususun yok edilmesidir. Nitekim Siyonist rejim Gazze'ye ait her şeyin yok edilmesine yönelik bir kötülük üzerine bir hendese içerir. "Bu, muhtemelen 1948'deki Nakba'dan bu yana Filistin halkına karşı yürütülen en kötü öldürme harekatıdır" (FIDH, 2023:1). Siyonist yönetim, eskatolojik gerekçelerle Gazze'de, Batı Şeria'da Lübnan'da kimyasal bombalarla insanları yakarak cezalandırma yoluna gitti. "Tanrı'ya bütünüyle sunulan yakılmış kurban" etme Siyonistlerin ve destekçilerinin insanların üzerine yakıcı kimyasal bombalar atarak canlıların diri diri yakılması sonraki asırlarda da büyük kötülükler içinde zikredilecektir.

Modern dünyanın kötülüğe dair inşasında karşıtlık üzerinden geliştirilen katliamları Hiroşima-Nagazaki başta olmak üzere bazı savaşlarda "Yan Hasar"¹³ teorisi üzerinden en azından akademik ve teorik anlamda yapılan aklama tartışmaları (Conway-Lanz, 2013) Gazze ve sonrasında Lübnan'da yapılan jenositi konuşmada silik kaldı.

Gazze, bütün dünyanın seyrettiği, şahit olduğu jenositin yaşandığı yer. Siyonist, küreselleşmeci ve diğer birçok tasarının nesnesi kılınan Gazze'de,

12 <https://encyclopedia.ushmm.org/content/tr/article/jews-in-prewar-germany>

13 "Yan hasar" ifadesi, savaş sırasında ahlaki olarak hedef alınmasına izin verilmeyen kişilere, hayvanlara veya eşyalara yönelik saldırıların bir yan etkisi olarak, kişilere, hayvanlara veya eşyalara verilen zararı ifade eder." Lefkowitz, D. (2008). Collateral damage., s.145

şimdiye kadar kırk binden fazla çocuk, yaşlı, kadın, erkeklerin katledildi. Her türlü yaşam hakkı gasp edildi. Bu durum her gün sosyal ağlardan, televizyon ekranlardan bütün dünyanın müşahedesi ile tekrarlandı. Bunun büyük bir kötülük olduğu argümanı toplumların taraf olma gibi iptida tarafgirliğine kurban edildi. Modern savaş konsepti antagonistik diyalektiği toplumların ekseriyetinde düşmansıl anlama metodu oluşturdu. Karşıt ve taraf ikilemi ilkesiz bir diyalektiğe örüldü. Çocukların, yaşlıların, kadınların ve savaşmayanların katledildiği, temel yaşama haklarının yok edildiği vahşi bir arenaya dönüştü. Arenanın tribününde yer alan “şeref” konukları Antik Roma'daki konuklar gibi sevinç çılgınlıkları atmada bir beis görmedi (Uzunaslan, 2005: 42). Kimi uluslararası düzenlemeler savaşmayan, masum insanların, hayvan ve doğanın yok edilmesi kötülüğünü örtme adına hukuki bir “sıradanlaştırma, olağanlaştırma” yoluna gittiler. Bu bağlamda kimi çalışmalarda yer alan normlar ve istisnaları tartışıldı. Nitekim “yarı hasar ve orantılılık ilkesi” bağlamında yapılan kimi çalışmada konu şu şekilde ele alındı:

“Uluslararası silahlı çatışma hukukunun en temel normu, savaşçılar ile savaşçı olmayanlar (siviller) arasındaki ayrım ilkesidir. Bu temel ilkenin bir sonucu olarak, askeri operasyonlar yalnızca savaşçılara ve askeri hedeflere yöneltilir. Ancak, bir askeri hedefin uygun şekilde tanımlanmış olması ve bir saldırının (özellikle bombalama veya bombardıman yoluyla) münhasır hedefi olması, sivillerin veya sivil nesnelerin vurulma olasılığını dışlamaz. İlk olarak, siviller hedefin içinde bulunabilir (örneğin, bir askeri üsteki sivil bakmakla yükümlü kişiler veya çalışanlar). İkinci olarak, siviller bir askeri hedefin yakınında ikamet edebilir, bitişikteki bir alışveriş merkezinde çalışabilir veya hatta çevresinden arabayla veya yürüyerek geçebilir ve böylece kendilerini bir saldırının yan etkileri olarak tanımlanabilecek şeyeye maruz bırakabilirler. Üçüncüsü, teknik bir arıza, kötü hava koşulları, hatalı istihbarat, navigasyondaki insan hatası veya başka bir sorun nedeniyle bir bomba askeri hedefe ulaşamayabilir veya bir füze rotasından çıkabilir ve bunun yerine sivil kayıplara yol açabilir” (Dinstein, 2005: 211).

“Yan Hasar ve Orantılılık İlkesi” üzerinden savaş suçlarını masumlaştıran bu teorik çalışmalar ve uluslararası camia; Gazze, Batı Şeria ve Lübnan için sessizliğe büründü. Yan Hasar ve Orantılılık İlkesi çerçevesi dışına da çıkan Siyonist savaş suçları kötülüğe ait her ne varsa faaliyetlerinde bulundurma hususunda pik etti.

“1948 yılından itibaren Filistin’de ölen insan sayısı 1 milyonu buldu. “İsraililer için “bir devletin kuruluş” günü olan 14 Mayıs, Filistinliler için ise nüfuslarının yüzde 67’sine tekabül eden 957 bin kişinin vatanlarından

zorla çıkarılması ve kültürel, sosyal dokunun yok edilmesiyle başlayan ve günümüze kadar devam eden felaketler silsilesinin başlangıcı oldu. O tarihten bu yana nüfus artışıyla birlikte Filistinli mültecilerin sayısı dünya genelinde 6 milyon 20 bine ulaştı. Bunların yaklaşık 5,3 milyonu Birleşmiş Milletler Filistinli Mültecilere Yardım Ajansı'na (UNRWA) kayıtlı durumda."¹⁴

Birleşmiş Milletler (BM) Sözleşmesi gereğince soykırım bir suçtur. Sözleşmeye göre ulusal, etnik, ırksal veya dinsel bir grubu tamamen ya da kısmen yok etmek ve bunun için öldürmek, bedensel ve zihinsel zarar vermek, üremeyi engelleyici önlemler almak, çocukları asimile etmek ve bunlar için çeşitli komplolar kurmak vb. eylemler soykırım içinde yer alır. Uluslararası hukuka göre ve İsrail'in Gazze'ye Yönelik Savaşı bir jenositir.¹⁵ Avrupalı Liberal Bir Bakış Açısından Soykırımdan bahseden bir konuşmada Gazze jenositine karşı duyarsızlığa dikkat çekildi.

"Avrupa liberal bakış açısıyla medeniyet iddiasında bulunarak normalleştirilen şiddet boğucudur. ... 14 binden fazla çocuğun cansız bedenlerinin önünde durmaya ve geçmiş sömürge ve soykırım bağlamlarındaki imgelerin paralelliklerini çizmek için uzuvları kesilmiş ve yetim ordularını gözlemlemeye davet etme isteği duydum. ...Gerçeğin etrafından dolaşmak, onu parçalamak ve indirgeyici bir şekilde çerçevelemek şiddet içeren bir eylemdir. Uluslararası hukuk uygulayıcıları, liberal Avrupalı şemsiyesi altında masumiyet iddiasında bulunamazlar..."¹⁶

Modern dünyanın inşacısı olduğu kötülüğü eleştiriye tabi tutan bu yaklaşımın uluslararası örgütlerin aynı zamanda takipçisi ve yaptırımcısı olması gerektiğine dikkat çeker. Güce uzaklık ve yakınlıkla tasvir edilen "kötülük" ilkesiz, tutarsız ve zalimce bir diyalektiğin ürünüdür. Modern dünya Gazze'de yaşayanların varlığını savunmaya yönelik "taşları" bağlamış ama "köpekleri" serbest bırakmıştır.¹⁷

14 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/filistin-71-yildir-suren-drami-nekbe/1478810>

15 The Israeli War on the Gaza Strip: From Crimes Against Humanity to Genocide Researcher in International Relations, Director of the International Research and Studies Unit Palestine Institute for National Security Research (PINSR) Palestine Awad Slimia,

16 The Commission of Inquiry on Palestine and Israel: To Speak of Genocide from a European Liberal Lens Shahd Hammouri, s.5

17 Sadi Şirazi, Bostan ve Gülüstan adlı eserinde günümüz ilişkilerine uyarlanabilecek bir hikaye anlatır. Hikaye'nin bir kısmında şu cümleler yer alır: "... Mevsim kıştı. Zavallı köyden çıkarken üzerine köpekler hücum etti. Yerden bir taş almak istedi, yer buz tutmuştu, taş koparıp alamadı. Bunun üzerine şöyle dedi: «Bunlar nasıl haramzade insanlardır, köpekleri bırakmış, taşları bağlamışlar». Şeyh Sadi Şirazi (1980) Bostan Gülüstan Tercüme eden: Kılıslı Rifat Bilge — Onikinci Baskı — (Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan'ın bir mukaddimesini hâvidir) s.436

Devletler Uluslararası Örgütlere üye olarak ve bunların önemine binaen hareket etmelidir. Bununla beraber Uluslararası Örgütler günümüzde mağdur kişi, topluluk, toplumların hakların savunmakta yetersiz kalmakta ve insan hakları ihlalleri hususunda etkisiz kalmaktadır.

SONUÇ

Modern zamanlarda olan kötülüklerin Gazze, Lübnan başta olmak üzere muhatap olduğu politik kötülüklerden önemli bir farkı vardır. Ekseriyetle I. ve II. Dünya Savaşında beliren kötülükte karşılıklı savaşan devletler varken Gazze mezaliminde seyreden ve bazen kınayan devletler yer almaktadır.

Antagonistik diyalektik üzerinden “iyi” ve “kötü” olanı inşacı bir politikayla geliştiren modern dünya karşıt olan her durum ve şey kötüdür. Dolayısıyla kötülük nesnel bir yöntem üzerinden değil faile göre belirlendi. Bu bağlamda bütün farklılıklar potansiyel olarak karşıt ve düşmandı. Evanjelistlerin ve küreselleşmecilerin bu inşacı tutumu mühendislik içeren talepler içermektedir. Bu bağlamda küreselleşmeyi talep eden güçlerin modernleşen bir dünya talebi içinde birçok beklentisi vardır. Bu beklentilerden önemli bir tanesi kentleşme bağlamında nüfus artışında sıfır büyüme gerçekleştirmektir. Nüfus kontrolü ya da azaltılması; biyolojik silahlar, kısırlaştırıcı aşılardan ve savaşlar aracılığı ile yapılmaktadır.

Küresel güçler hangi kodlar üzerinden savaş ortamı geliştirmekte, sorusu önemli bir sorudur. Yalnız Ortadoğu’da kültür kodlarına bakıldığında farklılıkların zenginliği dikkat çekicidir. Ne var ki! Bu zenginlikler aynı zamanda antagonistik bir diyalektik ile çatışma unsuru da olabilmektedir. Son iki yüzyılda Ortadoğu’da vuku bulan savaşların özellikle bu zenginliklerin provoke edilerek icat edildiği söylenebilir. Her ne kadar bunun arkasında ekonomik beklentiler yer alsın bile toplumları harekete geçiren kültür kodları modern ve geleneksel deneyimlerden elde edilmektedir. Ortadoğu’da son elli yıldır savaşları provoke eden unsur küreselleşmeyi, dinsel ve mezhepsel eskatolojiler ile politikalar olarak görülmektedir. Küreselleşme politikalarının nüfusu kontrol altına alma uğruna oluşturacağı savaş talebi Ortadoğu’da farklılık-karşıtlık diyalektiği geliştirmektedir. Bu durumda farklılıkların olduğu ve kültürel zenginlik havzası olan Ortadoğu’nun yanlış diyalektikler üzerinden sıkıntılar yaşayacağı söylenebilir.

Gazze, Batı Şeria, Lübnan bu yanlış diyalektiklerin hedefi haline gelmiştir. Kötülüğün en sistematik şerli bir modeli olan bu diyalektik; bebek, çocuk, kadın, yaşlı demeden bütün insanları “yakarak kurban” etme ile kalmamakta aynı zamanda bunları hatırlatıcı doğal dokuyu, canlıları ve bütün bir metafiziği yok etmeyi de amaçlamaktadır. Uluslararası kurumlarla

donatılmış modern dünyanın buna fiili olarak sessiz kalması “ışitmeyen, duyarsız, kör” kolektif bir bilincin teşekkülüne de işaret etmektedir. Bu bağlamda aslında Gazze, Batı Şeria ve Lübnan’da yok olan bizatihi modern dünyanın deontolojik diyalektiğidir. Modern dünyanın “ahlaki körlüğü”, sahtekâr tutumu antagonistik diyalektiğini şeffaflaştırmış, maskesini bir daha düşürmüştür.

Modern entite ve argümanlar farklılıkları karşıtlık ve düşmanlık üzerinden tanımlayan epistemolojiler, insanın en iptidai duygularını ekonomik aç gözlülük üzerinden sistematik bir modelle bütün dünyaya pazarladı. Çok farklı hesaplar üzerinden geliştirilen mühendislikler kolektif köleliği ve kötülüğü artırıcı bir güç kazandı. Gazze gibi mazlum beldelerde kendisini iyice belirginleştiren bu güç/iktidar kendi kötülüğü içinde katıksız, hanif insana mağlup olacak gibi görünüyor.

Kaynakça

- Afşar E. (2023) "Arşiv Belgeleri Üzerinden Cumhuriyet Dönemi Türkiye-Libya İlişkileri (1920-1974), İç Dinamikleri ve Türkiye ile İlişkileri Bağlamında Libya, Erkan Afşar, Hiperyayın, 8(1), 224-258.
- Alim, E. (2019) Sovereign Power, Disciplinary Power And Biopower: How To Make Sense Of Foucault's Conceptualization Of Power Mechanisms?. Artuklu Kaime Uluslararası İktisadi ve İdari Araştırmalar Dergisi, 2(1), 13-24.
- Alptekin, M. Y. (2004) Ortadoğu'nun Sosyo-Kültürel Yapısı ve Büyük Orta Doğu Projesi (BOP), https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/138176/mod_resource/content/1/ortadogunun_sosyo_kulturel_yapisi_buyuk_ortadogu_projesi.pdf,
- Arslan, H. (2013). John Locke'un siyaset felsefesinin temelleri üzerine bir deneme. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (17), 181-204.
- Attar, M. A. (2020) "Nüfus Politikaları, Toplumsal Refah ve İktisadi Kalkınma Süreci," İçinde: Tiryakioğlu, M. (der.) Ekolojiden Teknolojiye Devlele Kalkınma, İletişim Yayınları.
- Aydın, F. (2011) Ortadoğu Ülkelerinin Dinsel Yapısı. Middle East Yearbook/ Ortadoğu Yıllığı.
- Baker, P. (2023). Biden Calls Attack'Evil'And Confirms US Hostages. The New York Times, A10-A10.
- Bakır, K. (2015). Hannah Arendt'te kötülük problemi. Kaygı. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, (25), 97-113., s.109
- Baldwin, G. B. (1973). Population policy in developed countries. Finance and Development, 10(4), 3-7.
- Bauman, Z., & Donskis, L. (2020). Ahlaki körlük: Akışkan modernlikte duyarlılığın yitimi. AE Pilgir, Çev.). Ayrıntı. s.140
- Black, A. (1999). A Modern World with Ancient Evil. Necronomincon: the Journal of Horror and Erotic Cinema, Book, 3, s.
- Conway-Lanz, S. (2013). Collateral damage: Americans, noncombatant immunity, and atrocity after World War II. Routledge.
- Corry, O. (2012) Hyperglobalism. In Encyclopedia of Global Studies SAGE Publications.

- da Nobrega, J. V. (2014). Discourse Analysis: Ronald Reagan's Evil Empire Speech. *Open Journal of Modern Linguistics*, 2014.
- Dator, J., (2006) What is globalization. Fairness, globalization, and public institutions: East Asia and beyond.
- Dean, J. (2005). Evil's Political Habitats. *Theory & Event*, 8(2), s.75-76
- Demircan, A. (2004). Câhiliyye Araçlarında Kız Çocuklarını Gömerek Öldürme Âdeti. *İstem*, (3), 9-29, s.29
- Dinstein, Y. (2005). Collateral damage and the principle of proportionality. In *New Wars, New Laws? Applying Laws of War in 21st Century Conflicts* (pp. 211-224). Brill Nijhoff, s.211
- Erol A. (2021) "Modernleşme ve Marksizm Özelinde Bir "Kurtuluş" Aracı Olarak Eskatoloji", *Sessiz Gemi 2. Cilt Prof. Dr. Bilal Eryılmaz'a Armağan, Marmara Belediyeler Birliği Yayınları.*
- Erol A. (2023). Evanjelicler, Küreselleşmeciler, Siyonistler Bağlamında Gazze Üzerine Bir Deneme. *Uluslararası Akademik Birikim Dergisi*, 6(5), s.1105
- Erol A. (2020a) Bir Ulus Olarak İran (Kültür Kodları Üzerine Bir Analiz), Editörler: EROL, A., AFŞAR, E., & KANDEĞER, B.. *Türkiye-İran üzerine okumalar: Devlet-siyaset-hukuk-toplum-ekonomi-kültür-din. Hiperlink eğit. ilet. yay. san. tic. ve ltd. sti..*
- Erol, A. (2020). *Bir Deifikasyon Öyküsü, Modern Devlet. İstanbul: Endülüis Yayınları.*
- FIDH - Resolution on Israël / IB Meeting / November 2023, s.1
<https://cnduk.org/wp-content/uploads/2018/02/Hiroshima-and-Nagasaki.pdf>
<https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/documenting-numbers-of-victims-of-the-holocaust-and-nazi-persecution>
<https://encyclopedia.ushmm.org/content/tr/article/jews-in-prewar-germany>
<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/filistin-71-yildir-suren-drami-nek-be/1478810>
<https://www.britannica.com/story/what-is-the-origin-of-the-term-holocaust>
- Ivie, R. L. (2004). The rhetoric of Bush's' War'on Evil. *KB Journal*, 1(1).
- Koç, E. M. (2019) Huntington'dan Fukuyama'ya: Medeniyetler Arası Tahammülsüzlük ve Doğu-Batı Çatışması. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 200-207.
- Lefkowitz, D. (2008). Collateral damage

- Leitenberg, M. (2006). *Deaths in Wars and Conflicts in the 20th Century* (p. 4). Ithaca, NY: Cornell University, Peace Studies Program.
- Lufer, H. (1989). Sanayileşme Sürecinde Eğitim. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 22(2), 837-846. s.837-838
- Maier, C. S. (2005). Targeting the city: Debates and silences about the aerial bombing of World War II. *International Review of the Red Cross*, 87(859), 429-444, s.429
- Munck, R. *Globalization and social exclusion: A transformationalist perspective*. Kumarian Press, 2005.
- Özmağas, U. (2020). "Homo Homini Lupus" Sözü Üzerine. *Kaygı. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 19(1), 200-219.
- Uzunbaşan, A. (2005). Antik Roma'da Gladyatör Oyunları. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, 15-58..
- Parjanadze, N. (2009) Globalisation theories and their effect on education. *IBSU Scientific Journal*, 3.2: 77-88
- Reich, S. (1998) What is globalization?: Four possible answers (No. 261). Helen Kellogg Institute for International Studies.
- Sancak, S. (2020). *Kur'an'da Firavun Tipolojisi* (Vol. 7). DBY Yayınları.
- Simunovic, D., Mifune, N., & Yamagishi, T. (2013). Preemptive strike: An experimental study of fear-based aggression. *Journal of Experimental Social Psychology*, 49(6), 1120-1123.
- Şeyh Sadi Şirazi (1980) *Bostan Gülistan Tercüme eden: Kılıslı Rifat Bîlge — Onikinci Baskı — (Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan'ın bir mukaddimesini hâvidir) s.436*
- The Atomic Bombings of Hiroshima and Nagasaki: A Summary of the Human Consequences, 1945-2018, and Lessons for Homo sapiens to End the Nuclear Weapon Age Masao Tomonaga,s.1
- The Commission of Inquiry on Palestine and Israel: To Speak of Genocide from a European Liberal Lens Shahd Hammouri
- The Israeli War on the Gaza Strip: From Crimes Against Humanity to Genocide Researcher in International Relations, Director of the International Research and Studies Unit Palestine Institute for National Security Research (PINSR) Palestine Awad Slimia,

- Yılmaz, E. (2021) The ontology of globalization: the loss of worlds in the face of rising a uniform globe. *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 26(50), 161-182., s.62.
- Zınam, Oleg. (1976) Zero Population Growth, Optimum Population Growth, Optimum Population and Quality of Life. *International Review of Modern Sociology*, 329-347.

GAZZE SOYKIRIMININ GÖLGESİNDE ULUSLARARASI BİR MESELE OLARAK FİLİSTİN’İ ANLAMAK¹

Şaban Öztürk²

Giriş

Günümüzde Ortadoğu’ya dair yaşanan birçok siyasi ve sosyal olayın temel nedeni, *Modern Ortadoğu Tarihi* adlı yapıtında, Cleveland tarafından da vurgulandığı gibi; “1200 yıldan fazla bir süredir Arap çoğunluğun yaşadığı bir toprak parçasının (Filistin), üçüncü bir tarafın (İngiltere) inisiyatifyle, çoğunluğu Doğu Avrupa’da yaşayan başka bir halka (uluslararası Yahudi topluluğu) milli yurt olarak vaat edilmesi”(2015: 265-266) gösterilebilir. Başlangıçta Ortadoğu’daki olaylar, İngilizlerin vaatleri doğrultusunda uygulanan politikalar, Yahudi topluluğunun göçü ve Filistin yerleşik halkının direnişi ekseninde cereyan etse de, hem bölge ülkelerinin hem de küresel aktörler başta olmak üzere diğer devletlerin de çeşitli sebeplerle müdahil olması çözümü daha da güçleştirmiştir. Daha öncesinde başlayan sorunlarla şiddet sarmalına çevrilen Ortadoğu’da, İsrail’in kurulmasıyla birlikte yani 1948 yılından günümüze kadar süregelen olaylar kesintisiz devam etmiştir.

Ayrıca 7 Ekim 2023 Aksa Tufanı sonrasında yaşananlar üzerinden yapılan değerlendirmeler, Ortadoğu’da yeni bir dönüm noktasına gelindiği ve Filistin özelinde hiçbir şeyin eskisi gibi olmayabileceği üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu düşünceleri besleyen temel unsur, tüm dünyanın gözü önünde bir yıldan fazla bir süredir devam eden Gazze soykırımına ilaveten Batı Şeria’da

1 Bu kitap bölümü, daha önce “Abant 2nd International Conference On Current Academic Studies December 28 - 30, 2023” Abant-Bolu” uluslararası konferansında sunulmuş ve tam metin bildiri olarak yayımlanmış olan, “Filistin Meselesi Özelinde Uluslararası Sorunların Devletler Hukuku Bağlamında Çözumsuzlüğü” adlı çalışmadan esinlenerek, konunun yeniden ele alınması ve genişletilmesi sonucunda ortaya çıkmıştır.

2 Dr. Öğretim Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2095-195X>, sozturk78@gmail.com

yaşananlar, İsrail'in sık sık Suriye ve Lübnan'a saldırısıyla bölgenin adeta ateş çemberine dönüştürülmesidir. Filistin topraklarında, 80 yıla yakın bir süredir devam eden şiddet, işgal, istila ve apartheid politikalarının bir sonucu olarak da görülebilecek Aksa Tufanı eylemine karşı, yine bu eylemin bahane edilerek aslında çok önceden planlandığı izlenimi veren ve tüm dünyanın gözü önünde soykırım/jenosid uygulanmaktadır. İsrail, bizzat yöneticileri aracılığıyla gerçek amacının, Filistin halkını yerinden etmek, göç ettirmek veya etkisiz hale getirmek ve diğer bölgelerde olduğu gibi bu bölgede de hâkimiyetini tesis etmek olduğunu saklamaya ihtiyaç duymamaktadır. Bu konuda ABD ve diğer Batılı ülkelerden aldığı destek en büyük motivasyon kaynağı olarak görülebilir.

Bu çalışmada genel olarak uluslararası siyasetin gelişimi ve Batılı ülkelerin, devletlerarası hukukun gelişimindeki rollerine değinilerek bu bağlamda Ortadoğu siyasetine etkileri açıklanmaya çalışılmıştır. Ortadoğu'da meydana gelen olayların sadece bölgedeki dinamiklerden kaynaklanmadığı, geçmişten günümüze Filistin başta olmak üzere bu coğrafyada meydana gelen hadiselerin Batı'nın yürütmüş olduğu siyasetin bir sonucu olarak okunabileceğine dikkat çekilmiştir. Filistin meselesinin çözümünde, bir taraftan Filistin'in kendi iç bütünlüğünü oluşturması, diğer taraftan ise devlet statüsünün onaylanması ve uluslararası kabul görmesinin önemine işaret edilerek devletlerarası hukuk boyutuyla sorunun çözümünün uluslararası niteliği vurgulanmıştır. Ayrıca 7 Ekim 2023 sonrası gelişmeler bağlamında, yıllardır etrafı kuşatılarak açık hava hapisanesine dönüştürülen Gazze'de uygulanan şiddet ve savaş politikasına karşı, uluslararası hukukun söz konusu İsrail olduğu için işletil(e)memesi, böylece bölgenin büyük bir çatışma ortamına sürüklenmesinin doğuracağı sonuçlar ele alınmıştır. Dolayısıyla geniş bir literatür taramasının yanında, çalışmanın başlamasından tamamlandığı sürece kadar devam eden İsrail katliamlarının Filistin, bölge ve dünya toplumları ile uluslararası siyasete etkileri güncel veriler ışığında takip edilmiştir. Bu nedenle çalışmada alana dair kaynakların yanı sıra güncel kaynaklardan ve araştırmalardan da yararlanılmıştır.

Yirminci Yüzyılda Uluslararası Siyaset

Uluslararası siyaset açısından bazı tarihi gelişmelerin hem devletler hukuku bakımından hem de diplomasiye etkileri yönüyle dönüm noktası olduğu kabul edilmektedir. Bu kapsamda Vestphalia (1648) ve Viyana (1815) Anlaşmaları ile Milletler Cemiyeti (1920) ve Birleşmiş Milletlerin (1945) kurulması son derece önemlidir. Vestphalia ile modern ulus-devlete giden yolun açıldığı, Viyana ile eşit egemen devlet anlayışının tahkim edildiği belirtilmektedir.

Aynı şekilde Birinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan Milletler Cemiyeti, Kantçı idealizmin bir yansıması olarak görülmüşse de yeni bir savaşın ufukta görülmesiyle uluslararası siyasette barış ve güvenliğin sağlanmasının çok da kolay olmayacağı anlaşılmıştır. Bu kapsamda 1945 yılında kurulan Birleşmiş Milletler Örgütü ile daha önce yaşanan Milletler Cemiyeti tecrübesinin olumsuz yanlarını da göz önünde bulundurarak uluslararası ilişkilerin adalet temelinde yürütülmesinin yolları aranmıştır. Ancak ABD, Rusya, İngiltere, Fransa ve Çin'den oluşan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) beş daimi temsilcisi devletin, diğer üyelere³ üstünlüğü (veto yetkisi) bu duruma gölge düşürmektedir.

Öte yandan uluslararası siyasetin, devletler açısından siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel v.d. yönleriyle bir mücadele alanı olduğu kabul edilebilir. Devletlerin birbirleriyle ilişkilerinde belirleyici bir hukukun olmaması *anarşi* durumu olarak tanımlanmaktadır⁴. Başka bir ifade ile devletlerarası ilişkilerde üst bir anayasa veya kanunların olmaması uluslararası siyasetin karmaşık durumunu ortaya koymaktadır. Böylece ülkelerin birbirleriyle ilişkilerini, ikili veya çok taraflı anlaşmalar, sözleşmeler, diplomatik teamüller veya uluslararası doktrinler çerçevesinde yürütmeleri söz konusu olmaktadır.

Uluslararası siyasette uygulanan kuralların, yapılan sözleşmeler veya anlaşmalara göre değişim gösterdiği göz önünde bulundurulduğunda, anlaşmanın tarafları önem kazanmaktadır. Hem I. ve II. dünya savaşları sonrasında yapılan anlaşmalarda hem de Birleşmiş Milletler (BM) gibi organların ortaya çıkmasında ve işleyişinde görüldüğü üzere, uluslararası sistemin döngüsünde bazı (genellikle güçlü veya galip) ülkeler daha etkin ve avantajlı pozisyonlarını kaybetmemek adına uluslararası sistemi kendi istedikleri şekilde kurgulamışlardır. Bu durumun küreselleşme döneminde de değişmediği, BM'nin yanı sıra Uluslar arası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) gibi örgütlerle birlikte çok uluslu şirketlerin dünya siyasetinde daha etkin olduğu söylenebilir. Küreselleşme üzerine yapılan tartışmalar bir tarafa, uluslararası politikada giderek etkin olan bu aktörlere ilaveten bölgesel ittifakların ulus-devletleri önemli ölçüde sınırladığı, dolayısıyla insan hakları ve demokrasi olgularının önem kazandığı belirtilse de, yaşanan gelişmeler güce dayalı realist anlayışın hâkimiyetini açıkça ortaya koymaktadır. Yeni dönemde ABD ile birlikte küresel güce dönüşen diğer ülkeler (Çin, Rusya, İngiltere, Fransa, Hindistan, v.d.) dünyanın neredeyse tüm bölgelerinde sadece kendi çıkarları

3 Günümüzde BM'ye toplamda 193 ülkenin üyeliği bulunmaktadır. Bkz.: <https://www.un.org/en/about-us>, Erişim Tarihi: 07.10.2024.

4 Keyman, F. https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/anarsi_uluslarsasi_iliskiler, Erişim Tarihi: 15.10.2024.

doğrultusunda politikalar üretmektedirler. Kuşkusuz bu çıkar eksenli politikalarından Ortadoğu bölgesi de payına düşeni fazlasıyla almaktadır!

Uluslararası Siyasette Ortadoğu'nun Önemi ve Filistin

Ortadoğu'nun hem tarih öncesi hem de tarihi dönemlerde (Ortaçağ ve Modern dönem) bir çekim merkezi olduğu dolayısıyla “medeniyetin beşiği” nitelemesine layık olduğu söylenebilir. Ortadoğu'nun bu durumu farklı alanlara ait yazında ayrıntılı olarak yer almaktadır. Bu nedenle çalışmamızın bu bölümünün, Ortadoğu'nun modern dönemde giderek artan önemi ve siyasi tarihi üzerine yoğunlaştığını belirtmek faydalı olacaktır.

“Ortadoğu” tabirinin 1902 yılında, deniz tarihçisi Alfred Thayer Mahan tarafından Arabistan ve Hindistan arasındaki bölgeyi tanımlamak için türetildiğini belirten Lewis (2023: 13), Ortadoğu coğrafyasının hem adlandırılmasında hem de bugünkü hale gelmesinde Batı'nın etkisini şu şekilde açıklamaktadır:

“Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmasında, Arap eyaletleri İngiliz ve Fransız imparatorlukları arasında bölüştürüldü. Görünüşte, bu ülkeleri zorunlu manda ülkelerin rehberliğinde bağımsızlığa hazırlamak için tasarlanmış bir sistemdi. Bereketli Hilal'in doğu kolu olan Osmanlı vilayetleri; Musul, Bağdat ve Basra'dan bir krallık oluşturdular ve ona Irak adını verdiler. Irak, ülkenin orta ve güneyi için kullanılan Orta Çağ'dan kalma bir terimdi. Buranın, İran ile olan doğu sınırı, savaşın başlamasından kısa bir süre önce Türkler ve İranlılar tarafından kabul edilen Osmanlı İmparatorluğu'nun eski doğu sınırı ile çakışıyordu. Diğer sınırlar ise İngilizler tarafından –tabii sadece lüzum görülürse- müzakere edildi ve belirlendi. Bereketli Hilal'in batı kolu iki manda ülke arasında pay edildi; biri kuzeyde Suriye olarak adlandırıldı ve Fransa'ya tahsis edildi, diğeri ise güneyde Filistin olarak adlandırıldı ve İngiltere'ye tahsis edildi. Her iki isim de, klasik Batı gelenegine ait Greko-Romen isimlerdi. Yeni idareciler bu isimleri, yaygın kullanılan Avrupa'dan, kullanımda olmayan Ortadoğu'ya getirdi” (Lewis, 2023: 172-173).⁵

Herhangi bir ülke için öncelikle bulunduğu coğrafi ve jeostratejik konuma ilaveten sınır komşuları ile ilişkileri, o ülkenin uluslararası siyasetteki

5 Burada kısaca Filistin adı için de bir açıklama yapılabilir. Ortaylı (2024: 300-301) tarafından aktarıldığına göre; Miladın 8 bin yıl öncesinden beri yerleşim yeri olduğu düşünülen bölgede Filistin ismi, Memlükler ve Osmanlı İmparatorluğu döneminde kullanılmamıştır. Bu dönemde genellikle Bilad-ı Şam olarak bilinen bölge, Avrupa tabiriyle Great Syria olarak adlandırılmıştır. Dolayısıyla Filistin adı Osmanlı sonrası Britanya tarafından verilmiştir. Bununla birlikte Ortaylı, Filistin isminin tarihi bir isim olarak Filistenler diye bir kavimden geldiğini belirterek Filistenlerin ise büyük ölçüde batıdan göç eden deniz kavimlerinden biri olan Palasiler olduğunu ifade etmektedir.

durumunu açıklamaya yetebilir. Ancak bu durum Ortadoğu'da yer alan ülkeler açısından yeterli görülmeyecektir. Dünyanın belirli bazı (Balkanlar, Orta Asya, Kafkasya, Doğu Avrupa gibi) bölgelerinde, devletlerarası çekişmelerin sürekliliği ve küresel güçlerin hegemonik faaliyetleri, o bölgede bulunan ülkeler için sürekli bir istikrarsızlık haline dönüşmektedir. Ortadoğu'nun da özellikle son bir asırdır belirtilen nedenlerden ötürü sürekli bir kaos, kargaşa, şiddet ve savaş sarmalına maruz kaldığı görülmektedir. Ortadoğu'daki bu karışıklığın sürekli olduğu belirtirse de, özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü sonrasında, bölge için mevcut sıkıntıların katlanarak arttığı gözlenmiştir. On dokuzuncu yüzyılın sonlarından itibaren Batılı ülkeler, sadece Osmanlı İmparatorluğu'nu çöktüğe sürüklemekle kalmamış, bu gün bile devam eden sorunların temelini atmışlardır. Bu sorunlardan biri ve belki de en önemlisi Filistin meselesidir.

Filistin meselesi ise aslında İngiliz politikaları ile Siyonist politikaların kombinasyonunun, her iki tarafın da çıkarına hizmet ettiği, bölgede bir Yahudi/Siyonist devleti kurma düşüncesinin İngilizler tarafından desteklenerek 1917 yılında Britanya Hükümeti aracılığı ve Balfour Deklarasyonu ile duyurulduğu (Hollstein, 1975: 119; Schneer: 211: 319), dolayısıyla o tarihten bu yana Batılı ülkelerin Filistinliler aleyhine savunduğu bir planın işlemeden başka bir şey değildir.

Ortadoğu'nun uluslararası siyasette yeri ve önemi için öne sürülen belli başlı nedenler şu şekilde sıralanabilir: Öncelikle yukarıda da belirtildiği üzere en eski medeniyetlere (Sümer, Mısır, Babil, Elam, Akad v.s.) ev sahipliği yapması ve geçmişten beri bir çekim merkezi olması Ortadoğu'yu tarihin her döneminde önemli kılmıştır. İkinci olarak özellikle semavi dinlerin (Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslamiyet) ortaya çıktığı bölge, bu dinlerin kutsal saydığı mekânlara sahiptir. Bu mekânlar içinde Kudüs ve çevresinin her üç semavi dine inananlar tarafından kutsiyeti kabul edilmektedir.

Ortadoğu'yu önemli kılan bir diğer neden ise bölgenin sahip olduğu enerji kaynakları ve coğrafi konumu dolayısıyla doğudan batıya doğru geçiş güzergâhında yer almasıdır. Ortadoğu'da Batı medeniyeti adına on dokuzuncu yüzyılda İngiltere ve Fransa öncülüğünde başlayan işgal/sömürgecilik, İkinci Dünya Savaşı sonunda ABD'nin de emperyal bir güç olarak bölgede kendini göstermesi ile yeni bir boyuta taşınmıştır. Dolayısıyla yirminci yüzyılda Ortadoğu'nun, başta ABD, İngiltere ve Fransa olmak üzere Batılı ülkelerin emperyalist çıkarları doğrultusunda şekillendiği söylenebilir. Bu bakımdan Ortadoğu'da meydana gelen olayların ve yaşanan gelişmelerin tamamında küresel enerji kaynaklarına dönük hamlelerine dikkat çekilmektedir.

Öte yandan on dokuzuncu yüzyılın kendine has özelliği olarak, bu dönemde yaşanan olayların ve ön plana çık(arıl)an meselelerin genellikle Ortadoğu'yu yakından ilgilendirmesi dikkat çekici olmuştur. Bu meselelerden birisi ve belki de en önemlisi olarak kabul edilen son yüzyılda dünya gündemine sokulan Yahudi Meselesi'dir. Yahudi Meselesi, hem uluslararası sistemi derinden etkilemesi bakımından hem de Ortadoğu'ya taşınan ve aslında Batı için hiçte yeni olmayan yönüyle bilinmektedir. Gencer (2023) tarafından şu şekilde aktarılmaktadır:

“Avrupa'nın ve dünyanın “en uzun asrını” oluşturan XIX. asır, Holly Case'in (2018) kitabının gösterdiği gibi “Meseleler Çağı” idi: “Yahudi Meselesi, Alman Meselesi, Şark Meselesi (Türk Meselesi), Rus Meselesi...” XIX. asrın Avrupa'nın ve dünyanın “en uzun asrı” olmasının sebebi, bir taraftan sanayi kapitalizmine dayalı modernleşme süreciyle birlikte meşrûiyet krizinin de zirveye çıkması, diğer taraftan asırların biriktirdiği bu meselelerin birbirine bağlı olarak acilen çözülmesi zaruretiydi.

Bunlardan Yahudi Meselesi, aslında Batı medeniyeti için, hem Yahudilik-Hristiyanlık, hem kapitalizm-siyonizm münasebeti açısından “meselelerin anası” idi. Diğer bir tabirle Yahudi Meselesi, modernliğin buzdağının ucudur...”

Rose (2004: 43-44) ise, yaygın Siyonist tarih görüşünün odağında, M.S. 70 yılında başlayan ve baskı altında Ortadoğu'nun çok ötesine, Asya'ya, Avrupa'ya ve Amerika'ya yayılan Yahudi topluluğun on sekiz yüzyıldır çektiği acıların Filistin'deki tarihi eve dönmeleri halinde son bulacağı düşüncesinin olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte Rose, bazı Yahudi tarihçilerin (Baron, Kahan gibi) dikkat çektiği hususu da vurgulamaktadır. Buna göre, Yahudi toplumlarının, Filistin topraklarını yurt olarak kabul etmesinin ve buraya göç et(tiril)melerinin temelinde yatan sebeplerin bilinenden daha karmaşık olduğu, dolayısıyla dini argümanlara ilaveten, bu toplumun farklı coğrafi bölgelerde uzun süre yaşamanın getirdiği tecrübeyle birlikte, ticari faaliyetlerin önemli etkisinin olduğu söylenebilir. On yedinci yüzyıldan itibaren Batı Avrupa'da gelişen ulus-devletler kendi pazarlarını oluştururken, aynı dönemde yeniden anti-semitizmin zirve yapması tesadüf değildir. Bu nedenle Yahudi topluluğu özellikle ticari faaliyetlerine devam edebilmek için Doğu Avrupa'ya, Polonya ve Litvanya'ya doğru göç et(tiril)miştir (2004: 44-47). Ancak bu göçler, Yahudi toplumu için uzun sürecek bir rahatlamanın değil yeni göçlerin başlangıcı olmuştur.

Attias ve Benbessa'ya göre özellikle 1830 ile 1880 arası Avrupa'da milliyetçilik akımlarını uyanışı, dindarlar tarafından Yahudilerin Filistin'e dönmesinin ivediliğini öne sürmelerine neden olmuştur (2002: 299-300). Bir taraftan kurulması düşünülen Siyonist devlete hazırlık çalışmalarının

hızlandırılması, diğer taraftan Doğu Avrupa'da ve Rusya' da oluşturulan antisemitik anlayışın yaygınlaş(tırıl)ması, 1880'lerden itibaren Filistin topraklarına göçlerin yoğunlaşmasına yol açmıştır. Schneer (2011: 33), orijinal adıyla *Balfour Declaration, The Origins Of The Arab-Israeli Conflict (Balfour Deklerasyonu, Arap-İsrail Çatışmasının Kökenleri)* adlı çalışmasında konuyla ilgili olarak şunları kaydetmiştir:

“Yahudiler buraya, ülkelerindeki yaşam koşullarına dayanamadıkları için gelirler. On dokuzuncu yüzyıl sonunda Avrupa ve Rusya antisemitizmi giderek yaygınlaşır. Bu akım Batı Avrupa’da genellikle ölçülü, hatta nazik görünse de, Fransa’da Yahudi Yüzbaşı Alfred Dreyfus’ün sahte kanıtlara dayanılarak çok ağır bir cezaya çarptırılması ve ülkenin yarısının hükümü desteklerken gösterdiği coşku, Viyana’da antisemitist siyasal partilerin seçim zaferiyle birleşince, Batı ve Orta Avrupa’da yaşayan birçok Yahudi gerçek asimilasyonun asla gerçekleşmeyeceğine inanır. Yine de, Filistin’e göç edenler bu Yahudiler değildir. Doğu Avrupa antisemitizmi güçlü, çoğu zaman tehlikelidir. Yahudi karşıtı ayırıcı yasalar günlük hayatı işkenceye çevirir; şiddetli pogromlar hayatlarını tehlikeye atar; hatta sona erdirir. Batı Avrupa ve Yenedünya’nın çağrısıyla Avrupa’dan ve Rusya’dan sayısız Yahudi İngiltere’ye, Fransa’ya, Birleşik Devletler’e ve Kanada’ya göçer. Oysa Eski Ahit Tann’ın onlara Filistin’i vaat ettiğini belirtmektedir. 1914 öncesinde yer alan yarım yüzyıl boyunca, şiddetten en fazla etkilenen, dini ve kültürel kimliğin temel olduğuna inanan Yahudiler gözlerini giderek bu yöne çevirmeye başlar.”

Çalışmasında Yahudilerin Filistin bölgesine göçlerinin sebeplerini ve tarihi kronolojisini ayrıntılı olarak ele alan Besalel, göçlerin başladığı on dokuzuncu yüz yılın ikinci yarısına kadar bölgede çok az sayıda Yahudi dinine mensup insanların yaşadığını, bu tarihten sonra yani göçlerle birlikte bu sayının arttığını belirtmiştir. Diğer araştırmacılar gibi Besalel de, 1880'lerden itibaren Yahudi toplumunun Filistin topraklarına yönelik giderek artan göçünde, özellikle Birinci Dünya Savaşı sonrasında yoğunluk yaşandığını vurgulamaktadır. Rusya ve Polonya başta olmak üzere farklı ülkelerden Filistin’e yapılan göçlerde, Avrupa’daki hem kaos ortamının hem de antisemitik anlayışın önemli etken olduğunu belirten Besalel, bu dönemdeki göçlerin (özellikle ikinci ve üçüncü Aliya⁶) kitlesel olduğunu ifade etmiştir (2000: 92-96).

Karaman (2009: 330) da, İkinci Dünya Savaşı’na kadar Filistin topraklarına Rusya, Romanya, Galiçya ve Polonya başta olmak üzere Avrupa ülkelerinden göç eden Yahudi sayısının dört yüz binden fazla olduğunu belirtmiştir. Bu

6 “Yahudi Göçü” anlamında kullanılır (Attias ve Benbessa, 2002; 265).

durum hem meselenin uluslararası yönünü hem de Batı tarafından Yahudi toplumu için neden Filistin topraklarının uygun görüldüğü veya var olan siyonist tezlerine neden destek verildiğinin ipuçlarını da barındırmaktadır. Bu konuda İskit tarafından, özellikle Birinci Dünya Savaşı sonrasında yapılan Paris Barış Konferansları'nda, bölgede bir Yahudi devlet kurulmasının mümkün olmasına rağmen, Wilson ilkeleri gereği nüfus sorununun ortaya çıktığı bu nedenle İngiliz mandasının uygun görüldüğü belirtilmiştir. Bunun temel sebebinin ise bölgedeki Yahudi nüfusunun bir devlet kurmak için son derece yetersiz olması gösterilmiş ve bu sorunu aşmak üzere göçlerin teşvik edildiği dolayısıyla yeterli düzeye ulaşması için 1948'e kadar beklendiği kaydedilmiştir (Akt. Kurt, 2021: 203).

Öke ise, *Siyonizm & Filistin Sorunu* adlı eserinin sonuç bölümünde, İngiltere'nin yürütmüş olduğu politikaların hem o (iki dünya savaşı arası) dönemdeki hem de adeta günümüze kadar yansıyan sonuçlarını şu şekilde ifade etmiştir:

“...Bu arada Hıristiyan âleminin sosyo-ekonomik ve manevi dengesizliklerinden kaynaklanan antisemitizm Orta Avrupa'da yeniden hortlamış, eskisine kıyasla daha korkunç boyutlara ulaşmaya başlamıştır. Batı, aynen Osmanlı döneminde olduğu gibi, Yahudi Sorunu'nun Musevileri kendi ülkesinden tard ve sorunu Müslüman dünyasına ihraç etmekle çözümleneceğine inanmıştır. Almanya'da Nazizim'in iş başına gelmesi, ve Yahudilere baskı rejimi uygulamaya kalkışmasıyla, bu ülkelerde yaşayan Museviler sığınacak yerler aramak zorunluluğuna düşmüşlerdir. Fransa ve Amerika birleşik Devletleri gibi ülkeler Musevilere kapılarını kapatmış, ancak çok kısıtlı giriş hakkı tanımıştı. Böylece İkinci Dünya Savaşı başlamadan kaçmayı başaran 500 bin Musevi'nin üçte biri Filistin'e yerleştirilecektir. Filistin'e durmadan devam eden bu Musevi göçü ülkedeki nüfus kompozisyonunu değiştirmekte Siyonistlerin davasını güçlendirmektedir. Bu gelişmeler panik ortamında daha şiddetli bir hal alacak, 1936'da patlak veren Filistin İsyanı üç yıl içinde 3764 Arap, 2394 Musevi ve 610 İngiliz'in ölümüyle daha da turmanacaktır.” (Öke, 2021: 499-500)

Ayrıca, Gözen (2018: 447) tarafından da belirtildiği üzere; Ortadoğu'nun ve İslam ülkelerinin hala dünya sisteminin periferisinde yer aldığı, böylece iç ve dış kaynaklı gelişmelere açık olduğu, bu gelişmelerin ise dünya sistemindeki gelişmelerden bağımsız ele alınamayacağı kabul edilebilir. Gerçekten de Ortadoğu'nun hangi bölgesi olursa olsun, bir kıvılcım bile tüm bölgeyi etkilemekte gelişen hadiseler domino etkisiyle hızlıca yayılmaktadır. En son Arap Baharı olarak bilinen olaylar da bunun açık göstergesi olmuştur.

Filistin Meselesinin Uluslararası Siyasette Çözümü Mümkün mü?

Devletlerarasında ortaya çıkan ve adeta kronikleşmiş sorunların çözümü o sorunların ortaya çıkış nedenlerinde aranmaktadır. Filistin Meselesi, temelde Batılı ülkelerin emperyalist politikalarının bir sonucu olarak görülebilir. Bu ülkelerden Britanya'nın Sykes-Picot (1916) ile başlayan ve sonrasında Balfour Deklarasyonu (1917) ile bölgede kurulmasına öncülük ettiği Yahudi/Siyonist devleti fikrinin belirleyici olduğuna yukarıda da değinilmişti. Bu durum Britanya Savaş Kabinesi'nin verdiği yetki ile Dışişleri Bakanı'nın Lord Rothschild'e yazmış olduğu aşağıda yer alan cevabi mektupta çok açıkça görülebilir (Schneer, 2011: 356):

“Majestelerinin Hükümeti Yahudi halkı için Filistin’de ulusal bir vatan oluşturulmasını olumlu görmekte olup, bu amacın gerçekleşmesi için elindeki tüm imkânları kullanacaktır; ancak Filistin’de mevcut, Yahudi olmayan toplumların ya da herhangi bir başka ülkedeki Yahudilerin medeni ve dini haklarına halel getirebilecek hiçbir girişimde bulunulmayacağı açıkça anlaşılmalıdır”.

İngilizlerin dışında, Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıflamasıyla birlikte, Ortadoğu'da Batılı ülkelerin bölgeye müdahil olması sonucu ortaya çıkan ve özellikle 1948 yılında İsrail'in kurulmasıyla alevlenen Filistin-İsrail sorununun (Karaköse, 2018: 160) derinleşmesinde Birleşmiş Milletler (BM) de tıpkı kendinden önceki Cemiyet-i Akvam/Milletler Cemiyeti gibi önemli pay sahibi olmuştur. Holstein (1975: 120-122) tarafından da dikkat çekildiği üzere; Filistin üzerinde Büyük Britanya'ya manda verilmesi 25 Nisan 1920, Cemiyet-i Akvam'ın bunu onaylaması ise 22 Temmuz 1922'dir. Filistin halkının %91'inin Arap ve tüm Filistin topraklarının %97'sinin Araplara ait olduğu bu dönemde, Cemiyet-i Akvam ve dünyanın büyük devletlerinin onayladığı Filistin topraklarının İngiliz mandasına bırakıldığı metinde yer alan maddeler incelendiğinde bölgedeki durumun tam aksi şekilde resmedildiği görülmektedir. Örneğin azınlık olan Yahudi toplumunun tüm hakları belirtilerek garanti altına alınırken, metnin çoğu yerinde Arapların adından bile söz etmeye gerek duyulmamıştır. Bölgede Yahudi toplumunun, siyasi, sosyal ve ekonomik tüm haklarını elde edebilmesi için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması ve takibi konusunda Britanya hükümetine her türlü yetki verilirken, aynı koşulların Araplar ve diğer toplumlar için sağlanması gerektiğine değinilmemiştir. Kısaca Filistin topraklarının Yahudi/Siyonist yurdu olması için en uygun koşulların sağlanacağı garantisi verilmiş ve bu yönde politikalar uygulanmıştır. Ayrıca bu durumun aynı dönemde (1922) ABD Kongresi ve Senatosu tarafından da büyük bir istekle onaylandığı görülmektedir. Bu durum hem sorunun uluslararası düzeye taşınmasında hem de çözümden çok alınan kararlar ile

birlikte yeni sorunların ortaya çıkmasında gözlenmiştir. 1948'de İngiltere'nin bölgedeki manda yönetimini sonlandırarak sorunu uluslararası düzleme taşınması hem bölgedeki gerginlikleri artırmış hem de sorunun derinleşmesine yol açmıştır. Aslında İngiltere'nin manda yönetimini sonlandırması da çok anlamlı değildir. Çünkü yüz yıldan fazla bir süredir Fransa ile birlikte bölgeye yerleşmiş, bağımsızlıklarını kazansalar bile Ortadoğu ülkelerinin kendi kararlarını almalarında ve bağımsız politika yürütmelerinde en büyük engeli oluşturmuşlardır. Bölgedeki politikaların belirlenmesinde etkin güç olarak bu ikiliye daha sonra S.S.C.B./Rusya ve ABD'de katılacaktır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan Birleşmiş Milletler ile uluslararası barış ve güvenliğin korunmasından sorumlu organı olan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK)'nin, Filistin-İsrail sorununda üzerine düşeni tam olarak ve tarafsız bir şekilde yerine getirmediği düşünülmektedir. İngiltere ve ABD'nin, BMGK'da daimi temsilci olması ve İsrail yanlısı tutum almalarının, BM'nin bu konudaki işlevselliğini azalttığı şeklinde yorumlanmaktadır. Ayrıca Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde alınan kararlar, devletleri bağlayıcı nitelikte olduğundan bu kararlara uyulmaması yaptırımı gerekli kılmaktadır. Oysa BM'nin aldığı 60'tan fazla karara uymayan İsrail'in herhangi bir yaptırımla karşılaşmaması günümüzdeki sorunların en önemli sebebi olarak görülmektedir. Buradaki temel problemin BMGK'nın yapısı olduğu kabul edilebilir. BMGK'daki daimi üyelerin çoğunluğunu Batılı ülkelerin oluşturması hem Ortadoğu hem de Filistin ile ilgili kararlar üzerinde Batılı ülkelerin özellikle de ABD ve İngiltere'nin onayladığı politikaların uygulanmasını sağlamıştır. Her iki ülke politikalarında İsrail'in özel bir yeri olduğu tartışılmaz bir gerçektir.

Öte yandan Filistin meselesinde Ortadoğu'da en etkin küresel güç olarak bilinen ABD'nin tutumunun ayrıca sorgulanmaya açık olduğu söylenebilir. Zira küresel bir güç olarak ABD, bir taraftan barış görüşmelerinde öncü rol oynuyor gibi görünse de diğer taraftan aldığı tek taraflı kararlarla İsrail'in bölgedeki etkinliğini artırmaya çalışmış, Kudüs başta olmak üzere Filistin topraklarının gayri meşru bir şekilde yerleşimcilere açılmasına sessiz kalarak bir anlamda onay vermiştir. Örneğin D. Trump'ın ilk başkanlık döneminde alınan *"Kudüs'ün İsrail'in başkenti olarak kabul edilmesi ve Golan Tepeleri'nin ABD tarafından İsrail'in toprakları olarak görüleceği"* kararı⁷, hem o dönem için (zor da olsa) yürütülen barış görüşmelerini sekteye uğratmış hem de son yıllarda meydana gelen gerilim ve şiddetin tetikleyicisi olmuştur.

7 <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42258773>, Erişim Tarihi: 05.05.2024.

Bununla birlikte ABD'nin, ekonomik bakımdan da İsrail'in en büyük destekçisi olduğu veya başka bir anlatımla İsrail'in ABD'den aldığı ekonomik destekle bölgede önemli güce ulaştığı söylenebilir. Bu durum bazı araştırmalara ve akademik çalışmalara da konu olmuştur. Walt ve Mearsheimer (2014: 11-12), Ortadoğu'ya yönelik ABD dış politikasının belirlenmesinde kritik öneme sahip olduğunu belirttikleri İsrail lobisinin rolüne ilişkin *“İsrail Lobisi ve Amerikan Dış Politikası”* adlı çalışmalarında bu konuyu da ele almışlardır. Buna göre; ABD'nin İsrail'e sağladığı yardımlar, özellikle de 1973 Ekim Savaşı'ndan sonra yapılanlar, diğer tüm devletlere yapılan yardımları gölgede bırakmıştır. Çalışmada İsrail'in 1976'dan beri en fazla doğrudan ekonomik ve askeri yardım alan ülke olduğu, 2003 yılı dolar fiyatlarıyla bu rakamın 140 milyar doları aştığı belirtilerek, her yıl yaklaşık 3 milyar dolar doğrudan yardım ile bu oranın ABD dış yardım bütçesinin beşte birini oluşturduğuna dikkat çekilmiştir⁸. Dolayısıyla her bir İsrail vatandaşının yıllık 500 dolar değerinde ABD'den yardım aldığı, kişi başına düşen geliri yönüyle İsrail'in G. Kore veya İspanya'ya eşdeğer bir ülke olduğu göz önünde bulundurulduğunda ise bu cömertliğin çarpıcı nitelikte olduğu belirtilmiştir. Ayrıca İsrail tarafından alınan yardımların diğer ülkeler gibi ABD'de harcanması koşulunun olmadığı ve diğer ülkelerin 4 taksitte aldığı yardımların tek seferde alınabildiği dile getirilmiştir. Yine İsrail'in ABD tarafından diploması, istihbarat ve nükleer silahlar da dâhil olmak üzere birçok açıdan özel olarak desteklendiği, bu desteğin savaş ve barış dönemlerinde (Oslo v.b. antlaşmalarda) sürdürüldüğü vurgulanmaktadır. Walt ve Mearsheimer, ABD'nin İsrail'e sağladığı yardımın eşi benzeri olmadığını dile getirerek şu çarpıcı ifadeyi kullanmışlardır: *“Eğer İsrail hayati nitelikte bir stratejik değer olsaydı ya da istikrarlı ABD desteği için zorlayıcı bir ahlaki durum söz konusu olsaydı, ABD'nin bu sıradışı cömertliğini anlamak daha kolay olabilirdi, fakat hiçbir gerekçe ikna edici değildir.”*

Kısacası ABD'nin sınırsız desteğini alan İsrail'in, bölgede sebep olduğu şımarıklığın ötesinde hak ihlalleri ve şiddetin günümüze kadar artarak devam etmesi kaçınılmaz bir durum olarak görülmüştür. Yani sebep olduğu tüm sıkıntı, işgal, katliam, kargaşa ve kaosa rağmen ABD'nin desteğini sürdürmesi, İsrail ile ilgili konuların Kongre de dâhil olmak üzere ABD'de rahat bir şekilde tartışılmaması (Walt ve Mearsheimer, 2014: 75), sadece

8 Konuya ilişkin 5 Nisan 2024 tarihli Euronews haberi ise şu şekildedir: *“Merkezi New York'ta bulunan Dış İlişkiler Konseyi'ne (CRS) göre, 1948 yılında kuruluşundan bu yana ABD'nin İsrail'e yaptığı askeri ve ekonomik yardımın miktarı enflasyon oranı da hesaba katıldığında 300 milyar dolara ulaştı. CRS'e göre, ABD İsrail'e, 2021'de 3,8 milyar dolar, 2022'de 4,8 milyar dolar ve 2023 yılında ise 3,8 milyar dolar sadece askeri yardımda bulundu.”* <https://tr.euronews.com/2024/04/05/abd-nin-kurulusundan-bu-yana-israile-askeri-yardimi-300-milyar-dolara-ulasti>, Erişim Tarihi: 15.09.2024.

Filistin için değil aynı zamanda Ortadoğu'nun bugünü ve geleceği için en büyük tehlike olarak görülebilir. Ortadoğu ile ilgili önemli konulardan biri de gerek uluslararası toplantılarda, gerekse bölgedeki gelişmelerle bağlantılı olarak sürekli gündemde tutulan, *Filistin'in devlet olup olmadığı*dır. Bu konuda devlet olma vasıfları ile ilgili olarak öncelikle uluslararası hukukta geçerli olan ve devletler için de bağlayıcı niteliği olan Montevideo Sözleşmesi'ne atıf yapılmaktadır (Azarkan, 2016). Bu sözleşmede de belirtildiği üzere, devlet olmanın dört temel kıstasına değinilmiştir. Bunlar; kalıcı bir nüfus, belirli bir toprak parçası ve devleti yürütecek bir hükümete ilaveten diğer devletler ilişkilerin yürütülmesi kapasitesidir⁹. Mevcut haliyle Filistin'in devlet olma yolunda belirtilen koşulları taşıdığı görülmektedir. Bu koşullar içinde diğer devletlerle ilişki kurabilme kapasitesi/uluslararası tanınırlık boyutunun öne çıktığı ve hâlihazırda Filistin'in BM'ye üye 145 ülke tarafından tanındığı bilinmektedir. Ayrıca BM'de tam üye olmasa bile Genel Kurul'da temsil edildiği, alt kuruluşlarda yer aldığı, Roma Statüsü'ne taraf olduğu ve Uluslararası Ceza Mahkemesinin yargılama yetkisini tanıdığı görülmektedir. Böylece bir anlamda Filistin'in dış egemenliğinin de sağlandığı söylenebilir.

En son Genel Kurul'un Filistin'in tam üyeliğine dönük büyük bir çoğunlukla aldığı karara¹⁰ rağmen ABD'nin vetosuyla BMGK'nın olumsuz tutumu, devletler hukuku bakımından da son derece yersiz, adaletsiz ve yanlı olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir. Aslında aynı durum 2011 yılında da yaşanmış ve Filistin'in BM'ye tam üyeliği yine ABD'nin vetosuyla reddedilmişti. Bu durum BM'nin yapısının, devletlerarası adil hukukun ve toplumlar arasında barışın sağlanamaması yönüyle sorgulanmasına da yol açmıştır.

Kudüs'ün Uluslararası Statüsü

“Kim cennetin köşelerinden bir köşeye bakmak isterse, Beytülmakdis'e baksın.”

“Kudüs bir düş- bir dil.

Tarih'in, öncesiyle ve sonrasıyla içinde kaynaştığı bir dil.

İnsanla gerçeklik, son ile sonsuz kaynaşıyor.

Toprak ve sudur o- dilediğin gibi yoğur.”¹¹

9 Bkz.: <https://www.ilsa.org/Jessup/Jessup15/Montevideo%20Convention.pdf>, Erişim Tarihi: 31.03.2024.

10 Bkz.: https://www.mfa.gov.tr/no_-80_-filistin-konulu-bm-genel-kurul-karari-hk.tr.mfa, Erişim Tarihi: 26.10.2024.

11 Adonis (2012), Kudüs Konçertosu'ndan.

Yeryüzünde bulunan kimi mekânlar, başkaca bir kanıtla gerek duymaksızın sadece tarihe şahitliği bakımından bile önemli bir merkez olmayı hak ederler. Kudüs böyle bir mekân olmanın yanı sıra tarihi, siyasi, dini ve sosyo-kültürel açıdan toplumların çekim merkezi olmuştur. Bununla birlikte Kudüs'ün İbrahimi-tevhidi dinlere ev sahipliği yapmış olması diğer özelliklerine kıyasla dini kimliğinin ön plana çıkmasını sağlamıştır. Bunun temel nedenlerinden biri de, içinde barındırdığı ve neredeyse kendisiyle özdeşleşen kutsal mabet yani Mescid-i Aksa'dır. Dolayısıyla Kudüs, sadece Filistin ve Ortadoğu'nun değil kendine özgü varlığıyla insanlığın, erdemin ve barışın sembolü olarak görülebilir. Efrat (2006: 124), Kudüs'ün Hıristiyanlar, Müslümanlar ve Yahudiler için taşıdığı kutsal bağlar, fiziksel görünümü ve nüfusu bakımından dünyada büyük ilgi uyandırdığının altını çizmiştir.

Filistin ile ilgili konuların odağında yer alan Kudüs, taşıdığı anlam itibariyle her üç semavi din tarafından son derece önemli bir merkez olarak görülmüştür. Burada ayrıntılı olarak Müslümanlık, Hıristiyanlık ve Yahudilik açısından Kudüs'ün ve çevresinin durumu ele alınmayacaktır. Ancak meselenin Müslümanlar açısından önemi, dolayısıyla belirtilen mekânların sadece bir ulusa (Araplar veya Filistinliler) mal edilemeyeceği, Kudüs ve Mescid-i Aksa'nın aslında tüm İslam âlemini ilgilendiren boyutunun olduğunu, ulus-devletleşme sürecinde de bu durumun değişmediğini vurgulamak yeterli olacaktır. Karadavi (2023: 14-16) tarafından da vurgulandığı üzere; İslam'a göre Kudüs, içerisinde kutsal mekanları barındıran üç şehirden biridir¹². Karadavi, Müslümanların ilk kiblesi olarak kabul edilen Kudüs'ün ve Mescid-i Aksa'nın, Kur'an'da muhtelif ayetlerde (17/1; 5/21 v.d.) zikredilen peygamberlik ve bereket yurdu olduğunu vurgulamaktadır. Böylece Kudüs başta olmak üzere Filistin topraklarının, aslında sadece Filistinlileri değil aynı zamanda tüm Müslümanları ilgilendiren yönüne değinilmektedir. Tarihi açıdan bakıldığında ise uzun süre (M.S. 638 yılından - 88 yıllık Haçlı dönemi hariç- 1917'ye kadar) Müslümanların hâkimiyetinde bulunması bu anlayışı pekiştirmektedir. He ne kadar 1917'den itibaren önce İngilizlerin manda yönetimiyle sonrasında ise İsrail tarafından işgal edilse de aşağıda da açıklanacağı üzere Kudüs'ün İslami kimliği sadece Müslümanlar değil aslında uluslararası toplum tarafından da teyit edilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında kabul edilen ve günümüzde de geçerliliğini sürdüren uluslararası hukuka göre bir ülkenin kendine ait olmayan toprakları askeri güç kullanmak suretiyle ele geçirmesi, topraklarını genişletmesi ve o topraklar üzerinde hâkimiyet kurması yasaklanmıştır. Ancak İsrail

12 Diğer ikisi ise Mekke'de bulunan Mescid-i Haram ve Medine'de bulunan Mescid-i Nebvi'dir (Karadavi, 2023: 14)

kuruluş sürecinde olduğu gibi sonraki dönemde de gerek Kudüs gerekse diğer Filistin toprakları üzerinde kurmuş olduğu hegemonya/de facto uygulama ile işgalini devam ettirmiştir. Kudüs'ün statüsü ile ilgili olarak Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 1967 Savaşı sonrasında almış olduğu 242 sayılı kararın önemi, birçok kesim tarafından sıkça vurgulanmıştır. Bu karar açıkça Kudüs'ün uluslararası statüsünü belirtmekte, buna ilaveten İsrail'in işgal ettiği topraklardan çıkmasını içermekteydi. İsrail'in bu kararı tanımayarak Kudüs'ün tamamını işgal etmesine karşın, BMGK tarafından 1980 yılında alınan 476 ve 478 sayılı kararlar ile bu işgalin hükümsüzlüğünü ve sona erdirilmesi gerektiği belirtilmiştir (Öztürk, 2023: 4). İsrail başlangıçta yani 1948-49 yılındaki savaşlar sırasında Ürdün'ün Doğu Kudüs'ü elinde tutmasına karşılık Batı Kudüs'ü ele geçirdiğini belirtse de bu durumun ortadan kalkması ile de değişen bir şey olmamıştır. Ayrıca İsrail'i tanıyan ülkelerin bile Kudüs'ün işgal durumunu kabul etmedikleri, bu kapsamda İsrail'in başkenti olarak hala Tel-Aviv'i gördükleri ve büyükelçiliklerini de burada tutmaları (Aral, 2023:7), Kudüs'ün statüsüne dair önemli bir nokta olarak kaydedilmiştir.

Kudüs'ü Müslümanlar tarafından önemli kılan asıl unsurun içinde bulunan Mescid-i Aksa olduğu yukarıda açıklanmıştı. 1948 yılında da İsrail'in eline geçmeyen Mescid-i Aksa bir süreliğine tahribattan uzak kalmıştır. Ancak 1967 Savaşı'ndan itibaren, İsrail'in Doğu Kudüs'ü de işgal etmek suretiyle elinde tuttuğu mescidin çevresi, Yahudileştirme politikalarının bir yansıması olarak zorla boşaltılmıştır. Boşaltılan yerlere Yahudi okulları, enstitüler, araştırma merkezleri veya otel gibi genel kullanıma açık mekânlar yapılmıştır. Tüm bunlar yine İsrail'in çıkarmış olduğu Kutsal Yerlerin Korunması Kanunu (1967) ve Ceza Yasası (1977) hiçe sayılarak yapılmıştır. Ayrıca 1969 yılında Siyonist grup tarafından desteklenen bir Yahudi tarafından yakma girişimi sonucu önemli oranda tahrip edilen Mescid-i Aksa sonraki yıllarda da sıkça fiziki saldırılara maruz kalmıştır. Çoğu zaman uluslararası toplantılarda da dile getirildiği üzere; İsrail'in, Süleyman Mabedi'ni ortaya çıkarmak bahanesi ile Müslümanlarca kutsal sayılan bu mekânı, gerek duvarlarını yıkmak yoluyla gerekse alttan tüneller kazarak tahrip etmekten vazgeçmemiştir. Ayrıca sık sık Yahudi fanatikleri ile Siyonist gruplar ve bazen de bunlara polis, hükümet yetkilileri/politikacıların eşlik etmesiyle kutsal mekânlara yapılan baskınlar¹³ İslam dünyasının tepkilerini çekmiştir. Sonuçta dört bir yandan

13 Bkz.: <https://www.trthaber.com/haber/gundem/israil-guclerinin-mescid-i-aksa-baskinina-tepki-yagdi-758488.html>; https://www.mfa.gov.tr/no_-176_-mescid-i-aksa-ya-duzenlenen-baskinlar-hk.tr.mfa.; <https://tr.euronews.com/2018/07/09/israilli-vekillerden-mescid-i-aksa-ya-baskin-iddiasi-15.10.2023>.

çevrelenen Mescid-Aksa üzerinde yürütülen politikalarla, Müslümanların uzaklaştırılması ve bölgenin tamamen Yahudileştirilmesinin hedeflendiği belirtilmektedir (Dağ, 2003: 59-60).

BM'nin gerek Güvenlik Konseyi gerekse Genel Kurul aracılığıyla almış olduğu kararların göz ardı edilmesi ve bu konuda İsrail'e yaptırım ya da ambargo uygulanmaması İsrail'i sadece cesaretlendirmiştir. Yine Kudüs ile ilgili son yıllarda ABD'nin almış olduğu kararlar (*Kudüs'ün İsrail'in ebedi Başkenti olarak görülmesi ve ABD büyükelçiliğinin Kudüs'e taşınması*) ise sorunun çözümünü zorlaştırmış ve zaten bu yönde istediği olan İsrail için önemli bir destek olmuştur.

Filistin Meselesinin Çözümünde Uluslararası Ceza Mahkemesi/ Uluslararası Adalet Divanı'nın Rolü

Yukarıda da belirtildiği üzere bir ülkenin kendisine ait olmayan toprakları işgali durumunda BM ve Uluslararası Adalet Divanı aracılığıyla sorunun çözümü beklenmektedir ki bu durum belirtilen kurumların misyonuna uygun düşmektedir. Ancak İsrail'in işgal politikaları konusunda ya gerekli kararlar alınamadığı ya da alınan kararlar ciddi yaptırımlarla desteklenmediği için bu güne kadar sonuç çıkmamıştır.

Örneğin, Uluslararası Adalet Divanı, Batı Şeria ile ilgili almış olduğu kararda, İsrail'in 2002 yılında yapımına başladığı duvara ilişkin yanlış politikaları ve fiili işgal durumunu açıkça ortaya koymuştur. Divan tarafından, İsrail'in yürütmüş olduğu yanlış politikaların sona erdirilmesi, duvar inşası bahanesiyle işgal edilen toprakların iadesi ve gasp edilen taşınmazlar ile yıkımlar nedeniyle Filistinlilere tazminat ödenmesi hükme bağlanmıştır. Ayrıca Divan, sadece Kudüs'te değil, işgal ettiği tüm Filistin topraklarında İsrail'in Cenevre Sözleşmesi (1949) hükümlerini ihlal ettiğini belirtmiştir (Aral, 2023: 11-12). Fakat İsrail bu kararlara uymayı reddetmiştir. Oysa hem Ürdün hem de İsrail 1967 yılındaki Altı Gün Savaşları öncesinde belirtilen sözleşmeye taraf olduklarını beyan etmişlerdir. İsrail'in bu tutumu kendisini uluslararası hukukun üstünde gördüğü ve Batı'dan almış olduğu destekten ötürü kendisini "dokunulmaz" gördüğü şeklinde de okunabilir.

Filistin topraklarının işgali ile birlikte başlayan ve en son 7 Ekim 2023 tarihinden sonra Gazze'de devam eden insan hakları ihlalleri ve Batılı ülkeler gözetiminde İsrail'in yapmış olduğu soykırımı varan katliamlar, uluslararası toplantılarda, akademik çalışmalarda, görsel ve yazılı medyada yer almıştır. Aynı zamanda bu ihlallerin cezalandırılması için Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uluslararası Adalet Divanı göreve davet edilmiştir. Bazı ülkeler İsrail'in, açıkça koruyuculuğunu yapan ABD'ye rağmen belirtilen mahkemeye

başvuru yaparak savaş/insanlık suçu işleyenlerin cezalandırılmasını talep etmiştir. Bu talepler doğrultusunda uluslararası insancıl hukuka dayanan antlaşmalar, sözleşmeler (1949 Cenevre Sözleşmeleri) ve diğer protokoller dayanak olarak gösterilmiştir.

Uluslararası antlaşmaların dikkat çektiği husus, savaşlarda bile sivil halk, hasta ve yaralılar, savaş esirleri v.b. özel olarak korunmasıdır¹⁴. Sözleşmeler gereği herhangi bir savaş ve saldırı durumunda işgalci devletlerin, sivil halkın gözetilmesini, bunlara dönük bireysel veya toplu saldırıların önlenmesini, güvenliklerinin sağlanmasını ve yaşadıkları bölgeden güvensiz ve zorla tahliye edilmelerini önlemekle yükümlü olduklarını belirtmektedir. Dolayısıyla İsrail'in hak ihlallerine karşı Uluslararası Adalet Divanı'nın devreye girmesini isteyen tarafların bu yolla Filistin halkının yaşadıkları sıkıntıları giderme ve bundan sonrası için İsrail'i caydırıcı kararlar alma niyetinde oldukları söylenebilir. Ancak hem mahkemenin ABD ve diğer Batılı ülkelerin etkisiyle beklenen kararları almakta çekimser davranması hem de üçüncü ülkelerin yeterince ısrarcı olmamaları bugüne kadar istenen sonucun çıkmamasına neden olmuştur.

Öte yandan 7 Ekim 2023 sonrasında İsrail'in sivil halka dönük yaptığı hak ihlalleri (yerleşim yerlerinin toplu bombardımanı, zorla göç ettirme, toplu mezarlar , hastane, okul, cami ve kiliselerin bombalanması.....v.s.) neticesinde hayatını kaybeden kadın ve çocukların sayısının (enkaz altında kalan veya kaybolan on binlerce kişinin dışında) elli bine yaklaşması uluslararası birçok toplantıda, BM Genel Kurulu ve BMGK'da gündeme gelmiştir. Ancak dünyada İsrail'in işlediği suçlardan dolayı cezalandırılmasını Uluslararası Adalet Divanı'na başvurmak suretiyle talep eden ülke Güney Afrika Cumhuriyeti olmuştur.

Güney Afrika Cumhuriyeti tarafından mahkemeye yapılan başvuru ile İsrail devleti tarihinde ilk defa Lahey'de, Uluslararası adalet Divanı'nda, savaş suçları işlemek ve Filistin halkına karşı soykırım yapmakla yargılanmıştır. Böylece İsraililerin ilk defa işledikleri suçlar nedeniyle uluslararası arenada kendilerini tehdit altında hissettikleri, liderlerinin takibat ve hapishane riski ile karşı karşıya kaldıkları dile getirilmiş ayrıca bu davanın iki önemli boyutuna dikkat çekilmiştir. Bunlar; katliamın durdurulması için acil çağrı

14 Uluslararası insancıl hukuk çerçevesinde Cenevre Sözleşmesinin ilgili maddelerinde (örn. 54, 55, 56, 57, 58. 59, ..v.d), işgalci ülkelerin işgal ettiği topraklarda uyması gereken kuralları açıkça belirtilmiştir. Bu kapsamda saldıran tarafın hedeflerinin tamamen askeri olması ve sivillerin zarar görmemesi için gereken tedbirleri almasından, saldırıya uğrayan tarafın insani ihtiyaçlarının, gıda, sağlık, temizlik ve diğer zorunlu gereksinimlerinin karşılanmasına kadar uymak zorunda olduğu yükümlülükler açıklanmıştır (Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokoller, https://insanhaklariizleme.org/vt/yayin_view.php?editid1=485).

ve İsrail'de savaş suçlularının yargılanma yolunun açılmasıdır (Kışlakçı, 2024). Nitekim 21 Kasım 2024 tarihinde Uluslararası Ceza Mahkemesi, İsrail Başbakanı B. Netanyahu, eski İsrail Savunma Bakanı Y. Gallant ve Hamas El-Kassam Tugayları komutanlarından Muhammed Deyf hakkında tutuklama emri çıkardığını duyurdu¹⁵. Ancak hem ABD hem de İsrail tarafı kararı tanımadıklarını açıklamışlardır.

Daha önce de Uluslararası Mahkeme, sunulan deliller doğrultusunda İsrail'in birçok açıdan insancıl hukuka ve savaş hukukuna uymadığına hükmederek, ABD yönetimi ve Siyonist medyanın yoğun baskısına rağmen ihtiyati tedbir kararı almıştı. Uluslararası Adalet Divanı'nın, İsrail'in Gazze'de sivillere yönelik saldırılarını durdurması ve insani yardımı engellememesi, Refah Sınır Kapısı'nı derhal açması yönündeki kararı Türkiye¹⁶ dâhil birçok ülke tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Ancak kararın uygulanması için harekete geçmesi gereken BMGK, gerekeni yapmamış ve mahkeme kararını yok sayan İsrail'e karşı sessiz kalmıştır. Bu durumdan cesaret alan İsrail, devam eden günlerde Refah Sınır Kapısının tamamını büyük bir katliam yaparak ele geçirmiş ve belirtilen suçlara yenilerini eklemiştir.¹⁷ Refah'ın işgaliyle insancıl hukukun tamamen çiğnendiği, bu kapsamda insanların zorla yerinden edilmesine, sivil insanlara ve çocuklara gerekli gıda maddeleri ile tıbbi malzemelerin ulaştırılmasının engellenmesine karşı Uluslararası Af Örgütü ve birçok insani yardım kuruluşu tarafından yayımlanan bildirimler¹⁸ de dikkate alınmamıştır.

Aslında uzun yıllardır Filistin'in neredeyse tüm yerleşim birimleri, İsrail'in işgali, gözetimi ve denetimi altındadır. Bu arada Gazze'nin farklı statüsü olduğu söylene de 2006 yılından beri abluka altında olması, giriş ve çıkışların sürekli denetim altında tutulması, hava sahasının ve karasularının İsrail tarafından kontrol altında bulundurulması kısaca yönetim fonksiyonlarını yerine getiremeyecek şekilde kısıtlanması söz konusu olmuştur (Bashi ve Mann, 2007: 10). Bu konuda İsrail ile Mısır yönetiminin (sadece bir yıldan daha az bir süre yönetimi elinde bulunduran Muhammed Mursi dönemi hariç) genellikle işbirliği yapması Gazze'nin yaşam koşullarını daha da zorlaştırmıştır. Filistin topraklarının tümünde İsrail tarafından Müslümanlara

15 <https://www.bbc.com/turkce/articles/c5yrzdney4rvo>, Erişim Tarihi: 23.11.2024.

16 24 Mayıs 2024, Uluslararası Adalet Divanı'nın İhtiyati Tedbir Kararı Hk.,https://www.mfa.gov.tr/no_-94_-uluslararasi-adalet-divani-nin-ihtiyati-tedbir-karari-hk.tr.mfa, Erişim Tarihi:25.06.2024.

17 <https://tr.euronews.com/2024/05/07/israil-ordusu-gazzenin-dunyaya-acilan-sinir-kapisi-refahta-kontrolu-ele-gecirdi>, Erişim Tarihi:23.08.2024.

18 <https://www.amnesty.org.tr/icerik/israilin-refahi-igali-insani-felaketi-daha-da-agirlastirirken-dunya-liderleri-harekete-gecmiyor>, Erişim Tarihi:23.08.2024.

yönelik uygulanan politikalar farklı dönemlerde uluslararası toplantılarda gündeme getirilmiş ancak bu güne kadar çözüm sunulmamış veya sunulan çözüm yolları icra edilememiştir. Örneğin 2023 yılına kadar BM Genel Kurulu'nda alınan altmıştan fazla karar uygulanmamıştır. BMGK'daki daimi üyelerin çoğunluğunu Batılı ülkelerin oluşturması ve Çin ile Rusya'nın da Konsey içinde bu konuya yeterince ilgi göstermemesi hem Ortadoğu hem de Filistin ile ilgili kararlar üzerinde Batılı ülkelerin özellikle de ABD ve İngiltere'nin onayladığı politikaların uygulanmasını sağlamıştır. Her iki ülke politikalarında İsrail'in özel bir yeri olduğu tartışılmaz bir gerçektir.

İsrail tarafının, başta ABD olmak üzere Batılı ülkelere dayanarak yürütmüş olduğu yukarıda bahsedilen yanlış uygulamalardan/politikalardan vazgeçmesi gerekir. Zira bölgede bulunan Müslüman, Hıristiyan ve diğer dinlerin yanı sıra artık Yahudilerin bile dayanacak gücünün kalmadığı görülmektedir. Uygulanan şiddet politikaları Tel-Aviv başta olmak üzere İsrail kentlerinde günlerce süren ve neredeyse ayaklanmaya dönüşen muhalif mitingler bunun göstergesi olarak kabul edilebilir¹⁹. Bu kapsamda İsrail'in, kendisine sunulan desteklerin sonsuza kadar devam etmeyeceğini ve Güney Afrika'nın Uluslararası Adalet Divanı'na başvurusu örneğinde olduğu gibi bir gün mutlaka yaptıklarının hesabını vermek zorunda kalacağını bilmesi gerekir.

Bu çalışmanın tamamlandığı sırada (Kasım 2024), uluslararası hukuku, barış ve insan haklarına vurgu yapan sözleşmeleri hiçe sayan İsrail'in, sadece Filistin/Gazze'ye değil, Lübnan ve Suriye'ye yönelik saldırıları da devam etmekteydi. Acı durum ise BMGK başta olmak üzere İsrail'e yönelik baskı yapabilecek uluslararası kurum ve kuruluşların insancıl hukukun gereğini asgari düzeyde de olsa yerine getirmemeleridir. Bu tutumları ile Batılı ülkelerin bölgeye dönük politikaları tümüyle eleştiriye tabi olabilir. Sonuçta insancıl hukukun hiçe sayıldığı ve toplu katliamların yaşandığı bir ortamda sorumluluklarını yerine getirmeyen, üstelik İsrail'e her türlü silah ve lojistik desteği vermekten geri kalmayan ülke yöneticilerinin kendi vatandaşlarının yüzüne nasıl bakacakları merak konusudur. Bu politikaların bir sonucu olarak üniversitelerde ve sokaklarında düzenlenen barışçıl protestoların şiddetle bastırılması, yönetimlerin sadece demokrasi ve insan hakları anlayışlarının

19 Bkz. "İsrail Genelinde Neden Yüz Binlerce İnsan Protesto Ediyor" başlıklı haber, <https://www.aljazeera.com/news/2024/9/4/why-are-hundreds-of-thousands-of-people-protesting-across-israel>, Erişim Tarihi: 20.10.2024.; "İsrail'de Gazze'de ateşkes anlaşması imzalamayan Netanyahu hükümeti protesto ediliyor" başlıklı haber, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israilde-gazgede-ateskes-anlasmasi-imzalamayan-netanyahu-hukumeti-protesto-ediliyor/3318747>, 20.10.2024.

sorgulanmasına değil aynı zamanda önemli siyasi krizler yaşamalarına neden olabilecektir.

Sonuç

Genelde Ortadoğu özelde ise Filistin meselesinde, her iki tarafın dışında bölgesel aktörler kadar küresel aktörlerin de etkin olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Filistin meselesi birçok yönüyle uluslararası düzlemde ele alınmayı gerektirmektedir. Bunlardan birincisi; Filistin meselesinin Batılı ülkeler tarafından Siyonizmin desteklenerek, bölgede Yahudi/Siyonist bir devletin ne pahasına olursa olsun kurulması yönünde yürütmüş oldukları politikalarıdır. Binlerce yıldır Avrupa'nın farklı bölgelerinde yaşayan ancak (özellikle antisemitizm anlayışının etkisiyle) bir türlü yurt edinemeyen Yahudilerin, Osmanlı'nın zayıflamasıyla birlikte bölgeye göç ettirilmeleri sonucu oluşturulan kaos ve kargaşa ortamı süreklilik arz etmiştir. Her ne kadar Batılı ülkelerin barış çabaları var gibi görünse de, bu barış çabalarının özellikle 1947'den beri tek taraflı ve adaletsiz bir şekilde yürütülmesi dikkatlerden kaçmamıştır. Taksim Planı ile başlayan yanlış politikalar, 1948'den başlayarak neredeyse günümüze kadar devam eden tüm savaş/çekişmelerde kendini göstermiştir.

İkinci olarak ABD'nin özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında başlayan, 1973 Ekim Savaşı ile en üst seviyeye çıkarılan ve günümüze kadar devam eden sınırsız İsrail desteğidir. Siyasi, diplomatik, askeri ve ekonomik yönlü bu destek İsrail'i dokunulmaz kılmış, bölgede sebep olduğu şiddet, işgal ve gayrimeşru yerleşim çabalarına karşı hesap vermekten korunmuştur. Dolayısıyla uluslararası insancıl hukuk kapsamında Filistin'de işlediği suçlar (işgal, Kudüs'ün statüsünün ihlali, Gazze'de toplu katliam veya soykırım v.b.) nedeniyle Uluslararası Adalet Divanı/Uluslararası Ceza Mahkemesi kararlarının İsrail tarafından dikkate alınmamasının zeminini oluşturmuştur.

Aksa Tufanı sonrasında, başlayan ve uzun süre devam eden savaş sürecinde, İsrail tarafından Gazze'de sivil halka yönelik yapılan bombalama, öldürme, yağma, işkence, toplu katliam v.s. kısaca tüm kötü muameleler, uluslararası kamuoyunda defalarca soykırım olarak adlandırılmıştır. Bu durum dünyanın farklı bölgelerinde yer alan (Avrupa, Güney Amerika, Afrika gibi) birçok ülke tarafından dile getirilmesine rağmen Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne başvuru yapan ülke Güney Afrika Cumhuriyeti olmuştur. Demokrasi ve insan hakları bakımından sürekli örnek gösterilen Avrupa'dan değil de Afrika'dan bir ülkenin başvuru yapması manidar bulunmuştur. Bunun nedeni uzun süre Güney Afrika'nın ırkçı bir rejim tarafından yönetilmesidir. N. Mandela

liderliğinde Güney Afrika'da, elli yıldan fazla bir süre apartheid²⁰ ve ırkçılık uygulamalarına karşı verilen mücadele sonrasında çok yakın zamanda başarıya ulaşılmıştır. Dolayısıyla demokrasi ve insan hakları anlamında çiçeği burnunda bir devletin (G. Afrika Cumhuriyeti), AB ülkeleri başta olmak üzere, dünyadaki diğer ülkelere adeta ders verir nitelikte hareket etmesi son derece önemlidir.

Bu duruma binaen küresel dünya düzeninde başrol oyuncu sıfatıyla ABD'nin de, genel olarak dünya politikaları ve özelde ise Ortadoğu ve Filistin bölgesine yönelik tamamen emperyalist, çıkarıcı, taraflı ve adaletsiz tutumlarına son vermesi beklenmektedir. ABD, mevcut statükosunu güce dayalı olarak kısa bir müddet daha devam ettirebilir ancak kendi vatandaşları da dâhil olmak üzere adalet ve insan hakları konusunda dünyayı çok uzun bir süre kandıramayacağını anlamalıdır (nitekim ABD ve Avrupa'da üniversite yerleşkelerinde ve sokaklarda görülen Gazze protestoları bu sinyali vermiştir).

Diğer taraftan, Ortadoğu'da ki kaynaklardan maksimum düzeyde faydalanmaya çalışan ancak Filistin Meselesi'nde olduğu gibi gerektiğinde elini taşın altına koymayarak, genellikle meselenin etrafını dolayan ve ABD'nin gölgesinde kalan diğer gelişmiş ülkelerin, demokrasi ve insan hakları, uluslararası barış v.b. söylemlerinin de test edildiğini hatırlatmak gerekir. Yani bu devletlerin, toplumların bağımsızlığı, güvenliği ve insan hakları konusunda ne kadar samimi olduklarını ortaya koymaları gerekir. Aksi takdirde önce kendi toplumları nezdinde inandırıcılıklarını yitirmiş olacaklardır. Aynı şekilde 7 Ekim 2023'ten sonra İsrail'in gerçekleştirdiği Gazze soykırımını konusunda, özellikle Avrupa ülkelerinde yaşayan insanlar tarafından, yönetimlerin aksine İsrail'in soykırımcı tutumunu kınamak amacıyla sivil toplum adı altında her hafta sonu yüz binleri aşan kalabalıklara dikkat çekilebilir. Söz konusu kalabalıklar ve yapılan protesto yürüyüşleri/eylemleri ülke yönetimlerinin Ortadoğu ve Filistin konusundaki politikalarının, kendi halkları tarafından da kabul edilmediği anlamını taşımaktadır.

Bir diğer husus olarak; İslam ülkelerinin Filistin meselesi söz konusu olduğunda ikircikli bir tutum sergiledikleri görülmektedir. Her ne kadar Filistin topraklarının bağımsızlığı ve özellikle Kudüs'ün Müslümanlar açısından önemi vurgulanıyor olsa da İsrail'in, 1948'den beri uyguladığı şiddet, işgal,

20 Daha çok Güney Afrika'da, 1948-1994 yılları arasında azınlık olan beyazlar tarafından siyahlara uygulanan ırkçı ve ayrımcı politikalara verilen bir isim olarak bilinse de, "Apartheid Rejimi" genel olarak ırkçı, sömürgeci yönleriyle kurumsallaşmış yönetim sistemleri için de kullanılmaktadır. Yıllardır İsrail'in, Filistinlilere yönelik uygulamaları apartheid rejimi olarak kabul edilmektedir. <https://www.trthaber.com/haber/dunya/guncy-afrikada-bitti-israilde-devam-ediyor-apartheid-836453.html>. Erişim Tarihi: 04.07.2024.

apartheid ve Kudüs'ün özerk statüsünün ihlali gibi uygulamalarına genellikle sessiz kalınmakta veya gereken tepki gösterilmemektedir. İslam ülkelerinin ortak hareket edememesi İsrail'i güçlendirmekte, yaptığı katliamlara sürekli yenilerini eklemektedir. Başlangıçta Kudüs/Mescid-i Aksa gündemiyle kurulan İslam Konferansı Örgütü/İslam İşbirliği Teşkilatı ise bu süreçte kendisinden bekleneni verememiş, İsrail ve ABD'ye karşı Filistin veya Kudüs'ü gereği gibi savunmak bir yana katliamları kınayıcı ve yaptırıma dayalı ortak bildiri imzalamaktan bile imtina etmiştir. İslam ülkelerini yöneten iktidarların en azından kendi içlerinde Filistin Devleti'ni fiilen baş tacı etmeleri ve Gazze için imkânlarını seferber etmeleri beklenirken, çok azı hariç olmak üzere genellikle ilgisiz kalmaları, Müslümanlar ve dünya kamuoyu tarafından şiddetle eleştirilmiştir.

Filistin tarafı için de şunlar söylenebilir: Öncelikle Filistin'in kendi içinde parçalanmış bir görüntü vermesinin sadece işgalci İsrail'in işine geldiği unutulmamalıdır. Dolayısıyla İsrail bir tarafı (M. Abbas) kendisiyle işbirliğine isteyerek veya zorla razı ettikten sonra diğer grupları terörist ilan etmekte ve işgalci tutumuna gerekçe göstermektedir. Oysa örneğin Gazze'de yönetimi elinde bulunduran Hamas'ın da halkın desteğine sahip ve seçimle işbaşına geldiği bilinmektedir. Buna rağmen 2006 yılından beri Gazze İsrail tarafından abluka altına alınmıştır. İsrail'in politikalarına karşı Filistin Devleti'ni önceleyen ve bir an önce uluslararası tanınırlığını tam olarak sağlayacak faaliyetlere ağırlık verilmelidir. Devlet olmanın gereği olarak içteki bütünlüğü dış ilişkilere de yansıtacak son derece önemlidir.

Bu nedenle şimdiye kadar İsrail'in belirlediği sınırları aşamayan mevcut Filistin yönetimi, Gazze ve Batı Şeria'da uygulanan katliamlara karşı daha fazla sesini yükseltmeli ve Gazze ablukasını kırmak için çaba sarf etmelidir.

Son yaşananlar üzerinden değerlendirildiğinde; İsrail'in bu güne kadar olduğu gibi asla tek başına hareket etmediği, başta ABD olmak üzere Batılı ülkelerin silah ve lojistik yardımlarına ilaveten siyasi düzlemde (Gazze soykırımına rağmen) sonuna kadar desteği arkasına alması dikkatleri çekmiştir. Böylece uluslararası barış ve güvenliğin, İkinci Dünya Savaşı öncesinde veya Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi tekrar realist/güce dayalı politikalar nedeniyle tehlikeye girdiği görülmüştür. Başta Kudüs olmak üzere Filistin'in tüm şehirlerini işgal eden İsrail'in, bununla da yetinmeyerek yıllardır abluka altında tuttuğu Gazze'yi, içindeki tüm canlılarla birlikte yerle bir etmesi, buna karşılık BM/BMGK'nın katliamı durdurmak için hiçbir çaba harcamaması Soğuk Savaş döneminden beri oluşturulan küresel sistemin sorgulanmasına da yol açmıştır. Yapılan katliamın tüm baskılara rağmen bizzat dönemin BM

Genel Sekreteri tarafından dile getirilmesi²¹ oldukça manidardır. Bölgede tarafsız gözlemciler ve bağımsız kaynaklar tarafından da belirtildiği üzere iki milyondan fazla insanın bir yıldan fazla bir süredir soykırıma tabi tutulduğu görülmektedir. Bu insanların çok küçük bir alanda sıkıştırılması, sürekli yer değiştirmeye tabi tutulması, hedef gözetmeksizin bombardımana tabi tutularak çoğu çocuk ve kadın olmak üzere on binlercesinin katledilmesi ve yüz binden fazlasının yaralanması savaş/insanlık suçu olarak da kabul edilmektedir. Ayrıca yapılan bombardımanlar sonucu bine yakın sağlık çalışanı ile üç yüzden fazla BM çalışanının ve yüzlerce basın mensubunun hayatını kaybetmesi de unutulmamalıdır.

Son olarak Filistin/Gazze ve Lübnan'da yaşanan gelişmelerle birlikte ortaya çıkan durum; teknolojik gücün yardımıyla savaşın tüm boyutlarının ortaya konduğu bir dönemde, aslında dünyada hiç kimsenin güvende olmadığı, bu güveni sağlamak amacıyla kurulan devlet mekanizmasının da çok da işe yaramadığı şeklinde de açıklanabilir. Bununla birlikte son dönemlerde çok fazla vurgu yapılan sivil inisiyatif veya sivil toplum örgütü anlayışının da önemli darbe yediği görülmüştür. Bu kapsamda Gazze'deki soykırıma binaen tüm dünyada yapılan sivil toplum eylemlerinin, üniversiteler başta olmak üzere sokaklarda yapılan ve bazen yüz binleri bir araya getiren sivil gösterilerin etkisinin siyasete neredeyse hiç yansımaması düşündürücü olduğu kadar gelecek adına kaygıları da artırmıştır.

21 <https://www.trthaber.com/haber/dunya/guterres-gazze-halkini-hayal-kirikligina-ugrattik-879535.html>, Erişim Tarihi: 15.10.2024.

Kaynakça

- Adonis, (2012), Kudüs Konçertosu, İ. Demirci (çev.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Aral, B. (2023), *Uluslararası Hukuk Bağlamında Birleşmiş Milletler'in Batı Ve Doğu Kudüs'ün İsrail Tarafından İşgaline Yönelik Tutumu*, Journal of IslamicJerusalem Studies, 23(1): 1-18. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2878091>, Erişim Tarihi:17.06.2024.
- Attias, J.-C., Benbessa, E. (2002), *Paylaşlamayan Kutsal Topraklar ve İsrail*, N. Önel (çev.), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Azarkan, E . (2016). *Devletlerin Tanınması ve 1933 Montevideo Sözleşmesi*, Gaziantep University Journal of Social Sciences, 15 (4), Sh.: 1055-1068. DOI: 10.21547/jss.265485 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/231925>
- Besalel, Y. (2000), *Yahudi Tarihi "Kronolojik Yahudi Tarihi*, 104 Dünya Yahudi Cemaati, İsrail ve Türkiye-İsrail İlişkileri", Üniversal Dil Hizmetleri ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul.
- Bashi, S. & Mann, K. (2007), *Disengaged Occupiers : The Legal Status Of Gaza*, 2007 by Gisha: Legal Center for Freedom of Movement, ISBN 978-965-91069-0-5.
- Cleveland, W.L. (2015), *Modern Ortadoğu Tarihi*, M. Harmancı (çev.), 2. Basım, Agora Kitaplığı, İstanbul.
- Dağ, A. E. (2003), *"Yahudileştirilmeye Çalışılan Bir İslam Kenti Kudüs"*, Kudüs Üç Aylık Dış Politika Dergisi, Sayı:1, Bahar 2003, İstanbul.
- Efrat, E. (2006), *The West Bank And Gaza Strip A Geography Of Occupation And Disengagement*, Taylor&Francis Group, London and New York.
- El-Karadavi, Y. (2023), *Her Müslümanın Ortak Davası Kudüs*, İ. Marangozoğlu (çev.), Nida Yayınları, İstanbul.
- Gencer, B. (2024), *Yahudi Meselesinden Siyonizm Tehlikesine*, dikgazete. com 16.01.2024 Tarihli Köşe Yazısı, <https://www.dikgazete.com/yazi/yahudi-meselesinden-siyonizm-tehlikesine-6451.html>, Erişim Tarihi: 30.06.2024.
- Gözen, R. (2018), *"Türkiye'nin Ortadoğu Politikası Temelinde AK Parti ve Suriye"*, Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'nin Dış Politikası A. Çaylak & S.A. Avcu (Ed.) içinde, ss. 423-450, Savaş Yayınevi, Ankara.
- Hollstein, W. (1975), *Filistin Sorunu Filistin Çatışmasının Sosyal Tarihi*, C. A. Ertuğ (çev.), Yücel Yayınları, İstanbul.
- ILSA, Montevideo Sözleşmesi/Montevideo Convention On the Rights and Duties of States, <https://www.ilsa.org/Jessup/Jessup15/Montevideo%20Convention.pdf>, Erişim Tarihi: 31.03.2024.

- Karaköse, H. (2018), “*Filistin ve Kudüs Meselesine Genel Bir Bakış (XIX. Yüzyılın Ortasından XX. Yüzyıl Ortalarına Kadar)*”, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED), 4(2), 2, ss. 150-165, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/614517>
- Karaman, L. M. (2009), *Siyonizm*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi “Siyonizm” md., <https://islamansiklopedisi.org.tr/siyonizm>, Erişim Tarihi: 18.08.2024.
- Keyman, F https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/anarsi_uluslararsi_iliskiler, Erişim Tarihi: 15.10.2024.
- Kışlakçı, T. (2024), <https://x.com/turankislakci/status/1744235013493641687?s=20>, Erişim Tarihi:14.08.2024.
- Koçer, Gökhan, “*Küreselleşme ve Uluslararası İlişkilerin Geleceği*”, Uluslararası İlişkiler, Cilt 1, Sayı 3 (Güz 2004), s. 101-122.
- Kurt, M. (2021), “*Yahudi Nüfus Problemi ve İsrail Devleti'nin Yahudi Karakteri*”, Mukaddime Dergisi, C.12, Sayı:1, ss. 194-219. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1379621>
- Lewis, B. (2023), *Modern Ortadoğu Nasıl Kuruldu?* D. Terzi (çev.), Kronik Kitap, İstanbul.
- Ortaylı, İ. (2024), *Yakın Tarihin Gerçekleri*, Kronik Kitap, İstanbul.
- Öke, M. K. (2021), *Siyonizm & Filistin Sorunu (1880-1923)*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Öztürk, Ş. (2023), “*Filistin Meselesi Özelinde Uluslararası Sorunların Devletler Hukuku Bağlamında Çözumsuzlüğü*”, Abant 2nd International Conference On Current Scientific Researches, December 28 - 30, 2023 – Abant, Tam Metin Bildiri Kitabı, Ed. H. Hüseyinova.
- Rose, J. (2004), *The Myths of Zionism*, Pluto Press, London.
- Schneer, J. (2011), *Balfour Deklarasyonu*, Arap-İsrail Çatışmasının Kökenleri, A.C. Akkoyunlu (çev.), Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı, No: 94, 24 Mayıs 2024, Uluslararası Adalet Divanı'nın İhtiyati Tedbir Kararı Hk, [.https://www.mfa.gov.tr/no_94_uluslararası-adalet-divanı-nin-ihhtiyati-tedbir-kararı-hk.tr.mfa](https://www.mfa.gov.tr/no_94_uluslararası-adalet-divanı-nin-ihhtiyati-tedbir-kararı-hk.tr.mfa), Erişim Tarihi:25.06.2024.
- Walt, S.M. & Mearsheimer, J.J. (2014), *İsrail Lobisi ve Amerikan Dış Politikası*, E. Ocak (çev.), Zodyak Kitap, İstanbul.
- Müsdav-Uluslararası Hukuk ve İnsan Hakları Komisyonu Raporu, <https://www.musdav.org.tr/pdf/7ekimsonrasindagazdedeyasananinsanhaklariihlalleri.pdf>, Erişim Tarihi: 09.05.2024.
- <https://www.un.org/en/about-us>, Erişim Tarihi: 07.10.2024.
- <https://tr.euronews.com/2024/04/05/abdnin-kurulusundan-bu-yana-israile-askeri-yardimi-300-milyar-dolara-ulasti>, Erişim Tarihi: 15.09.2024.

- Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokoller, https://insanhaklariizleme.org/vt/yayin_view.php?editid1=485, Erişim Tarihi: 18.06.2024.
- <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42258773>, Erişim Tarihi: 05.05.2024.
- <https://www.trthaber.com/haber/dunya/guney-afrikada-bitti-israilde-devam-ediyor-apartheid-836453.html>, Erişim Tarihi: 04.07.2024.
- <https://tr.euronews.com/2024/05/07/israil-ordusu-gazzenin-dunyaya-acilan-sinir-kapisi-refahta-kontrolu-cle-gecirdi>, Erişim Tarihi: 23.08.2024.
- <https://www.amnesty.org.tr/icerik/israilin-refahi-ismali-insani-felaketi-daha-daha-agirlastirirken-dunya-liderleri-harekete-gecmiyor>, Erişim Tarihi: 23.08.2024.
- <https://www.trthaber.com/haber/dunya/guterres-gazze-halkini-hayal-kirikligina-ugrattik-879535.html>, Erişim Tarihi: 15.10.2024.
- <https://www.trthaber.com/haber/gundem/israil-guclerinin-mescid-i-aksa-baskinina-tepki-yagdi-758488.html>, Erişim Tarihi: 15.10.2023.
- https://www.mfa.gov.tr/no_-176_-mescid-i-aksa-ya-duzenlenen-baskinlar-hk.tr.mfa, Erişim Tarihi: 15.10.2023.
- <https://tr.euronews.com/2018/07/09/israilli-vekillerden-mescid-i-aksa-ya-baskin-iddiasi-15.10.2023>.
- https://www.mfa.gov.tr/no_-80_-filistin-konulu-bm-genel-kurul-karari-hk.tr.mfa Erişim Tarihi: 26.10.2024.
- <https://www.aljazeera.com/news/2024/9/4/why-are-hundreds-of-thousands-of-people-protesting-across-israel>, Erişim Tarihi: 20.10.2024.
- <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israilde-gazgede-ateskes-anlasmasi-imzalanmayan-netanyahu-hukumeti-protesto-ediliyor/3318747>, 20.10.2024.
- <https://www.bbc.com/turkce/articles/c5yrzdny4rvo>, Erişim Tarihi: 23.11.2024.

GAZZE: KUŞATMA ALTINDA İNSAN HAKLARI VE HUKUKUN ÇÖKÜŞÜ

Hüseyin Sevinç¹

Giriş

Gazze Şeridi, tarihsel süreçte hem jeopolitik önemi hem de çatışma ve krizlerin merkezindeki konumundan dolayı uluslararası siyasetin odak noktalarından biri olmuştur. Bu bölge, Filistin-İsrail çatışmasının en yoğun yaşandığı alanlardan biri olarak insani ve hukuki bir mücadele sahası haline gelmiştir. İsrail'in 1948'deki kuruluşundan bu yana Gazze Şeridi, işgal, abluka ve kuşatma politikalarının etkisiyle giderek ağırlaşan bir insani krize sürüklenmiştir. İsrail'in 1967'deki Altı Gün Savaşı'ndan itibaren uygulamaya başladığı politikalar, uluslararası hukuk ve insan hakları normlarının hiçe sayıldığı bir süreç olarak dikkat çekmektedir. Özellikle 7 Ekim 2023'te başlayan çatışma süreci ve ardından İsrail tarafından ilan edilen “*tam kuşatma*” politikası Gazze'deki mevcut krizi daha önce benzeri görülmemiş bir seviyeye taşımıştır.

Gazze, sadece bir çatışma alanı değil aynı zamanda bölgesel ve küresel güç dengelerinin şekillendiği stratejik bir nokta konumundadır. Bölgenin enerji kaynakları, (özellikle Akdeniz açıklarındaki doğalgaz rezervleri) İsrail ve Filistin arasındaki çatışmanın ekonomik ve stratejik boyutunu daha da karmaşık hale getirmiştir. Bu stratejik çıkarlar, İsrail'in Gazze üzerindeki kontrolünü sürdürmek için uyguladığı kuşatma ve abluka politikalarının arkasındaki temel dinamiklerden biri olarak değerlendirilmektedir. Ancak bu politikalar, Gazze'deki sivilin yaşam koşullarını dayanılmaz hale getirmiş ve Uluslararası İnsancıl Hukuk'un (IHL) temel ilkelerinin (ayrım, orantılılık ve önlem alma) sistematik bir biçimde ihlal edilmesine yol açmıştır. İsrail'in sivillere ve sivil unsurlara yönelik saldırıları, yerinden etme, açlık ve insani

1 Dr. Öğr. Üyesi, Bitlis Eren Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, ORCID: 0000-0003-2037-6665, hsevinc1313@gmail.com

yardımların engellenmesi gibi politikaları, uluslararası hukuk normlarının uygulanabilirliğini zayıflatmış ve bölgedeki insani krizi derinleştirmiştir.

Yapılan çalışma Gazze Şeridi'nde devam eden insani krizi, İsrail'in politikalarının uluslararası hukuk bağlamındaki ihlallerini ve bu ihlaller karşısında uluslararası toplumun etkisizliğini ele almaktadır. Çalışma, İsrail'in uyguladığı kuşatma, abluka ve askeri politikaların IHL'nin temel ilkelerine açıkça meydan okuduğunu ve bu durumun uluslararası toplumun hukukun üstünlüğünü sağlama konusundaki kararlılığını sorgulanabilir hale getirdiğini göstermektedir. Yakın tarihte uluslararası toplum ve mekanizmaların Nazi Almanyasının agresif politikalarına karşı etkisiz kalması İkinci Dünya Savaşı gibi büyük bir felakete yol açmıştır. Bu bağlamda, Gazze Şeridi'nde yaşananlar, uluslararası toplumun insani ve hukuki sorumluluklarını yerine getirmekteki başarısızlığının ciddi sonuçlara yol açabileceğini göstermektedir. Nihai olarak bölgedeki mevcut durum, uluslararası hukukun işlerliğini yeniden tesis etme ve insan haklarının korunmasını sağlama konusundaki küresel yükümlülüğün aciliyetini vurgulamaktadır.

1. Gazze Şeridi'nin Tarihsel ve Jeopolitik Önemi

Gazze şehri, dünyanın en eski yerleşim birimlerinden biri olarak kabul edilmektedir. İlk olarak M.Ö. 3000 yılında inşa edilen şehir derin bir tarihsel ve kültürel mirasa sahiptir. Asya ve Afrika kıtaları arasındaki stratejik konumu nedeniyle tarih boyunca önemli bir ticaret merkezi olarak gelişmiştir (Al-Qeeq, 2011: 2). Gazze, tarihsel süreç içerisinde Mısır ve Pers İmparatorluğu'ndan Roma ve Osmanlı İmparatorluğuna kadar birçok farklı devletin egemenliği altında kalmıştır. 29 Kasım 1947 tarihinde Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu, İngiliz mandası altındaki Filistin'in %56'sını Yahudi devletine ve kalan %44'ünü ise Arap devletine ayıran bölünme kararını onaylamıştır. Kararın kabul edilmesinden sonra çıkan savaşta yeni kurulmuş olan İsrail, sınırlarını genişleterek Filistin'in %80'ini ele geçirmiştir. İsrail tarafından işgal edilmeyen bölgelerden olan Batı Şeria, Ürdün Krallığı tarafından ilhak edilirken Gazze şeridi ise Mısır'ın idari kontrolü altına girmiştir (Finkelstein, 2018: 3). Savaş, Gazze açısından önemli sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Nitekim 1948 Arap-İsrail Savaşı sonrasında Filistin toprakları bölünmüş ve İsrail Devleti kurulmuştur (Khalidi, 2007: 137). 1948 Savaşı'ndan sonra Gazze Şeridi, Mısır'ın kontrolüne geçmiş ve Filistinli mültecilerin Gazze'ye sığınmasıyla birlikte bölge hızlı bir şekilde yoğun bir yerleşim merkezine dönüşmüştür. Dönemin verilerine göre 1948 Arap-İsrail Savaşı'nın sonucunda binlerce Filistinli Gazze'ye göç etmiş ve Eylül 1948'de 83.000 olan mülteci sayısının Aralık 1948'de 250.000'e kadar çıktığı tahmin edilmektedir. Bu dönem aralığında gerçekleşen göçler Gazze Şeridi'nde

kilometrekare başına 1.800 kişilik bir nüfus yoğunluğunun oluşmasını da beraberinde getirmiştir. (Cheal, 1988: 138).

1967 yılındaki Altı Gün Savaşı, Filistin ve özellikle Gazze açısından yeni bir dönüm noktasını oluşturmaktadır. Bu savaş ile İsrail, Gazze'yi işgal etmiş ve bölgedeki askeri kontrolünü genişletmiştir. 1967 Savaşı'nın bu anlamda en doğrudan etkisi Filistin halkı üzerinde gerçekleşmiştir. Bu dönemde Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nin İsrail işgali altına girmesiyle birlikte 250.000 ile 300.000 arasında Filistinli, mülteci konumuna gelmiş ve bunların geri dönmeleri İsrail tarafından engellenmiştir (Pearlman, 2012: 138). 1967 Savaşı'nın yaratmış olduğu yıkıcı etkiler, Filistin halkı arasında bağımsızlık mücadelesini daha da güçlendirmekle beraber Arap devletlerine olan güvenin yerini kendi kaderini tayin etme arzusu almıştır. Bu savaş, Filistin Kurtuluş Örgütü'ne (FKÖ) olan desteği arttırırken diğer taraftan 1987 yılında kurulacak olan İslami Direniş Hareketi'nin (Hamas) kurulmasına zemin hazırlamıştır.

İsrail ve Filistin arasındaki çatışmayı sonlandırmak ve sorunların barışçıl çözümü amacıyla 1991 Madrid Konferansı ile başlatılan barış süreci 1993 yılında Oslo Anlaşması olarak bilinen İlkeler Bildirgesi Anlaşması ile diplomatik süreçle devam etmiştir. 4 Mayıs 1994 tarihinde imzalanan Gazze-Eriha Anlaşması ile İsrail, adı geçen bölgelerden ilk defa geçiş süreci içerisinde çekilmeyi kabul etmiştir (Bayraktar, 2013: 139). 2000 yılının Eylül ayında barış görüşmeleri herhangi bir anlaşmaya varılmadan İsrail tarafından hızlıca sonlandırılmıştır. İsrail Başbakanı Ariel Şaron Aralık 2003'te İsrail'in tek taraflı olarak Gazze'den çekilme planını açıklamış ve bu planla İsrail, Gazze'de bulunan 21 yerleşim yeri ve Batı Şeria'daki 4 izole yerleşim yerine ilişkin tek taraflı bir geri çekilmeyi gerçekleştirmiştir (Mark, 2004: 2). İsrail'in Gazze'den çekilmesi şartıca olsa bile bu geri çekilmenin ardındaki gerçeklik Şaron'un önemli danışmanlarından biri olan Dov Weisglass tarafından şu şekilde açıklanmıştır; *Geri çekilme planı İsrail üzerindeki uluslararası baskıyı hafifletmek ve bu sayede siyasi süreci dondurmak amacıyla yapılmıştır. Süreç dondurulduğunda bir Filistin devletinin kurulması da engellenmiş olur* (Roy, 2007: 327-328). İsrail, her ne kadar 38 yıllık askeri işgalin ardından Gazze'den fiili olarak çekilse de Gazze'nin sınırlarını, hava sahası ve kıta sahanlığını kontrol altında tutmaya devam etmiştir (Topuz, 2022: 210). Diğer bir ifadeyle İsrail, Gazze'den resmi olarak çekilmiş olsa bile bölgenin hava, kara ve deniz sınırlarının kontrolünü elinde tutarak fiili kuşatma politikasını devam ettirmiştir.

Gazze Şeridi'nin tarihsel sürecine hâkim olan işgal, çatışma ve siyasi mücadeleler, bölgenin jeopolitik önemini belirleyen temel unsurlardan biridir. Bununla birlikte Gazze'nin önemi sadece tarihi çatışmalarla sınırlı değildir.

Bölgenin enerji kaynakları ve stratejik konumu Gazze'yi hem bölgesel hem de küresel aktörlerin çıkar mücadelesinin merkezine yerleştirmiştir. Bu bağlamda Gazze Şeridi, siyasi gerilimlerin yanı sıra ekonomik ve stratejik çıkarların da şekillendirdiği çok katmanlı bir mücadele alanı olarak dikkat çekmektedir.

Gazze'nin Jeopolitik Önemi

Gazze Şeridi, Akdeniz'e uzanan stratejik kıyı ovasının bir parçası olmasının yanı sıra enerji kaynakları, ticaret yolları ve bölgesel güç dengeleri açısından büyük bir jeopolitik öneme sahiptir. Güneyde Mısır, doğuda Negev Çölü ve batıda Akdeniz ile çevrili olan bu 360 kilometrekarelik alan, Tel Aviv'den Hayfa'ya kadar uzanan kıyı ovasıyla bağlantılıdır. Bölge, kuzeyden güneye sıralanan ve yaklaşık olarak eşit büyüklüğe sahip beş idari bölgeye ayrılmaktadır. Bunlar: Rafah, Han Yunus, Deyr el-Balah, Gazze Şehri ve Beyt Hanun ile Beyt Lahya'ya kapsayan Kuzey Bölgesi'dir (Alexander, 2007: 8). Gazze Şeridi, Akdeniz kıyısında bulunan 40 kilometre uzunluğunda sahil şeridinde sahiptir. Aynı zamanda İsrail ile 51 kilometre Mısır ile 11 kilometre uzunluğunda kara sınırı bulunmaktadır (Tarakçı, 2009). Gazze Şeridi'nde yaklaşık 2,3 milyon insan yaşamakta (PCBS, 2023) ve bu özelliğiyle Gazze Şeridi, dünyanın en yoğun nüfuslu bölgelerinden biridir.

Gazze Şeridi'nin jeopolitik önemi aynı zamanda enerji kaynakları ve ticaret yolları ile de ilişkilidir. Gazze açıklarında buluna doğal gaz rezervleri, bölgenin ekonomik potansiyelini arttırmakla birlikte bu kaynaklar üzerindeki kontrol İsrail işgalinin ekonomik boyutunu da şekillendirmektedir. İsrail'in Hayfa ve Gazze açıklarında son zamanlarda bulunduğu zengin doğal gaz yatakları bölgenin önemli bir doğalgaz üretim merkezi olarak ortaya çıkma potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir. Bu kapsamda Gazze Şeridi'ne yönelik 2005 yılından sonraki operasyonlar ve Hamas yönetimine uygulanan ambargonun Gazze açıklarında bulunan gaz yatakları ile ilişkili olduğuna dair ciddi iddialar bulunmaktadır (Chossudovsky, 2023).

Filistin'in doğalgaz kaynakları meselesi 1999 yılında British Gaz Group'un (Britanya Gaz Grubu) Gazze kıyılarının 17 ila 21 deniz mili açıklarında geniş bir doğal gaz sahasında keşif çalışmalarına başlamasıyla ön plana çıkmıştır. Gazze Marine olarak bilinen bu saha, 1995 Oslo II Anlaşması ile Filistin Yönetimi'ne tanınan 20 millik kontrol alanı sınırları içinde bulunmaktadır. Filistin Yönetimi lideri Yaser Arafat; Consolidated Contractors Limited (Birleşik Müteahhitler Şirketi), British Gas Group ve Filistin Yatırım Fonu'ndan oluşan bir konsorsiyum ile 25 yıllık bir keşif lisansı sözleşmesi imzalamıştır. 2000 yılında British Gas Group, Gazze Marine'de toplam rezervi 30 milyar metre küp olan doğal gaz sahası keşfetmiştir

(Elmalı, 2024). Yıllarca güvenlik riskleri ve ekonomik nedenlerden dolayı Gazze Marine sahasında gerekli yatırımların yapılması engellenmiştir. Yatırımların gecikmesinin nedeni çoğunlukla Mısır ve İsrail Elektrik Şirketi arasında uzlaşmaya varılmamasına bağlanmıştır. Ancak mevcut duruma bakıldığında asıl sorunun çıkarılacak doğal gazın Mısır'daki sıvılaştırma tesislerinde işlenmesinden ziyade gaz rezervlerinin İsrail ve Filistin arasında nasıl paylaşılacağına ilişkin belirsizlikler olduğu daha net bir biçimde anlaşılmaktadır (Kalaycıoğlu, 2023).

Gazze Şeridi'nin jeopolitik önemi hem stratejik konumu hem de enerji kaynaklarının kontrolü üzerindeki mücadelelerle karmaşık bir yapıya bürünmüştür. Bölgenin enerji potansiyeli Filistin'in ekonomik kalkınması için hayatı bir öneme sahipken, aynı zamanda İsrail-Filistin çatışmasının ekonomik boyutunu derinleştiren bir unsur haline de gelmiştir. Gazze Marine sahasındaki rezervlerin paylaşımı konusundaki çözümsüzlük yalnızca Filistin halkını ekonomik ve sosyal kalkınmadan mahrum bırakmakla kalmayıp bölgesel istikrarsızlığı da körüklemektedir. Bu bağlamda Gazze Şeridi, enerji kaynakları üzerindeki mücadelenin insani krizlerle iç içe geçtiği bir alan olarak dikkat çekmektedir. Uluslararası toplumun, Gazze'nin enerji kaynaklarının adil ve barışçıl bir biçimde kullanılmasına yönelik etkili adımlar atmaması durumunda bölgedeki çatışmaların süreceği ve insani krizlerin de derinleşeceği aşikardır. Bundan dolayı Gazze'nin jeopolitik dinamiklerinin sadece bölgesel değil aynı zamanda küresel ölçekte bir çözüm yaklaşımı gerektirdiği ifade edilebilir.

Gazze'nin jeopolitik önemi ve enerji kaynakları üzerindeki mücadeleler bölgedeki gerilimi artırırken İsrail'in işgal politikaları, Filistin'in özgürlük mücadelesinin temel taşlarını oluşturmuştur. Bu tarihsel bağlam, Hamas gibi direniş hareketlerinin doğuşuna zemin hazırlayarak Filistin'in bağımsızlık mücadelesinde yeni bir dönemin başlamasına olanak tanımıştır. Hamas, sadece bir direniş hareketi olarak değil aynı zamanda Filistin halkının bağımsızlık mücadelesinin en etkili unsurlarından biri olarak tarih sahnesine çıkmıştır.

Hamas: Filistin Direniş Hareketinin Yükselişi

Hamas (İslami Direniş Hareketi), Aralık 1987'de başlayan Filistin İntifadasının ilk günlerinde, Şeyh Ahmed Yasin tarafından kurulmuştur. Filistin'de derin bir geçmişe sahip İslami hareketlerin devamı olarak doğan Hamas, İsrail'in işgal ve yerleşim politikalarına karşı benimsediği dinamik stratejiler sayesinde kısa sürede Filistin davasının temel aktörlerinden biri olmuştur. Özellikle, İzzeddin el-Kassam Tugayları'nın kurulmasıyla askeri kapasitesini güçlendiren Hamas, Filistin'in özgürleşmesi doğrultusunda

yürüttüğü hem siyasi hem de askeri eylemlerle Filistin direniş hareketinde kritik bir rol üstlenmiştir (Mercan, 2018: 64).

Hamas, 1987'de Birinci İntifada'nın hemen öncesinde, Filistin siyasetindeki en büyük rakibi Fetih'in kuruluşundan yirmi beş yılı aşkın bir süre sonra Siyonizm'e karşı mücadelesini resmen başlatmıştır. Hamas, kuruluş aşamasında hem Müslüman Kardeşler teşkilatının Filistin kanadını temsil etmiş hem de teşkilatın geleneksel, pasifist yaklaşımına karşı çıkan ve daha doğrudan bir direniş stratejisi benimseyen genç liderlerin başlattığı bir dönüşüm hareketinin ifadesi olmuştur. Kuruluşundan itibaren Hamas, pasifist yaklaşımın dışında bir yol izleyerek Filistin ulusal mücadelesine kendine has bir damga vurmuştur. Hamas'ın, devlet, toplum, siyaset ve jeopolitik konulara ilişkin görüşleri Şeyh Ahmed Yasin tarafından açıklanan Hamas Misakı'nda ifade edilmiştir. Bu belgede Hamas'ın "askeri yönü ağır basan İslami bir uyanış hareketi" olduğu vurgusu yapılmaktadır (Çınkara, 2024: 174).

Hamas'ın örgütlenme yapısına bakıldığında FKÖ kadar karmaşık bir bürokratik yapılanmaya sahip olmadığı ifade edilebilir. Hamas'ın merkezi liderliği Şeyh Yasin'in başında bulunduğu ve manevi önderlik yaptığı bir danışma meclisi (Majlis Shura) şeklinde yapılandırılmıştır. Hamas başlangıçta idari olarak siyasi kanat, istihbarat ve 1992'de eklenen El- Kassam Tugayları şeklinde üç farklı birime ayrılmıştı. Zamanla istihbarat ve askeri kanat birleşerek tek bir yapı haline getirilmiştir. Siyasi kanadın liderliği bilinirken askeri kanadın liderliği gizli tutulmaktadır (Knudsen, 2005: 1378).

Hamas'ın özellikle sosyal hizmet faaliyetleri, silahlı direniş eylemleri, Fetih'in yönetim zafiyetleri ve İntifada sürecinde gösterdiği liderlik gibi dinamikler sayesinde halk arasındaki popülaritesi artmıştır. Belirtilen gelişmeler Hamas'ın 2005 yerel ve 2006 genel seçimlerine katılma kararının da temelini oluşturmaktadır. Hamas, 2005 yerel seçimlerinde, Ramallah ve Nablus gibi Fetih'in güçlü tabana sahip olduğu yerleşim birimleri dahil olmak üzere Batı Şeria'da önemli başarı elde etmiştir. 2006 genel seçimlerinde meclisteki 132 sandalyeden 74'ünü Hamas kazanırken Fetih 45 sandalye, diğer gruplar ise toplamda 13 sandalye kazanabilmişlerdir (Sarı, 2020: 160). Hamas'ın seçimden zaferle çıkmasını sağlayan üç temel faktör ön plana çıkmaktadır. Bunlardan ilki FKÖ'nün İsrail ile yapılan barış görüşmelerinde beklenen ilerlemeyi sağlayamaması ve bu durumun Filistin halkında bir hayal kırıklığına neden olmasıdır. İkinci olarak İntifada sürecinde Hamas'ın yürütmüş olduğu sosyal hizmetler ve silahlı mücadelede öncü rol oynamasıdır. Son olarak Fetih yönetiminin kötü idare tarzı ve liderlerine yönelik rüşvet ve yolsuzluk suçlamalarının gündeme gelmesi Fetih

yönetimine yönelik hoşnutsuzluğu derinleştirmiştir (Bhasin ve Hallward, 2013; Jamal, 2013: 274-284; Usher, 2006).

Hamas'ın seçim zaferine karşı uluslararası arenada özellikle İsrail ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) tarafından şüpheli bir tutum sergilenmiştir. Hamas kabinesinin tanınması İsrail tarafından birtakım ön şartlara bağlanmıştır. Buna göre; Hamas silahsızlandırılmalı, İsrail'in varlığı Hamas tarafından tanınmalı, Hamas'ın şiddeti bıraktığını ilan etmesi ve mevcut döneme kadar yapılmış olan İsrail-Filistin barış anlaşmalarının Hamas tarafından tanınması öne sürülen şartlar olmuştur (Katman, 2018: 144). Sunulan ön şartların karşılık bulmaması İsrail ve ABD öncülüğünde Hamas kontrolündeki yeni Filistin hükümetine karşı uluslararası bir boykotun uygulanmasını da beraberinde getirmiştir. Filistin Yönetimi'nin hizmet ve iş gücü ödemeleri için gerekli gelir kaynaklarının kesilmesi, Filistin'in vergi gelirlerinin İsrail tarafından bloke edilmesi, İsrail'in uyguladığı fiziksel abluka nedeniyle Filistinlilerin ürünlerini ihraç edememesi ve gıda ile ilaç gibi temel ihtiyaç maddelerini ithal edememesi, Dökme Kurşun Operasyonu sırasında zarar gören altyapı ve evlerin onarımı için gerekli inşaat malzemelerinin bölgeye girişine izin verilmemesi ve yabancı pasaporta sahip Filistinlilerin vize yenilemelerinin durdurularak ailelerin parçalanması, ambargonun diğer unsurları arasında yer almaktadır (Cook, 2006). Uygulanan ambargo ve fiziksel abluka nedeniyle dış dünya ile bağlantının kesildiği bir ortamda Hamas hükümeti ciddi sorunlar yaşamış ve Filistin halkını temsil etme görevini yerine getirememiştir. Ortaya çıkan realiteye bakıldığında aslında uygulanan ambargolar Hamas'tan ziyade Filistin halkının bütününe zarar vermiştir. Bu ironi tarihte benzeri olmayan bir durum ortaya çıkarmıştır. Uluslararası toplum tarafından işgalciler yerine işgal altında yaşayan halk cezalandırılmıştır (Roy, 2011: 41). İşgal altındaki Filistin halkının ambargo ve abluka ile cezalandırılması Gazze'deki insani krizin boyutunu derinleştirmiştir. Bu kapsamda 2023 Ekim'de başlayan ve hala devam eden İsrail'in işgal operasyonları hem bu krizleri daha da şiddetlendirmiş hem de uluslararası hukuk temel ilkelerinin ciddi bir biçimde ihlal edildiği bir dönemi de beraberinde getirmiştir.

Gazze İşgalinde Son Dönem: Aksa Tufanı Operasyonu ve Sonuçları

İzzeddin el-Kassam Tugayları, 7 Ekim sabahının erken saatlerinde Hamas tarafından başlatılan "Aksa Tufanı Operasyonu" kapsamında İsrail'in güney bölgelerine geniş çaplı bir saldırı düzenlemiştir. Operasyon, Yom Kippur Savaşı'nın 50. yıl dönümüne denk gelmiş ve ilk saatlerde yaklaşık 5.000 füzenin ateşlenmesiyle başlamıştır. Hamas güçleri; hava, kara ve denizden sınırı aşarak İsrail'in güneyine girmiş ve aralarında askerlerin de bulunduğu

240 İsrailiyi rehin almıştır. İsrail'in iç istihbarat teşkilatı Şin Bet ve dış istihbarat servisi Mossad'ın bölgede güçlü bir şekilde konumlanmış olmasına rağmen bu saldırılar ciddi bir güvenlik açığı olarak değerlendirilmiş ve yoğun eleştirilere yol açmıştır. Olayın ardından saatler içinde İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu, 1973 Yom Kippur Savaşı'ndan bu yana ilk kez savaş durumu ilan etmiş ve çatışmalar resmi olarak başlamıştır (Elmalı, 2023: 30).

İsrail Güvenlik Güçleri (ISF), 7 Ekim sabahında Hamas'ın saldırılarına karşılık olarak Gazze Şeridi'nde hava saldırılarına başlamıştır. 8 Ekim'de İsrail tarafından "*Demir Kılıçlar Operasyonu*" adı verilen geniş çaplı bir askeri hareketin başladığı resmen ilan edilmiştir. Bu süreçte ISF ilk olarak Gazze Şeridi'ne yönelik altı hafta süren yoğun bir hava saldırısına başlamış ve ardından ağır topçu desteği altında kara operasyonlarını başlatmıştır. Bu saldırının temel hedefi, Hamas'ın yönetim fonksiyonları dahil olmak üzere tamamen yok edilmesi ve İsraili rehinelere tamamen kurtarılması şeklinde kamuoyuna açıklanmıştır (A/HRC, 2024: 7-8).

İsrail'in Gazze Şeridi'ne yönelik operasyonları kamuoyuna açıklananın aksine dehşet verici bir katliam noktasına erişmiştir (Göz ve İşler, 2024: 59). Nitekim işgal altında olan topraklardaki Filistin halkının ve diğer Arapların, İnsan haklarını etkileyen İsrail Uygulamalarını İnceleyen Birleşmiş Milletler Özel Komitesi'nin yayınladığı rapora göre Ekim 2023 ile Temmuz 2024 tarihleri arasında Gazze'ye iki nükleer bombaya eşdeğer olan 25.000 ton bomba atılmıştır. Bu denli ağır bir bombardıman yalnızca fiziksel yıkımı değil aynı zamanda soykırım kavramıyla ilişkilendirilebilecek ciddi insani sonuçları da beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda su ve hijyen sistemlerinin tahribatı, tarımsal alanların yok edilmesi ve toksik kirlilik gibi unsurlar raporda detaylandırılmıştır. Raporda, yıkımın boyutu göz önüne alındığında İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırılarının "*soykırım niteliği taşıyan*" özellikler gösterdiği belirtilmiştir. Yıkım sonucu ortaya çıkan fiziksel tablonun Gazze halkının nesiller boyu olumsuz etkileneceği bir durumu ortaya çıkaracağı hususu da raporda ifade edilmiştir. Komite ayrıca İsrail ordusunun yapay zekâ destekli hedefleme sistemleri ve ağır bombalar kullanarak gerçekleştirdiği saldırılarda, siviller ile savaşçılar arasında ayırım yapma yükümlülüğüne ve sivil ölümleri önleme zorunluluğuna riayet etmediğini belirtmiştir (UN News, 2024).

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi'nin 1 Kasım 2023- 30 Nisan 2024 arasını kapsayan raporunda İsrail'in Gazze Şeridi'nde yürütmüş olduğu operasyonla ilgili kaygılar dile getirilmiştir. Rapora göre Gazze'deki çatışmalarda İsrail'in tercih ettiği araç ve savaş taktiklerin ciddi insani acılara yol açtığı belirtilmiştir. Çatışma sürecinde İsrail'in Uluslararası İnsan Hakları Hukuku ve Uluslararası İnsancıl Hukuk kurallarını ağır bir

biçimde ihlal ettiği tespit edilmiştir. Belirtilen dönem aralığında uluslararası hukuk ihlallerinin seviyesi benzeri görülmemiş bir düzeye ulaşmış ve savaş suçları ile diğer olası vahşet suçlarının işlenmiş olabileceği endişesi doğmuştur. Uluslararası Adalet Divanı aynı şekilde İsrail'in soykırım eylemlerini ve diğer yasaklanmış davranışları önleme, koruma altına alma ve cezalandırma konusundaki uluslararası yükümlülüklerini açıkça vurgulamıştır (OHCHR, 2024b: 4).

Gazze'deki insani kriz, siviller açısından ciddi boyutlarda ve daha önce görülmemiş bir düzeye ulaşmıştır. 7 Ekim 2023'ten itibaren devam eden çatışmalar; büyük ölçüde can kaybına, konutların geniş çaplı yıkımına ve hastaneler, okullar ve diğer kritik altyapı hizmetlerinin ciddi hasar görmesine neden olmuştur. Bu süreçte özellikle kadınlar, çocuklar, yaşlılar, engelliler ve hastalar, şiddetin en ağır etkilerini yaşamış; birçoğu evlerinden, sevdiklerinden ve temel hizmetlere erişim imkanlarından yoksun kalmıştır. Bu yazının yazıldığı sırada güncel verilere göre Gazze'ye yönelik saldırılar sonucunda Gazze'de yaşamını yitiren Filistinli sayısının 41.495 olduğu belirtilmiştir. Bu da savaşın başından itibaren günlük ortalama 130 kişinin hayatını kaybettiği anlamına gelmektedir ve ölenlerin büyük kısmını kadınlar ve çocuklar oluşturmaktadır. Bugüne kadar 96.000'den fazla Filistinli yaralanmış ve yaralananların birçoğu kalıcı sakatlıklarla karşı karşıya kalmıştır. Entegre Gıda Güvenliği Aşama Sınıflandırması'na göre 495.000 kişi beşinci kategoride (Felaket) açlık çekmektedir. Savaş süresince 1,9 milyon Filistinli yerinden edilmiş ve birçoğu birden fazla kez evini terk etmek zorunda kalmıştır. En az 17.000 çocuk yetim kalmış veya ailelerinden ayrılmıştır. Bununla birlikte Gazze'de bulunan 36 hastanenin sadece 11'i kısmen işlevsel durumda kalmış, 885'den fazla sağlık çalışanı hayatını kaybetmiştir. Okul binalarının %85'ten fazlası hasar görmüş veya yıkılmış ve 625.000 çocuk bir eğitim yılını tamamen kaybetmiştir (OHCHR, 2024a: 1-2).

Aksa Tufanı Operasyonu ve sonrası, yalnızca askeri bir çatışma değil aynı zamanda uluslararası hukukun temel ilkelerinin ciddi şekilde ihlal edildiği bir dönemi temsil etmektedir. Bu süreçte işlenen ihlaller, insan haklarının korunması bağlamında küresel düzeyde tartışmalara neden olmuştur.

Uluslararası Hukuk ve İnsan Hakları İhlalleri: Gazze Örneği

Uluslararası İnsancıl Hukuk, çatışma durumlarında insan haklarının korunmasında temel bir kılavuz olarak kabul edilmektedir. Bu hukuk, çatışmalarda yer alan tarafların sorumluluklarını tanımlarken, sivillerin korunmasını öncelikli bir ilke olarak benimsemektedir. 1949 tarihli dört Cenevre Sözleşmesi ve bunlara ek protokoller kapsamında düzenlenen bu hukuk hem savaşın hem de sivillerin haklarını güvence altına almayı

hedeflemektedir (Cenevre Sözleşmesi, 1949). Bu bağlamda, IHLnin ayırım, orantılılık ve insaniyet ilkeleri, silahlı çatışmalarda hem askeri operasyonların hem de insani sorumlulukların dengelenmesi için kritik öneme sahiptir.

IHL, silahlı çatışmalarda; çatışmaların neden olduğu yıkımı azaltmak ve tarafların meşru askeri operasyonlarını sürdürebilmelerine olanak tanımak şeklindeki iki temel amacı dengelemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda IHLnin çatışmalardaki temel ilkeleri; ayırım ilkesi, orantılılık ilkesi ve insaniyet (merhamet) ilkesi şeklindedir. Ayırım ilkesine göre çatışmaya taraf olanların sivilleri ve sivil unsurları askeri hedeflerden ayırt etmesi gerekirken aynı zamanda sivillere ve sivil unsurlara yönelik doğrudan saldırılar ile ayırım gözetmeyen saldırılardan kaçınmasını zorunlu kılmaktadır. Orantılılık ilkesine göre bir saldırının neden olacağı sivil kayıplar veya sivil unsurlara vereceği zarar ile beklenen somut ve doğrudan askeri avantaj arasında makul bir denge bulunması zorunludur. Bu ilkeye göre; sivil kayıpların veya zararların askeri kazanımlarla kıyaslandığında aşırı derecede olduğu durumlarda saldırıların yapılması yasaktır. İnsaniyet ilkesine göre; hasta veya yaralı olmaları, teslim olmaları ya da esir alınmaları nedeniyle çatışmalara artık katılmayan sivillere ve savaşımlara insanca muamele edilmelidir (Cenevre Sözleşmesi, 1949). Bu ilkeler bir bütün olarak ele alındığında askeri çatışma durumlarında hem askeri gerekliliklerin hem de insani sorumlulukların korunmasını amaçlamaktadır.

Uluslararası İnsancıl Hukuk, işgal durumlarını düzenlerken, işgal altındaki toprakların geçici kontrolünü elinde bulunduran işgalci gücün bu topraklarda temel yapısal değişiklikler yapmasını yasaklayarak işgale uğrayan devletin egemenlik haklarını korumayı hedeflemektedir. İşgalci güç ayrıca işgale uğrayan devletin kamu düzenini ve güvenliğini yeniden tesis etme ve sürdürme sorumluluğunu üstlenmekle yükümlüdür (Coop, 2024: 2).

IHLnin uygulanmasını sağlamanın en etkili yollarından biri, ciddi ihlallerin savaş suçları olarak değerlendirilip ulusal veya uluslararası mahkemelerde yargılanmasıdır. Bu bağlamda, Uluslararası Ceza Mahkemesi, Roma Statüsü'nün 8. Maddesi kapsamında savaş suçlarını yargılama yetkisiyle donatılmıştır (International Criminal Court, 2021).

Uluslararası hukuk kapsamında İsrail'in kuruluşundan günümüze kadar yapmış olduğu ihlallere bakıldığında İsrail'in oldukça kabarık bir sicile sahip olduğu ifade edilebilir. Nitekim kuruluşundan günümüze kadar İsrail, uluslararası hukuku ihlal etmiş olmasına rağmen bu ihlaller nedeniyle herhangi bir ciddi yaptırım veya sorumlulukla karşılaşmamıştır. Bu anlamda ironik bir ifadeyle İsrail'in uluslararası hukuku cezasızlık zırhına sahip olarak ihlal ettiği ve etmeye de devam ettiği söylenebilir. İsrail'in uluslararası hukuku açıkça ihlal eden ve savaş hukukuna aykırı olarak gerçekleştirdiği dikkate

değer suçlar şu şekilde sıralanabilir; Filistin halkının etnik temizliği ve geri dönüş haklarının ihlal edilmesi (1948 Bağımsızlık Savaşı), Fransa ve İngiltere ile birlikte yasadışı bir savaşın başlatılması (1956 Süveyş Krizi), Ürdün, Suriye ve Mısır topraklarının yasadışı şekilde ilhakı ve işgali (1967 Altı Gün Savaşı) ve Güney Lübnan'ın 1985-2000 (Güney Lübnan Çatışması) yılları arasında yasadışı şekilde işgali (Tzortzis ve Vahedi, 2023: 48). Sayılan geniş kapsamlı ihlaller listesi, Filistinli hukuk uzmanı Henry Cattan tarafından şu ifadelerle özetlenmiştir; İsrail'in Birleşmiş Milletler üyeliğine kabulünden sonra gerçekleştirdiği eylemler üyelik şartı olarak BM'ye verdiği beyanlar ve açıklamalarla çelişmektedir (Cattan, 2000: 88).

Uluslararası İnsancıl Hukuk ihlalleri bağlamında İsrail ve Filistin arasındaki uzun süredir devam eden çatışma ciddi tartışmalara neden olmuştur. IHL, sivillerin ve insani yardım tesisleri gibi doğrudan çatışmaya katılmayan unsurların korunmasını öngörmektedir. İsrail-Filistin çatışması sürecinde gerçekleşen birçok olay belirtilen temel hukuki normlarla çelişmektedir. Söz konusu ihlaller; sivillere yönelik askeri güç kullanımı ve bu gücün kullanımının orantısız olması, sivil altyapının bombalanması veya hedef alınması, ölçsüz insani kayıplara yol açan kuşatma politikaları ve sivil halkın zorla yerinden edilmesi ve soykırım politikaları ile mevcut nüfus yapısının ortadan kaldırılması veya değiştirilmesi gibi uzun bir liste şeklinde sıralanabilir.

Uluslararası İnsancıl Hukuk'un temel ilkeleri olan ayırım, orantılılık ve insaniyet prensipleri silahlı çatışmalarda sivillerin korunması için kritik öneme sahiptir. Ancak, İsrail'in Gazze Şeridi'ne yönelik politikaları, uluslararası hukukun temel ilkelerine aykırı bir tablo ortaya koymaktadır. Özellikle sivillere yönelik saldırılar, ayırım gözetmeme ve orantısız güç kullanımı gibi ciddi ihlallerle bir araya gelerek uluslararası insancıl hukuk normlarının açıkça ihlal edildiğini göstermektedir. Bununla birlikte İsrail'in uyguladığı açlık politikaları ve temel hizmetlerin kesintiye uğratılması yalnızca bölgedeki insani krizi derinleştirmekle kalmamış aynı zamanda uluslararası toplumun bu duruma olan tepkisizliğini de gözler önüne sermiştir

Aksa Tufanı Operasyonu'nun ardından İsrail, Hamas'a karşı savaş ilan ederek Gazze Şeridi'nde Hamas'ın operasyonel kapasitesini yok etmeyi hedefleyen bir askeri operasyon başlatmıştır. 9 Ekim 2023'te İsrail Savunma Bakanı Yoav Gallant, Gazze Şeridi'ne yönelik *"tam bir kuşatma"* uygulanacağını duyurmuştur. Bu karar Gazze'ye gıda, yakıt ve diğer temel ihtiyaç malzemelerinin tedarikinin tamamen durdurulmasını içermektedir. Gallant, tam kuşatma politikasını *"Biz insan görünümülü hayvanlarla savaşıyoruz ve buna göre hareket ediyoruz"* (Jankowicz, 2023) ifadesiyle

gerekleştirmişti. Karardan kısa bir süre sonra İsrail Enerji Bakanı İsrail Katz, İsrail'den Gazze'ye elektrik verilmeyeceğini ifade etmiştir (Schneider, 2023). Gazze'ye yönelik tam kuşatma emirlerinin açıklanmasının hemen ardından aralarında Uluslararası Af Örgütü, İnsan Hakları İzleme Örgütü ve çeşitli Birleşmiş Milletler kuruluşlarının da bulunduğu birçok insan hakları örgütü ve uluslararası örgüt, İsrail'in Gazze'ye yönelik tam kuşatma politikasının uluslararası hukuka aykırı olduğunu ifade etmiştir (Uluslararası Af Örgütü, 2023).

Ekim 2023'ten bu yana Gazze'de hava, kara ve denizden gerçekleştirilen saldırılar ile birlikte yoğun ve sürekli bir şekilde devam eden kara çatışmaları eşi görülmemiş ölçekte can kaybına yol açmıştır. Filistin Sağlık Bakanlığı (Gazze Şeridi) verilerine göre 7 Ekim 2023 ile 19 Kasım 2024 tarihleri arasında en az 43.972 Filistinli öldürülmüş ve 104.008 kişi yaralanmıştır (OCHA, 2024). Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi izleme raporlarına göre sivillerin eşi görülmemiş düzeyde öldürülmesi ve yaralanması İsrail Güvenlik Güçleri'nin IHL'nin temel ilkelerini oluşturan ayırım, orantılılık ve saldırılarda önlem alma ilkelerine uymamasının doğrudan bir sonucudur. İsrail'in çatışma yöntemleri; Gazze'nin hastaneler ve okullar gibi sivil altyapılarının yanı sıra su ve kanalizasyon sitemlerini de tahrip ederek hayatta kalan birçok kişiyi yaralı, yerinden edilmiş² ve aç kalmasına neden olmuştur. Bununla birlikte süregelen çatışma yeterli su, gıda ve sağlık hizmetlerine erişim imkanını ortadan kaldırmıştır (OHCHR, 2024b: 5).

İsrail'in Gazze Şeridi'ne yönelik işgal politikalarının uluslararası hukuk kurallarına aykırılığının boyutlarından birini sivil halka yönelik uygulamış olduğu açlık politikaları oluşturmaktadır. Ocak 2024 itibariyle özellikle Gazze Şeridi'nin kuzeyinde açlık, Filistin halkı açısından somut bir gerçeklik haline gelmiştir. Sivil halkın açlığa mahkûm edilmesi daha çok bebekler ve yaşlıların hayatını kaybetmesine neden olmuştur. İsrail'in sivilleri açlığa mahkûm etme politikalarının simgesel örneğini katliam sonrasında “un

2 Birleşmiş Milletler verilerine göre 6 Ekim 2024'ten itibaren 100.000 ile 131.000 arasında kişi yerinden edilmiştir. Yerinden edilen kişiler; su, barınak ve sağlık hizmetleri gibi temel hayati kaynakların ciddi bir biçimde yetersiz olduğu Gazze Şeridi'nin batı ve kuzeyindeki çeşitli bölgelere ulaşmıştır. Bu nüfus hareketi Eylül 2024 sonu itibariyle yaklaşık 250.000 kişinin yaşadığı tahmin edilen Gazze Valiliği'nin nüfusunu yaklaşık 375.000 kişiye çıkarmıştır. Güney Gazze'ye hareket ise sınırlı kalmış ve 6 Ekim 2024'ten bu yana yaklaşık 700 kişinin güneye geçtiği belirtilmiştir. Gazze Şeridi'nin Kuzey Valiliği'nde kalan nüfus ise yaklaşık 65.000 ile 75.000 arasında olup bu sayı 7 Ekim 2024'teki toplam nüfusun yüzde 20'sinden daha azına tekabül etmektedir. Bu denli büyük yerinden edilme politikalarına ilaveten 17 Kasım'da İsrail Hava Kuvvetleri Beyt Lahiyah'da acil tahliye çağrısı yapan broşürler dağıtarak yerinden etme politikalarına devam etmiştir. Bkz: OCHA. (2024, 19 Kasım). Humanitarian Situation Update #239 | Gaza Strip [EN/AR]. *United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs*. <https://www.unocha.org/publications/report/occupied-palestinian-territory/humanitarian-situation-update-239-gaza-strip>

katliamı” olarak anılmaya başlayan vaka oluşturmaktadır. 29 Şubat 2024’te insani yardım kamyonlarına ulaşmaya çalışan açlık içindeki Filistinlilere İsrail Güvenlik Güçleri tarafından ateş açılmış ve en az 118 kişinin bu olayda yaşamını yitirdiği belirtilmiştir (Cordall vd., 2024). Un Katliamı’na şahit olan Hacı Mahmoud Daghmash yaşamış olduğu trajediyi şu sözlerle; “İşgal güçleri bizi iki kez öldürdü, bir kez evimizi bombalayarak bir kez de bizi aç bırakarak.” ifade etmiştir (Aljamal, 2024). Bu olayın yaşandığı dönemde insani yardım ulaştırma çabalarına yönelik saldırılar artarak devam etmiştir. Özellikle Gazze Şeridi’ndeki insani yardım geçiş noktalarında yardım almaya çalışan Filistinlilere karşı İsrail Güvenlik Güçleri’nin ateş açma ve bombalama eylemleri kaydedilmiştir (Oxfam, 2024). Bu bağlamda Güney Afrika, Filistinlilerin açlıktan korunması amacıyla Ulus Adalet Divanı’na acil ek geçici önlemler alınması talebinde bulunmuş ve un katliamını İsrail’in Gazze’deki soykırım stratejisinin bir kanıtı olduğunu ifade etmiştir (Uluslararası Adalet Divanı, 2024). İsrail’in Filistin halkına yönelik politikalarına bu olay örneğinde değerlendirme yapmak gerekirse İsrail’in eylemlerinin sistematik ve kasıtlı olduğu ve bu eylemlerle uluslararası hukuk kurallarının ağır ve açık bir biçimde ihlal ettiği ifade edilebilir.

Savaş hukuku, sivilleri ve sivil unsurları hedef alan, siviller ile savaşımlar arasında ayırım yapmayan veya beklenen askeri avantaj ile orantısız bir şekilde sivillere veya sivil unsurlara zarar vereceği öngörülen saldırıları yasaklamaktadır³. Savaş hukuku gereğince çatışmaya taraf olanlar sivillere verilen zararı asgariye indirmek için gerekli tüm önlemleri almak zorundadır (HRW, 2024). Gazze’deki uluslararası hukuk kurallarına yönelik ciddi ihlallerin izlenmesi ve doğrulanması süreci erişim kısıtlamaları, yüksek güvenlik riskleri vb. unsurlar nedeniyle oldukça zor olmaktadır. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi tarafından 2 Eylül 2024 itibarıyla doğrulanmış verilere göre Gazze’de 8.119 Filistinli hayatını kaybetmiştir. Bu kayıplar arasında 2036 kadın ve 3588 çocuk (1.865 erkek çocuk ve 1.723 kız çocuk) bulunmaktadır. Doğrudan ölümlerin 7.607’si konutlar veya benzeri yerleşim yerlerinde gerçekleşmiş olup bunların %44’ünü çocuklar, yüzde 26’sını kadınlar ve yüzde 30’unu erkekler oluşturmaktadır. Belirtilen tarihteki ölümlerin dağılımına bakıldığında Gazze Şeridi’ndeki

3 Uluslararası Ceza Mahkemesi 21 Kasım 2024’te aldığı kararla Netanyahu ve Gallant’ın 8 Ekim 2023’ten 20 Mayıs 2024’e kadar işlenen savaş suçları ve insanlığa karşı suçlardan sorumlu olduklarına dair makul gerekçelerin bulunduğuna hükmetmiş ve Netanyahu ile Gallant hakkında tutuklama kararı çıkardığını açıklamıştır. Bkz: UCM. (2024, 21 Kasım). Situation in the State of Palestine: ICC Pre-Trial Chamber I rejects the State of Israel’s challenges to jurisdiction and issues warrants of arrest for Benjamin Netanyahu and Yoav Gallant. *International Criminal Court*. <https://www.icc-cpi.int/news/situation-state-palestine-icc-pre-trial-chamber-i-rejects-state-israels-challenges>

bütün yerleşim birimlerinin bu trajediden etkilendiği ve her bölgede yüksek ölüm oranlarının doğrulandığı belirtilmiştir (OHCHR, 2024b: 6). BM'nin ölümler ve ölüm dağılımları ile ilgili raporları kıyaslandığında İsrail'in tüm nüfus gruplarını orantılı bir biçimde etkileyen bir saldırı modeli oluşturduğu görülmektedir. Bu durum İsrail Güvenlik Güçleri'nin IHL kurallarının temel ilkelerini hiçe sayarak sivil ve savaştan ayrımı yapmadan hareket ettiğini göstermektedir. BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi yayınlamış olduğu raporda belgelenmiş olduğu ihlallerin birçoğunun savaş suçu kapsamında değerlendirilebilecek nitelikte olduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte yapılan ihlallerin bir devlet politikası olarak gerçekleşmesi durumunda bu ihlallerin insanlığa karşı suç teşkil ettiğini belirtmiştir. İhlallerin boyutuna ve yapısına bakıldığında bu ihlallerin bir ulusal, etnik, ırksal veya dini gruba tamamen veya kısmen yok etme niyetiyle işlenmesi durumunda bu ihlallerin soykırım olarak değerlendirilebileceği raporda belirtilmiştir (OHCHR, 2024b: 29).

İsrail'in Gazze Şeridi'ne yönelik kuşatmasının uluslararası hukuka aykırılık oluşturan diğer bir boyutu sağlık sistemi ile ilgilidir. IHL'nin belirlemiş olduğu ilkeler silahlı çatışma durumlarında sivil ve askeri hedefler arasında ayırım yapılmasını ve sivillere ait yapılar ile altyapının korunmasını öngörmektedir. Askeri hedef olarak değerlendirilmeyen okullar, ulaşım araçları ve sağlık birimleri gibi tüm sivil unsurlar bu kapsamda yer almaktadır. Bu noktada sağlık birimleri; sabit veya hareketli, kalıcı veya geçici, askeri veya sivil amaçlarla tıbbi hizmet sunmak üzere organize edilmiş kuruluş ve birimleri ifade etmektedir. Nitekim, hastaneler, kan nakil merkezleri, koruyucu tıp merkezleri ve eczacılık depoları belirtilen kapsamın örneklerini oluşturmaktadır (ICRC, 2024). Uluslararası İnsancıl Hukuk, hastaneler dahil olmak üzere tüm tıbbi kuruluşlara özel bir koruma statüsü tanımaktadır. Bu birimlere yönelik saldırılar Uluslararası İnsancıl Hukuk ilkeleriyle bağdaşmaz ve Cenevre Sözleşmesi ile ek protokollerine göre açık bir hukuk ihlali oluşturmaktadır. Bu kapsamda Gazze'ye yönelik abluka nedeniyle zaten ağır aksak işleyen sağlık sistemi Ekim 2023'den itibaren tamamen çökme noktasına gelmiştir. Gazze Şeridi'ndeki sağlık sistemi; yoğun bombardıman, yaygın yıkım, artan sağlık ihtiyaçları, tıbbi malzeme eksikliği, tıbbi malzeme ve sağlık personelinin bölgeye girişine yönelik kısıtlamalar ve yaralılar da dahil olmak üzere hastaların bölgeden çıkmasına getirilen sınırlamalar nedeniyle ciddi bir biçimde çökmüştür (WHO, 2024: 2). Gazze'deki sağlık sistemi üzerindeki yıkım ve kısıtlamalar bölgedeki insani krizin boyutlarını ve uluslararası toplumun müdahalesine duyulan ihtiyacı açıkça ortaya koymaktadır.

İsrail, 7 Ekim 2023'ten itibaren Gazze Şeridi'ndeki hastaneleri sistematik bir biçimde hedef alarak sağlık sistemine yönelik ihtiyaçların dramatik bir şekilde arttığı bir dönemde sağlık sistemini büyük ölçüde işlevsiz hale getirmiştir. Kasım ve Aralık 2023 döneminde Gazze'nin en büyük hastanesi olan Al Şifa Tıp Kompleksi ile Kuzey Gazze'deki Endonezya, Al Awda ve Kemal Adwan hastaneleri İsrail'in hedefi olmuştur. 2024 başı itibariyle Orta Gazze'deki Al Aqsa Şehitleri Hastanesi saldırıların hedefi olmuştur ve devamında Nasser Tıp Kompleksi ve Al Amal Hastanesi İsrail'in kara operasyonlarının yoğunlaştığı bir dönemde saldırıya uğramıştır. Gelenen noktada Gazze genelinde bulunan 32 hastaneden yalnızca 12 tanesi kısmen işlevsel durumda bulunmaktadır (OHCHR, 2024b: 19). İsrail, hastaneleri hedef almasına yönelik olarak bazı hastanelerde Hamas üyelerinin faaliyet gösterdiği (Federman, 2023) yönünde iddialarda bulunsa da bu iddialar doğrulanmamıştır. Nitekim bu iddiaların doğruluğu kanıtlanmış olsa bile bu durum İsrail'in ayırım, orantılılık ve önlem alma gibi uluslararası hukukun temel ilkelerine tam olarak riayet etme yükümlülüğünü ortadan kaldırmamaktadır.

İsrail'in Gazze'ye yönelik tam kuşatma ve devam eden abluka politikalarının en ağır yükünü siviller (kadınlar, erkekler ve çocuklar) çekmiştir. Bu süreçte İsrail'in yürütmüş olduğu işgal politikası sadece IHL'nin temel ilkelerini açıkça ihlal etmekle kalmamış aynı zamanda sivil nüfusa yönelik olarak orantısız ve telafisi mümkün olmayan zararlar vermiştir. Uluslararası İnsancıl Hukuk, silahlı çatışmalarda insan faktörlü acıları sınırlandırmak amacıyla tasarlanmıştır. Ancak İsrail'in bu kuralları sistematik bir biçimde ihlal etmesi sivil nüfusu savunmasız hale getirmiştir. Özellikle konutlara, sağlık tesislerine ve insani yardım merkezlerine yönelik kasıtlı saldırılar sadece hukukun ihlal edilmesi anlamına gelmemekte aynı zamanda insani değerlerin de ayaklar altına alınması anlamına gelmektedir. İsrail'in çatışma sürecinde yürütmüş olduğu mevcut politikalar uluslararası toplumda da ciddi sonuçlar doğurmuş ve İsrail'in yürütmüş olduğu insanlık dışı politikalarının hesap verilebilirliğinin sağlanması gerekliliğini bir kez daha ortaya koymuştur. İsrail'in mevcut durumdaki hukuki ihlalleri uluslararası hukukun uygulanabilirliğini sorgulamakta ve küresel düzeyde insan haklarına yönelik yükümlülüklerin güvenilirliğini zayıflatmaktadır. Uluslararası toplumun İsrail'in hukuk ihlallerine karşı etkisiz kalması sadece Gazze'deki insani krizi derinleştirmekle kalmaz aynı zamanda bölgesel ve küresel istikrarın tehdit edilmesine neden olabilir. Bu tür olaylar, uluslararası hukukun uygulanabilirliğine olan güveni zayıflatmakta ve uluslararası toplumun hareketsizliğinin insani krizleri derinleştirdiği bir tabloyu ortaya koymaktadır. Tarih, uluslararası mekanizmaların ve toplumun, Nazi

Almanyası'nın başlangıçtaki saldırgan politikalarına karşı etkili bir şekilde harekete geçmemesinin İkinci Dünya Savaşı gibi büyük bir felakete neden olduğunu göstermiştir. Benzer şekilde İsrail'in uluslararası hukuku ihlal eden politikalarının cezasız bırakılması, daha büyük insani ve politik krizlere zemin hazırlayabilir.

Sonuç

Gazze Şeridi'nde devam eden kriz sadece insani bir trajedi değil aynı zamanda uluslararası hukukun işleyişine yönelik ciddi bir sınavdır. Yapılan çalışmada Gazze'deki çatışma ve kuşatma sürecinin doğurduğu sonuçlar hem insani hem de hukuki boyutlarıyla ele alınmakla birlikte bölgedeki koşulların uluslararası sistemin kapasitesine meydan okuduğu gözlemlenmiştir. Gazze'deki mevcut durum bölgesel bir krizden ziyade küresel güç dinamikleri ve insan hakları sisteminin etkisizliğiyle şekillenen karmaşık bir problem olarak ele alınmalıdır.

Gazze'deki insani kriz temel yaşam koşullarının sürdürülemez hale geldiği bir noktaya ulaşmıştır. İsrail'in uyguladığı kuşatma ve abluka politikalarının Gazze'deki siviller üzerindeki yıkıcı etkileri bu politikaların sistematik olarak bir halkı yaşamdan koparma stratejisinin bir parçası olduğunu göstermektedir. Bölgedeki sağlık sisteminin çökmesi, eğitim kurumlarının neredeyse tamamen işlevsiz hale gelmesi ve temel ihtiyaçlara erişimin engellenmesi bu krizin boyutlarını somut bir biçimde ortaya koymaktadır. İsrail'in sistematik bir biçimde sivillere yönelik göz göre göre uyguladığı politikalar uluslararası hukukun temel ilkelerinin nasıl ihlal edildiğini göz önüne sermektedir.

Uluslararası hukuk çerçevesinde İsrail'in Gazze'deki eylemleri açık bir biçimde Cenevre Sözleşmeleri ve IHL ilkelerine aykırılık teşkil etmektedir. Sivillere ve sivil unsurlara yönelik saldırılar ayırım gözetme ilkesinin sistematik olarak göz ardı edildiğini göstermektedir. Buna rağmen uluslararası mekanizmaların etkisizliği ve uluslararası toplumun eylemsizliği bu ihlallerin tekrarlanmasına zemin hazırlamaktadır. İsrail'in çatışma öncesi ve çatışma sürecindeki insan hakları ihlalleri sadece bölgesel bir sorun yaratmamakta aynı zamanda küresel ölçekte hukuk ve adalet sistemine olan güveni derinden sarsmaktadır.

Bu bağlamda Gazze'deki krize yönelik uluslararası toplumun etkisizliği oldukça dikkat çekmektedir. Birleşmiş Milletler ve diğer uluslararası kuruluşların bölgede yaşanan ihlallere karşı kayda değer bir müdahalede bulunmaması hem hukuki hem de ahlaki açıdan ciddi bir soruna işaret etmektedir. Gazze örneği, uluslararası hukukun sadece teorik bir yapıdan ibaret olmaması gerektiğini ve bunun uygulanabilirliğinin küresel istikrar ve

barış açısından hayati bir öneme sahip olduğunu göstermektedir. Özellikle İsrail'in bölgedeki eylemlerinin cezasız kalması hukukun üstünlüğü ve insan hakları normlarını büyük bir erozyona uğratma potansiyelini bünyesinde barındırmaktadır. Nitekim bu durum tarihsel olarak Nazi Almanyası'nda olduğu gibi daha büyük ve uzun vadeli felaketlere yol açabilecek bir tehlike barındırmaktadır.

Gazze Şeridi'nin stratejik ve jeopolitik önemi Gazze'deki işgali ve bunun neticesinde ortaya çıkan krizi daha karmaşık hale getirmektedir. Gazze sadece bir çatışma bölgesi olmaktan ziyade enerji kaynakları ve bölgesel güç dengeleri açısından kritik bir coğrafyada bulunmaktadır. Bu bağlamda çatışmanın ardındaki ekonomik ve stratejik motivasyonlar bölgedeki insani krizi çözmek yerine daha da derinleştirmiştir. Özellikle Akdeniz'deki doğalgaz rezervleri üzerindeki rekabet bu çatışmayı uluslararası bir boyuta taşımaktadır.

Sonuç olarak Gazze'deki kriz, uluslararası sistemin insani ve hukuki sorumluluklarını yerine getirebilmesi açısından bir dönüm noktasıdır. Mevcut durum, uluslararası hukukun işlerliğini yeniden tesis etme ve insan haklarını koruma konusundaki küresel yükümlülüğün aciliyetini göstermektedir. İsrail'in bölgedeki sistematik askeri politikaları sadece Gazze halkı için bir tehdit oluşturmakla kalmayıp aynı zamanda uluslararası barış ve güvenliğe yönelik büyük bir risk teşkil etmektedir. Bu bağlamda uluslararası toplum yalnızca diplomatik çabalarla yetinmemeli beraberinde uluslararası hukuki mekanizmaları da etkin bir biçimde devreye sokmalıdır. Nitekim İsrail'in bölgede neden olduğu insani krizlere ilişkin hesap verebilirliğinin sağlanması uluslararası hukukun geleceği açısından test niteliği taşımaktadır. Çünkü Gazze'nin bugünü, aynı zamanda gelecekte benzer krizler için uyarı niteliği taşımaktadır ve uluslararası sistemin insani değerleri koruma konusundaki kararlılığını yeniden değerlendirmesi için bir fırsat sunmaktadır.

Kaynakça

- A/HRC. (2024, 27 Mayıs). Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Occupied Palestinian Territory, Including East Jerusalem, and Israel – Advance unedited version. *United Nations Human Rights Council*, 1-21. <https://www.un.org/unispal/document/coi-report-a-hrc-56-26-27may24/>, Erişim Tarihi: 15.11.2024.
- Al-Qeeq, F. (2011). A comprehensive Approach to Incorporate Architectural Heritage of Gaza Old City Into Contemporary Urban Fabric. *Journal of Art and Architectural Research: LONAARD*, 1(2), 1-14.
- Alexander, J. (2007). *Conflict, Economic Closure and Human Security in Gaza*. Oxford Research Group: London
- Aljamal, A. (2024, 2 Mart). Palestine Chronicle Speaks to the Survivors of Gaza's 'Flour Massacre' – Special report. *Palestine Chronicle* <https://www.palestinechronicle.com/palestine-chronicle-speaks-to-the-survivors-of-gazas-flour-massacre-special-report/>, Erişim Tarihi: 20.11.2024.
- Bayraktar, B. (2013). *Oslo Barış Süreci: İsrail-Filistin barış görüşmeleri 1991-2000*. Küre Yayınları: İstanbul.
- Bhasin, T., ve Hallward, M. C. (2013). Hamas as a Political Party: Democratization in the Palestinian Territories. *Terrorism and Political Violence*, 25(1), 75-93. <https://doi.org/10.1080/09546553.2013.733273>
- Cattan, H. (2000). *The Palestine Question*. Saqi Books: London
- Cenevre Sözleşmesi. (1949). Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War. *Birleşmiş Milletler*. <https://treaties.un.org/pages/showdetails.aspx?objid=0800000280158b1a>, Erişim Tarihi: 18.11.2024.
- Cheal, B. (1988). Refugees in the Gaza Strip, December 1948—May 1950. *Journal of Palestine Studies*, 18(1), 138-157.
- Chossudovsky, M. (2023, 16 Ekim). The Israeli invasion and Gaza's offshore gas fields. *Green Watch*. <https://greenwatchbd.com/conflicts/39408>, Erişim Tarihi: 15.11.2024.
- Cook, J. (2006, 14 Aralık). The Trap of Recognising Israel. *The Electronic Intifada*. <https://electronicintifada.net/content/trap-recognising-israel/6604>, Erişim Tarihi: 18.11.2024.
- Coop, S. (2024). The Israel-Palestine Conflict From the Perspective of International Humanitarian Law 1-11. <https://jsil.jp/wp-content/uploads/2024/07/expert2024-11.pdf>, Erişim Tarihi: 21.11.2024.
- Cordall, S. S., Mhawish, M. R., ve Nashed, M. (2024, 5 Mart). When Israeli Soldiers Shot at Hungry Palestinians. *Aljazeera*. <https://www.aljazeera.com/news/longform/2024/3/5/the-blood-was-everywhere-inside-israels-flour-massacre-in-gaza>, Erişim Tarihi: 22.11.2024.

- Çinkara, G. (2024). Filistin’de İslami Hareketin Siyasallaşması: Hamas (1946-2024). *Ombudsman Akademik*, Özel Sayı 2 (Gazze), 163-194.
- Elmalı, B. (2023). *From Past to Present: The Israeli-Palestinian Conflict*. TRT world research centre.
- Elmalı, B. (2024, 16 Mayıs). Israel’s Genocidal War on Gaza is Also About Oil and Gas. *TRT World Research Centre*. <https://researchcentre.trtworld.com/featured/perspectives/israels-genocidal-war-on-gaza-is-also-about-oil-and-gas/>, Erişim Tarihi: 23.11.2024.
- Federman, J. (2023, 14 Kasım). Is Hamas Hiding in Gaza’s Main Hospital? Israel’s Claim is Now a Focal Point in a Dayslong Stalemate. *AP*. <https://apnews.com/article/israel-palestinians-hamas-war-shifa-hospital-ce8fda-9821a011a6cb6e4a3df5c90916>, Erişim Tarihi: 16.11.2024.
- Finkelstein, N. G. (2018). *Gaza: An Inquest Into Its Martyrdom*. University of California Press: Oakland.
- Göz, M. M., ve İşler, A. (2024). 2000 sonrası dönemde Türkiye ile İsrail ilişkilerinde “Beş Derin” kriz. *Uluslararası Toplumsal Bilimler Dergisi*, 8(2), 48-70. <https://doi.org/10.30830/tobider.sayi.18.4>
- HRW. (2024, 4 Nisan). Gaza: Israeli Strike Killing 106 Civilians an Apparent War Crime. *Human Rights Watch*. <https://www.hrw.org/news/2024/04/04/gaza-israeli-strike-killing-106-civilians-apparent-war-crime>, Erişim Tarihi: 18.11.2024.
- ICRC. (2024). Medical Units. *International Committee of the Red Cross*. <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v2/rule28?country=iq>, Erişim Tarihi: 15.11.2024.
- International Criminal Court. (2021). *Rome Statute of the International Criminal Court* www.icc-cpi.int/sites/default/files/2024-05/Rome-Statute-eng.pdf, Erişim Tarihi: 17.11.2024.
- Jamal, M. A. (2013). Beyond Fateh Corruption and Mass Discontent: Hamas, the Palestinian Left and the 2006 Legislative Elections. *British Journal of Middle Eastern Studies*, 40(3), 273-294.
- Jankowicz, M. (2023, 9 Ekim). Israel Announces “Complete Siege” of Gaza, Cutting its Electricity, Food, Water, and Fuel. *Business Insider*. <https://www.businessinsider.com/israel-gallant-announces-complete-siege-gaza-no-electricity-food-fuel-2023-10>, Erişim Tarihi: 20.11.2024.
- Kalaycıoğlu, S. (2023, 4 Aralık). Gaza Marine’in Belirsiz Geleceği. *Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi*. https://tasam.org/tr-TR/Icerik/72469/gaza_marinein_belirsiz_gelecegi, Erişim Tarihi: 22.11.2024.
- Katman, F. (2018). 2006 Seçimleriyle HAMAS’ın Filistin İçinde Değişen Konumu (2006-2010). *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 14(28), 127-156.
- Khalidi, R. (2007). *The Iron Cage: The Story of the Palestinian Struggle for Statehood*. Oneworld Publications: Oxford.

- Knudsen, A. (2005). Crescent and Sword: The Hamas Enigma. *Third World Quarterly*, 26(8), 1373-1388.
- Mark, C. R. (2004). *Israel's Proposal to Withdraw From Gaza*. https://www.everycrsreport.com/files/20041208_RS22000_54f6cda729749255674c-bfdd2b0c6452c9b56c6a.pdf, Erişim Tarihi: 12.11.2024.
- Mercan, M. H. (2018). Süreklilik ve Değişim Bağlamında Hamas'ın Siyasal Stratejisi. *Ortaadoğu Etütleri*, 10(1), 62-78.
- OCHA. (2024, 19 Kasım). Humanitarian Situation Update #239 | Gaza Strip [EN/AR]. *United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs*. <https://www.unocha.org/publications/report/occupied-palestinian-territory/humanitarian-situation-update-239-gaza-strip>, Erişim Tarihi: 24.11.2024.
- OHCHR. (2024a, 26 Eylül). Increased Protection of Human Rights in the Occupied Palestinian Territory. *The Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights*, 1-9. <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/publications/appeals/Occupied-Palestinian-Territory-Increased-Protection-The-1-en.pdf>, Erişim Tarihi: 22.11.2024.
- OHCHR. (2024b, 8 Kasım). Six-Month Update Report on the Human Rights Situation in Gaza: 1 November 2023 to 30 April 2024 *The Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights*, 1-32. <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/countries/opt/20241106-Gaza-Update-Report-OPT.pdf>, Erişim Tarihi: 16.11.2024.
- Oxfam. (2024, 18 Mart). Inflicting Unprecedented Suffering and Destruction: Seven Ways the Government of Israel is Deliberately Blocking and/or Undermining the International Humanitarian Response in the Gaza Strip. *Oxfam International*. <https://www.oxfamamerica.org/explore/research-publications/inflicting-unprecedented-suffering-and-destruction-seven-ways-the-government-of-israel-is-deliberately-blocking-andor-undermining-the-international-humanitarian-response-in-the-gaza-strip/>, Erişim Tarihi: 18.11.2024.
- PCBS. (2023). *Conditions of the Palestinian Population on the Occasion of the World Population Day* Palestinian Central Bureau of Statistics. https://www.pcbs.gov.ps/portals/_pcbs/PressRelease/Press_En_IntPopulationDy2023E.pdf, Erişim Tarihi: 12.11.2024.
- Pearlman, W. (2012). The Palestinian National Movement. W. R. Louis ve A. Shlaim (Eds.), *The 1967 Arab-Israeli war: Origins and Consequences içinde* (s. 126-148). Cambridge University Press: New York.
- Roy, S. (2007). *Failing Peace: Gaza and the Israeli-Palestinian Conflict*. Pluto Press: London.
- Roy, S. (2011). *Hamas and Civil Society in Gaza: Engaging the Islamist Social Sector*. Princeton University Press: New Jersey.

- Sarı, B. (2020). Hamas, the Islamic Wing of Palestinian Resistance: Its Roots, Characteristics, and Way of Politics. *Liberal Düşünce Dergisi*, 25(97), 147-165. <https://doi.org/10.36484/liberal.686585>
- Schneider, T. (2023, 7 Ekim). Israel Cuts Electricity Supply to Gaza. *The Times of Israel*. https://www.timesofisrael.com/liveblog_entry/israel-cuts-electricity-supply-to-gaza/, Erişim Tarihi: 19.11.2024.
- Tarakçı, N. (2009). *Gazze'nin Gizemi* Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi. https://tasam.org/files/icerik/file/gazzenin_gizemi_d6220135-5007-43a-c-8289-2c53aba840fc.pdf, Erişim Tarihi: 17.11.2024.
- Topuz, Z. Ç. (2022). Tek Taraflı Çekilmenin Ardından Gazze. *International Journal of Social Inquiry*, 15(1), 209-222.
- Tzortzis, H. A., ve Vahedi, M. (2023). *Unveiling Tyranny: The Genocide in Gaza & False Zionist Narratives on Palestine*. Sapience Publishing.
- UCM. (2024, 21 Kasım). Situation in the State of Palestine: ICC Pre-Trial Chamber I rejects the State of Israel's challenges to jurisdiction and issues warrants of arrest for Benjamin Netanyahu and Yoav Gallant. *International Criminal Court*. <https://www.icc-cpi.int/news/situation-state-palestine-icc-pre-trial-chamber-i-rejects-state-israels-challenges>, Erişim Tarihi: 23.11.2024.
- Uluslararası Adalet Divanı. (2024, 26 Ocak). 192 - Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v. Israel). *Uluslararası Adalet Divanı*. <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240126-ord-01-00-en.pdf>, Erişim Tarihi: 22.11.2024.
- Uluslararası Af Örgütü. (2023, 12 Ekim). Israel/OPT: Israel Must Lift Illegal and Inhumane Blockade on Gaza as Power Plant Runs Out of Fuel. *Amnesty International* <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2023/10/israel-opt-israel-must-lift-illegal-and-inhumane-blockade-on-gaza-as-power-plant-runs-out-of-fuel/>, Erişim Tarihi: 19.11.2024.
- UN News. (2024, 14 Kasım). Gaza: Israeli War Tactics Condemned as Aid Still Blocked From Reaching North. *UN News Global perspective Human stories*. <https://news.un.org/en/story/2024/11/1156946>, Erişim Tarihi: 20.11.2024.
- Usher, G. (2006). *Hamas Risen* [Middle East Report 238 (Spring 2006)]. Middle East Research and Information Project <https://merip.org/2006/03/hamas-risen/>, Erişim Tarihi: 18.11.2024.
- WHO. (2024, 22 Ocak). Health Conditions in the Occupied Palestinian Territory, Including East Jerusalem *World Health Organization*, 1-7. https://apps.who.int/gb/cbwha/pdf_files/EB154/B154_51-en.pdf, Erişim Tarihi: 21.11.2024.

FELAKETLE MÜCADELEDE SİVİL GÜÇ: AKSA TUFANI VE TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Mert Mahir Göz¹

Giriş

7 Ekim 2003 tarihinde, *Harakat al-Muqawama al-İslamiya*'ya² (Hamas) bağlı İzzeddin el-Kassam Tugayları tarafından İsrail'e yönelik gerçekleştirilen operasyon neticesinde çok sayıda İsrail askeri öldürülürken, birçoğu da rehlin alınmıştır (Mucuk, vd., 2023). El-Aksa Tufanı olarak adlandırılan bu operasyon, haiz olduğu üstün askeri savunma teknolojisi bağlamında “Demir Kubbe” olarak nitelendirilen İsrail'e ağır bir darbe vurmuştur (Kaşani, 2023). Öyle ki ağır askeri kayıplar veren İsrail zaviyesinden daha ağır olanı ise askeri savunma gücünün ve istihbarat ağının zannedildiği kadar güçlü olmadığını tüm dünya tarafından görülmüş olmasıdır. Ülkesine yönelik gerçekleştirilen bu saldırıyı “11 Eylül'ümüz” olarak nitelendiren İsrail, bir yandan sarsılan maktadır ülke imajını düzeltmek diğer yandan Hamas'tan intikam almak amacıyla yayılmacı işgal politikalarına bir yenisini eklemiştir (Cumhuriyet, 2023a).

El-Aksa Tufanı Operasyonu'na karşılık olarak Filistin'e önce havadan daha sonra ise karadan askeri hareket başlatan İsrail, terör örgütü olarak ilan ettiği Hamas'la mücadele ettiğini ileri sürerek, aylardır süren bir “insanlık felaketine” neden olmaktadır. Sivil, masum gözetmeksizin Filistin'deki okulları, çadırları ve hatta hastaneleri bombalayan İsrail ordusu, uluslararası kuruluşlardan ve uluslararası kamuoyundan gelen ateşkes çağrılarını dikkate

1 Öğr. Gör. Dr., Bitlis Eren Üniversitesi, Güroymak Meslek Yüksekokulu, Büro Hizmetleri ve Sekreterlik Bölümü, ORCID NO: 0000-0002-2563-7126.

2 Kısaca Hamas olarak adlandırılan Harakat al-Muqawama al-İslamiya (İslami Direniş Hareketi), İsrail tarafından bir terör örgütü olarak ifade edilmekle birlikte Filistin Parlamento'sunda çoğunluğa sahip, Sünni İslamcı bir parti olarak bilinmektedir. İsrail'e karşı direnişin sembol hareketi olan I. İntifada (1987) sırasında Şeyh Ahmed Yasin öncülüğünde kurulan Hamas, İsrail işgali altındaki Filistin topraklarının özgür kılınması amacıyla hareket ettiğini ifade etmektedir (BBC, 2023a; Euro News, 2023a).

almamaktadır. Zira yaşadığı bu krizi bir anlamda fırsatta çevirmeyi amaçlayan B. Netanyahu iktidarı, El-Aksa Tufanı Operasyonu'nu meşru bir gerekçe olarak göstererek Filistin'de yeni bir işgal dalgası başlatmanın yanı sıra İsrail'de özellikle genç kuşak tarafından "kutsallığı" sorgulanmaya başlanan Siyonizm düşüncesine olan inancı arttırmaya amaçlamıştır (Erol, 2023). Bu amaç doğrultusunda adeta bir terör devleti şeklinde hareket eden İsrail'in yol açtığı bu insanlık dramına, dünyanın pek çok bölgesinden tepki gelmektedir (AA, 2023a). Filistin halkının İsrail tarafından sistematik bir şekilde yok edilmek istenmesine tepki koyan ülkelerden biri de Türkiye'dir. Nitekim gerek devlet nezdinde gerek Türkiye kamuoyu tarafından ciddi tepki gösterilen İsrail'e karşı belli yaptırımlar uygulanmaya başlamıştır. Defaatle tekrarlanan ateşkes çağrılarının İsrail tarafından dikkate alınmadığını gören Türkiye, İsrail ile olan askeri ve ticari iş birliklerini askıya almıştır (Independent, 2024). Bu doğrultuda Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, elli dört ürün grubunun İsrail'e ihracatını durdurmuştur (TCTB, 2024). Türkiye'nin, İsrail'in beşinci büyük ticaret ortağı (Toğa, 2023) olduğu göz önüne alındığında yapılan bu ticari yaptırımlar dikkat çekicidir. Nitekim New York Times Gazetesi, *"As Turkey Cuts Trade Ties, Israel's Isolation Grows"* başlıklı haberinde, Türkiye tarafından uygulanan bu yaptırımların İsrail'i bölgede giderek yalnızlaştırdığını ifade etmiştir (NY Times, 2024). Bunun yanı sıra okullar, üniversiteler, hastaneler, belediyeler gibi kamu kurum ve kuruluşlarında İsrail menşeli ürünlerin satılmaması yönünde karar alınan Türkiye'de, kamuoyu da bu konuya son derece hassasiyet göstermektedir (Göz ve İşler, 2024). İsrail menşeli ürünlerin boykot edildiği ve İsrail aleyhine çok sayıda nümayişin düzenlendiği Türkiye'de, böylesi bir farkındalığın oluşmasındaki en önemli aktörlerden birisi ise sivil toplum/sivil toplum kuruluşları (STK) olmuştur.

En temel anlamıyla sivil toplum; kendi kendini oluşturan, devletten özerk, devlet ile özel alan arasında aracı niteliği taşıyan, toplumsal sorunlara kalıcı çözümler bulma sürecinde aktif rol alan ve bu minvalde siyasi aktörleri yönlendirmeye çalışan gönüllü sosyal bir yapılandırma (Howell ve Mulligan, 2005; Sarıbay, 2000). Uluslararası hukuktan insan hak ve hürriyetlerine, eğitimden sağlık hizmetlerine, ekolojiden hayvan haklarına dek çok geniş bir faaliyet alanında hareket eden STK'lar, ulusal ve uluslararası düzeyde birtakım işlevlere sahiptir (Yıldırım, 2004). Bununla birlikte Taylor'a (1998) göre STK'ların en önemli işlevi, kişileri her türlü otoriteye karşı koruyup, onları güvence altına almaktır. Bu bağlamda bir yandan ulusal iktidarlara karşı kişi hak ve hürriyetlerinin hamisi olmayı amaçlayan STK'lar diğer yandan devletler arasındaki çatışma, savaş, işgal ve soykırım gibi hallerde insanların can, mal, hak ve hürriyetlerinin savunulması noktasında hareket etmektedir. Devletler arasındaki uyuşmazlıkların çatışmaya dönmeden çözümlenmesi,

savaş hallerinin ise bir an evvel sonlanması noktasında hükümetlere baskı yapan STK'lar ayrıca savaşların yıkıcı etkilerinin olabildiğince azaltılması adına insani yardım kampanyaları düzenlemektedir (Pazarıcı, 1992; Haavisto, 2004). Ekim 2023'te başlayıp, şiddeti artarak devam eden Filistin-İsrail çatışmasında da dünyanın neredeyse her bölgesinden STK'lar, özellikle sivillerin korunması noktasında eylemlerde bulunmaktadır (AA, 2023a). Türkiye'deki STK'ların da aktif rol oynadığı bu süreçte, bir an evvel ateşkes ilan edilmesi, sivillerin can güvenliğinin sağlanması ve İsrail'in yayılmacı işgal politikalarına son vermesi için çalışmalar yürütülmektedir (Milli Gazete, 2023; İHH, 2023a). Bu doğrultuda hem İsrail devletine hem de Birleşmiş Milletler (BM) başta olmak üzere uluslararası örgütlere baskı yapmaya çalışan STK'lar, aylardır süregelen bu insanlık felaketine son vermek istemektedir.

Bu çalışmada El Aksa Tufanı Operasyonu sonrasındaki süreçte yaşanan insanlık trajedisi karşısında Türkiye'deki STK'ların nasıl bir tavır geliştirdiği ve hangi faaliyetlerde bulunduğu araştırılmıştır. Ayrıca çalışmada, Filistin ile İsrail çatışmasının sonlanması ve sivil halkın korunması noktasında Türkiye'deki STK'ların, ulusal ve uluslararası kamuoyu ile Türkiye'deki iktidarı nasıl ve ne düzeyde yönlendirebildiğinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu bağlamda sivil toplum örgütlerinin raporları ile bildirimleri, ulusal ve uluslararası gazete haberleri ve basın açıklamaları gibi ikincil veri kaynaklarından yararlanılmıştır. Çalışmada öncelikle, sivil toplum kavramının ne olduğu kısaca açıklanıp, STK'ların temel işlevlerinden bahsedilmiştir. Daha sonra El Aksa Tufanı Operasyonu ve sonrasındaki süreç öz bir şekilde ele alınıp, Türkiye'deki STK'ların bu süreçteki faaliyetleri değerlendirilmiştir.

1. Sivil Toplum ve Sivil Toplum Kuruluşlarının İşlevleri

Yabancı literatürde “*Civil Society*” olarak geçen sivil toplum kavramının tanımıyla ilgili net bir fikir birliği bulunmamaktadır. Bununla birlikte genel anlamıyla sivil toplum; kendi kendine organize olan, bağımsız finansal kaynaklara sahip, devletten özerk, devlet ile özel alan arasında bir köprü işlevi gören, toplumsal sorunlara kalıcı çözümler üretme sürecine aktif olarak katılan ve bu doğrultuda siyasi aktörleri etkilemeye çalışan örgütlü ve gönüllü sosyal yapılar olarak tanımlanabilir (Tester, 1992; Howell, 2006). Kendi politikalarını hukuksal normlara göre rahatça belirleyebilen sivil toplum, kendine özgü ilke ve hedeflere sahip, toplumsal anlamda özerkleşmiş, devletten bağımsız bir oluşumdur. Tabii sivil toplumun, devletten bağımsız olma durumu devletle hiçbir ilişki içerisinde olmadığı anlamına gelmez. Aksine, toplum ile devlet arasında bir köprü olan sivil toplum, devletle ilişki içerisinde. Ancak sivil toplum, siyasal toplumun yerini almaya çalışmaz.

Bunun yerine, siyasal toplumu bilgilendirme, gözetleme, denetleme ve gerektiğinde baskı yaparak etkileme amacını taşır (Diamond, 1994).

BM Ana Sözleşmesinde “*Non-Governmental Organizations*” (Hükümet Dışı Kuruluşlar) olarak geçen STK’lar, Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) ise “Özel Gönüllü Kuruluşlar” ya da kar amacı taşımayan “Üçüncü Sektör” olarak tanımlanmaktadır (Bayhan, 2002). Ancak bu ifadelere kıyasla daha nötr ve entelektüel bir çağrışım yapan “Sivil Toplum Kuruluşları/Örgütleri” ifadesi, günümüz literatüründe yoğunlukla tercih edilmektedir. Zira BM’nin Türkiye Temsilciliği de BM Şartı’nın 71. maddesindeki “*Non Governmental Organizations*” terimini “Sivil Toplum Kuruluşları” şeklinde tercüme etmiştir (BM Antlaşması, 1945). Kar amacı gütmeyen, bireysel çıkarların ötesinde toplumsal faydayı amaçlayan, çoğulculuk ve katılımcılık kültürünü teşvik eden, demokratik ve yatay ilişkilerin ön planda olduğu STK’lar, özerk ve gönüllü sosyal organizasyonlardır. İşlevsel olabilmek adına devleti tanımaları gerekmele birlikte özerkliklerini koruyarak, siyasi otoriteye karşı belirli bir mesafede duran STK’lar özellikle son otuz yıllık süreçte devlet dışı aktör olarak önemli faaliyetlerde bulunmaktadır (Çiçek, 2004). Değişen kamu yönetimi anlayışı bağlamında etki alanını arttıran STK’lar, günümüzde hak ihlalleri, savaş suçları, çatışmaların sonlandırılması gibi konularda devletlere baskı uygulayabilmektedir. Ayrıca doğal afet, salgın hastalık, savaş vb. olağanüstü hallerde sorumluluk alabilen STK’lar, insanlara önemli destekler sunmaktadır (Hildy, 2004).

STK’lar yukarıda ifade edilen faaliyetlerini, haiz oldukları birtakım işlevleri aracılığıyla gerçekleştirebilmektedir. Toplumsal yaşamın hemen hemen tüm alanlarına dair işlevleri olan STK’lar, bu sayede gerek ulusal gerek uluslararası alanda önemli bir devlet dışı aktör olarak faaliyet göstermektedir. Bununla birlikte çalışma kapsamımız çerçevesinde STK’ların siyasal, kültürel ve sosyo-ekonomik işlevlerinden bahsedilecektir.

1.1. Sivil Toplum Kuruluşlarının Siyasal İşlevleri

Sivil toplum, birey/toplum ile devlet arasındaki başat köprülerden biridir. Zira sivil toplumun en önemli hasiyetlerinden biri siyasal otoritenin kontrol altında tutularak dengelenmesidir. Bu nedenledir ki özellikle demokratik siyasal sistemlerde STK’ların birincil işlevi, iktidarı denetleme ve kamusal uygulamalar hakkında bir farkındalık oluşturmaktır (Sunar, 2021). Son otuz yıllık süreçte etkisini giderek arttıran STK’lar, siyasal iktidarı etkileyebilmenin yanı sıra siyasi seçimleri manipüle ederek, siyasal iktidarı belirleyebilecek bir güç haline gelmiştir (Talas, 2011). Görüşme, rapor sunma, miting ve gösteri düzenleme, uluslararası kuruluşlara şikâyet etme, icraatı

baltalama (Anbarlı, 2004), itaatsizlik, lobi faaliyetleri, bağış, hediye, imza toplama, bildiri yayınlama ve aleyhte kampanyalar düzenleme (Özalp, 2008) gibi çeşitli yöntemlerle iktidarları tesir altına alabilen STK'lar, bu yöntemlerle hedeflerine ulaşmaktadır. Ancak bazen bu yöntemlerle dahi arzu ettiklerini alamayan STK'lar, bu sefer de mevcut hükümetleri iktidardan düşürmeye yönelik faaliyetlerde bulunabilmektedir. Bunlara ek olarak STK'lar, herhangi bir uyuşmazlık ya da çatışma durumunda devletler arasında arabulucu olarak rol de oynayabilir (Yıldız, 1999).

Görüldüğü üzere önemli siyasal işlevlere haiz olan STK'lar, bu sayede yasama erki, yürütme erki, siyasal partiler ve kamuoyu üzerinde etkili olabilmektedir. İsteklerine ulaşabilmek adına parlamenterleri etki altına almaya çalışan STK'lar, bir yasanın kabulü ya da reddi için yasama organını baskı altına almaya çalışabilir (Yıldırım, 2004). Bunun için gerek iktidar gerek muhalefet partilerinin milletvekilleriyle yoğun görüşmeler gerçekleştiren STK'lar "lobicilik" ismi verilen bu faaliyetleri neticesinde parlamentodan çıkmasını istediği kararları çıkarabilir. Örneğin Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden (TBMM) geçmesine kesin gözüyle bakılan 1 Mart 2003 Irak Tezkeresi'nin kabul edilmemesinde, STK'ların yürütmüş olduğu lobi faaliyetlerinin önemli payı olduğu bilinmektedir (Bölükbaşı, 2008; Göz, 2023). STK'lar, yasama organını baskı altına alabildiği gibi yasaların yürütülmesi noktasında hükümetleri de etkileyebilir. Hükümet politikalarının belirlenmesinde dahi etkili olabilen STK'lar, çoğu zaman bürokrasiyi de istedikleri minvalde yönlendirme kudretine sahiptir (Güneş ve Tekgül, 2005).

STK'ların siyasal işlevleri, yasama ve yürütme organlarını etkilemekten ibaret değildir. İktidar partileri kadar muhalefet partileriyle de ilişki kuran STK'lar, böylece siyasal sistemdeki siyasi partilerin pek çoğunu etkileyebilir. Örneğin dolaylı yollarla da olsa siyasi parti içerisinde iş birliği yapabilecekleri bazı parlamenterleri destekleyen STK'lar, bu bağlamda bir baskı grubu olarak siyasi partileri yönlendirebilir (Yücekök, vd., 1998).

STK'ların, yasama ve yürütme erkleri ile siyasi partileri etkisi altına alabilmesindeki en önemli gücü ise ulusal ve uluslararası kamuoyu oluşturma kapasitesidir. Zira yaşanan bazı olaylar ve gelişmelerle ilgili bilgisi olmayan toplumlar, kamuoyu etkisiyle hareket edebilir. Yani bir olayla ilgili çoğunluğun düşüncesi yanlış bile olsa toplum tarafından genel geçer ve doğru olarak kabul edilebilmektedir. İşte bu noktada devreye giren STK'lar, bir konu hakkında kamuoyunun neyi-nasıl düşüneceğini yönlendirebilmektedir (Bacık, 2003). Nitekim STK'ların toplum ile olan ilişkilerinde en önemli işlevlerinden biri "toplumsal hafıza" oluşturmaktır. Kendi amaçları ve istekleri doğrultusunda

toplumsal hafıza oluşturup, bunu da istediği ölçüde canlı tutmak isteyen STK'lar, bu yolla siyasal iktidarlar üzerinde etki oluşturmayı hedefler. Bu noktada STK'lar özellikle sosyal medyada kampanyalar düzenleme, gösteri yapma ve basın açıklamasında bulunma yollarına başvurur. Bu yolları etkin bir şekilde kullanabilen STK'lar, ulusal ve uluslararası kamuoyunu etkileyerek, devletler ile uluslararası kurum/kuruluşlar üzerinde baskı gücüne sahip olabilmektedir (STA, 2021).

1.2. Sivil Toplum Kuruluşlarının Kültürel İşlevleri

Günümüzde sivil toplum yapıları birçok kamu hizmetinin yerine getirilmesinde devlet ile birlikte hareket etmektedir. Bu faaliyet birlikteliği, bir bölge veya ulusal sınırlar dahilindeki ekonomik ve sosyal yaşamı ilgilendirebileceği gibi kültürel yaşamla da ilişkili olabilir. Nitekim demokratik toplumların başat unsurlarından biri olarak kabul edilen STK'lar, kültürel bilgi ve becerilerin yaygınlaştırılmasında da önemli bir rol oynamaktadır. Kültürel etkinlikler, sergiler, atölye çalışmaları ve eğitim programları aracılığıyla geniş kitlelere ulaşan STK'lar, bireylerin kültürel bilinçlerini arttırmaktadır. Ayrıca mevcut kültürel değerlerin muhafaza edilmesinde rol oynayan STK'lar bunun yanı sıra yeni kültürel pratiklerin geliştirilmesine de katkıda bulunur (Salamon ve Sokolowski, 2016). STK'ların kültürel işlevleri bunlarla sınırlı değildir. Kültürel kimliklerin inşası ve toplumsal uyumun sağlanmasında da kritik bir rol üstlenen STK'lar, aynı coğrafyada yaşamalarına rağmen farklı kültürlerden olan toplumlar arasındaki farklılıkların nasıl uyumlu hale getirilebileceğiyle ilgili ortak bir prensip tesis etmeye çalışır. Bu bağlamda STK'lar, çatışma yerine çoğulculuk ve uzlaşma odaklı hareket eder. Çoğulcu ve katılımcı bir siyasal kültürü topluma yaymayı amaçlayan STK'lar, özellikle dezavantajlı grupların kamusal alanda haklarını elde etmeleri için çaba gösterir (Drucker, 1995).

1.3. Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyo-Ekonomik İşlevleri

STK'lar, devlet ve özel sektör dışındaki sosyal yapıları temsil eden örgütlerdir. Genellikle kar amacı gütmeyen, gönüllülük esasına dayalı ve toplumun çeşitli kesimlerinin ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlayan bu kuruluşlar, ekonomik ve sosyal kalkınmanın önemli aktörleri olarak kabul edilmektedir. Öyle ki ekonomi ile ilgili kararların alınmasında siyasal iktidarlar kadar etkili olmaya başlayan STK'lar gerek dünyada gerek ülkemizde bu alandaki konumlarını giderek güçlendirmektedir (Alagöz, vd., 2004). Hükümetlerin ekonomi politikalarında belirleyici unsurlardan biri olmaya başlayan STK'lar, devletler arası ticari anlaşmalar ve iş birliklerinde dahi tesir mekanizması haline gelmiştir. Özellikle kamuoyu üzerindeki etkisi sayesinde

siyasal iktidarlar üzerinde söz sahibi olan STK'lar, toplum tarafından tepki gösterilen bir ülke ile yapılacak bir ticaretin yapılmaması adına veya yanlış görülen bir ekonomi politikasının geri çekilmesi noktasında, hükümetlere baskı uygulayabilmektedir. Örneğin geçmişte REFAH-YOL Hükümeti'nin, ekonomi politikalarından rahatsızlık duyan Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD), Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu (TESK), Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) ve Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) gibi sivil toplum örgütlenmeleri, yayınladıkları bildiriler ve yapmış oldukları basın açıklamalarıyla REFAH-YOL koalisyon hükümetinin istifa etmesinde rol oynamıştır³ (Tunç, 1998).

Görüldüğü üzere, siyasal iktidarları birçok yönden baskı altına alıp, etkileyebilen STK'lar, toplum ile siyasal iktidar arasındaki köprü işlevi sayesinde önemli bir devlet dışı aktör olarak ön plana çıkmaktadır. Etki alanını enikonu genişletmiş olan STK'lar, uluslararası düzeyde de belirleyici bir aktör olarak faaliyet göstermektedir. Nitekim BM gibi uluslararası kuruluşların kararlarını dahi etkileyebilen STK'lar, devletler arasındaki savaşların sonlandırılmasında ya da çatışmaların önlenmesinde arabulucu olarak rol oynamaktadır. Savaşların, dünya barışına ve insanlığa verdiği zararlara karşı tavır sergileyen STK'lar, savaş karşıtı aktivistlerin çabalarıyla faaliyet göstermektedir. 2003 yılındaki Irak-Amerika Savaşı'nın bir an önce sonlandırılması için bölgeye giden "Canlı Kalkan"lar (Evrensel, 2003) ya da İsrail'in Filistin'e yönelik giderek artan saldırılarını protesto etmek ve Gazze'ye uygulanan ambargoyu delmek maksadıyla 2010 yılında Filistin'e giden Mavi Marmara gemisindeki aktivistler (İHH, 2011) buna örnek olarak gösterilebilir.

2. Aksa Tufanı v e Sonrasındaki Süreçte Türkiye'deki Sivil Toplum Kuruluşlarının Faaliyetleri

Gazze Şeridi ve Batı Şeria olarak fiilen ikiye ayrılmış olan Filistin, İsrail tarafından uygulanan ambargo nedeniyle adeta büyük bir açık hava cezaevi konumundadır. İşsizlik ve yoksulluk oranlarının son derece yüksek olduğu ülkede insanlar, çok zor şartlarda hayatlarını idame ettirmeye çalışmaktadır (Sarı Ertem, 2019). İsrail devletinin ilk başbakanı olan D. Gurion, 1948 yılında kurulan İsrail'in bölgede hem Yahudiler hem de Filistin halkı adına

3 Uygulamak istediği ekonomik politikalar nedeniyle bir yandan Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) tarafından eleştirilmeye başlanan REFAH-YOL Hükümeti diğer yandan bazı STK'lar tarafından suçlanmaya başlamıştır. TÜSİAD'ın başını çektiği bu STK'lar, Hükümet'in ülkede gerilime neden olduğunu, bu gerilimin ise Türkiye ekonomisine zarar verdiğini belirtmiştir. Bu nedenle ülkede ivedi bir şekilde erken seçimlere gidilmesi gerektiğini ifade eden söz konusu STK'lar, REFAH-YOL Hükümeti'nin "post-modern" darbe karşısında istifa etmesinde etkili olmuştur (Dilaveroğlu, 2012; Şekerli ve Akçetin, 2020).

barış, refah ve adaleti sağlayacağını vaat etse de (Collins ve Lapierre, 2018) durum öyle olmamıştır. Özellikle 2002 yılından itibaren “çitleme” (*fencing*) politikası doğrultusunda Filistin halkını abluka altına alan İsrail, inşa ettiği gayri insani duvar ile Filistin’deki ekonomik ve sosyal hayatı yok etmeye başlamıştır. BM gibi uluslararası örgütlerin de İsrail’e yönelik bir yaptırım kararı almaması, İsrail’in yayılcı işgal politikalarını giderek arttırmasına neden olmuştur (Aral, 2016). Bu bağlamda bir yandan çökilen ekonomik ve sosyal sıkıntılar diğer yandan İsrail’in artan saldırıları neticesinde hayatta kalabilmek için savaşmaktan başka bir yol kalmadığını belirten Hamas, 7 Ekim 2003 tarihinde El-Aksa Tufanı Operasyonu’nu başlatmıştır (Hamas Raporu, 2024).

Hamas’a bağlı İzzeddin el-Kassam Tugayları tarafından İsrail’e gerçekleştirilen bu operasyon gerek zamanlaması gerek verdiği mesaj olarak tüm dünyada yankı bulmuştur. Yahudi bayramı Simchat Torah ve Yom Kippur Savaşı’nın yıldönümünde yapılan bu operasyon, İslam alemi için mübarek kabul edilen Ramazan aylarında ve bayramlarda, İsrail tarafından yapılan saldırılara bir misilleme olarak değerlendirilmiştir. Nitekim Hamas, yayınlamış olduğu raporda Aksa Tufanı’nı, Arap dünyasındaki teslimiyet ve zillet döneminden onurlu ve özgür bir döneme geçiş olarak değerlendirmiştir (Hamas Raporu, 2024). Aksa Tufanı Operasyonu’nu daha dikkat çekici kılan ise gelişmiş askeri savunma sistemlerine ve *HaMossad leModi’in uleTafkidim Meyu’adim* (Mossad) gibi tüm dünyada etkin olduğu düşünülen bir istihbarat teşkilatına sahip olan İsrail’in, kendi topraklarında böyle bir saldırıya uğramış olmasıdır (Kaşani, 2023). Öyle ki yaklaşık üç bin Filistinli direnişi tarafından insansız hava araçları (İHA), yamaç paraşütleri, motosiklet ve paramotorlarla gerçekleştirilen eş zamanlı saldırılar sonucunda, çok sayıda İsrail askeri öldürülmüş ve rehin alınmıştır (Mucuk, vd., 2023). Ülkesi sınırları içerisinde ilk defa bu denli yıkıcı bir saldırıya uğrayan İsrail yönetimi, “11 Eylülümüz” (Rudaw, 2023) olarak nitelendirdiği bu saldırılara karşılık olarak Filistin’e büyük bir askeri hareket başlatılacağını ilan etmiştir.

Başta Gazze olmak üzere Filistin’e önce havadan daha sonra ise karadan saldırıya geçen İsrail, ilk saldırının Hamas tarafından gerçekleştirilmesini, düzenlediği saldırılar için meşru bir gerekçe olarak göstermeye çalışmıştır. Nitekim ilk saldırının Hamas’tan gelmesi nedeniyle İsrail’in vermiş olduğu karşılık, önceleri misilleme olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda çatışmanın uzamaması ve daha fazla can kaybının yaşanmaması için birçok ülke ve uluslararası kuruluşlar her iki tarafa da ateşkes çağrısında bulunmuştur. Türkiye Cumhurbaşkanı R. Tayyip Erdoğan da taraflar arasındaki çatışmanın bir an evvel sonlanması adına şunları dile getirmiştir (VOA, 2023a):

“İlk kiblemiz Mescid-i Aksa'nın tarihi ve dini statüsünü aşındırmaya yönelik her türlü girişimin, her türlü işgalin karşısında durmaya devam edeceğiz. Türkiye olarak bu sabah İsrail'de meydana gelen hadiseler ışığında tüm tarafları itidalli hareket etmeye ve gerilimi daha da tırmandıracak fevri adımlardan uzak durmaya çağırıyoruz”

Gelen itidal mesajlarını dikkate almayan İsrail yönetimi, terör örgütü olarak kabul ettiği Hamas'a karşı savaş açtığını ve bu bağlamda terörle mücadele ettiğini belirtmiştir (VOA, 2023b). Deyim yerindeyse yaşamış olduğu krizi fırsata çevirmek isteyen B. Netanyahu yönetimi, yayılmacı işgal politikalarına bir yenisini eklemiştir. Zira Filistin politikası nedeniyle özellikle İsrail'deki genç kuşak tarafından eleştirilen B. Netanyahu Hükümeti, bir yandan siyasi desteğini arttırmayı amaçlarken diğer yandan Filistin halkını yok etmeye yönelik yeni bir süreci başlatmıştır. İlk başta Aksa Tufanı Operasyonu'na misilleme olarak değerlendirilen İsrail saldırılarının şiddetinin artması, bölgede “insanlık felaketinin” yaşanmasına yol açmıştır. Hamas'ı terör örgütü olmakla suçlarken aslında kendisi bir terör devleti olarak hareket eden İsrail, tüm dünyanın gözü önünde masum-sivil, bebekçocuk, hasta-yaralı gözetmeksizin aylardır bölgeyi bombalamaktadır.

Ne insanlığa ne de savaş ahlakına sığın bu saldırılar neticesinde dünyanın pek çok bölgesinden tepkilerin yükselmeye başladığı İsrail gerek Müslüman toplumlar gerek Hıristiyan toplumlar tarafından suçlanmaya başlamıştır. İsrail saldırılarını durdurabilmek adına BM tarafından bir yaptırım kararı alınmasa da birçok ülke İsrail'e yönelik yaptırımlar uygulamaya başlamıştır (DW, 2024). Örneğin Belçika Başbakan Yardımcısı P. Sutter, Avrupa Birliği (AB) ile İsrail arasında ekonomik ve siyasi iş birliğini amaçlayan ortaklık anlaşmasının derhal rafa kaldırılmasını ve Filistin'in devlet olarak tanınmasını teklif etmiştir (Euro News, 2023b). Fransa Dışişleri Bakanı S. Sejourne ise Gazze'ye insani yardım ulaşması için İsrail'e baskı ve yaptırım uygulanacağını ifade etmiştir (TRT Haber, 2024a). Bir başka Avrupa ülkesi olan İspanya ve Hollanda da F-35 savaş uçağı parçalarının İsrail'e satışının durdurulduğunu açıklamıştır (BBC, 2024a). Sadece Avrupa kıtasından değil Amerika ve Afrika kıtasından da birçok ülke, İsrail'e yönelik yaptırım kararı alındığını ya da alınacağını belirtmiştir. Bolivya başta olmak üzere Kanada, Honduras, Kolombiya, Ürdün, Güney Afrika, Çad, Bahreyn ve Şili gibi ülkeler İsrail ile diplomatik ilişkilerin gözden geçirilmesi maksadıyla Büyükelçilerini geri çağırılmışlardır (BBC, 2023b). Ayrıca Şili'deki G. Boric Hükümeti, 2024 Uluslararası Havacılık ve Uzay Fuarı'ndan⁴ (FIDAE), İsrail firmalarının

4 9-14 Nisan 2024 arasında Şili'nin başkenti Santiago'da düzenlenen 2024 Uluslararası Havacılık ve Uzay Fuarı, Latin Amerika'daki en ünlü havacılık, uzay ve savunma etkinliği olarak bilinmektedir. 46 ülkeden 400'den fazla firmanın katıldığı fuara, Askeri Elektronik

men edildiğini açıklarken Kolombiya'daki G. Petro Hükümeti ise İsrail'den silah alımının tamamen durdurulduğunu ilan etmiştir (DW, 2024). Kanada Dışişleri Bakanı M. Loly de, İsrail'e yapılan tüm silah sevkiyatının durdurulduğunu açıklamıştır. Kanada ile benzer bir karar alan Japonya da İsrail ile olan askeri iş birliğinin askıya alındığını ve İsrail'e silah ihracatının yapılmayacağını duyurmuştur. İsrail ile diplomatik ilişkisi olmayan İran ise tüm Müslüman ülkelere, İsrail'e yaptırımında bulunmaları için çağrıda bulunmuştur (Sputnik, 2024).

Özetle ifade edilirse, Filistin'de aylardır aralıksız bir şekilde devam eden insanlık felaketinin birincil sorumlusu olan İsrail'e yönelik yaptırım kararları alan ülkeler; din, dil, milliyet farkı gözetmeksizin bu vahşetin bir an önce bitmesi için hareket etmektedir. Zira ilk etapta Filistin'e gerçekleştirdiği hava bombardımanını, tüm dünyanın sadece izlemekle yetindiğini gören İsrail, bundan cesaret alarak saldırılarını vahşet boyutuna taşımıştır. Ancak dünya kamuoyunun yaşanan felakete artık kayıtsız kalamayıp, tepki göstermeye başlamasıyla İsrail'e yönelik yaptırım kararları alınmaya başlamıştır.

Amerika kıtasından Afrika kıtasına, Avrupa kıtasından Avustralya ve Asya kıtasına, dünya kamuoyunun yaşanan felakete dikkatinin çekilmesindeki en önemli aktörlerden biri STK'lar olmuştur. Avrupa başta olmak üzere dünyanın pek çok bölgesindeki STK'lar, geniş çaplı eylemlerde bulunarak İsrail'i protesto etmiştir. Örneğin Brüksel'de toplanan ve aralarında Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu (FIDH), Gayrimeşru Borçların İptali Komitesi (CADTM) ve küresel çapta kıtlığın giderilmesi için çalışan Oxford Committee for Famine Relief'ın da (OXFAM) bulunduğu yaklaşık iki yüz STK, ortak bir bildiri yayınlamıştır. Özellikle AB'nin üst düzey yetkililerine yönelik olan bu bildiri de, *"İsrail tarafından işlenen insan hakları ihlallerine karşı AB'nin artık harekete geçme sorumluluğunun bulunduğunu ve bunun için gerekli kaynaklara sahip olunduğu"* belirtilmiştir (Euro News, 2024a). İspanya'da ise Filistin İşgaline Karşı Dayanışma Ağı (RESCOP) tarafından organize edilen eylemlere, yoğun katılım sağlanmıştır. İspanya'nın yüzden fazla noktasında buluşan sivil toplum aktivistleri, Filistin'e destek mesajı vermiştir. "Gazze'deki soykırıma, Filistin'deki işgale, apartheide, etnik temizliğe ve yerleşimci sömürgecilğine hayır!" sloganlarının atıldığı gösterilerde, İspanya'daki İsrail firmalarının boykot edilmesi için ortak karar alınmıştır. Gösterilere katılan İspanya Podemos Partisi lideri Í. Belarra ise

Sanayi (ASELSAN), Askeri Pil Sanayi (ASPİLSAN), Hava Elektronik Sanayi (HAVELSAN), Savunma ve Havacılık Sanayi İhracatçıları Birliği (SSI) ve Türk Havacılık Uzay Sanayi (TUSAŞ) gibi Türk firmaları da katılmıştır (Defense Here, 2024).

İsrail'e yirmi altı milyar dolarlık mali destek sunan ABD'yi sert bir dille eleştirmiştir (NTV, 2024).

İngiltere'nin başkenti Londra'da yine STK'lar tarafından organize edilen eylemlerde, kendi devletini İsrail'in mezalimine ortak olmakla suçlayan İngilizler, "Gazze'deki soykırımı durdurun" sloganlarıyla ateşkes çağrısında bulunmuştur. Benzer protestoların yapıldığı Avusturya, Hollanda, Belçika, İrlanda, İtalya gibi Avrupa ülkelerinde de İsrail'in neden olduğu insanlık felaketinin bir an evvel sonlandırılması için gerekli adımların atılacağı ifade edilmiştir (AA, 2024a). İsrail'in uygulamakta olduğu yayılmacı işgal politikasına, Avrupa ülkelerinin yanı sıra Afrika, Amerika ve Asya toplumlarından da tepki gelmektedir. Örneğin en büyük Filistin diasporasına ev sahipliği yapan Şili'de, yüz binlerce kişinin katılımıyla İsrail karşıtı protestolar düzenlenmiştir. Latin Amerika bölgesinde büyük yankı bulan bu protestoların ardından başta Şili olmak üzere birçok Latin Amerika ülkesi, Tel Aviv'deki diplomatik misyonlarını geri çekmiştir (BBC, 2024b).

STK'ların artan baskıları neticesinde kendisine yönelik sert yaptırımların uygulanmaya başladığını gören İsrail yönetimi, yemek ve sağlık hizmeti vermek için bölgeye gelen yardım amaçlı STK'lara dahi saldırmıştır. Öyle ki dünyanın önde gelen yardım amaçlı STK'larından biri olan World Central Kitchen (WCK) aktivistleri, Filistinli sivillere yemek dağıtırken, İsrail'in gerçekleştirmiş olduğu hava saldırısı neticesinde yaşamlarını yitirmiştir. Saldırıda ölen aktivistlerden üçünün İngiliz vatandaşı olması nedeniyle İsrail'e yönelik tepkilerin daha da arttığı İngiltere'de birçok STK, İsrail ile İngiltere arasındaki silah ticaretinin bir an önce sonlandırılması gerektiğini ifade etmiştir (TRT Haber, 2024b). Dünyanın birçok ülkesi tarafından yaptırım uygulanmaya başlanan B. Netanyahu yönetimi, İngiltere'yi de karşısına almamak adına yaşanan olayın hemen ardından bir açıklama yaparak, "*Büyük bir hata sonucu yapılan bu saldırının, kesinlikle kasti bir saldırı olmadığı*" belirtmiştir. İsrail'in bu açıklamalarının samimiyetine inanmadığını belirten WCK kurucusu J. Andres ise ABD basınına yaptığı açıklamada, "*Bu, artık İsrail'i savunmakla ilgili bir savaş gibi görünmüyor. İnsanlığın kendisine karşı bir savaş gibi görünüyor.*" ifadesinde bulunmuştur (DHA, 2024; BBC, 2024c).

Filistin'deki insanlık felaketi nedeniyle İsrail'e tepki gösteren ülkelerden biri de Türkiye olmuştur. Zira Filistin ile İsrail arasında yaşanan tüm çatışmalarda gerek devlet gerek sivil toplum olarak safını net bir şekilde belli eden Türkiye, 2000'li yıllardan itibaren İsrail ile en fazla kriz yaşayan ülkelerin başında gelmektedir (Göz ve İşler, 2024). Özellikle 2010 yılında yaşanan

Mavi Marmara⁵ olayında, Filistin'e yardım için bölgeye giden on Türk aktivistin, İsrail kolluk güçlerince öldürülmesinin ardından kopma noktasına gelen iki ülke ilişkileri, İsrail Başbakanı B. Netanyahu'nun Türkiye'den özür dilemesiyle normalleşmeye başlamıştır. İlerleyen süreç içerisinde ufak krizler yaşanmakla birlikte müspet bir çizgide seyreden Türkiye ile İsrail ilişkileri, ticari ve askeri iş birlikleriyle pekiştirilmek istenmiştir (AA, 2023b). Öyle ki 20 Eylül 2023 tarihinde BM Genel Kurulu toplantısı için ABD'de bulunan Türkiye Cumhurbaşkanı R. Tayyip Erdoğan ile İsrail Başbakanı B. Netanyahu, iki ülke arasında siyasi ve ekonomik iş birlikleri tesis etmek adına yüz yüze görüşmüştür. Görüşmenin ardından İsrail Başbakanı B. Netanyahu'nun Türkiye'yi, kendisinin ise İsrail'i ziyaret edeceğini belirten R. Tayyip Erdoğan (TCCB, 2023), iki ülke ilişkilerinin yeniden yoğunlaşacağını sinyali vermiştir. Ancak bu görüşmeden sadece on yedi gün sonra gerçekleşen Aksa Tufanı Operasyonu nedeniyle ziyaretleşme programı iptal edilmiştir (Kaşani, 2023).

Aksa Tufanı Operasyonu ve sonrasındaki İsrail saldırıları karşısında önceleri olabildiğince tarafsız bir politika geliştirmeye çalışan Türkiye, her iki tarafa itidalli olma çağrısında bulunmuştur. Çatışmanın boyut kazanmaması adına bir an evvel ateşkes ilan edilmesi gerektiğini belirten Türkiye, bölge barışı ve istikrarına vurgu yapmıştır. Bir yandan ilk saldırıyı yapan tarafın Hamas olması nedeniyle sürece temkinli yaklaşan Türkiye diğer yandan İsrail ile henüz yeni düzelen ilişkilerin tekrar bozulmaması adına kısa bir süre "bekle ve gör" stratejisini uygulamıştır. Ancak İsrail'in, ateşkes çağrılarını dikkate almaması ve hiçbir insani değeri gözetmeksizin saldırılarını yoğunlaştırması sonucunda tüm dünyada olduğu gibi Türkiye kamuoyundan da İsrail'e yönelik tepkiler artmaya başlamıştır. Özellikle STK'ların farkındalık oluşturduğu bu konuda üniversiteler, iş çevreleri, cemaatler, taraftar grupları, spor kulüpleri vb. topluluklar, Filistin'e destek eylemlerinde bulunmaya başlamıştır (TRT Haber, 2023a; Sabah, 2023). Örneğin Kadın ve Demokrasi Vakfı'nın (KADEM) organize ettiği ve otuz dokuz STK'nın daha iştirak ettiği oturma eyleminde, Filistin'de yaşanan insanlık felaketi sonlanana dek bu tür eylemlerin devam edeceği vurgusu yapılmıştır. Eylemde söz alan KADEM Mütevelli Heyeti Başkanı S. Erdoğan

5 İsrail'in Gazze'ye uyguladığı ablukayı delmek ve konuyla ilgili uluslararası kamuoyunda farkındalık oluşturmak amacıyla başta İnsani Yardım Vakfı (İHH) olmak üzere birçok STK tarafından organize edilen eyleme, farklı ülkelerden gelen çok sayıda aktivist, parlamenter, basın mensubu ve sanatçı katılmıştır. Özgürlük Filosu ismi verilen filoya ait gemilerle bölgeye giden aktivistler, Gazze'ye ulaşmadan İsrail askerlerinin sert müdahalesine maruz kalmıştır. İsrail askerlerinin uygulamış olduğu orantısız şiddet sonucunda Mavi Marmara gemisindeki on Türk aktivistin ölmesi, Türkiye ile İsrail ilişkilerinde büyük bir krize neden olmuştur (SDE Analiz, 2011). Nitekim bu olayın ardından iki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler, ikinci katılık seviyesine indirilmiştir (BBC, 2011).

Bayraktar, “İsrail’in Gazze’de, hastanelerde, okullarda masum insanları, kadınları ve çocukları hedef alarak öldürdüğünü, bunun 75 yıldır devam ettiğini ve böylesine acımasız bir katliamın hiçbir bahanesi olamayacağını” dile getirmiştir (KADEM, 2024). Aynı şekilde Türk Kızılay ve İslam Dünyası Sivil Toplum Kuruluşları Birliği (İDSB) ile birliğe bağlı üye otuz yedi STK, Filistin’e destek olmak için bir araya gelmiştir. Yapılan ortak basın toplantısında Gazze’ye yönelik yardımların ivedi bir şekilde yerine ulaşması için kapıların derhal açılması gerektiğini belirten STK yetkilileri, “[...] Yaşanan felaketin sadece Filistinlilerin ya da Arapların davası olmadığını, bunun bir insanlık davası olduğunu” dile getirmiştir (Kızılay, 2023).

İsrail saldırılarının son bulması amacıyla STK’lar tarafından organize edilen en kapsamlı eylem ise 10 Aralık Dünya İnsan Hakları gününde yapılmıştır. Türkiye genelinde düzenlenen yürüyüş eylemine on binlerce kişi katılmıştır. İstanbul’daki eylemde söz alan İHH Genel Başkanı B. Yıldırım, “Amerika ve İsrail, önce Müslümanları Gazze’den çıkarmayı, sonra da Türkiye’yi bölmeyi hedefliyor. Yönetimlerinizi Siyonistlerden temizleyin. Biz bu mücadeleyi hem Filistin için hem de kendi ülkemiz için veriyoruz” açıklamasında bulunmuştur (İHH, 2023b).

Filistin’de yaşanan insanlık felaketi nedeniyle bir yandan Türkiye kamuyonu etkilemeye çalışan STK’lar diğer yandan Adalet ve Kalkınma Partisi (Ak Parti) iktidarı ile diğer siyasi partileri konuyla ilgili yönlendirmeyi amaçlamıştır. Bu doğrultuda protestolarda bulunan, basın toplantıları düzenleyen, imza toplayan, bildirimler yayınlayan ve politikacılara mektup gönderen STK’lar, Filistin’de yaşanan insanlık felaketinin bir an evvel durdurulması adına eylemler gerçekleştirmiştir. Örneğin Türkiye ile İsrail arasındaki ticaretin durdurulması için İstanbul-Taksim Meydanı’nda protesto düzenleyen STK’lar, Ak Parti Hükümeti’nden İsrail ile Türkiye arasındaki tüm iş birliklerinin sonlandırılmasını istemiştir (Agos, 2024). Eylemin ardından polisin dağıl ihtarına uymayan bir grubun gözaltına alınmasına ise STK’lar ile muhalefet partileri tepki göstermiştir. Ana muhalefet partisi Cumhuriyet Halk Partisi’nin (CHP), “*takipçisi olacağız*” dediği olayla ilgili gözaltına alınanlar daha sonra serbest bırakılırken (Tesnim, 2024), Cumhuriyet İttifakı ortaklarından Hür Dava Partisi (HÜDA-PAR) Genel Başkanı Z. Yapıcıoğlu ise yaşananlara “*Tek kelimeyle: REZALET! İki Kelimeyle YAZIKLAR OLSUN!*” (Rudaw, 2024) açıklamasıyla tepki göstermiştir

İsrail’e yaptırım uygulanması için kamu kurumlarına ve iş çevrelerine de baskı yapan STK’lar, İsrail’e ihracat yapan tüm firmaların bu yanlıştan dönmesi çağrısında bulunmuştur. Bu doğrultuda Boru Hatları ile Petrol Taşıma A.Ş. (BOTAŞ), Petrokimya Holding A.Ş. (PETKİM) ve State Oil Company of Azerbaijan Republic (SOCAR) gibi firmalara yönelik

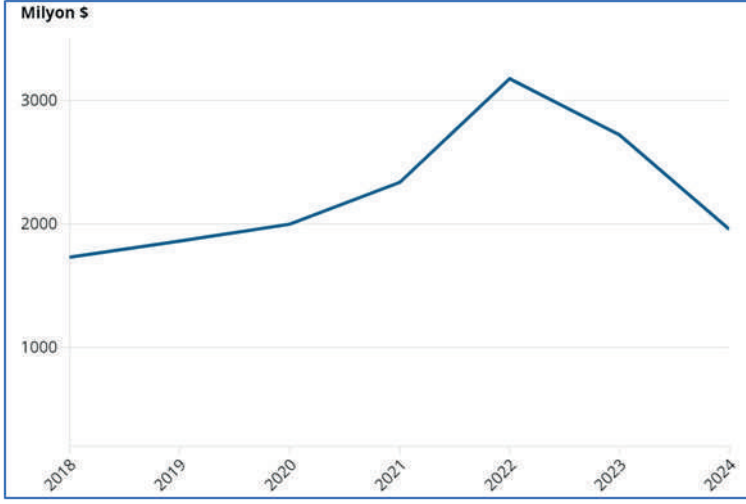
protestorlarda bulunan STK'lar, İsrail'e petrol ve türevi ürünlerin ihracatının durdurulması talebinde bulunmuştur. Filistin İçin Kıyam Hareketi adı altında örgütlenen İzmir'deki STK'lar, *"İsgalcinin petrolünü kes, soykırımı ortak olma"* sloganıyla petro-kimya firmalarını protesto etmiştir (Anka, 2024; Cumhuriyet, 2024). Ayrıca Türkiye'nin İsrail'e patlayıcı ve ateşli silah ihraç ettiğine yönelik çıkan haberler sonrasında STK'lar tarafından sert bir şekilde eleştirilmeye başlanan Ak Parti Hükümeti, çıkan haberlerin maksatlı ve yalan haber olduğu açıklamasında bulunmuştur. Türkiye Cumhuriyeti İletişim Başkanlığı'na bağlı Dezenformasyonla Mücadele Merkezi (2024) ise konu ile ilgili şunları ifade etmiştir:

"[...] Bazı basın yayın organlarında yer alan, 'Türkiye'den İsrail'e barut, silah ve mühimmat ihracatı devam ediyor'" iddiası doğru değildir. Her zaman Filistin'in haklı davasının yanında yer alan Türkiye Cumhuriyeti'nin, Filistinlilere zarar verecek herhangi bir faaliyet içinde bulunması mümkün değildir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, İsrail ile askeri mühimmat ticareti, askeri eğitim ve tatbikat da dahil hiçbir faaliyette bulunmamaktadır. [...] Asılsız iddialara itibar etmeyiniz."

Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı da (2024) "İsrail ile Ticaret İddialarına İlişkin Açıklama" başlığıyla yaptığı paylaşımda 36. fasıl, barut ve patlayıcı maddeler, pirotekni mamülleri, kibritler, piroforik alaşımlar, ateş alıcı maddeler kapsamında İsrail'e sadece çakmak gazı, yivsiz av tüfeği yedek parçası ve zıpkın ihraç edildiğini belirtmiştir. Bu açıklamalar üzerine Türkiye'den İsrail'e giden tüm ürünlerin ihracatının durdurulması adına protestolar düzenleyen STK'ların (Independent, 2024) çağrısına kayıtsız kalmayan Ak Parti iktidarı, Gazze'ye kesintisiz ve yeterli miktarda insani yardım akışına imkan tanıncaya kadar İsrail'e yönelik elli dört ürün grubunun ihracatının durdurulması kararı almıştır (Milliyet, 2024). Konu ile ilgili açıklamalarda bulunan Cumhurbaşkanı R. Tayyip Erdoğan ise Türkiye ile İsrail arasındaki ticaretin tamamen durdurulduğunu *"Tüm batı İsrail'e çalışıyor. Biz daha fazla sabredemedik ve adımlarımızı attık. İsrail ile aramızdaki 9.5 milyar dolarlık ticaret hacmimizi yok farz ederek, kapıyı kapattık. Bu iş bitti."* (BBC, 2024d) sözleriyle dile getirmiştir. Cumhurbaşkanı R. Tayyip Erdoğan'ın bu sözlerine tepki gösteren İsrail Dışişleri Bakanı I. Katz ise şunları ifade etmiştir (Cumhuriyet, 2024):

"Türk halkının ve iş adamlarının çıkarlarını hiçe sayan, uluslararası ticaret anlaşmalarını hiçe sayan bir diktatör böyle davranır. İsrail Dışişleri Bakanlığı Genel Direktörüne hemen yerel üretime ve diğer ülkelerden ithalata odaklanarak, Türkiye ile ticarete alternatifler oluşturmak üzere hükümetteki ilgili tüm taraflarla derhal iletişime geçilmesi için talimat verdim. İsrail bu süreçten daha güçlü ve cesur bir ekonomiye çıkacak. Biz kazanıyoruz, onlar kaybediyor."

Ak Parti iktidarının aldığı bu yaptırım kararı, STK'ları ve kamuoyu vicdanını rahatlatmakla birlikte İsrail ile Türkiye arasındaki siyasi ve ticari ilişkilerin yeniden bozulmasına neden olmuştur. 2024 yılının ilk çeyreğinde Türkiye'nin en fazla ihracat yaptığı ülkeler sıralamasında on ikinci olan İsrail'e (Euro News, 2024b) yönelik yaptırım kararının ardından keskin bir düşüş yaşayan ihracat seviyesi, Grafik 2.1.'de gösterilmiştir.⁶

Grafik 2.1: Türkiye'nin Yıllara Göre İsrail'e Yönelik İhracat Rakamları

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK, 2024).

Görüldüğü üzere İsrail'in yoğunlaşan mezalimi karşısında sessiz kalmayan Türkiye'deki STK'lar, bir yandan siyasi iktidarın karar alma süreçlerine etki ederken diğer yandan Türkiye kamuoyunu yönlendirmiştir. Öyle ki İsrail'e ihracat yapılmamasının yanı sıra İsrail menşeli ürünlerin boykot edilmesine yönelik faaliyetlerde de bulunan STK'lar, Türkiye kamuoyunda konuyla ilgili farkındalık oluşturmuştur. Bu bağlamda devlet kurum ve kuruluşlarının kantin ve yemekhanelerinde, misafirhane/konukevi ve otellerde, restaurantlarda ve marketlerde mümkün olduğunca İsrail menşeli ürünlerin satılmaması ve tüketilmemesi yönünde hareket edilmeye başlanmıştır (TRT Haber, 2023b). Ayrıca Türkiye'de yatırımı olan İsrail firmalarından alışveriş yapılmaması için kampanyalar düzenleyen STK'lar, seslerinin yeterince duyulmadığını düşündükleri hallerde ise İsrail menşeli firmaların önüne giderek basın

6 Grafik, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) portalından alınan verilere göre oluşturulmuştur. 2024 yılına ait veri, 7 Ekim 2023 Aksa Tufanı Operasyonu ardından gelişen süreç bağlamında Kasım 2023 ile Mart 2024 arasındaki dönemi kapsamaktadır.

açıklaması yapma, bildiri dağıtma ve miting düzenleme gibi eylemlerde bulunmaktadır (İHA, 2023; AA, 2023b). Bu eylemlere ek olarak Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) ve Anadolu Ajansı'nın (AA) yayın politikası doğrultusunda etkisini arttıran boykot kampanyası sonucunda bazı markalar İsrail'e verdikleri desteği geri çekmek zorunda kalmıştır⁷ (Oruç, 2024). Çoğu zaman Türk politikacıların da katılım sağladığı bu eylemlerin bazılarında Hamas yetkilileri de iştirak etmektedir (Göz ve İşler, 2024).

Türkiye'deki STK'lar, İsrail eliyle Filistin'de yaşatılan insanlık felaketini sonlandırmak için ulusal ölçekte Türkiye kamuoyu ile siyasi partileri, uluslararası ölçekte ise uluslararası kamuoyunu, örgütleri ve kurumları harekete geçirmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda BM, AB, D8 Ekonomik İşbirliği Teşkilatı, İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) gibi uluslararası organizasyonlara rapor ve bildirimler gönderen STK'lar durumun vahametini tüm dünyaya göstermek istemektedir. Bununla birlikte İsrail'in, uluslararası hukuk karşısında hesap vermesi için girişimlerde bulunan Türkiye'deki STK'lar, Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne (UCM) başvuruda bulunarak İsrail'i şikayet etmiştir (Oruç, 2024). Başta Türkiye Barolar Birliği (TBB) olmak üzere KADEM ve İHH gibi STK'ların öncülüğünde yapılan şikayetlerden hukuki olarak istenen sonuç alınsa da uygulama noktasında yetersiz kalmıştır. Uluslararası Adalet Divanı (UAD) ve UCM tarafından verilen tutuklama kararlarına rağmen saldırılarına devam eden İsrail'e yönelik hiçbir somut yaptırım uygulanamamasına tepki gösteren STK'lar, uluslararası hukukunun güvenilirliğine bir kez daha gölge düşürüldüğünü ifade etmiştir (TBB, 2023; Anka, 2024).

Türkiye'deki STK'lar bir yandan saldırıların sonlandırılması için İsrail'e yönelik tüm yaptırım yollarını denerken diğer yandan Filistin halkının yaşadığı felaketin yaralarını sarabilmek için insani yardım kampanyaları düzenlemektedir. Özellikle Gazze'de yıllardan beri yaşanan insanlık trajedisi nedeniyle bölgeye sürekli insani yardımda bulunan STK'ların desteği, 7 Ekim sonrasındaki süreçte daha da artmıştır. Afet ve Acil Durum Yönetimi

7 Türkiye basını tarafından da sert bir şekilde eleştirilen İsrail aleyhine her gün yayımlar yapılmaktadır. Örneğin Milli Gazete yazarlarından Ö. Adil, Filistin'in her yerini bombalasa dahi İsrail'in Mescid-i Aksa'dan kirli elini çekene kadar huzuru bulamayacağını kaleme almıştır. Yeni Şafak Gazetesi yazarı G. Özcan ise Aksa Tufanı Operasyonu'nun Filistinlilerin özgürlük ve bağımsızlık mücadelesinde bir dönüm noktası olduğunu yazmıştır. Cumhuriyet Gazetesi yazarı M. Ali Güller de benzer şekilde, Aksa Tufanı Operasyonu'nun İsrail'in güvenlik duvarını yerli bir ettiğini ifade etmiştir. Star Gazetesi Yazarı H. Hüseyin Öz ise bölgede yıllardır yaşanan sorunun "*Filistin meselesi değil, İsrail meselesi*" olduğunu belirtmiştir (MNA, 2023). Türkiye basını tarafından Filistin'e verilen yoğun desteğe tepki gösteren İsrail Büyükelçiliği, "*İsrailliler hain saldırılar sonucu hayatlarını kaybederken ve işkenceye uğrarken, Türkiye'de bazı basın-yayın organlarının ve siyasetçilerin yalan haber yayması kabul edilemez.*" açıklamasında bulunmuştur (Cumhuriyet, 2023b).

Başkanlığı (AFAD) ile Kızılay koordinasyonunda yürütülen ve İHH, Memur Sendikaları Konfederasyonu (Memur-Sen), Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği (MÜSİAD), Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu (Hak-İş), Türkiye Diyanet Vakfı ve KADEM gibi onlarca STK'nın katılım sağladığı insani yardım faaliyetleriyle bölgeye insani yardımda bulunmaktadır (Kızılay, 2023; AA, 2023c). Bir yandan resmi kurumların diğer yandan STK'ların çabaları neticesinde bölgeye gıda ve içme suyu yollayıp, aş evleri kuran Türkiye ayrıca önemli düzeyde sağlık desteği sunmaktadır. Yürüttüğü bu insani yardım faaliyeti kapsamında bölgeye önemli düzeyde insani yardım gönderebilen Türkiye, Birleşik Arap Emirlikleri'nin (BAE) ardından Filistin'e en fazla insani yardım gönderen ikinci ülke konumundadır (COGAT, 2024).

Hülasa ifade edilecek olursa, Ekim 2023'ten bu yana yaşanan insanlık felaketinde, Filistin halkının ve “insanlığın” yanında yer alan Türkiye'deki birçok STK, saldırıların bir an evvel sonlandırılması ve ateşkes ilan edilmesi için sahip olduğu tüm işlevleri gözler önüne sermiştir. Ulusal ve uluslararası kamuoyu ile kuruluşları ve hükümetleri harekete geçirmek adına büyük çaba gösteren STK'lar, bunun için haiz oldukları tüm yöntem ve araçları kullanmaktadır. Nitekim bu yolda önemli mesafe kateden STK'lar, bugün İsrail aleyhinde gelişen toplumsal, hukuki, siyasi ve ekonomik süreçlerin çoğunda önemli rol oynamaktadır.

3. Sonuç ve Değerlendirme

7 Ekim 2023 tarihinde Hamas'a bağlı İzzeddin el-Kassam Tugayları tarafından İsrail'e eş zamanlı saldırılar düzenlenmiştir. Topraklarını genişletebilenin yolunu Filistin topraklarını işgal etmekte gören İsrail'in yayılcı işgal politikalarına karşılık olarak gerçekleştirilen bu saldırılar, bölgede yeni bir dönemi başlatmıştır. Aksa Tufanı Operasyonu ismi verilen bu saldırılar neticesinde İsrail'in düşünüldüğü kadar etkin bir istihbarat ağına ve savunma teknolojisine sahip olmadığı görülmüştür. Kendi topraklarında böylesine büyük bir saldırıya uğrayan İsrail yönetimi, bir yandan bozguna uğrayan muktedir imajını düzeltmek diğer yandan Filistin'e yönelik yeni bir işgal politikasını uygulamaya koymak için harekete geçmiştir.

Aksa Tufanı Operasyonu'nu gerekçe göstererek Filistin'e havadan ve karadan askeri hareket düzenleyen İsrail, terör örgütü olarak nitelendirdiği Hamas'ın tamamen etkisiz hale getirilinceye dek mücadeleye devam edileceğini açıklamıştır. Bu bağlamda uluslararası kamuoyundan da destek beklediğini belirten İsrail yönetimi, gün geçtikte saldırılarının sayısını ve şiddetini arttırmaktadır. Bu saldırıları masum-sivil, bebek-çocuk, hasta-yaralı gözetmeksizin gerçekleştiren İsrail ne insani değerlere ne de savaş ahlakına

uymaktadır. Bu nedenle devletler ve uluslararası örgütler tarafından yoğun bir şekilde eleştirilmeye başlanan İsrail'in, ateşkes ilan etmesi için çağrılarda bulunmaktadır. Ancak uluslararası kamuoyundan gelen çağruları dikkate dahi almayan İsrail, adeta bir terör devleti gibi hareket etmektedir.

Filistin halkına yönelik gerçekleştirdiği saldırılar neticesinde binlerce masum insanın ölümüne ve bölgede aylardır süren bir insanlık felaketine yol açan İsrail'e karşı tüm dünya ortak bir "insanlık" tavrı ortaya koymaktadır. Avrupa'dan Asya'ya, Afrika'dan Avustralya'ya dünyanın tüm bölgelerinden insanların hassasiyet gösterdiği bu sürecin ön plana çıkan aktörlerinden biri ise STK'lardır. Konuyla ilgili bir yandan devletleri diğer yandan toplumları yönlendiren STK'lar, bunun yanı sıra uluslararası örgütler üzerinde de etkili olmaktadır. Devletten özerk olmakla birlikte devlet ile özel alan arasında bir köprü işlevi gören, toplumsal sorunlara kalıcı çözümler üretme sürecine aktif olarak katılan ve bu doğrultuda siyasi aktörleri etkilemeye çalışan STK'lar, Aksa Tufanı Operasyonu sonrasındaki süreçte aktif bir şekilde rol almıştır.

Son otuz yıllık süreçte etkisini arttıran Türkiye'deki STK'lar da haiz oldukları işlevler sayesinde ulusal ve uluslararası olayları yönlendirebilme gücünü elde etmiştir. Özellikle Türkiye kamuoyu üzerindeki etki kapasitesi bağlamında siyasal iktidarı da baskı altına alabilen Türkiye'deki STK'lar, kamu politikalarında belirleyici bir aktör haline gelmiştir. Siyasal iktidarın dış politika belirleme sürecinde dahi etkili olabilen Türkiye'deki STK'lar, dolaylı yollardan da olsa siyasal tarihimizin birçok uluslararası olayına tesir etmiştir. 1 Mart 2003 Irak Tezkeresi ve 2010 Mavi Marmara Olayı bunlardan bazılarıdır. Aksa Tufanı sonrasında Filistin'de yaşanan insanlık felaketi karşısında da etkin bir rol oynayan Türkiye'deki STK'lar, ivedi bir şekilde ateşkes ilan edilmesi için büyük çaba sarfetmektedir. Bu amaçla gerek Ak Parti iktidarını gerek Türkiye kamuoyunu yönlendiren STK'lar, İsrail saldırılarının durdurulması adına önemli faaliyetlerde bulunmaktadır. Nitekim düzenlediği basın açıklamaları ve mitinglerle farkındalık oluşturan Türkiye'deki STK'lar, İsrail ile askeri ve ticari ilişkilerin durdurulması, İsrail menşeli ürünlerin boykot edilmesi ve Filistin'e insani yardım gönderilmesi gibi birçok hususta büyük pay sahibidir. Ayrıca bir yandan uluslararası örgütleri harekete geçirmeye çalışan Türkiye'deki STK'lar diğer yandan İsrail'i UCM'ye şikayet ederek konuyla ilgili hukuki düzeyde de etki oluşturmayı amaçlamaktadır. Tüm bu faaliyetleri bağlamında, Filistin halkı için tüm gücünü ve çabasını sarfettiği görülen Türkiye'deki STK'lar, sivil toplumun başat unsuru olan insana ve topluma hizmet noktasında varlık amacının gereğini yerine getirmektedir.

Kaynakça

- “İsrail’in 11 Eylül’ü: Bundan sonra ‘Tufan!’”, *Cumhuriyet*, 10 Ekim 2023, s.10.
- “İzmir’de SOCAR Önünde Filistin Protestosu: İsrail’in Petrol İhtiyacının Yarısını Tek Başına Karşılıyor!”, *Cumhuriyet*, 09 Haziran 2024, s.9.
- “On Binlerden Filistin’e Destek Mesajı”, *Milli Gazete*, 07 Nisan 2023, s.12.
- “Türkiye’den İsrail’e İhracat Kısıtlaması! Bakanlık 54 Ürünü Açıkladı”, *Milliyet*, 09 Nisan 2023, s.10.
- “Üniversite Öğrencilerinden Filistin’e Destek Gösterisi”, *Sabah*, 09 Mayıs 2024, s.15
- AA, (2023a), Birçok Ülkede Filistin’e Destek Gösterileri Düzenlendi, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bircok-ulkede-filistine-destek-gosterileri-duzenlendi/3037085>. Erişim Tarihi: 13.04.2024.
- AA, (2023b), Cumhurbaşkanı Erdoğan, İsrail Başbakanı Netanyahu’yu Kabul Etti, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/cumhurbaskani-erdogan-israil-basbakani-netanyahuyu-kabul-etti/2996348>, Erişim Tarihi: 21.04.2024.
- AA, (2023c), Türk Kızılay ve STK’ler Filistin’e Destek İçin Bir Araya Geldi, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/turk-kizilay-ve-stkler-filistine-destek-icin-bir-araya-geldi/3026071>, Erişim Tarihi: 26.04.2024.
- AA, (2024a), Avrupa’nın Kalbi Brüksel’de On Binler, İsrail’e Yaptırım Uygulanması Talebiyle Yürüdü, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/avrupa-nin-kalbi-brukselde-on-binler-israile-yaptirim-uygulanmasi-talebiyle-yurudu/3223988>, Erişim Tarihi: 19.04.2024.
- AA, (2024b), Ak Parti Gençlik Kollarından, Türkiye Genelindeki Starbucks Şubelerinde Protesto, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/ak-parti-genclik-kollarindan-turkiye-genelindeki-starbucks-subelerinde-protesto-/3034405>, Erişim Tarihi: 23.04.2024.
- Agos, (2024), İsrail ile Ticareti Protesto Etiler, Darpla Gözaltına Alındılar, <https://www.agos.com.tr/tr/yazi/30092/israil-ile-ticareti-protesto-ettiler-darpla-gozaltina-alindilar>, Erişim Tarihi: 20.04.2024.
- Alagöz, M., Uçtu, R., Adodalı, M. B. F., (2004), “Teknolojik Değişimin Maliyeti Bölgesel Gelişmişlik Farklılıkları ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Yeniden Yapılanması”, 1. Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongresinde Sunulan Bildiri, 4-6 Haziran, ÇOMÜ, Çanakkale.
- Anbarlı, Ş., (2004), Demokratikleşme Perspektifinden Sivil Toplum Kuruluşlarının Siyasi İktidara Etkileri, 1. Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongresinde Sunulan Bildiri, ÇOMÜ, Çanakkale, 2004.
- Anka Haber Ajansı, (2024), İsrail’e Petrol Sağladığı Belirtilen SOCAR, İzmir’de Protesto Edildi, www.ankahaber.net/haber/israilepetrolsagladigibelirtilen-socarizmirdeprotestoedildi, Erişim Tarihi: 21.04.2024.

- Anka Haber, (2024), İsrail'in Refah'a Yönelik Saldırısı İstanbul'da Protesto Edildi, https://ankahaber.net/haber/detay/israilin_refaha_yonelik_saldirisi_istanbulda_protesto_edildi_181591, Erişim Tarihi: 26.04.2024.
- Aral, B., (2016), *Küresel Güvenlikten Küresel Tabakküme*, Küre Yayınları: İstanbul.
- Bacık, G., (2003), Devlet ve Birey Aşınırken Kamusal Alanı Düşünmek, *Sivil Toplum*, 1(2), 25-29.
- Bayhan, V., (2002), Demokrasi ve Sivil Toplum Örgütlerinin Engelleri: Patronaj ve Nepotizm, *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(1), 1-13.
- BBC, (2011), Türkiye'den İsrail'e Mavi Marmara Tepkisi, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/09/1109_turkey_israel, Erişim Tarihi: 20.04.2024.
- BBC, (2023a), Hamas: Kökeni, İdeolojisi, Politikaları, Örgütlenme Modeli, <https://www.bbc.com/turkce/articles/cv23vwm1xz2o>, Erişim Tarihi: 11.04.2024.
- BBC, (2023b), Erdoğan: "İsrail, Biz de Seni Savaş Suçlusunu Olarak Dünyaya İlan Edeceğiz", <https://www.bbc.com/turkce/articles/c2j9xr94jmro>, Erişim Tarihi: 16.04.2024.
- BBC, (2024a), Hollanda Temyiz Mahkemesi İsrail'e F-35 Parçası Satışını Durdurdu, <https://www.bbc.com/turkce/articles/c87n377e6p7o>, Erişim Tarihi: 14.04.2024.
- BBC, (2024b), Arap Ülkeleri Dışında En Fazla Filistinli Neden Şili'de Yaşıyor?, <https://www.bbc.com/turkce/articles/c0d2z8lmkweo>, Erişim Tarihi: 19.04.2024.
- BBC, (2024c), İsrail'in Gazze'de 7 Çalışanını Öldürdüğü Yardım Örgütü WCK'nın Kurucusu: Konvoyumuz Hedef Alındı, <https://www.bbc.com/turkce/articles/ceq7j75w567o>, Erişim Tarihi: 20.04.2024.
- BBC, (2024d), İsrail ile Ticareti Kesme Kararı: Türk İhracatçılar 'Sürpriz' Olduğunu Söylüyor, <https://www.bbc.com/turkce/articles/cyxe9ekp92yo>, Erişim Tarihi: 22.04.2024.
- Birleşmiş Milletler (BM) Antlaşması, (27.06.1945). https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/2212020141836bm_01.pdf, Erişim Tarihi: 11.04.2024.
- Böyükbaş, D., (2008), *1 Mart Vakası Irak Tezkeresi ve Sonrası*, Doğan Egmont Yayıncılık: İstanbul.
- COGAT, (2024), Arrival of Humanitarian Aid to Gaza, <https://www.gov.il/en/pages/arrival-of-humanitarian-aid-to-gaza-15-apr-2024>, Erişim Tarihi: 23.04.2024.
- Collins, L. ve Lapierre, D., (2018), *Kudüs... Ey Kudüs*, Kronik Kitap: İstanbul.
- Cumhuriyet, (2023), İsrail Büyükelçiliği Türkiye'den Destek İstedi: 'Teröre Karşı Omuz Omuz', <https://www.cumhuriyet.com.tr/dunya/israil-bu>

- yukelciliği-turkiyeden-destek-istedi-terore-karsi-omuz-2127584, Erişim Tarihi: 22.04.2024.
- Cumhuriyet, (2024), İsrail Dışişleri Bakanı'ndan Erdoğan'a: "Diktatör...", <https://www.cumhuriyet.com.tr/dunya/israil-disisleri-bakanindan-erdogana-diktator-2202647>, Erişim Tarihi: 22.04.2024.
- Çiçek, C., (2004), *Demokratikleşme Sürecinde Sivil Toplum Örgütleri Bir Alan Araştırması Örneği Olarak Güneydoğu*, Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı (TOHAV) Yayınları: İstanbul.
- Defense Here, (2024), TUSAŞ: FIDAE 2024'te Milli Teknolojilerimizle İz Bıraktık, <https://www.defensehere.com/tr/tusas-fidae-2024te-milli-teknolojilerimizle-iz-biraktik>, Erişim Tarihi: 18.04.2024.
- DHA, (2024), WCK Kurucusu Andres: İnsanlığa Karşı Savaş Gibi Görünüyor, <https://www.dha.com.tr/dunya/wck-kurucusu-andres-insanliga-karsi-savas-gibi-gorunuyor-2418832>, Erişim Tarihi: 20.04.2024.
- Diamond, L. (1994), Rethinking Civil Society: Tward Democratic Consolidation, *Journal of Democracy*, (5)1, 4-17.
- Dilaveroğlu, E., (2012). 28 Şubat Süreci ve Bir Sivil Toplum Kuruluşu Olarak TÜSİAD'ın Sürece Bakışı. *Sakarya İktisat Dergisi*, 3(1), 59-74.
- DMM, "Türkiye'den İsrail'e Barut, Silah ve Mühimmat İhracatı Devam Ediyor" İddiası, <https://dbs.iletisim.gov.tr/hakikat/916>, Erişim Tarihi: 22.04.2024.
- Drucker, P., (1995), *Toplumsal Dönüşüm Çağı ve Türkiye'de Toplumsal Değişim*, Yeni Yüzyıl Yayınları: İstanbul.
- DW, (2024), İsrail'e Türkiye'den Başka Kim Yaptırım Uyguluyor? <https://www.dw.com/tr/israile-tukiyeden-baska-kim-yaptirim-uyguluyor/a-68828481>, Erişim Tarihi: 11.04.2024.
- Erol, A. (2023), Evanjelicler, Küreselleşmeciler, Siyonistler Bağlamında Gazze Üzerine Bir Deneme, *Uluslararası Akademik Birikim Dergisi*, 6(5), 1104-1115.
- Euro News, (2023a), Filistinli Örgüt Hamas Kimdir, Neyi Hedefliyor? <https://tr.euronews.com/2023/10/15/israile-saldiran-filistinli-orgut-hamas-kimdir-neyi-hedefliyor>. Erişim Tarihi: 11.04.2024.
- Euro News, (2023b), Belçika Başbakan Yardımcısı Petra De Sutter, İsrail'e Karşı Yaptırım Çağrısında Bulundu, <https://tr.euronews.com/2023/11/09/belcika-basbakan-yardimcisi-petra-de-sutter-israile-karsi-yaptirim-cagrisinda-bulundu>, Erişim Tarihi: 13.04.2024.
- Euro News, (2024a), 200 Kadar STK'dan Gazze Tepkisi: AB-İsrail Ortaklık Anlaşmasını Askıya Alın, <https://tr.euronews.com/2024/03/19/200-kadar-stkdan-gazze-tepkisi-ab-israil-ortaklik-anlasmasini-askiya-alin>, Erişim Tarihi: 18.04.2024.

- Euro News, (2024b), Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 'O İş Bitti' Dediği İsrail İle Ticaret Ne Durumda?, <https://tr.euronews.com/2024/05/02/cumhurbaşkanı-erdoganin-o-is-bitti-dedigi-israil-ile-ticaret-ne-durumda>, Erişim Tarihi: 22.04.2024.
- Evrensel, (2003), "Canlı Kalkan Grubu İstanbul'a Veda Etti", <https://www.evrensel.net/haber/138814/canli-kalkan-grubu-istanbul-a-veda-etti>, Erişim Tarihi: 15.04.2024.
- Göz, M. M. (2023), *1 Mart 2003 Başbakanlık Tezkeresi'nin Reddedilme Nedenleri*, (1. Baskı), Kriter Yayınevi: İstanbul.
- Göz, M. M., ve İşler, A. (2024). 2000 Sonrası Dönemde Türkiye İle İsrail İlişkilerinde "Beş Derin" Kriz. *Uluslararası Toplumsal Bilimler Dergisi*, 8(2), 48-70.
- Güneş, İ. ve Tekgül B. Y., (2005), Sivil Toplum Kuruluşları ve Yerel Yönetimler, II. Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiriler Kitabı, 15-16 Ekim 2005, Çanakkale.
- Haavisto, P., (2004), Savaşın Çevreye Etkileri, Dünyanın Durumu 2005, Sürdürülebilir Toplum İçin Worldwatch Enstitüsü Raporu, TEMA Vakfı Yayınları, İstanbul, 197-199.
- Hamas Raporu*, Filistin, İslami Direniş Hareketi (Hamas) Medya Ofisi, Ocak 2024.
- Hildy, T., (2004), The Importance Of Non-governmental Organizations (Ngos) in Global Governance and Value Creation: An International Business Research Agenda, *Journal of International Business Studies*, (35), 463-483.
- Howell, J., (2006), Policy Arena The Globalwar On Terror, Development And Civil Society, *London School of Economics and Political Science*, 18(3), 121-135.
- Howell, J. ve Mulligan, D., (2005), *Gender and Civil Society*, 1. Baskı, Routledge: New York.
- Independent. (2024), Bloomberg: Türkiye Bugün İtibarıyla İsrail'e Bütün Ticareti Sonlandırdı, <https://www.indyurk.com/node/719621/haber/bloomberg>, Erişim Tarihi: 11.04.2024.
- İHA, (2023), Genç Kızlardan Starbucks Önünde İsrail Protestosu, <https://www.iha.com.tr/kayseri-haberleri/genc-kizlardan-starbucks-onunde-israil-protestosu-40289722>, Erişim Tarihi: 22.04.2024.
- İHH, (2011), Mavi Marmara, <https://ihh.org.tr/mavi-marmara>, Erişim Tarihi: 15.04.2024.
- İHH. (2023a), On Binlerden Filistin'e Destek Mesajı. <https://ihh.org.tr/haber/on-binlerden-filistine-destek-mesaji>, Erişim Tarihi: 11.04.2024.

- İHH, (2023b), İnsan Hakları Günü'nde On Binler Filistin'e Destek İçin Yürüdü, <https://ihh.org.tr/haber/insan-haklari-gununde-on-binler-filistine-destek-icin-yurudu>, Erişim Tarihi: 22.04.2024.
- KADEM, (2024), Filistin için Düzenlenen Oturma Eylemine Katıldık Zulme Sessiz Kalmayacağız... <https://kadem.org.tr/filistin-icin-duzenlenen-oturma-eylemine-katildik/>, Erişim Tarihi: 21.04.2024.
- Kaşani, V. (2023), Filistin İslami Direniş ve Aksa Tufanı, 1. Baskı. İstanbul: El-Mustafa Yayınları.
- Kızılay, (2023), Türk Kızılay ve STK'ler Filistin'e Destek İçin Bir Araya Geldi, <https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberDetay/7479>, Erişim Tarihi: 20.04.2024.
- MEHR Haber Ajansı, (2023), Türk Gazetecilerden 'Aksa Tufanı' Yorumu, <https://tr.mehrnews.com/news/1911956/T%C3%BCr%BCrk-gazetecilerden-Aksa-Tufan%C4%B1-yorumu>, Erişim Tarihi: 23.04.2024.
- Mucuk, H., Özdemir, H. ve Anık, M. A. (2023), El-Aksa Tufanı Operasyonu ve Türkiye'de kamuoyunun Filistin algısı, *Fikriyat Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 101-118.
- New York Times. (2024), As Turkey Cuts Trade Ties, Israel's Isolation Grows, <https://www.nytimes.com/2024/05/03/world/middleeast/turkey-israel-gaza-cease-fire.html>, Erişim Tarihi: 14.04.2024.
- NTV, (2024), İspanya, Filistin İçin Yürüdü, https://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/ispanya-filistin-icin-yurudu,nn6zndyxdkyodgt8u39ixq/s0os8dfzdkg-7lgwqj3dx_q, Erişim Tarihi: 14.04.2024.
- Oruç, H., (2024), 7 Ekim Sonrası Türkiye'nin Değişen Gazze Politikası, *Kriter Dergisi*, (89), 46-52.
- Özalp, A., (2008), Sivil Toplum Örgütlerinin Toplumsal ve Siyasal Bakımdan Önemi, (Dernekler Denetçiliği Yeterlilik Tezi), Ankara.
- Pazarıcı, H. (1992), Uluslararası Hukuka Göre Çevrenin Savaş Sırasında Korunması, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 47(12), 103-114.
- Rudaw, (2023), İsrail'in 11 Eylül'ü: Hamas'ın Aksa Tufanı operasyonu, <https://www.rudaw.net/turkish/kurdistan/101020231>, Erişim Tarihi: 17.04.2024.
- Rudaw, (2024), HÜDA-PAR Lideri Yapıcıoğlu'ndan Sert Tepki: 'Rezalet, Yazıklar Olsun!', <https://www.rudaw.net/turkish/middleeast/turkey/070420248>, Erişim Tarihi: 21.04.2024.
- Salamon, L. M., ve Sokolowski, S. W. (2016), Beyond Nonprofits: Reimagining the Third Sector. Johns Hopkins University Press.

- Sarı Ertem, H. (2019). Filistin'in Sosyo-Ekonomik Sıkıntılarının Giderilmesinde Türkiye'nin İmkân ve Sınırları. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 6(1), 133-168.
- Sarıbay, A. Y., (2000), *Global Bir Bakışla Politik Sosyoloji*, (2. Baskı), Alfa Yayınları: İstanbul.
- Sputnik, (2024), İsrail'e Yaptırım Uygulayan Ülkeler, <https://anlatilaninotesi.com.tr/20240409/1082622541.html>, Erişim Tarihi: 17.04.2024.
- Sivil Toplum Akademisi, (2021), Sivil Toplum ve Devlet İlişkileri, https://ilke.org.tr/images/yayin/siviltoplum_devlet_politika_onerileri.pdf, Erişim Tarihi: 12.04.2024.
- Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE) Analiz (2011), "Türkiye-İsrail İlişkileri", Stratejik Düşünce Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Koordinatörlüğü, 1-60.
- Sunar, L., (2021), Devlet Toplum İlişkileri Bakımından Son On Yılda Sivil Toplum, *Kurumsal Yönetim Akademisi*, İlim Kültür Eğitim Vakfı Yayınları, 8(2), 25- 37.
- Şekerli, E. B., ve Akçetin, E. (2020), 12 Eylül 1980 ve 28 Şubat 1997 Askeri Darbe Dönemlerinde TÜSİAD-Devlet İlişkisi. *Liberal Düşünce Dergisi*, 25(100), 115-135.
- T.C. Ticaret Bakanlığı, (2023), İsrail'e İhracat Kısıtlaması, <https://www.ticaret.gov.tr/haberler/israile-ihracat-kisitlamasi>, Erişim Tarihi: 12.04.2024.
- T.C. Ticaret Bakanlığı, (2024), İsrail ile Ticaret İddialarına İlişkin Açıklama, <https://ticaret.gov.tr/haberler/israil-ile-ticaret-iddialarina-iliskin-aciklama>, Erişim Tarihi: 22.04.2024.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı, (2024), "İnsani, Siyasi ve Askeri Varlığımızla Filistin Tarafının Garantörlerinden Biri Olmaya Hazırız", <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/149864/-insani-siyasi-ve-asker-varligimizla-filistin-tarafinin-garantorlerinden-biri-olmaya-haziriz>, Erişim Tarihi: 20.04.2024.
- Talas, M., (2011), Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye Perspektifi, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (29), 387-401.
- Taylor, C., (1999), Models of Civil Society, *Public Culture*, 3(1), 95-132.
- TBB, Türkiye Barolar Birliği Yönetim Kurulu İsrail'in İşlemiş Olduğu Suçlarla İlgili Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne Başvuruda Bulundu, <https://www.barobirlik.org.tr/Haberler/turkiye-barolar-birligi-yonetim-kurulu-israil-in-islemis-oldugu-suclarla-iligili-uluslararasi-ceza-ma-84331>, Erişim Tarihi: 25.04.2024.
- Tesnim News, (2024), Türkiye'de İsrail'le Ticareti Protesto Edenlere Sert Tepki, <https://www.tasnimnews.com/tr/news/2024/04/07/3064905/t%C3%B>

- Crkiye-de-israil-le-ticareti-protesto-edenlere-sert-tepki, Erişim Tarihi: 21.04.2024.
- Tester, K., (1992), *Civil Society*, 1. Baskı, Routledge: New York.
- Toğa, O. (2023), *İran Basınında Aksa Tufanı Operasyonu ve Türkiye*. 1. Baskı. İran Araştırmaları Merkezi (İRAM) Yayınları: İstanbul.
- TRT Haber, (2023), Taraftar Gruplarından Filistin'e Destek, <https://www.trthaber.com/haber/turkiye/taraftar-gruplarindan-filistine-destek-813875.html>, Erişim Tarihi: 20.04.2024.
- TRT Haber, (2024a), Fransa'dan "Gazze'ye Yardım Ulaşması İçin İsrail'e Yaptırım Uygulanabilir" Mesajı, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/fransadan-gazze-ye-yardim-ulasmasi-icin-israile-yaptirim-uygulanabilir-mesaji-849881.html>, Erişim Tarihi: 17.04.2024.
- TRT Haber, (2024b), Avrupa'da Filistin'e Destek Gösterileri, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/avrupada-filistine-destek-gosterileri-850513.html>, Erişim Tarihi: 19.04.2024.
- TÜİK, (2024), Türkiye ile İsrail Arasındaki Ticaret Oranları, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Dis-Ticaret-104>, Erişim Tarihi: 23.04.2024.
- Tunç, H., (1998), Türkiye'de Askeri Darbeler, Muhtıralar ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Tepkileri, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (6), 125-164.
- VOA, (2023a), Her Türlü İşgalin Karşısında Durmaya Devam Edeceğiz, <https://www.voaturkce.com/a/erdogandan-israil-ve-hamasa-itidal-cagrisi-her-turlu-igalinkarisinda-durmaya-devam-edecegiz/7300881.html>, Erişim Tarihi: 17.04.2024.
- VOA, (2023b), ABD Dışişleri Bakanlığı'ndan Erdoğan'ın Sözlerine Yanıt, <https://www.voaturkce.com/a/abd-disisleri-bakanliginden-erdoganin-hamas-sozlerine-yanit/7326639.html>, Erişim Tarihi: 17.04.2024.
- Yıldırım, İ., (2004), *Demokrasi Sivil Toplum Kuruluşları ve Yönetişim*, (1. Baskı), Seçkin Yayınları: Ankara.
- Yıldız, A., (1999), Temsili Demokrasiden Doğrudan Demokrasiye Geçiş Sürecinde Kamu Yönetiminde Açıklık ve Katılım Boyutuyla Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü- I, *Yerel Gündem*, 15(2), 113-129.
- Yücekök, A. N., Turan, İ. ve Kalkan, M., (1998), *Tanzimat'tan Günümüze İstanbul'da STK'lar*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları: İstanbul

*Küresel Siyaset,
Uluslararası İlişkiler,
İnsan Hakları,
Milli Kimlik,
Bölgesel Çatışmalar*

Batı'nın 80 Yıllık Politikalarının Bir Sonucu

Filistin Meselesi

Editör: Dr. Şaban ÖZTÜRK

Bu eser, Siyonizm'in iddialarının ötesine geçerek gerçek amacını ve insani değerler üzerindeki etkisini ortaya koymayı hedeflemektedir. Filistin topraklarında süregelen şiddet, işgal ve apartheid politikalarının arka planını derinlemesine analiz eden eser, uluslararası hukukun çöküşünden insan haklarının ihlaline kadar geniş bir perspektif sunmaktadır.

Aksa Tufanı ve Gazze trajedileri gibi güncel olaylar ışığında, bölgedeki çatışma dinamiklerini, Siyonizm'in yayılcı ideolojisini ve bunun küresel barış üzerindeki etkilerini ele almakta, aynı zamanda Filistin toplumunun kimlik mücadelesini incelemektedir. Türkiye'deki sivil toplumun bu insani krize yaklaşımı ise çarpıcı bir örnek olarak değerlendirilmektedir.

Filistin meselesini yalnızca tarihsel bir mesele olarak değil, aynı zamanda çağdaş uluslararası ilişkiler, insan hakları ve adalet arayışı bağlamında ele alan bu kapsamlı eser, okuyucuyu derin bir sorgulamaya davet ediyor. Siyonizm'in tarihsel ve ideolojik arka planını keşfetmek, Filistin'de yaşanan trajedilerin küresel boyutlarını anlamak ve insanlık vicdanının bu krize karşı nasıl bir yanıt vermesi gerektiğini tartışmak isteyenler için de güçlü bir rehber.

 ÖZGÜR
YAYINLARI

ISBN 978-975-447-991-1

9 789754 479911